Primarul din Casterbridge

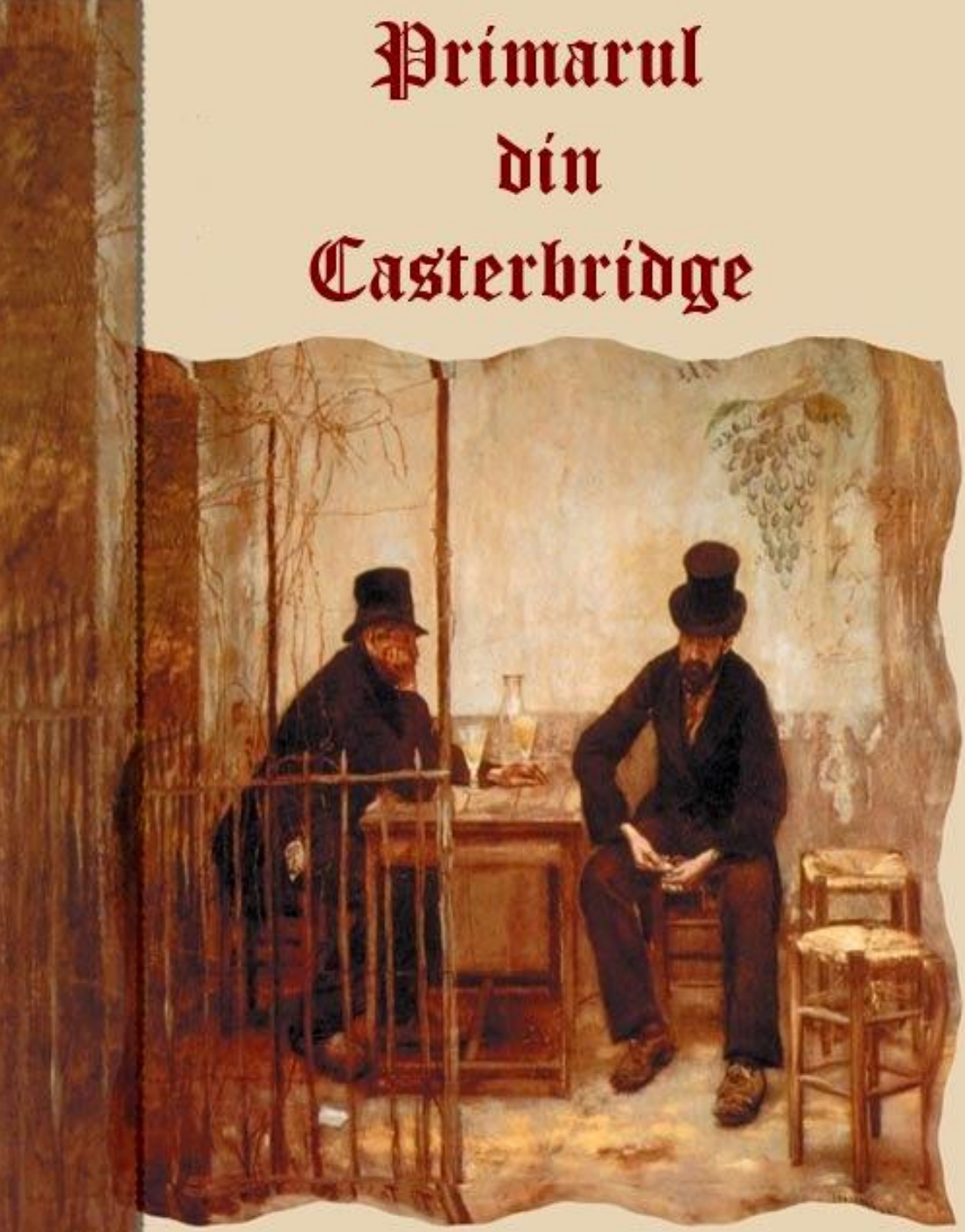

Thomas Hardy

THOMAS HARDY

VIAȚA ȘI MOARTEA PRIMARULUI DIN CASTERBRIDGE

Povestea unui om neînduplecat

EDITURA UNIVERS
BUCUREȘTI,1985

1

Într-o seară de vară târzie, înainte ca veacul al nouăsprezecelea să-şi fi depănat o treime din firul său, un bărbat tânăr şi o femeie purtând un copil în braţe se îndreptau pe jos spre satul Weydon-Priors, din Wessex-ul de Sus. Erau îmbrăcaţi simplu, dar nu sărăcăcios, deşi stratul de praf adunat pe încălţările şi hainele lor de pe drumul, desigur foarte lung, pe care-l străbătuseră, dădea acum înfăţişării lor un aspect nu tocmai îngrijit.

Bărbatul era înalt şi zdravăn, cu chipul negricios şi sever. Văzut din profil, unghiul său facial prezenta o înclinare atât de mică, încât era aproape drept. Purta o haină scurtă de catifea castanie, mai nouă decât restul costumului său, compus dintr-o vestă de barchet cu nasturi albi de os, pantaloni din acelaşi material, jambiere de piele şi o pălărie de pai acoperită cu pânză neagră, lucioasă. Pe spate purta, legat cu o curea, un coş de răchită din care ieşea mânerul unei custuri pentru tăiat fânul, iar o coarbă pentru legatul baloturilor de fân se zărea de asemenea prin deschizătura coşului. Pasul său măsurat, fără grabă, era pasul muncitorului agricol stăpân pe meseria lui, diferit de mersul târşâit, dezordonat al zilierului de rând. Felul cum călca apăsat mai dovedea şi o oarecare încăpăţânată şi cinică indiferenţă, proprie omului nostru, care se vădea până şi în cutele regulate ale pantalonilor de barchet, ce se formau când pe piciorul drept, când pe cel stâng, în timp ce paşii îl purtau înainte.

Dar ceea ce era cu deosebire neobişnuit în mersul acestei perechi şi ceea ce ar fi atras atenţia oricărui observator, chiar şi unuia mai puţin perspicace, care altfel nu i-ar fi băgat în seamă, era tăcerea totală în care mergeau. Păşeau alături atât de apropiaţi, încât de departe ar fi dat impresia unei conversaţii duse cu voce joasă, plină de confidenţe şi interes reciproc; dar văzuţi mai de aproape, se putea observa că bărbatul citea sau se prefăcea că citeşte o foaie cu versuri tipărite, pe care o ţinea cu oarecare dificultate în faţa ochilor, cu

mâna trecută prin cureaua coşului de răchită. Dacă această ocupaţie aparentă era cauza reală, sau dacă o alesese numai pentru a evita o convorbire care l-ar fi plictisit, nimeni afară de el nu ar fi putut-o spune cu siguranţă; dar tăcerea lui era statornică şi femeia nu simţea în niciun fel căldura prezenţei lui.

În realitate, ea mergea pe drum singură, doar cu copilul în braţe; uneori cotul îndoit al bărbatului aproape că îi atingea umărul, căci păşea cât putea mai aproape de el, fără însă a-l atinge; nu părea că doreşte să-i ia braţul şi nici el nu se gândea să i-l ofere; în loc să pară surprinsă de tăcerea lui nepăsătoare, o primea ca pe un lucru firesc. Dacă se auzea vreo vorbă din partea micului grup, aceasta era doar câte o şoaptă rostită de femeie pentru copilul ei – o fetiţă în rochie scurtă şi botoşei albaştri împletiţi – şi gângureala de răspuns a copilului.

Principala, aproape singura atracţie a chipului tinerei femei era mobilitatea lui. Când privea în jos, într-o parte, spre fetiţă, devenea frumoasă, mai ales fiindcă atunci chipul ei se lumina de razele soarelui roşietic, care-i punea transparenţe pe pleoape şi pe nări şi jeratic pe buze.

Când păşea însă obosită în umbra vreunui gard viu, gândind în tăcere, avea expresia împietrită, aproape apatică, a celui ce se aşteaptă la orice, în afară poate de lucruri bune, din partea timpului şi a întâmplării. Prima expresie era opera naturii; cea de a doua, probabil opera civilizaţiei.

Că bărbatul şi femeia erau soţ şi soţie şi părinţii fetiţei purtate în braţe, nu exista nicio îndoială. Nicio altă legătură decât aceasta n-ar fi putut explica atmosfera de lâncedă intimitate pe care cei trei o purtau ca un nimb, în timp ce păşeau înainte pe drum.

Nevasta privea mai tot timpul înainte, deşi cu puţin interes; peisajul care i se desfăşura în faţa ochilor era la fel cu oricare altul ce s-ar fi putut afla în aproape orice loc din orice comitat al Angliei în acel anotimp: un drum nici drept nici cotit, nici neted nici deluros, mărginit de garduri vii, pomi şi alte plante ale căror frunze luaseră culoarea verde închis a vegetaţiei sortite pieirii, în drumul ei către nuanţe mai întunecate, către galben-brun şi roşcat. Iarba de pe taluzul şoselei şi cele mai apropiate ramuri ale tufelor erau pudrate de praful spulberat de vehicule grăbite; acelaşi praf era aşternut în

strat gros pe șosea, înăbușind pașii ca un covor; toate astea, împreună cu mai sus pomenita lipsă de conversație, făceau să se audă cu ușurință orice sunet venit de aiurea.

Mult timp nu s-a auzit însă nimic, în afară de glasul unei păsări anemice cântând un banal cântec de seară – cântec ce se auzea fără îndoială pe același deal și la aceeași oră, chiar cu aceleași inflexiuni, triluri și acute, întâmpinând orice asfințit în acel timp al anului, de secole fără de număr. Dar pe măsură ce se apropiau de sat, la urechi le ajunse zvon de glasuri și zăngănit metalic, venind dintr-un loc mai înalt ce nu se putea vedea încă, ascuns fiind de frunzișul arborilor. Când în sfârșit se zăriră primele case răzlețe din Weydon-Priors, întâlniră un săpător de napi, cu sapa pe umăr și cu o desagă cu merinde atârnată de ea. Cel care citea ridică imediat ochii.

— E rost de vreo treabă pe-aici? întrebă el flegmatic, arătând spre satul din față cu mâna în care ținea foaia tipărită. Și gândind că muncitorul nu l-a înțeles, adăugă: Ceva de lucru la strânsul fânului?

Omul cu sapa și începuse să clatine din cap:

— Doamne păzește și apără! Ce minte mai are și omul ăsta, să cate la Weydon de lucru la fân, tocmai la vremea asta!

— Atunci, se găsește pe aici vreo casă de închiriat, vreo căsuță nouă, ridicată de curând sau așa ceva?

Pesimistul răspunse tot printr-o negație.

— Mai curând se găsesc dărâmături la Weydon. Cinci case s-au năruit anul trecut, și anul ăsta trei; și-s oameni care n-au unde sta, nici măcar o colibă cu acoperiș de paie; cam așa merg lucrurile pe-aici, la Weydon-Priors.

Cel care părea evident să fie cosaș de fân dădu din cap cu oarecare superioritate. Privind către sat, glăsui mai departe:

— Se petrece totuși ceva acolo, nu-i așa?

— Așa-i, e zi de târg. Dar ce auzi acum e doar clinchetul și forfota ălor care-i uscă de bani pe copii și pe nătărăi. Vânzările și cumpărăturile s-au făcut mai devreme. Am auzit huietul ăsta toată ziulica, cât am săpat aici, dar nu m-am dus să văd. Ce să caut eu acolo? Nu-i treaba mea.

Omul cu nevasta și copilul își continuară drumul și în curând ajunseră la locul unde se ținea târgul. Erau acolo țarcuri în care sute de cai și de oi fuseseră expuse și vândute în cursul dimineții. Aceste

animale însă fuseseră mai toate luate de cumpărătorii lor și acum, după cum spusese și omul întâlnit pe drum, se mai încheiau doar puține tranzacții de seamă. Cea mai importantă din ele era vânzarea la licitație a câtorva vite prăpădite, ce nu se puteau da în alt fel, fiind refuzate de negustorii mai cu vază care veniseră și plecaseră devreme. Totuși, mulțimea era mai deasă acum decât în timpul orelor de dimineață, reprezentând o categorie mai ușuratică de vizitatori, care cuprindea argați învoiți pentru câte o zi, câte un ostaș în permisie, negustorași din satele vecine și alții de același soi, oameni care se simțeau la largul lor printre panorame, tarabe cu jucării, figuri de ceară, monștri vorbitori, doftori, chipurile dezinteresați, care cutreierau lumea pentru binele public, măscărici, vânzători de mărunțișuri și ghicitori ai soartei. Niciunul din cei doi călători proaspăt sosiți nu avea chef de asemenea distracții; priveau doar în jur pentru a afla vreun loc unde să cumpere ceva de-ale gurii, printre numeroasele corturi care smălțau pajiștea. Două dintre acestea ce se aflau mai aproape păreau la fel de ademenitoare, în lumina gălbui-roșietică a soarelui ce se stingea pe nesimțite. Unul era de pânză nouă, albă ca laptele și purta steguleț roșii în vârf; pe firmă scria: „Bere bună de casă și cidru". Celălalt cort era mai puțin nou; un mic burlan de tablă străpungea pânză în spate, iar în față se putea citi anunțul: „Aici se vinde fiertură de grâu".

Omul nostru cântări în minte cele două inscripții și înclină către primul cort.

— Nu, nu – hai în celălalt, zise femeia. Întotdeauna mi-a plăcut fiertura de grâu, și fetiței îi place, și o să-ți placă și ție, să vezi. E hrănitoare după o zi întreagă de mers.

— Nu mi-a plăcut niciodată, zise bărbatul.

Totuși, cedă insistențelor ei și intrară cu toții în baraca cu fiertură de grâu.

Înăuntru, încăperea era plină de oameni așezați la două mese înguste și lungi, care mergeau pe laturi până în fundul cortului, unde se afla o sobiță de tuci cu un foc de mangal. Deasupra ei sta proptită pe trei picioare o tingire lustruită pe margine, arătând că era făcută din aramă. O făptură slută de vreo cincizeci de ani oficia, îmbrăcată cu un șorț alb; crezând că dacă șorțul o acoperea mai mult, el îi dădea un aer de mai mare respectabilitate, îl croise atât de larg, încât

i se înfășura aproape complet în jurul taliei. Hârșâitul surd al lingurii lungi cu care mesteca în tingire se auzea în tot cortul. Tot învârtind lingura, ea nu lăsa să se lipească de fund amestecul de grâu, făină, lapte, stafide, struguri uscați și toate celelalte ingrediente ce compuneau antica rețetă a terciului pe care îl vindea femeia. Diferite vase conținând aceste felurite ingrediente se aflau alături, rânduite pe o rudimentară masă de scânduri, acoperită cu un șervet alb.

Noii veniți cerură fiecare câte un castron de zeamă fierbinte și se așezară jos să o soarbă în tihnă. Până aici, totul era în regulă, căci fiertura de grâu, cum spusese și femeia, era hrănitoare – una dintre cele mai cinstite mâncări ce se puteau găsi în Anglia, deși pentru cei neobișnuiți cu ea, boabele de grâu ce pluteau la suprafață, umflate și mari ca sâmburii de lămâie, ar fi putut produce la prima vedere o impresie neplăcută.

Dar în cortul acela se petreceau și alte lucruri, care ar fi scăpat unui privitor superficial; omul nostru, cu instinctul celui dominat de un viciu, le mirosi repede. După ce gustă fiertura din castron, urmări cu coada ochiului gesturile negustoriței și văzu ce manevra. Îi făcu cu ochiul și împinse către ea castronul, ca răspuns la o încuviințare din cap. Femeia luă pe furiș o sticlă de sub masă, măsură un păhărel din conținutul ei și-l turnă în fiertura din castron. Băutura adăugată fierturii era rom. Omul îi trimise, tot pe sub mână, banii pentru adaos.

Bărbatul găsi fiertura astfel dreasă mult mai pe gustul lui, decât fusese în starea ei naturală. Nevastă-sa urmărise această manevră cu multă îngrijorare, dar el încercă să o convingă să-și „dreagă" și ea zeama și, după câteva ezitări, se învoi să i se toarne o măsură mai mică de rom.

Omul își termină mâncarea din castron și mai ceru o porție, făcând semn să-i sporească cantitatea de rom. Efectul nu întârzie să se vadă în purtarea lui, iar nevasta înțelese cu durere în suflet că, încercând să-l îndepărteze de primejdia cortului cu băuturi permise de lege, naufragiase aici în curentul primejdios al contrabandiștilor de alcool.

Copilul începu să se foiască nerăbdător, iar femeia zise în mai multe rânduri:

— Michael, ce facem cu locuința? Știi că s-ar putea să avem destul

necaz până om găsi ceva, dacă nu plecăm de-aici mai curând.

Dar el se făcu că nici nu aude cuvintele ei sau scâncetul copilului. Vorbea tare cu ceilalți bărbați. Ochii negri ai fetiței, după ce priviră lung, încet și gânditor la lumânările aprinse, se lăsară în jos, apoi se deschiseră, se închiseră din nou și copilul adormi.

După ce sorbise primul castron, omul devenise senin, după al doilea era jovial; la al treilea se făcu tot m-ai vorbăreț, la al patrulea unele trăsături ale feței, încleștarea gurii și lucirea aprinsă a ochilor negri prevesteau o altă purtare; acum era semeț și gata de harță.

Conversația se purta acum în jurul unor subiecte mai generale, cum se întâmplă adesea în asemenea ocazii. Pierzania unor bărbați buni din pricina unor neveste netrebnice și cu deosebire ratarea unor tineri cu frumoase perspective și ambiții mărețe din cauza unei căsătorii nesocotite sau prea timpurii – constituiau teme de discuție.

— Așa ceva mi-am făcut și eu cu mâna mea, zise cosașul, cu o amărăciune meditativă care se apropia mult de ciudă. M-am însurat la optspreceze ani ca un zevzec ce eram, și iată cu ce m-am ales!

Și arătă spre sine și familia lui, cu un gest al mâinii care voia să indice mizeria spectacolului.

Tânăra femeie, soția sa, care părea obișnuită cu asemenea observații, se făcu că nici nu le aude și își continuă vorba duios șoptită cu copilul, care se trezea și adormea iar în răstimpuri, și pe care-l culcase pe banca de lemn de alături, ca să-și mai ușureze brațele. Dar bărbatul urmă:

— N-am decât cincisprezece șilingi la sufletul meu, și totuși sunt neîntrecut în meseria mea. Aș vrea să văd un altul în Anglia care să mă întreacă în ale nutrețului; dacă aș fi încă o dată liber, aș face o mie de lire ca un ban. Dar omul nu află lucrurile astea decât atunci când nu le mai poate schimba.

Negustorul care conducea licitația cailor bătrâni din iarmarocul de afară striga:

— Acum, asta e ultima; e un mare chilipir. Să zicem patruzeci de șilingi? E o iapă fătătoare foarte bună, ceva mai mare de cinci ani și fără niciun cusur, decât că e un pic deșălată și că are ochiul stâng scurs; a pocnit-o cu copita o altă iapă, chiar propria ei soră, venind pe drum.

— După mine nu știu de ce bărbații care au neveste care nu le mai

trebuie nu pot scăpa de ele, cum fac țiganii ăștia cu caii bătrâni, zise omul către ceilalți din cort. De ce să nu le scoată în vânzare la licitație, să le ia alții care au nevoie de asemenea articole? Ha, ce ziceți? Să mă bată Dumnezeu dacă eu n-aș vinde-o pe-a mea în clipa asta, de s-ar găsi cineva s-o cumpere!

— E unii care ar face asta, își dădură cu părerea câțiva dintre oaspeții localului, privind femeia care nu era deloc urâtă.

— Bine ai zis, încuviință un domn care fuma pipă și al cărui surtuc avea acel frumos luciu pe la guler, coate, cusături și umeri ce e de obicei rezultatul unei lungi frecări de suprafețe aspre, deși un asemenea luciu e mai mult apreciat pe mobilă decât pe haine. După înfățișarea lui, se putea crede că fusese pe vremuri vizitiu sau rândaș, la vreun moșier din partea locului. Eu am trăit printre cei din lumea bună, cum s-ar zice, adăugă el, și mă pricep mai bine ca oricine la oameni fini, și pot să vă spun că femeia asta are stofă – cum s-ar zice pe dinăuntru – poate mai mult ca alte cucoane din târgul ăsta – doar că are nevoie de puțină șlefuire să o scoată la iveală.

Tânărul soț, astfel înfruntat, rămase o clipă descumpănit de această neașteptată laudă adusă soției sale, aproape îndoindu-se de dreptatea propriei lui atitudini față de posesoarea unor asemenea calități. Dar reveni iute la prima lui convingere și spuse brutal:

— Foarte bine, nu pierdeți ocazia. Primesc orice ofertă pentru acest giuvaer al firii.

Ea se întoarse către bărbatul ei și murmură:

— Michael, ai mai spus prostii de-astea și altă dată în lume. Gluma e glumă, dar vezi că te cam întreci câteodată și n-o să iasă bine.

— Știu că am mai spus-o și altă dată. Află că nu glumesc. Nu vreau decât un cumpărător!

În acea clipă o rândunică, una dintre ultimele din acel anotimp, găsind din întâmplare o deschizătură în partea de sus a cortului, începu să zboare încoace și-ncolo în cercuri iuți deasupra capetelor, urmărită de ochii tuturor. Privind zborul păsării până când își găsi drumul de scăpare în văzduh, oamenii din cort uitară să răspundă ofertei bărbatului și subiectul discuției fu părăsit.

Dar după vreun sfert de oră, omul – care își „dresese" tot mai tare fiertura cu rom, fiind sau foarte hotărât sau un băutor atât de

rezistent încă să pară destul de treaz – reveni la vechiul cântec, așa cum într-o fantezie muzicală un instrument reia tema originală.

— Ei, ce se-aude cu oferta mea? Aștept răspuns. Femeia asta nu-mi mai trebuie. Cine vrea s-o ia?

Dispoziția comesenilor se mai schimbase între timp sub influența băuturii, și întrebarea bărbatului fu întâmpinată cu un râs admirativ. Femeia șopti – era îngrijorată și-l implora:

— Hai, hai, acuși se întunecă și lasă prostiile astea. Dacă nu vii, să știi că plec fără tine. Hai să mergem.

Ea tot aștepta și aștepta, dar el nu se mișca. După alte zece minute, omul întrerupse din nou conversația dezordonată a băutorilor de rom:

— Am întrebat ceva și nu mi-a răspuns nimeni. Nu e niciunul dintre voi care să-mi cumpere marfa?

Atitudinea femeii se schimbă și figura ei luă o înfățișare mai întunecată.

— Mike, zise ea, mergi prea departe.

— Vrea s-o cumpere careva? întrebă omul.

— Chiar aș vrea să mă ia cineva, zise femeia cu hotărâre. Stăpânul ce-l am acum nu-i deloc pe placul meu.

— Nici tu pe al meu, o repezi el. Așa că ne-am înțeles. Domnilor, ați auzit? Ne-am învoit să ne despărțim. N-are decât să-și ia copilul dacă vrea și să se ducă cu Dumnezeu. Eu îmi iau uneltele și-mi văd și eu de drumul meu. E simplu ca bună-ziua. Ei, hai, scoală-te, Susan, să te vadă lumea.

— Nu face asta fetițo, șopti o negustoreasă de dantele, o femeie durdulie, îmbrăcată cu multe fuste înfoiate, care stătea alături de nevasta scoasă la mezat. Bărbatul dumitale nu-și dă seama ce vorbește.

Femeia totuși se ridică.

— Ei, cine conduce licitația? strigă bărbatul.

— Eu, răspunse îndată un om îndesat, cu un nas ca o măciulie de aramă, o voce răgușită și ochi ca două butoniere. Cine face o ofertă pentru această doamnă?

Femeia privea în pământ, ca și cum s-ar fi ținut în picioare doar printr-un suprem efort de voință.

— Cinci șilingi, zise cineva, după care toți izbucniră în râs.

— Fără insulte, zise soțul. Cine dă o guinee? Nimeni nu răspunse și negustoreasa de dantele interveni:

— Poartă-te cum se cuvine, omu' lui Dumnezeu! Ah, cu ce călău s-a măritat biata fată! Tare scump plătesc unele pentru un amărât de pat și o mâncare, zău dacă nu-i așa!

— Ridică prețul, omule, zise bărbatul.

— Două guinee! strigă conducătorul licitației, dar nimeni nu replică.

— Daca nu vor s-o ia cu prețul ăsta, peste zece secunde vor trebui să dea mai mult, făcu soțul. Foarte bine, mai adaugă una.

— Trei guinee – se vinde cu trei guinee, anunță omul cu vocea răgușită.

— Nicio ofertă? se miră soțul. Păi, ce Dumnezeu! că pe mine m-a costat până acum de cincizeci de ori pe-atât. Zi mai departe.

— Patru guinee! strigă omul cel răgușit.

— Știți ce? N-o dau mai ieftin de cinci, se hotărî bărbatul, lăsându-și pumnul greu pe masă și făcând să sară din loc castroanele. O vând pe cinci guinee oricui vrea să-mi dea banii și să se poarte bine cu ea; și poate s-o țină toată viața, că de mine n-o să mai audă. Da' cu mai puțin n-o dau. Ia să văd – cine dă cinci guinee – a și luat-o. Susan, te învoiești?

Ea dădu din cap cu o totală indiferență.

— Cinci guinee, anunță conducătorul licitației, sau o retragem. Dă cineva suma asta? E ultima ocazie. Da sau nu?

— Da, zise o voce din ușă.

Toți ochii se întoarseră în direcția aceea. În deschizătura triunghiulară care forma ușa cortului, stătea un marinar care, neobservat de nimeni, sosise acolo de câteva minute. O tăcere de moarte urmă afirmației lui.

— Zici că vrei s-o cumperi? întrebă bărbatul, privindu-l uimit.

— Așa am zis, întări marinarul.

— Da' zisu e una, și plata e alta. Unde-s banii?

Marinarul șovăi o clipă, privi din nou femeia, apoi înaintă, desfăcu cinci hârtii foșnitoare și le aruncă pe masă. Erau bilete de bancă de câte o liră. Pe ele mai lăsă să cadă, una câte una, monedele de un

șiling – una, două, trei, patru, cinci[1].

Vederea unor bani reali, ca răspuns la o ofertă care până atunci păruse cam problematică, avu un puternic efect asupra spectatorilor. Ochii lor rămaseră ațintiți pe fețele principalilor actori ai dramei; se întoarseră apoi spre hârtiile care stăteau pe masă, apăsate de metalul monedelor.

Până în acel moment, nu s-ar fi putut afirma cu siguranță că omul, în ciuda declarației lui provocatoare, vorbea serios. Spectatorii luaseră vorbele lui ca o glumă, dusă ceva cam prea departe, și gândeau că omul, fiind fără lucru, era supărat pe lume, și pe societate, și pe însăși familia lui. Dar cu cererea și oferta în bani adevărați, veselia ușuratică ce stăpânea spiritele se destrămă cu totul. O lumină lividă părea că umple cortul și schimbă înfățișarea tuturor celor dinăuntru. Urmele râsului pieriră de pe fețele ascultătorilor și acum așteptau cu gurile căscate.

— Acum, zise femeia, rupând tăcerea cu vocea ei joasă, uscată, ce răsună destul de tare, înainte de a merge mai departe, ascultă-mă, Michael. Dacă te atingi de banii lui, eu și copilul ne ducem cu omul ăsta. Bagă de seamă că nu mai e vorba de glumă.

— Glumă? Bineînțeles că nu-i de glumă! strigă bărbatul, stârnit din nou de vorbele ei. Eu iau banii, marinarul te ia pe tine. E destul de limpede. S-a mai făcut și în alte părți – de ce nu s-ar face și aici?

— Numai cu condiția ca și tânăra nevastă să fie de acord, zise marinarul cu blândețe. N-aș vrea pentru nimic în lume s-o supăr.

— Nici eu, răspunse soțul. Dar ea se învoiește, cu condiția să poată lua și copilul. Așa mi-a spus mai zilele trecute, când am vorbit despre asta.

— Juri că e așa? o întrebă marinarul.

— Jur, zise ea, după ce privi la bărbatul ei, pe fața căruia nu văzu nicio urmă de căință.

— Foarte bine, să ia copilul, și cu asta am încheiat târgul, zise soțul.

Luă de pe masă bancnotele marinarului, le împături cu hotărâre și le puse împreună cu șilingii într-un buzunar de sus din căptușeala hainei, dând gestului un caracter defintiv.

1-Cinci guinee echivalau cu cinci lire și cinci șilingi.

Marinarul se uită la femeie și zâmbi.

— Hai să mergem! îi spuse blând. Ia-o și pe cea mică – cu cât mai mulți, cu atât mai bine!

Ea se opri pentru a-l privi mai de aproape. Apoi, plecându-și din nou ochii și nemaispunând niciun cuvânt, își luă fetița și-l urmă pe bărbatul ce se îndrepta spre ușă. Ajungând acolo, se întoarse și, scoțându-și de pe deget verigheta, o aruncă de-a lungul barăcii.

— Mike, vorbi ea, am trăit cu tine toți anii ăștia, și n-am avut parte de o vorbă bună. Acum nu mai sunt nevasta ta și o să-mi caut norocul aiurea. Poate o să fie mai bine și pentru mine și pentru Elizabeth-Jane. Așa că, rămâi sănătos!

Luând brațul marinarului cu mâna dreaptă și cu stânga ținându-și fetița, ieși din cort, plângând amar.

O expresie grea de îngrijorare se citi pe chipul bărbatului, ca și cum, de fapt, nu prevăzuse acest sfârșit; câțiva dintre comeseni izbucniră în râs.

— S-a dus? întrebă el.

— Păi sigur, s-a dus de-a binelea, ziseră câțiva țărani așezați mai aproape de ușă.

Omul se sculă și merse spre intrare, cu pasul grijuliu al unui om care știe câtă băutură e în el. Câțiva se luară după el și rămaseră cu ochii ațintiți în amurg. Deosebirea între pacea naturii necuvântătoare și dușmăniile care încrâncenă omenirea se vădea acolo pe deplin. În contrast cu brutalitatea actului ce tocmai se săvârșise în cort, se puteau vedea niște cai care își încrucișaseră grumajii și se frecau unul de altul cu dragoste, așteptând să fie înhămați pentru a porni spre casă. Dincolo de locul bâlciului, în văi și în crânguri, domnea pacea și liniștea. Soarele scăpătase de curând și cerul la apus era împodobit de nori roșietici care păreau nemișcați, dar care se schimbau totuși cu încetul. Să privești acest spectacol, era ca și cum ai contempla o foarte savantă schimbare de decor dintr-o sală întunecată. În fața acestei scene, după ce ai văzut-o pe cealaltă, erai îndemnat să repudiezi omul, ca o pată rușinoasă pe un univers ce părea altminteri frumos și bun. Dar asta numai până când îți aduceai aminte că toate stările naturii sunt trecătoare și că omenirea ar putea cândva dormi nevinovată, în timp ce aceste elemente liniștite s-ar putea dezlănțui cu furie.

— Unde stă marinarul? întrebă un spectator, după ce priviseră zadarnic în jur.

— Dumnezeu știe, făcu omul care trăise în lumea bună. Fără-ndoială că nu-i de pe-aici.

— A intrat acu' vreo cinci minute, zise patroana cortului. Apoi s-a retras și iar a băgat capul înăuntru. Nu mi-a făcut vânzare nici de-un ban.

— Bine i-a făcut bărbatului, zise negustoreasa de dantelă. O femeie frumușică, serioasă ca ea – ce-o fi vrând bărbații să aibă mai mult? Dar mi-a plăcut ce coraj a avut fata. Și eu aș fi făcut la fel. Să mă bată Dumnezeu dacă nu. Să văd eu că se poartă un bărbat așa cu mine! M-aș duce învârtindu-mă, și poa' să strige după mine până i s-o usca gura, că nici nu m-aș mai întoarce până la Judecata de Apoi! Zău așa!

— Ei, femeia o s-o ducă mai bine acum, zise un altul, cu un temperament mai meditativ.

— Ăștia care cutreieră mările se poartă bine cu ființele necăjite, și omul părea să aibă și ceva bani, ceea ce nu prea văzuse ea în ultima vreme, după cum se pare.

— Să știți că eu după ea nu mă duc, anunță bărbatul, întorcându-se cu îndârjire la locul lui. Ducă-se, dacă o apucă asemenea toane. N-are decât să sufere. Da' ce treabă a avut să ia fata? E fata mea. Dacă ar fi să mai fac târgul o dată, nu i-aș da-o.

Poate din cauza unui sentiment penibil de a fi fost martorii unei fapte de neiertat, sau poate fiindcă era prea târziu, clienții plecară unul câte unul, la scurtă vreme după episodul descris. Omul își întinse coatele pe masă, își lăsă capul pe brațe și în curând începu să sforăie. Cârciumărița se hotărî să închidă localul peste noapte și, după ce puse să se încarce într-o căruță sticlele de rom, laptele, grâul, stafidele și tot ce mai rămăsese pe-acolo, se apropie de masa unde omul dormea dus. Îl scutură, dar nu-l putu trezi. Cum nu era nevoie să strângă cortul în noaptea aceea, deoarece bâlciul mai ținea încă două sau trei zile, se hotărî să lase omul, care evident nu era un vagabond, să petreacă noaptea acolo, alături de coșul său cu unelte. Stingând ultima lumânare și coborând pânza de la intrare, ea părăsi cortul și plecă cu căruța.

II

Soarele de dimineață se strecura prin cusăturile pânzei, când omul se deșteptă. O lumină caldă inundase tot interiorul cortului și un singur muscoi albastru zbura în neștire, bâzâind muzical. În afară de acest bâzâit nu se mai auzea niciun sunet. Se uită în jur – la bănci – la masa sprijinită pe căpriori – la coșul său cu unelte – la plita unde se fiersese zeama de grâu – la castroanele goale – la câteva boabe rămase pe fund – la dopurile răspândite pe iarba de pe jos. Printre ele deslușì un mic obiect lucios și-l luă în mână. Era verigheta soției sale.

O imagine confuză a întâmplărilor din seara precedentă păru să-i revină în minte și își băgă mâna în buzunarul de la piept.

Un foșnet îi dezvălui prezența bancnotelor marinarului, pe care le îndesase acolo. Această a doua verificare a amintirilor lui nedeslușite îl lămuri îndeajuns; știa acum că nu visase. Stătu mai departe pe bancă, privind un timp în pământ. „Trebuie să ies de-aici cât mai curând", încheie el cu hotarâre, cu aerul unuia care nu-și poate fixa gândurile până când nu le rostește. „Ea s-a dus și – fără îndoială – s-a dus cu marinarul care a cumpărat-o, împreună cu micuța Elizabeth-Jane. Am intrat aici, și am mâncat fiertura cu rom și... am vândut-o. Da, așa s-a întâmplat; și acum iată-mă-s aici. Acum ce-i de făcut? Oare sunt destul de treaz ca să merg drept?"

Se ridică și văzu că e în stare să meargă singur, fără greutate. Își luă în spinare coșul cu scule și își dădu seama că putea să-l ducă. Apoi, ridicând pânza care închidea ușa cortului, ieși afară.

Aici omul privi în jur cu o posomorâtă curiozitate. Răcoarea dimineții de septembrie îl însufleți și îl înviorâ. El și familia lui sosiseră tare obosiți, în seara trecută, și văzuseră doar puțin din locul unde se afla bâlciul, așa că acum îl privi ca pe un lucru nou. Târgul arăta a fi așezat pe spinarea unui deal, mărginit într-o parte de o plantație și deschis în partea cealaltă spre un drum cotit. Jos se afla satul care împrumutase numele său plaiului și bâlciului anual ce se

ține acolo. Terenul cobora în vâlcele, apoi mai departe se ridica iarăși în alte podișuri, presărate cu movile și brăzdate de rămășițele unor forturi antice.

Întregul peisaj era scăldat în razele soarelui de curând răsărit, care nu uscase încă niciun fir din iarba împovărată de rouă; pe ea se întindeau umbrele lungi ale căruțelor cu coviltire galbene și roșii; cele formate de obada fiecărei roți erau elipse asemănătoare cu orbita unor comete.

Toți țiganii și măscăricii care petrecuseră noaptea acolo stăteau culcați sub coviltire sau corturi, ori, înfășurați în pături, dormeau la adăpostul căruțelor. Pe tot câmpul domnea o tăcere ca de moarte, întreruptă de câte un sforăit ce trăda prezența oamenilor. Dar cei Șapte Adormiți din poveste aveau un câine; și câinii din acea rasă misterioasă pe care o preferă vagabonzii, și care seamănă deopotrivă și cu pisicile și cu câinii și chiar cu vulpile, se găseau și aici, culcați printre căruțe. Un cățelandru ieși la iveală și lătră ca să se afle în treabă, apoi se ghemui repede la loc în culcuș. A fost singurul spectator al plecării cosașului nostru din bâlciul de la Weydon-Priors.

Această neobservată ieșire din scenă părea să corespundă întru totul dorințelor lui. Omul merse un timp îngândurat, nebăgând în seamă nici ciocârlanii care zburau printre tufele de pe marginea drumului cu fire de paie în cioc, nici pălăriile pestrițe ale ciupercilor, nici clinchetul tălăngilor purtate de oile ce avuseseră norocul să nu fie expuse sau vândute la târg. Când ajunse la un drumeag ce se afla cam la o milă depărtare de locul unde se petrecuse scena din ajun, omul își puse jos coșul și se propti de o poartă. Mintea îi era frământată de câteva întrebări:

„Oare mi-am spus numele cuiva în seara trecută, sau nu?" își zise, și în cele din urmă ajunse la concluzia că nu-l spusese nimănui. Toată purtarea lui arăta limpede cât de uimit și de supărat era de faptul că soția lui îi luase în serios cuvintele – asta se putea citi în expresia feței și în felul cum frământa cu dinții un pai pe care-l smulsese din marginea drumului. El știa că femeia trebuie să fi fost scoasă din răbdări ca să facă asta; mai mult chiar, trebuia să fi simțit că avea obligația să se supună acelei tranzacții. Asupra acestui ultim punct el nu avea niciun fel de îndoială, cunoscând cât de departe era

firea ei de orice atitudine uşuratică şi cât de naivă îi era mintea. Trebuie să fi fost, de asemenea, destulă frământare şi nemulţumire sub obişnuita ei placiditate, pentru a-i înăbuşi orice şovăire. Într-o ocazie asemănătoare, când declarase tot la o beţie că o s-o scoată în vânzare, ea îi răspunsese că n-o să mai aibă prilejul să spună asta de multe ori, fiindcă aşa o să se şi întâmple, într-o bună zi. Vorbise cu un glas de om resemnat în faţa soartei...

„Şi totuşi, ştia că nu sunt cu mintea limpede când spuneam asemenea lucruri!" exclamă el. „Acum trebuie să tot cutreier drumurile până oi găsi-o... De ce dracu m-a băgat în încurcătura asta?" strigă cu năduf. „Ea nu era ameţită ca mine. De-astea îmi face Susan, cu mintea ei puţină şi supusă. Blândeţea asta a ei mi-a făcut mai mult rău decât orice răbufnire de furie!"

Când îşi mai potoli necazul, reveni la convingerea lui iniţială că trebuie într-un fel s-o găsească, şi pe ea şi pe micuţa Elizabeth-Jane, şi să-şi îndure ruşinea cum o putea. Şi-o făcuse cu mâna lui, şi trebuia să tragă toate ponoasele. Dar mai întâi luă hotărârea să se lege printr-un jurământ, un jurământ mai greu decât toate pe care le rostise până atunci; şi pentru a face acest lucru cum se cuvine, îi trebuia un loc sfinţit, căci credinţa acestui om nu era lipsită de fetişism.

Îşi luă din nou coşul în spinare şi merse mai departe, aruncând priviri cercetătoare în jurul lui; la o depărtare de câteva mile văzu acoperişuri de case şi turla unei biserici. Se îndreptă numaidecât într-acolo.

Satul era tăcut, fiind tocmai la acel ceas de linişte ce desparte în viaţa oamenilor de la ţară plecarea muncitorilor la câmp şi sculatul nevestelor şi al fetelor care le pregătesc prânzul pentru vremea când se vor întoarce. Aşa că ajunse la biserică fără a fi băgat în seamă de nimeni, iar uşa acelui lăcaş fiind prinsă numai într-un zăvor, o deschise şi intră. Îşi lăsă coşul lângă cristelniţă şi păşi în lungul naosului, până ajunse la grilajul care despărţea altarul; împingând portiţa de fier, intră în sfânta sfintelor. Aici păru cuprins pentru o clipă de un straniu sentiment, izvorât din ciudăţenia faptei lui. Apoi îngenunche pe preşul îngust şi, plecându-şi fruntea pe evanghelia ferecată care stătea pe masa altarului, rosti cu glas tare:

— Eu, Michael Henchard, în această dimineaţă de şaisprezece

septembrie, mă leg cu jurământ în fața lui Dumnezeu, aici în acest loc sfințit, să nu mai pun strop de băutură în gură timp de douăzeci și unu de ani, cum ar fi câte un an de post, pentru fiecare din anii pe care i-am trăit până acum. Jur asta, jur pe sfânta carte din fața mea, și Dumnezeu să mă pedepsească luându-mi ochii și limba dacă mi-oi călca legământul!

După ce pronunță aceste cuvinte și sărută cartea cea groasă, cosașul se ridică și păru mai ușurat la gândul că făcuse primul pas pe un drum nou. Stând în tinda bisericii, văzu un fum gros țâșnind deodată pe hornul de cărămidă roșie al unei case din apropiere și înțelese că gospodina dinăuntru tocmai aprinsese focul. Se duse până la poartă și femeia se învoi să-i pregătească ceva de mâncare pentru câțiva bănuți; după aceea porni din nou în căutarea nevestei și a copilului. Natura neobișnuită a cercetărilor lui îl puse de multe ori în încurcătură. Deși căută și întrebă și merse în dreapta și în stânga zi după zi, nu găsi pe nimeni care să fi văzut oamenii descriși de el; păreau a fi pierit din seara aceea a bâlciului; și pentru a-i spori greutățile, nu putu afla nimic, nici măcar numele marinarului. Cum își terminase puținii lui bani, se hotărî, după oarecare șovăială, să cheltuiască banii marinarului pentru a putea continua cercetările. Dar și acest lucru se dovedi zadarnic.

Adevărul e că o oarecare sfială în a-și mărturisi purtarea îl împiedica pe Michael Henchard să facă prea mult zgomot în jurul acestei căutări, care ar fi putut să-și atingă ținta numai cu o largă publicitate. Poate de aceea nu a izbutit să obțină nicio informație, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, abținându-se doar de a explica împrejurările în care își pierduse soția.

Săptămânile se făcură luni, și el tot căuta, câștigându-și pâinea muncind ici și colo, când i se ivea ceva în cale. Așa ajunse la un port pe malul mării și acolo reuși să afle că niște persoane care semănau oarecum cu cele descrise de el emigraseră cu puțin înainte. Atunci își spuse că ajunsese la capătul căutărilor și că, din acel ceas, va porni să se așeze într-o parte a țării la care se gândise mai de mult. A doua zi purcese la drum ținând-o tot către apus și nu se mai opri deloc, decât numai pentru popasuri de noapte, până ce sosi în orașul Casterbridge, într-un colț îndepărtat al provinciei Wessex.

III

Șoseaua care ducea către Weydon-Priors era iarăși așternută cu praf. Pomii îmbrăcaseră ca și odinioară verdele întunecat prevestitor al toamnei și, pe drumul pe care pășiseră cândva cei trei membri ai familiei Henchard, mergeau acum două femei, nu lipsite de legătură cu acea familie.

Peisajul în general semăna așa de mult cu ceea ce fusese în trecut, până și vocile și zgomotele care veneau de la bâlciul din marginea satului păreau atât de asemănătoare, încât ai fi putut crede că te afli în după-amiaza zilei care urmase întâmplării povestită mai sus. Schimbarea se putea observa numai în unele amănunte; și privind mai de aproape vedeai că un lung șir de ani trecuse de atunci... Una din cele două femei care mergeau acum pe drum fusese pe vremuri tânăra nevastă a lui Henchard. Acum fața ei își pierduse mult din rotunjimea de altă dată, pielea nu mai era strălucitoare și deși părul ei nu-și pierduse culoarea, era acum mult mai rar decât fusese cândva. Era îmbrăcată în hainele cernite ale văduviei. Cealaltă femeie, de asemenea în negru, era o tânără de vreo optsprezece ani, bine făcută și mai ales având acea însușire deosebit de prețioasă deși efemeră – tinerețea – care este prin ea însăși frumoasă, indiferent de linii și culori.

O privire fugară era suficientă pentru a te face să înțelegi că era fata lui Henchard, care între timp se făcuse mare. Și dacă arșița din vara vieții înăsprise figura mamei, gingășia ei primăvăratică fusese trecută de meșterul Timp pe fața celeilalte, a fiicei, cu atâta îndemânare încât absența din mintea fetei a unor fapte, pe care mama ei le cunoștea prea bine, ar fi părut unui observator din afară o curioasă imperfecțiune în puterea de perpetuare a Naturii.

Mergeau ținându-se de mână și se putea vedea că era un gest de firească afecțiune. Fata purta în cealaltă mână un coș de răchită de formă demodată, iar mama o boccea albastră care contrasta în chip

straniu cu rochia ei de stofă neagră.

Ajungând la marginea satului, ele urmară același drum ca odinioară și urcară spre bâlci. Și aici se vădea din nou trecerea anilor. Se puteau observa unele dispozitive mecanice la călușei și lanțuri, la mașinăriile pentru încercatul puterii și al greutății și în barăcile unde oamenii trăgeau la țintă.

Dar târgul propriu-zis, cu vânzările și cumpărările de vite, scăzuse considerabil. Piețele mari din orașele învecinate începuseră să stânjenească destul de serios comerțul care se făcea aici de secole. Țarcurile pentru oi și stâlpii de priponit caii erau cam pe jumătate din ce fuseseră înainte. Tarabele croitorilor, ale negustorilor de pânzeturi, ciorapi, vase și alte asemenea mărfuri aproape că pieriseră cu totul; și căruțele erau mult mai puțin numeroase. Mama și fiica se amestecară în mulțime și, după câțiva pași, se opriră.

— De ce ne mai pierdem vremea pe-aici? Credeam că vrei să mergem mai departe, nu? zise fata.

— Desigur, Elizabeth-Jane, se justifică cealaltă. Dar mi-a venit o dorință să mai văd o dată locul ăsta.

— De ce?

— Aici l-am întâlnit întâi pe Newson, într-o zi tot ca asta.

— Aici l-ai întâlnit întâi pe tata? Da, mi-ai mai spus asta. Și acum e mort, și n-o să-l mai vedem!

Zicând acestea, fata scoase un cartonaș din buzunar și-l privi suspinând. Avea chenar negru și o inscripție care suna astfel: „În amintirea lui Richard Newson, marinar, pierdut din nefericire pe mare în luna noiembrie 184... în vârstă de patruzeci și unu de ani".

— Și tot aici, continuă mama cu oarecare șovăire, am văzut pentru ultima oară pe ruda pe care o căutăm, domnul Michael Henchard.

— În ce fel suntem rudă cu el, mamă? Nu mi-ai spus niciodată prea limpede.

— Este, sau mai bine zis a fost – căci poate să fi murit – o rudă prin alianță, zise femeia cu hotărâre.

— Asta e exact ce mi-ai spus de zeci de ori înainte, replică tânăra Elizabeth-Jane, privind distrată în jur. Presupun că nu e o rudă apropiată.

— Nicidecum.

— Parcă spuneai că era cosaș când l-ai văzut ultima dată, nu-i așa?

— Așa era.

— Bănuiesc că pe mine nu mă știe, continuă fata cu nevinovatele ei presupuneri.

Doamna Henchard se opri o clipă și răspunse stânjenită:

— Bineînțeles că nu, fetițo. Dar hai s-o luăm pe-aici.

Și se îndreptă spre o altă parte a bâlciului.

— Nu cred că are rost să întrebi aici de cineva, fu de părere fata, uitându-se în jur. Oamenii din bâlciuri se schimbă ca frunzele pomilor și pare-mi-se că ești singura care să mai fi fost aici cu atâția ani în urmă.

— N-aș crede, zise doamna Newson, cum se numea acum, privind atent la ceva ce se zărea la o mică distanță sub un taluz verde. Uite colo!

Fata se uită în direcția indicată. Obiectul descoperit de mama ei era un trepied înfipt în pământ, de care atârna un căzănel cu trei picioare; sub el ardea un foc viu de lemne, iar deasupra priveghea o femeie bătrână, zbârcită, cu privirea buimacă, îmbrăcată aproape în zdrențe. Femeia mesteca în cazan cu o lingură mare și, din când în când, croncănea cu o voce spartă:

— Avem fiertură bună de grâu!

Era într-adevăr fosta patroană a cortului unde se vindea fiertura de grâu. Pe vremuri fusese prosperă, curată, purtând șorț alb și zornăind bani mulți; acum era murdară, fără un acoperiș deasupra capului, fără mese sau bănci și aproape fără clienți, cu excepția a doi băieței cu fața spălăcită care se apropiară și cerură: „De o juma' de penny, vă rog – da' să fie pline"; o comandă pe care femeia o servi în două castronașe galbene, ciobite, de cel mai ordinar soi.

— Femeia asta era pe-atunci tot aici, își continuă gândul doamna Newson, făcând un pas spre ea, ca și cum ar fi vrut să se îndrepte într-acolo.

— Nu vorbi cu ea – nu se face, protestă fata.

— Vreau numai să-i spun două vorbe – poți să stai mai departe, dacă vrei.

Elizabeth-Jane se învoi și se întoarse spre niște tarabe cu pânză înflorată, în timp ce mama ei merse înainte. Bătrâna își oferi marfa îndată ce o văzu și se grăbi să răspundă la comanda ei: „De un penny", cu mai multă promptitudine decât arăta pe vremuri când

servea o porție de fiertură de șase penny. Când așa-zisa văduvă luă castronul cu zeama subțire care înlocuia acum fiertura gustoasă de odinioară, baba desfăcu un coșuleț dosit și, privind-o cu șiretenie, îi șopti:

— Să pun și o picătură de rom? E de contrabandă, știți – să zicem de doi penny – o s-o facă să alunece pe gât ca un întăritor.

Clienta ei zâmbi cu amărăciune la această reeditare a vechii șiretenii și dădu din cap cu un înțeles pe care bătrâna nu-l putea desluși. Se prefăcu că soarbe puțin din zeamă cu lingura de tablă ce i se oferise și, în timp ce mânca, vorbi către babă cu blândețe în glas:

— Dumneata ai apucat timpuri mai bune, nu?

— Ei, doamnă, nici nu știți ce dreptate aveți! răspunse bătrâna, slobozindu-și baierele inimii. De treizeci și nouă de ani tot vin în târgul ăsta; am fost aici ca fată, apoi ca nevastă și văduvă, și în tot timpul ăsta am hrănit cele mai bogate burți din ținutul nostru! Nici n-o să credeți dacă vă spun, doamnă, că pe vremuri eram stăpâna unui cort mare, care era atracția bâlciului. Nimeni nu putea veni sau pleca de aici fără să guste din fiertura de grâu a doamnei Goodenough. Știam care-i pe gustul preoților, care-i pe gustul domnișorilor spilcuiți, cunoșteam gustul orășenilor și gustul celor de la țară; știam ce le place chiar femeilor dezmățate. Da' martor mi-e Dumnezeu, lumea nu-și mai aduce aminte. Negustoria cinstită nu aduce câștig; acum, în vremea noastră, numai șmecherii care umblă cu afaceri pe sub mână fac parale!

Doamna Newson se uită în jur – fiica ei privea încă la niște tarabe mai îndepărtate.

— Nu-ți aduci cumva aminte, o întrebă prudent pe bătrână, de o întâmplare de acum optsprezece ani, când o nevastă a fost vândută de soțul ei, în cortul dumitale?

Baba se gândi puțin și apoi clătină din cap.

— Dacă ar fi fost o chestie mai mare, mi-aș fi adus aminte numaidecât, zise ea. Țin minte toate bătăile între soți și toate crimele, ori de câte ori a fost înjunghiat vreun om și chiar ori de câte ori a fost buzunărit – cel puțin hoțiile mai mari pe care mi-a fost dat să le văz. Da' de o vânzare nu-mi amintesc. A fost făcută așa... în liniște?

— Da, așa cred.

Negustorească clătină iarăși din cap.

— Și totuși, făcu ea, parcă țin minte, parcă-mi amintesc că un om a făcut odată așa ceva – erau un bărbat cu o haină de catifea și purta și un coș cu scule; da' să mă ierte Dumnezeu, noi nu luăm în seamă treburi d-astea. Ce mă face să-mi aduc aminte de omul ăla e că a venit iar la bâlciu' din anu' următor și mi-a spus, așa între patru ochi, că dacă vreo femeie întreabă de el să-i spun că s-a dus la... unde oare? Casterbridge – da – la Casterbridge, așa zicea. Uite, martor mi-e Dumnezeu, dacă mai m-am gândit la el până acușica!

Doamna Newson ar fi cinstit-o pe bătrână cu câțiva bănuți, pe măsura puterilor ei modeste, dacă nu și-ar fi amintit, cu durere în suflet, că din cauza romului vândut de această femeie fără scrupule bărbatul ei își pierduse mințile. Îi mulțumi doar în puține cuvinte și se îndreptă spre locul unde se afla Elizabeth. Fata o întâmpină spunându-i:

— Mamă, hai să plecăm de aici. Nu se făcea să cumperi mâncare de la femeia ceea; văd că numai cerșetorii și golanii se opresc acolo.

— Totuși, am aflat de la ea ce voiam să știu, zise mama liniștit. Ultima oară când ruda noastră a mai trecut prin bâlciul ăsta i-a spus femeii că locuiește la Casterbridge. E departe de aici și sunt mulți ani de când a spus asta, dar cred, totuși, că acolo o să ne ducem să-l căutăm.

Cu aceste cuvinte coborâră dealul unde se ținea târgul și se îndreptară spre sat, pentru a-și afla un adăpost pentru noapte.

IV

Soția lui Henchard făcuse așa cum crezuse că e mai bine, dar avusese de întâmpinat multe greutăți. De sute de ori fusese pe punctul de a-i mărturisi lui Elizabeth-Jane povestea vieții ei, cu întorsătura tragică a tranzacției de la târgul din Weydon, pe vremea când nu era mult mai în vârstă decât fata care pășea acum alături. Dar se stăpânise. Copila neștiutoare crescuse astfel în credința că relațiile dintre veselul marinar și mama ei erau cele obișnuite între soți care au trăit întotdeauna împreună. Riscul de a zdruncina afecțiunea puternică a fetei prin destrămarea unei credințe cu care ea crescuse de copil, era pentru doamna Henchard un lucru prea cumplit, chiar și numai în închipuire. Părea într-adevăr o nebunie să ridici vălul de pe mintea tinerei Elizabeth-Jane.

Dar teama Susanei Henchard de a-și înstrăina inima mult iubitei ei fiice, prin dezvăluirea acelei taine, nu izvora din conștiința vreunei vini personale. Mintea ei simplă – pentru care o desconsiderase de altfel și Henchard – îi îngăduise să trăiască cu cel de al doilea bărbat cu convingerea că acesta dobândise asupra ei, prin cumpărare, un drept real, de netăgăduit din punct de vedere moral, deși implicațiile exacte și limitele acelui drept erau destul de vagi. Poate că unor minți mai rafinate le-ar părea straniu ca o femeie tânără, normală, să creadă în validitatea unui asemenea transfer matrimonial, și dacă nu ar fi existat și alte numeroase exemple de întâmplări similare, lucrul nici n-ar fi de crezut. Dar Susan nu era nici prima nici ultima femeie de la țară care să-și fi urmat cu totală supunere cumpărătorul, după cum o dovedesc multe documente din mediul rural.

Povestea vieții Susanei Henchard din tot acest timp poate fi spusă în două sau trei fraze. Fără niciun fel de împotrivire din partea ei, fusese dusă în Canada, unde trăiseră mai mulți ani, fără vreun deosebit succes material, deși ea muncea cât putea ca să-și țină casa în bună rânduială. Când Elizabeth-Jane avea vreo doisprezece ani, cei

trei s-au întors în Anglia și s-au stabilit la Falmouth, unde Newson își câștiga existența lucrând ca barcagiu și docher.

Apoi el se angajă pe un vas care pescuia în apele de lângă Terra Nova, și în această perioadă Susan începu să aibă mustrări de conștiință. O prietenă căreia îi mărturisise istoria ei ridiculiza naivitatea cu care acceptase această situație și de atunci nu mai avu liniște.

Când Newson se întoarse acasă, la sfârșitul iernii, își dădu seama că ficțiunea pe care o întreținuse cu atâta grijă se spulberase pentru totdeauna.

A urmat apoi o perioadă de tristețe, în care ea îi spuse că se îndoiește dacă mai poate trăi cu el în păcat. Newson plecă din nou spre Terra Nova cu vasul de pescari când veni anotimpul potrivit. Știrile vagi în legătură cu pierderea lui, sosite la scurtă vreme după aceea, rezolvară o problemă care devenise o tortură pentru conștiința ei simplă, blajină. Astfel, el dispăru pentru totdeauna.

De Henchard nu mai auziseră nimic. Pentru robii muncii, Anglia din vremea ceea părea un întreg continent, iar o milă măsura cât un grad de latitudine geografică.

Elizabeth-Jane crescuse și se împlinise iute. Într-o zi, cam la o lună după primirea știrii despre moartea lui Newson lângă Terra Nova, fata, care avea acum vreo optsprezece ani, ședea pe un scăunel de nuiele în casa părintească, lucrând năvoade pentru pescari. Într-un colț din aceeași cameră stătea mama ei, făcând și ea o muncă asemănătoare; într-un timp, puse jos naveta groasă de lemn cu care împletea ochiurile și privi gânditoare la fiică-sa. Soarele intra pe fereastră și cădea pe părul ei despletit, în care razele pătrundeau până în adâncuri „ca într-un crâng de aluni”. Fața ei, deși cam palidă și nedefinită încă, poseda materia primă a frumuseții într-un grad promițător. Exista în ea o frumusețe latentă care se lupta să iasă la iveală, printre liniile provizorii ale imaturității și urâțenia trecătoare impusă de mijloacele lor materiale foarte modeste. Fata era frumoasă în adâncul oaselor, deși frumusețea ei nu apăruse încă în rotunjimea cărnii. Poate că nu va apărea niciodată pe de-a-ntregul, dacă nu i se va lua de pe umeri povara grijilor zilnice, înainte ca părțile mai mobile ale figurii ei să se închege în expresia lor definitivă.

Contemplarea fetei o întristă pe Susan – nu era o mâhnire

nelămurită, ci una derivând dintr-o judecată logică. Amândouă se găseau încă în acea haină strâmtă a sărăciei din care ea încercase de atâtea ori să scape, de dragul copilei. De multă vreme observase cu cât zel și perseverență se străduia mintea tânără a fiicei ei să se dezvolte, și totuși acum, în al optsprezecelea an, nu se îmbogățise cu prea multe cunoștințe. Dorința cea mai scumpă inimii ei era într-adevăr să vadă, să audă și să înțeleagă. Cum să devină „mai cultă, cu o reputație mai aleasă, mai bună" cum zicea ea – era permanenta temă a întrebărilor pe care le punea mamei sale. Avea obiceiul să cerceteze lucrurile mai adânc decât fac fetele de condiția ei și inima mamei plângea, simțind că nu o poate ajuta în asemenea cercetări.

Marinarul, înecat sau nu, era probabil pierdut pentru vecie, și devotamentul statornic, aproape religios, pe care i-l arătase ca unui soț legitim, până când credința îi fusese zdruncinată de o lumină nouă, nu-și mai avea acum obiect. Se întreba dacă acum, când era din nou o femeie liberă, nu ar fi timpul cel mai potrivit, într-o lume în care toate îi merseseră până atunci pe dos, pentru a face un efort desperat ca să îmbunătățească situația fetei. Să-și uite mândria rănită și să-l caute pe primul soț, îi păru – cu sau fără dreptate – cel mai bun pas pentru început.

Poate că băutura îl dusese la groapă. Dar, pe de altă parte, avea destulă minte ca să nu fi ajuns acolo. Căci în timpul cât trăiseră împreună, el cădea numai uneori la patima beției, nu era un beț iv înrăit. Oricum, dreptul ei letigim de a se întoarce la primul soț, dacă mai era în viață, părea incontestabil. Greutatea căutării lui era legată de nevoia de a-i spune fetei adevărul, dar Susan nu se putea gândi la o asemenea cale. În cele din urmă se hotărî să întreprindă cercetările fără a-i mărturisi adevăratele legături cu Henchard, lăsând pe seama lui dacă-l vor găsi, sarcina de a face cum va crede de cuviință. Aceste întâmplări explică conversația pe care cele două femei au avut-o la bâlci și informația incompletă cu care Elizabeth-Jane porni de acolo mai departe.

Astfel își urmară drumul, încrezându-se doar în slaba licărire de lumină aruncată de femeia din bâlci asupra locului unde s-ar putea afla Henchard. Pentru a ajunge la capătul călătoriei, era nevoie să facă cele mai stricte economii. Uneori cele două femei au putut fi văzute mergând pe jos, alteori în carele țăranilor sau în căruțele

cărăușilor și așa, încet, încet, se apropiară de Casterbridge. Elizabeth-Jane descoperi, cu îngrijorare în suflet, că sănătatea mamei ei se șubrezise cu trecerea anilor; când și când, în vorbele ei se strecura acel îndemn spre renunțare care arăta limpede că doar de dragul fetei mai poposește în această viață, a cărei oboseală o cuprindea tot mai tare.

Într-o vineri seara, către mijlocul lui septembrie, chiar înainte de lăsarea serii, ajunseră pe culmea unui deal, la o milă depărtare de locul pe care-l căutau. Drumul era mărginit de tufe înalte; trecură dincolo și se așezară pe un tăpșan acoperit cu iarbă verde, de unde se putea vedea bine orașul cu împrejurimile lui.

— Pare să fie un oraș tare vechi! zise Elizabeth-Jane, în timp ce mama ei, tăcută, se gândea la alte lucruri decât la topografie. E strâns la un loc, cu casele înghesuite, și e înconjurat de o perdea de arbori, parcă ar fi o tarla dintr-o grădină împrejmuită cu gard.

Forma pătrată a acestui vechi burg – burgul Casterbridge – era într-adevăr trăsătura care izbea în primul rând ochiul, deoarece în vremea de care vorbim, destul de recentă – el rămăsese încă neatins de orice notă de modernism. Semăna cu o cutie cu pietre de domino. Nu avea suburbii – în sensul obișnuit al cuvântului. Orașul și ogoarele se întâlneau pe o linie matematic trasată.

În ochii păsărilor iubitoare de înălțimi, Casterbridge-ul trebuie să fi apărut în acea seară senină de vară ca un mozaic de cristale și de pete roșii, brune și cenușii, încastrat într-o ramă dreptunghiulară de un verde închis. Pentru cei care priveau cu ochi omenești, târgul se înfățișa ca o masă de ziduri indistincte, ce apăreau din spatele unei perdele dese de tei și castani; totul așezat în mijlocul unui ținut cu dealuri molcome și câmpii joase. Masa de clădiri se deslușea treptat a fi alcătuită din turnuri, frontoane, coșuri înalte și ferestre cu canaturi, cu geamurile cele mai de sus lucind tulbure și sângeriu, ca o oglindă a focului de aramă ce aprinsese un brâu subțire de nori la apus.

Din centrul fiecărei laturi a acestui pătrat mărginit de arbori porneau drumuri lungi de o milă sau două către răsărit, apus și miază-zi, ce se pierdeau apoi în întinderea ogoarelor și a vâlcelelor din jur. Pe una din aceste alei femeile se pregăteau să intre în Casterbridge. Dar înainte de a se ridica pentru a-și continua drumul,

doi oameni trecură pe lângă ele, de cealaltă parte a gardului viu, vorbind cu aprindere.

— Sunt sigură, zise Elizabeth-Jane când oamenii se îndepărtară că i-am auzit pomenind numele lui Henchard – nu-l cheamă așa pe domnul cu care suntem rude?

— Da, așa mi s-a părut și mie, răspunse doamna Newson.

— Asta înseamnă că se găsește încă aici.

— Da.

— Să fug după ei ca să-i întreb de el?

— Nu, nu, nu! Doamne ferește, nu e încă timpul potrivit. S-ar putea să fie la închisoare sau în azilul de săraci.

— Vai de mine, de ce te gândești la lucruri din astea, mamă?

— Mi-a venit așa... să zic și eu ceva. Oricum, trebuie să întrebăm lumea mai pe ocolite.

După ce se odihniră, porniră spre oraș în faptul serii. Arborii stufoși de pe marginea șoselei o făceau întunecoasă ca un tunel, deși pe câmpia din jur se zărea încă lumina zilei; într-un fel, ele umblau în miez de noapte, între două înserări. Aspectul orașului prezenta un interes deosebit pentru mama fetei, acum când se apropiase de el.

După ce rătăciră un timp pe străzi, văzură că zidul de pomi bătrâni care închidea Casterbridge-ul forma el însuși un fel de alee, ce se întindea de-a lungul unui mal sau taluz, mărginind un șanț exterior. Dincoace de mal și de aleea de deasupra lui se afla un zid, pe alocuri dărâmat, iar îndărătul zidului se înghesuiau casele târgoveților.

Deși cele două femei nu-și puteau da seama, aceste brâuri de verdeață, ziduri și șanțuri nu erau altceva decât vechile fortificații ale burgului, acum folosite ca loc de plimbare. Lumina lămpilor aprinse lucea printre crengile copacilor din jur, dând un plăcut sentiment de intimitate și căldură și făcând în același timp să pară curios de goală și de pustie câmpia neluminată din afara zidurilor. Deosebirea între oraș și țară era și mai pregnant marcată prin unele sunete care le ajunseră acum la urechi, acoperindu-le pe toate celelalte – sunetele unei fanfare. Călătoarele pătrunseră acum pe Strada Mare, unde se aflau case de lemn, cu etajul de sus înaintând deasupra străzii și cu ferestre împărțite în ochiuri mici, peste care se trăgeau perdele groase din bumbac pescăresc. De sub grinzile streșinilor, vechi pânze

de păianjen se legănau în adierea vântului de seară. Erau acolo și case de chirpici, care își găseau un sprijin trainic în cele de care erau proptite. Vedeai acoperișuri cenușii de ardezie cârpite cu țigle, și acoperișuri de țiglă cârpite cu ardezie, iar pe ici pe colo câte un acoperiș de stuf.

Caracterul pastoral și agricol al populației care asigura existența târgului era vădit de obiectele expuse în vitrine. Coase, securi, foarfeci pentru tuns oile, cârlige, sape, cazmale și târnăcoape la fierărie; stupi, butoiașe pentru unt, putineie, scăunele pentru mulgătoare și hârdaie, greble de fân, bardace de lemn în prăvălia dogarului; hamuri de căruță și de plug la curelar; căruțe, roabe și piese de moară la rotar și mecanic; loțiuni pentru făcut fricții cailor, la spițerie; la pielărie se aflau mănuși pentru grădinari, genunchiere pentru cei care așezau stuful pe acoperișuri, jambiere pentru plugari, și saboți pentru săteni.

Ajunseră la o biserică mohorâtă, al cărei turn pătrat de piatră se ridica neștirbit pe cerul întunecat; partea de jos, luminată de felinarele din apropiere, vădea cum mortarul ce lega pietrele între ele fusese măcinat de ani și de vitregiile vremii; în crăpături creșteau mici tufe de iarbă și alte plante de stâncă ce urcau până aproape de creneluri. Din turn, ceasul bătu ora opt, și după aceea un clopot prinse să sune cu dangăt imperios. Semnalul de stingere a focurilor se mai păstra încă în Casterbridge și era folosit de locuitori ca semnal de închidere a prăvăliilor. Îndată ce notele adânci ale clopotului se izbiră de fațada caselor, un zăngănit de obloane se ridică de-a lungul Străzii Mari. În câteva minute, comerțul încetă la Casterbridge, pentru a fi reluat a doua zi.

Alte ceasuri sunară ora opt la mici răstimpuri – cel de la pușcăria orașului cu glas lugubru, cel de pe fațada azilului de săraci cu un scârțâit al mașinăriei, care se auzea mai tare decât însăși bătaia orei; un șir de pendule, din prăvălia unui ceasornicar se alăturară și ele pe rând corului de clopote, doar cu câteva clipe înainte de coborârea oblonului ce le izola de lumea din afară, întocmai ca un grup de actori care-și declamă fiecare tirada finală înainte de lăsarea cortinei.

Apoi se auzi un glas de clopote mai vesele, căznindu-se să

intoneze Imnul Marinarilor Sicilieni[2], astfel încât cei ce măsurau timpul după moda cea nouă înaintau către ora următoare, înainte de a se fi încheiat toate formalitățile trecerii orei celei vechi.

Prin piața din fața bisericii trecea o femeie cu mânecile răsucite așa de sus, încât lăsau să se vadă marginea albă a cămășii, și cu fusta suflecată și prinsă în deschizătura buzunarului. Sub braț avea o pâine din care rupea bucăți pe care le întindea celorlalte femei ce o însoțeau; acestea ciuguleau, cu un aer nemulțumit, din pâine. Vederea lor îi aminti doamnei Henchard-Newson și fiicei ei că le era foame și întrebară femeia unde se afla cea mai apropiată brutărie.

— Mai bine ați căuta mană cerească decât pâine bună la Casterbridge la vremea asta, mai zise femeia după ce le îndrumase spre brutărie. Pot să sune ei din goarne cât or pofti, și să bată tobele, și să întindă mese mari, adăugă arătând cu mâna către un loc mai îndepărtat de pe Strada Mare, unde se putea vedea fanfara stând în fața unei clădiri luminate, da' noi trebuie să ne mulțumim cu jimbla asta păcătoasă. Se găsește acu' mai multă bere bună decât pâine bună în Casterbridge.

— Și mai puțină bere bună decât poșircă, zise un om cu mâinile înfundate în buzunare.

— Cum se face că nu aveți pâine bună? întrebă doamna Henchard.

— Păi, de vină e negustorul de grâu – el e omul cu care lucrează toți morarii și brutarii și zice că le-a vândut grâu încolțit, de care zice că ei nu știau că i-a dat colțu' până când plămada a luat-o razna prin cuptoare ca argintu' viu, așa că pâinile-s acu' turtite ca broasca și bătucite înăuntru de parcă ar fi budinci d'alea făcute cu seu. De când m-am măritat aici în Casterbridge, unde mi-am crescut și copiii, n-am văzut așa pâine nenorocită în viața mea. Da' dumneata trebuie să fii străină de partea locului, dacă nu știi cu ce s-au umflat burțile săracilor săptămâna asta.

— Da, sunt, recunoscu rușinată mama Elizabethei.

Nevrând să fie observată până nu va ști mai bine la ce putea să se aștepte în acest oraș, se îndepărtă de femeia vorbăreață. După ce

---

2-Aceste clopote, ca și altele aparținând unor biserici de țară, nu se mai aud de mulți ani. (N. A.)

cumpărară câțiva pesmeți de la brutărie pentru a le ține deocamdată loc de cină, își îndreptară instinctiv pașii spre locul de unde se auzea muzica.

V

La numai vreo sută de metri depărtare se afla locul unde fanfara oraşului făcea să zbârnâie geamurile, cântând cu toată puterea.

Clădirea în faţa căreia muzicanţii îşi ridicaseră estrada era cel mai mare han din Casterbridge, pe nume Stema Regală. O fereastră largă, cu geamuri până jos, în parte deschise, înainta în stradă deasupra porticului central şi lăsa să răzbată zgomot de voci, clinchet de pahare şi pocnet de dopuri. Obloanele fiind şi ele deschise, întregul interior al acestei camere putea fi văzut de pe treptele de piatră ale agenţiei de transporturi rutiere de peste drum, pentru care motiv un întreg grup de gură-cască se adunase acolo.

— Am putea, la urma urmei, să întrebăm câte ceva despre ruda noastră, domnul Henchard, şopti doamna Newson, care de la intrarea ei în Casterbridge, păruse curios de agitată, deşi lipsită de vlagă. Aici mi se pare locul cel mai potrivit să încercăm să... ştii, vreau să spun să întrebăm care-i situaţia lui în oraşul ăsta – dacă se află aici, cum cred că trebuie să fie. Ar fi mai bine să întrebi tu, Elizabeth-Jane. Eu sunt prea istovită să mai fac ceva. Dar trage-ţi mai întâi vălul pe faţă.

Se aşeză pe treapta cea mai de jos, iar Elizabeth-Jane, urmându-i sfatul, se amestecă în mulţime.

— Ce se întâmplă aici în astă-seară? întrebă fata după ce găsi un bătrân şi stătu lângă el un timp suficient pentru a avea dreptul să intre în vorbă, ca între vecini.

— Ehei, să vede că dumneata nu eşti de pe-aci, zise bătrânul fără a-şi lua ochii de la fereastră. Păi, e un banchet mare cu toţi boierii şi ăştia care conduc pe la noi – cu primaru' în cap. Cum noi, oamenii de rând, n-am fost chemaţi, se lasă obloanele deschise, să tragem şi noi cu ochii la ce se-ntâmplă acolo. Dacă te urci mai sus pe scară, o să vezi şi mătăluţă: Uite, ăla e domnu' Henchard, primaru', în capu' mesei, cu faţa spre noi, şi ăia, la dreapta şi la stânga, sunt consilierii

comunali... Ei, mulți din ăștia, când au început viața, nu erau mai grozavi decât sunt eu acum!

— Henchard! făcu Elizabeth-Jane surprinsă, dar nebănuind nicidecum întreaga însemnătate a acestei revelații.

Urcă până în capul scărilor. Mama ei, deși stătea cu capul plecat, prinsese totuși sunetul unei voci, venind prin fereastra hanului, care o făcu să tresară chiar înainte ca cele două cuvinte ale bătrânului „Henchard primaru'" să-i ajungă la urechi. Se ridică și se apropie de fiică-sa, încercând totuși să nu arate vreo grabă deosebită, pentru a privi și ea prin fereastra deschisă. Interiorul sufrageriei hanului se putea vedea bine, cu mesele pline de farfurii, pahare și tacâmuri și cu mesenii așezați în jur. Cu fața spre fereastră, așezat la loc de cinste, se afla un bărbat de vreo patruzeci de ani, voinic, cu trăsături puternice și o voce impunătoare, dând mai curând impresia de necioplire decât de duritate. Avea o față colorată, aproape roșcovană, ochi negri scânteietori și sprâncene stufoase, negre, ca și părul bogat. Când râdea câteodată, din toată inima, de vreo vorbă a unui comesean, gura mare i se deschidea așa de larg, încât lăsa să se vadă la lumina candelabrului două duzini, sau chiar mai mulți, din cei treizeci și doi de dinți albi, cu care evident se putea încă mândri.

Râsul acela nu era prea încurajator pentru străini și era deci poate mai bine să nu fie auzit prea des. S-ar fi putut face multe ipoteze asupra lui. Cele mai potrivite erau acelea care îl asociau cu un temperament nemilos față de slăbiciunile omenești, dar gata să admire fără nicio rezervă măreția și puterea. Bunătatea omului care râdea astfel, dacă avea o asemenea calitate, se manifesta probabil într-un mod capricios – ca o generozitate bruscă, aproape copleșitoare, mai curând decât ca o bunătate blândă și constantă.

Soțul – cel puțin după lege – al Susanei Henchard ședea în văzul lor, maturizat, cu o ținută mai rigidă și cu trăsături mai adâncite, disciplinate, marcate de gânduri, într-un cuvânt mai bătrân. Nefiind, ca mama ei, sub povara amintirilor, Elizabeth îl privea cu nimic mai mult decât cu curiozitatea și cu interesul firesc stârnite de descoperirea unei rude îndelung căutate ce avea o asemenea poziție socială. Primarul era îmbrăcat cu un frac de modă veche, o cămașă cu jabou îi acoperea pieptul lat, prinsă în butoni cu pietre prețioase, iar pe deasupra avea un lanț gros de aur. În partea dreaptă a tacâmu-

lui său se aflau trei pahare, dar, spre surprinderea soției sale, cele două de vin erau goale, în timp ce al treilea, cel mai mare, era pe jumătate plin cu apă.

Când îl văzuse ultima oară, purta o haină de catifea, vestă și pantaloni de barchet, jambiere de piele și ședea cu un castron de fiertură de grâu dinainte. Timpul, acest mare vrăjitor, schimbase fața lucrurilor. Privindu-l și gândindu-se la zilele de demult, Susan simți o emoție atât de puternică, încât se retrase până în ușa agenției de transporturi, în capul scărilor, pentru ca umbra zidului să-i ascundă fața. Uitase și de fiică-sa, până când o ușoară atingere pe braț o trezi la realitate.

— L-ai văzut, mamă? șopti fata.

— Da, da, răspunse ca într-o suflare. L-am văzut și mi-e destul! Acum nu mai vreau decât să plec – să mă duc – să mor.

— Dar de ce... cum? Fata veni mai aproape de mama ei și-i șopti la ureche. Ți se pare că n-o să se poarte bine cu noi? Cred că arată mai curând ca un om generos. Dar ce domn mare e! Și cum îi strălucesc butonii de diamant! Cum ți-a venit să te gândești că ar putea fi la pușcărie sau în vreun azil, sau mort? Ce bine că lucrurile stau tocmai pe dos! De ce ți-e așa de frică de el? Mie nu mi-e deloc. Am să mă duc la el. Ce-ar putea să spună mai rău decât că nu recunoaște asemenea rude îndepărtate?

— Nu știu – nu știu ce-ar fi mai bine de făcut. Mă simt abătută.

— Nu mai fi așa, mamă, tocmai acum când am ajuns aici! Stai acolo și odihnește-te puțin – eu mă duc să mai aflu câte ceva despre el.

— Nu cred că am să pot vreodată da ochii cu domnul Henchard. Nu e cum mă așteptam. Mă intimidează. Nu vreau să-l mai văd.

— Mai așteaptă puțin și mai gândește-te.

Elizabeth-Jane nu fusese niciodată în viața ei atât de interesată de ceva cum era acum de situația lor, desigur datorită în parte și bucuriei firești pe care o simțea, descoperind că e înrudită cu un om de vază. Privi din nou scena. Oaspeții mai tineri mâncau și vorbeau cu însuflețire; cei mai vârsinici căutau cu furculița anumite bucățele, strâmbau din nas și mormăiau aplecați deasupra farfuriilor, ca porcii când caută ghindă. Trei băuturi erau nelipsite de pe această masă: Porto, vin de Xeres și rom; în afară de această bine stabilită treime,

nu păreau să existe alte gusturi. Un șir de pocale de modă veche, împodobite cu figuri în relief, fiecare având câte o linguriță înăuntru, erau puse acum pe masă și repede umplute cu grog, la o asemenea temperatură încât părea să pună în primejdie toate obiectele expuse aburilor lor fierbinți. Dar Elizabeth-Jane observă că, deși această operație se făcea cu multă promptitudine în tot lungul mesei, nimeni nu umplea pocalul primarului, care tot continua să bea mari cantități de apă din cupa lui așezată în dosul întregii garnituri de pahare de cristal pentru vin și băuturi mai tari.

— Nu-i toarnă vin domnului Henchard, îndrăzni să remarce către recenta ei cunoștință, bătrânul lângă care stătuse.

— A, nu, păi nu știi că el e cel mai mare nebăutor care s-a pomenit vreodată? Nu vrea să știe de nicio băutură, oricât ar fi de grozavă; n-ar pune un strop de vin în gură, ferească sfântu'! Dinspre partea asta, e om tare, nu glumă. Am auzit oameni vorbind că cică s-a jurat pe vremuri pe sfânta evanghelie și de atunci se ține de jurământ. Așa că lumea nu-l silește să bea, știe că nu se face; jurământul în biserică nu e lucru de joacă.

Un alt bătrân, auzind acestea, intră și el în vorbă întrebând:

— Oare cât mai are de suferit așa, Solomon Longways?

— Încă doi ani, așa se zice. Nu știu de ce și cum de-a hotărât el sorocu' ăsta, că n-a vrut să spuie la nimeni. Da' așa vorbește lumea, pă cum că mai are doi ani încheiați, după calendar. E tare de virtute să se țină atâta vreme.

— Adevărat – da' nu uita că și nădejdea te întărește. Știind că după douăzeci și patru de luni scapi de robia asta și poți să te mângâi de toate suferințele, bând după pofta inimii, fără vreo oprelişte – păi, asta dă omului coraj, nu glumă.

— Cu siguranță, Christopher Coney, ai dreptate. O fi având și el astfel de gânduri – să-i mai aline singurătatea – văduv cum e, fu de părere Longways.

— Când și-a pierdut nevasta? întrebă Elizabeth.

— Eu n-am văzut-o niciodată. Asta a fost înainte să vie el la Casterbridge, afirmă cu tărie Solomon Longways, ca și cum faptul de a nu o fi cunoscut pe doamna Henchard era un argument suficient pentru a lipsi povestea de orice interes. Da' știu precis că e un antialcoolic jurat și dacă prinde pe vreunu' din argații lui că e cam cu

chef, se repede la el ca Christos la fariseii din templu.

— Are mulți argați? întrebă Elizabeth-Jane.

— Mulți! Păi, fată dragă, e cel mai puternic în consiliul comunal, și om cu vază în tot ținutu' nostru. Nu se încheie nicio afacere mai mare de grâu, orz, ovăz, fân, sfeclă și altele de-alde astea, să nu fie amestecat și Henchard. Da' se bagă și în altele, și aici face o greșeală. S-a ridicat din nimic, de când a venit aici, și acum e unul din stâlpii orașului. Deși anu' ăsta a fost cam zdruncinat de povestea cu grâul ăla stricat pe care l-a dat la mori. Am văzut soarele răsărind peste Durnover Moor de șaizeci și nouă de ani, și deși domnu' Henchard nu mi-a făcut niciodată vreo nedreptate de când lucrez pentru el, așa pălmaș cum sunt, trebuie să spun că n-am mâncat în viața mea pâine așa de rea cum se face acu' din grâul lui Henchard. E bobul încolțit și parcă ai zice că e malț, iar la fundu' pâinii se adună un aluat tare, gros ca talpa.

Orchestra începuse acum o altă melodie și, până când au încheiat-o, se termină și cu mâncarea și începură discursurile.

Vremea fiind liniștită și ferestrele încă deschise, cuvântările puteau fi auzite limpede. Vocea lui Henchard se ridică deasupra celorlalte; spunea o poveste despre comerțul lui cu fân, în care dejucase planurile unui șmecher care voia neapărat să-l înșele.

— Ha-ha-ha! fu răspunsul comesenilor la sfârșitul povestirii.

Ilaritatea era generală, când o voce se ridică, întrebând:

— Astea toate-s bune și frumoase, dar cum rămâne cu pâinea proastă?

Interpelarea venea de la capătul opus al mesei, unde ședeau câțiva negustori mai mici care, deși făceau parte din aceeași societate, păreau a fi puțin sub nivelul social al celorlalți; arătau o oarecare independență de opinii și purtau discuții care nu erau în armonie cu cele purtate în capul mesei; întocmai cum în colțul dinspre apus al bisericii se cântă uneori în dezacord și în contratimp cu corul din fața altarului.

Această intervenție referitoare la problema pâinii a mers la inimă celor care căscau gura afară în stradă; mulți dintre ei, aflându-se în acea stare de spirit care-și găsește mulțumire în înfrângerea altora, reluară întrebarea cu destulă îndrăzneală, ca un ecou.

— Ei, cum e cu pâinea proastă, domnule primar?

Mai mult, nesimțind niciuna din restricțiile impuse celor care participau la banchet, își putură permite să adauge:

— Mai bine ne-ai spune povestea asta! întreruperea a fost suficientă pentru a obliga pe primar să o ia în seamă.

— Recunosc că am ieșit prost cu grâul, dar am fost și eu înșelat cumpărându-l, tot așa cum s-au înșelat și brutarii care l-au cumpărat de la mine.

— Și poporul care a trebuit să-l mănânce, că n-avea încotro – continuă cetățeanul bătăios din fața ferestrei.

Fața lui Henchard se posomorî. Exista o violență sub pojghița subțire de blândețe, o violență care, cu vreo douăzeci de ani în urmă, primind și un stimulent artificial, îl făcuse să-și izgonească nevasta.

— Trebuie să mă înțelegeți că se mai pot întâmpla și unele accidente într-o întreprindere așa de mare, zise el. Amintiți-vă ce vreme a fost la secerișul grâului, mai rea decât am apucat-o vreodată! În orice caz, am luat unele măsuri de la această întâmplare. Deoarece am observat că afacerile mele sunt prea întinse ca să fie supravegheate de un singur om, am dat un anunț pentru a găsi un om serios, priceput, să conducă secția de grâne. După ce îl voi găsi, o să vedeți că asemenea greșeli nu se vor mai întâmpla; lucrurile o să meargă mai bine.

— Dar ce ai de gând să faci ca să ne despăgubești pentru trecut? întrebă omul care vorbise primul și care părea să fie brutar sau morar. O să înlocuiești făina stricată pe care o avem acum cu alta bună?

Fața lui Henchard se înăspri și mai mult după aceste intervenții; luă câteva înghițituri din paharul cu apă, parcă pentru a se liniști și a câștiga timp. În loc de a da un răspuns direct, el remarcă bățos:

— Dacă îmi va spune cineva cum să prefac grâul încolțit în grâu sănătos, îl iau înapoi cu plăcere. Dar așa ceva nu se poate face.

Cu aceste cuvinte, care arătau că dorește să pună definitiv capăt discuției, Henchard se așeză în jilțul lui.

VI

În ultimele minute grupul de afară, din faţa ferestrei, se mărise prin venirea unor noi spectatori, unii din ei negustori respectabili şi vânzători care ieşiseră să respire puţin aer curat după tragerea obloanelor, alţii dintr-o categorie mai modestă. Deosebit de aceştia, apăru acolo şi un străin – un tânăr cu o înfăţişare foarte plăcută – care purta în mână un sac de călătorie împodobit cu un model floral, cum se purta pe vremea aceea la asemenea articole de voiaj. Avea faţa rumenă, părul blond, ochii strălucitori şi un trup subţiratic. Ar fi putut să treacă fără a se opri deloc, sau cel mult să se oprească o jumătate de minut pentru a privi scena banchetului, dacă sosirea lui nu ar fi coincis cu discuţia despre grâu şi pâine. În acest caz, prezenta istorie nu s-ar fi întâmplat niciodată. Dar subiectul păru că-l interesează şi puse câteva întrebări în şoaptă celor din jur, după care rămase pe loc, ascultând.

Când auzi cuvintele de încheiere ale lui Henchard – „Aşa ceva nu se poate face" – el zâmbi deodată, scoase din buzunar un carnet şi scrise câteva cuvinte la lumina ferestrei deschise. Rupse apoi foaia, o împături, îi scrise pe dos un nume şi părea că se pregăteşte s-o arunce prin geamul deschis, pe masă. Dar răzgândindu-se, îşi croi drum printre cei care căscau gura, până ajunse la uşa restaurantului, unde unul din chelnerii care serviseră până atunci se odihnea rezemat de uşă.

— Dă asta primarului numaidecât, îi zise el înmânându-i biletul.

Elizabeth-Jane îi urmărise mişcările şi auzise cuvintele, care îi atraseră atenţia atât prin conţinutul lor, cât şi prin accentul cu care erau spuse, un accent neobişnuit pentru părţile acelea. Suna straniu şi nordic.

Chelnerul luă biletul, în timp ce tânărul străin îl mai întreba:

— Nu poţi dumneata să-mi recomanzi un han curat, care să fie mai puţin luxos ca ăsta?

Chelnerul se uită plictisit în susul și în josul străzii.

— Se zice că la Trei Marinari, mai în jos de aici, ar fi bine, răspunse el molatic, da' eu personal n-am stat acolo.

Scoțianul, căci așa părea a fi, îi mulțumi și se îndreptă spre cei Trei Marinari mai sus pomeniți; s-ar fi zis că e mai preocupat de găsirea unui han, decât de soarta biletului trimis, acum după ce trecuse impulsul de o clipă care-l îndemnase să-l scrie. În timp ce el se îndepărta pe stradă, chelnerul părăsi stâlpul ușii și Elizabeth-Jane văzu, cu oarecare interes, cum biletul era dus în sufragerie și dat primarului.

Henchard îl primi cu nepăsare, îl desfăcu cu o mână și își aruncă ochii pe el.

Efectul a fost cu totul neașteptat. Expresia posomorâtă, ofensată care se așternuse pe fața lui de când fusese adus în discuție subiectul neplăcut al grâului, se schimbă într-una de mare atenție.

Citi biletul încet și căzu pe gânduri, nu cu melancolie, ci cu o intensă concentrare, cum face un om captivat de o idee.

Între timp, toasturile și discursurile cedaseră locul cântecelor, chestiunea grâului fiind cu totul dată uitării. Comesenii își apropiau capetele, câte doi sau trei, spunându-și glume, cu râsete de pantomimă care ajungeau să semene a grimase convulsive. Unii începeau să aibă aerul unor oameni care nu știau cum ajunseseră acolo, de ce veniseră și cum aveau să se întoarcă acasă și deocamdată continuau să șadă la masă cu un zâmbet uluit. Bărbații trupeși arătau o tendință de a deveni cocoșați, iar cei cu o ținută marțială o pierdeau într-o stranie înclinare oblică a corpului, trăsăturile feței pornind și ele într-o parte, în timp ce capetele celor câțiva care mâncaseră mai zdravăn păreau că se înfundă între umeri, colțurile gurii și ale ochilor dând impresia că se ridică în sus prin prăbușirea feței. Numai Henchard nu se conforma nici uneia din aceste schimbări plastice; rămăsese vertical și impunător, cufundat în gânduri.

Un ceas bătu ora nouă. Elizabeth-Jane se întoarse spre tovarășa ei de călătorie.

— Se face târziu, mamă, zise ea. Ce gândești să faci?

Era surprinsă văzând cât de nehotărâtă devenise mama ei.

— Trebuie să găsim un loc de dormit, murmură ea. L-am văzut...

pe domnul Henchard și asta e tot ce voiam.

— În orice caz, e destul pentru astă-seară, încuviință Elizabeth-Jane cu blândețe. O să ne gândim mâine ce e mai bine de făcut. Întrebarea este – nu-i așa – cum să facem rost de o locuință?

Fiindcă mama ei nu răspunse nimic, gândul fetei se îndreptă către cuvintele, de curând auzite, în legătură cu hanul Trei Marinari, unde ar fi prețuri mai moderate. Recomandarea, dacă era bună pentru o persoană, putea fi bună și pentru alta.

— Hai să mergem unde s-a dus tânărul acela. Părea un om serios. Ce zici?

Mama primi propunerea și o luară pe stradă în jos. Între timp, îngândurarea primarului, provocată de biletul de care am vorbit, continua să-l țină pironit în aceeași atitudine, până când, șoptind unui vecin de masă să-i ia locul, se ridică și părăsi banchetul.

Era tocmai după ce soția lui și Elizabeth-Jane plecaseră din fața casei. Dincolo de ușa sălii de festivități, Henchard găsi chelnerul și-l întrebă de la cine venea biletul care-i fusese adus cu vreun sfert de oră înainte.

— De la un tânăr, domnule – un fel de călător. Părea să fie scoțian.

— Ți-a spus de unde îl are?

— El l-a scris, domnule, când stătea în stradă, în fața ferestrei.

— Aha! — l-a scris el... Stă aici la hotel, tânărul ăsta?

— Nu, domnule. Cred că s-a dus la Trei Marinari.

Primarul începu să se plimbe în sus și-n jos prin vestibulul hanului, cu mâinile băgate sub cozile fracului, ca și cum ar fi căutat doar o atmosferă mai răcoroasă decât aceea a camerei pe care o părăsise. Dar era, fără îndoială, tot stăpânit de ideea cea nouă, oricare o fi fost. În cele din urmă se întoarse spre ușa sălii de banchet și observă că toasturile, cântecele și conversația mergeau înainte foarte mulțumitor și fără prezența lui. Membrii consiliului, oaspeții speciali, precum și negustorii mari sau mici înghițiseră atâtea băuturi reconfortante, că uitaseră cu desăvârșire nu numai de primar, ci și de toate acele mari deosebiri politice, sociale și religioase pe care socoteau necesar să le păstreze în timpul zilei și care-i despărțeau ca niște gratii de fier. Văzând acestea, primarul își luă pălăria și, după ce chelnerul îl ajută să îmbrace un pardesiu subțire, ieși și rămase un timp sub porticul intrării.

Pe stradă nu mai erau acum decât puțini oameni și ochii lui, printr-un fel de atracție, se îndreptară către un loc care se afla cam la o sută de metri mai jos. Era casa unde se dusese cel ce-i scrisese biletul – hanul la Trei Marinari – ale cărei frontoane elizabetane, ferestre și lumini puteau fi văzute din locul unde stătea Henchard. După ce privi într-acolo un timp, o porni în direcția hanului.

Acea veche casă de adăpost pentru oameni și animale era zidită dintr-o gresie moale, cu ferestre încadrate în chenare din același material, destul de strâmb puse pe planul fundației. Fereastra cea mare dinspre stradă, care închidea o încăpere foarte bine cunoscută de clienții obișnuiți ai hanului, era apărată cu obloane ce purtau fiecare în mijloc o deschizătură în formă de inimă, mai redusă în regiunea ventricolelor drept și stâng decât se poate vedea în natură. Înăuntru, la o distanță de numai câteva degete de obloane, ședeau înșiruite la această oră, după cum știa orice trecător, căpățânile roșcovane ale lui Billy Wills sticlarul, Smart cizmarul, Buzzford proprietarul magazinului universal și alții, aparținând unei categorii sociale secundare, de un rang ceva mai modest decât al celor care benchetuiau acum la Stema Regală, fiecare cu pipa sa de lut, lungă de-un cot.

Un arc boltit cu patru volute în stil Tudor se ridica deasupra ușii principale, iar deasupra arcului era așezată firma, ce se vedea acum bine la lumina unui felinar din stradă. Pe ea, cei Trei Marinari, care fuseseră reprezentați de artistul pictor numai cu două dimensiuni – cu alte cuvinte, plate ca o umbră – stăteau aliniați într-o poziție rigidă. Fiind pictați pe partea mai însorită a clădirii, cei trei camarazi suferiseră mult din cauza soarelui, vopseaua uscându-se și cojindu-se, așa încât acum nu mai apăreau decât ca o pojghiță abia vizibilă, proiectată pe materia solidă a scândurii, cu nodurile și cuiele ei, care compuneau firma. De fapt, această stare de lucruri nu se datora atât de mult neglijenței lui Stannidge, proprietarul hanului, cât mai ales absenței unui pictor în Casterbridge, care să se încumete a reîmprospăta trăsăturile unor oameni cu o atât de lungă tradiție. Se intra printr-un gang lung, îngust, slab luminat, în care caii ce se îndreptau spre stănoagele din fundul curții, precum și musafirii pe două picioare care veneau sau plecau, se frecau unii de alții fără vreo deosebire, aceștia din urmă riscând în orice clipă să fie călcați pe

picioare de copitele animalelor. Grajdurile bune și berea bună de la cei Trei Marinari, la care se ajungea oarecum greu pe calea aceasta îngustă, erau totuși mereu căutate de clienții vechi, mai cu minte, care știau cum stau treburile la Casterbridge.

Henchard rămase câteva minute în fața hanului, apoi încheindu-și până la gât nasturii pardesiului pentru a-și ascunde, pe cât putea, ținuta de gală și luându-și înfățișarea obișnuită, de fiecare zi, intră pe poarta hanului.

VII

Elizabeth-Jane și cu mama ei sosiseră de vreo douăzeci de minute. În fața casei mai stătuseră să se gândească dacă nu cumva și acest han gospodăresc, deși recomandat ca ieftin, ar avea prețuri prea ridicate pentru punga lor. În cele din urmă își făcură curaj să intre și dădură ochi cu Stannidge, hangiul, un om tăcut care trăgea bere din butoi și ducea cănile când într-o parte când într-alta, cot la cot cu slujnicele – oficiind totuși cu o încetineală mai impunătoare, în comparație cu graba fetelor, cum se și cuvine din partea cuiva ale cărui servicii sunt oarecum benevole. Ar fi fost cu totul benevole, dacă nu ar fi trebuit să urmeze poruncile date de hangiță, o persoană așezată la tejgheaua barului, aproape nemișcată, dar cu un ochi de vultur și o ureche ageră, cu care observa și auzea prin ușa și ferestruica deschisă tot ce cereau clienții, comenzi pe care soțul ei, deși stând aproape, nici nu le băga de seamă. Elizabeth și cu mama ei au fost primite să mâie peste noapte și, fără să li se dea prea multă atenție, au fost conduse într-o cameră mică de sus.

Principiul de gospodărire al hanului aceluia părea să fie o încercare de a compensa aspectul antic, strâmbătatea și întunecimea coridoarelor, podelelor și ferestrelor prin mari cantități de rufărie albă întinsă peste tot – ceea ce avea un efect uluitor asupra călătorilor.

— E prea bun pentru noi – nu o să putem face față, spuse femeia mai în vârstă, privind în jur îndată ce rămaseră singure în cameră.

— Și eu mă tem că așa e, zise Elizabeth, dar se cuvine să ne ținem rangul.

— Trebuie să ne plătim cheltuiala de aici, chiar înainte de a ne gândi la vreun rang, replică mama. Domnul Henchard e prea sus ca să ne înfățișăm lui, gândesc eu, și nu ne putem deci bizui decât pe punga noastră.

— Știu ce-am să fac, anunță Elizabeth-Jane după câteva minute de

gândire, în care timp nevoile lor părură cu totul uitate în forfota activității ce se desfășura mai jos; și ieșind din cameră, coborî scările și intră în sala de mese.

Dacă există o calitate care să o caracterizeze pe această fată simplă și cinstită, mai mult decât oricare alta, apoi era dorința de a-și sacrifica odihna și demnitatea personală pentru binele celorlalți.

— Cum văd că aveți multă treabă aici și mama mea nu prea e înstărită, n-aș putea să mai scad din prețul camerei dând o mână de ajutor? o întrebă pe hangiță.

Aceasta din urmă, care ședea tot atât de înțepenită pe scaunul ei ca și cum ar fi fost turnată acolo pe când se afla în stare lichidă și nu mai putea să se dezlipească acum, o măsură pe fată din ochi, cercetător, cu mâinile înfipte pe brațele scaunului. Asemenea tranzacții cum propusese fata nu erau neobișnuite în hanurile de țară, dar deși Casterbridge-ul era oraș de modă veche, obiceiul aproape dispăruse aici. Stăpâna localului era totuși o femeie înțelegătoare cu străinii și nu se împotrivi. După care Elizabeth, instruită fiind prin gesturi și semne din cap de hangiul cel taciturn care-i arătă unde se găseau diferitele lucruri, o porni în sus și în jos pe scări, purtând merindele necesare mesei de seară. În timp ce făcea asta, peretele de lemn din mijloc se zgudui de puterea cu care fusese tras de la etaj cordonul unui clopoțel. Clinchetul ce se auzi jos era mult mai slab decât zăngănitul de sârme și rotițe care contribuise la nașterea lui.

— Ăsta e domnul scoțian, zise hangița atotștiutoare; și, întorcându-se spre Elizabeth: Vrei să vezi dacă i-au pus cina pe tavă? Dacă au pus-o, poți să i-o duci sus. Camera din față, deasupra noastră.

Elizabeth-Jane, deși flămândă, își amână puțin propria ei masă și luă de la bucătărie tava cu cele necesare pentru cină, pe care o duse la etaj, în camera indicată. Spațiul locuibil de la Trei Marinari era departe de a fi larg, în ciuda terenului vast pe care era zidit hanul. Locul pe care-l ocupau tot felul de grinzi și căpriori ieșind în afară, despărțituri, coridoare, scări, cuptoare nefolosite, lavițe și paturi cu baldachine, lăsa relativ puțin loc pentru oameni. Pe lângă asta, în vremea de care vorbim, berea fiind fabricată încă în toate hanurile mari sau mici, iar acesta fiind unul în care tăria de 12 grade a berei

era cu religiozitate respectată de hangiul-producător, calitatea băuturii constituia principala atracție a localului, așa că totul fusese orânduit pentru a lăsa cel mai mult loc ustensilelor și operațiilor cerute de producerea băuturii. Elizabeth descoperi că scoțianul era găzduit într-o cameră foarte aproape de cămăruța care le fusese dată lor.

Când intră în odaie, îl găsi înăuntru pe tânarul pe care-l zărise mai devreme stând în fața ferestrei hotelului Stema Regală. Acum citea, absent, așa că fata putu să-l privească în voie și să vadă cum îi lucea fruntea în locul unde cădea lumina, ce frumos îi era tuns părul, și puful catifelat care-i acoperea ceafa, cât de rotunjiți îi erau obrajii, și cât de clar desenate îi erau sprâncenele și genele care-i ascundeau ochii plecați.

Ea puse tava jos, așeză bucatele pe masă și plecă fără să spună un cuvânt. Când se înapoie jos, hangița, care era atât de cumsecade pe cât era de grasă și de leneșă, văzu că Elizabeth-Jane arăta cam obosită, deși în dorința ei de a fi folositoare nu se mai gândea la propriile-i nevoi. Doamna Stannidge îi spuse atunci, pe un ton autoritar dar grijuliu, că ar face mai bine, ea și mama ei, să cineze și ele, dacă nu voiau să rămână nemâncate. Elizabeth luă de la bucătărie câteva feluri simple de mâncare, așa cum îi luase și scoțianului, și urcă sus în mica odăiță unde o lăsase pe mama ei. Intră fără zgomot, împingând ușor ușa cu marginea tăvii. Spre surprinderea ei, în loc să-și găsească mama culcată pe pat, așa cum o lăsase, o văzu stând în picioare, cu buzele întredeschise. La intrarea fetei, ridică un deget. În curând sensul gestului deveni clar. Camera dată celor două femei servise pe vremuri drept cabinet de toaletă alăturat camerei scoțianului, așa cum o dovedea cadrul unei foste uși de comunicație între ele – acum astupată și acoperită cu același tapet ca și restul pereților. Dar cum se întâmpla adesea, chiar în hoteluri cu pretenții mai mari decât hanul celor Trei Marinari, fiecare cuvânt pronunțat într-una din cele două odăi se auzea foarte bine în cealaltă. Acum prin zidul despărțitor se auzea zvon de glasuri.

Astfel dirijată în tăcere, Elizabeth puse tava pe masă și, când veni mai aproape, mama ei îi șopti:

— El e.

— Cine? întrebă fata.

— Primarul.

Tremurul din vocea Susanei Henchard ar fi făcut pe oricine, în afară de fată, lipsită de orice bănuială asupra adevărului, să presupună relații mai strânse decât mărturisita rubedenie, pentru a explica emoția femeii.

Doi bărbați vorbeau într-adevăr în camera de alături, tânărul scoțian și Henchard care, după ce intrase în sala mare a hanului, în timp ce Elizabeth-Jane se afla la bucătărie în așteptarea cinei, fusese condus la etaj, cu tot respectul, de către Stannidge în persoană. Fata întinse modesta cină pe masă, fără să facă vreun zgomot, și-i făcu semn mamei sale să înceapă să mănânce, ceea ce ea și făcu, mecanic, cu atenția fixată asupra conversației ce se auzea prin ușă.

„Am trecut pe-aici, în drum spre casă, ca să te întreb despre o chestiune care mi-a stârnit curiozitatea", spunea primarul, afectând o nepăsare jovială. „Dar văd că nu ai terminat masa."

„Termin într-o clipă! Nu trebuie să plecați, domnule. Luați loc. Aproape am terminat, și de altfel n-are nicio importanță".

Henchard luase probabil scaunul oferit și, după o clipă, continuă: „Mai întâi ar trebui să te întreb dacă dumneata ai scris biletul ăsta?" urmă un foșnet de hârtie.

„Da, eu l-am scris," răspunse scoțianul.

„Atunci," continuă Henchard, „am impresia că ne-am întâlnit din întâmplare în așteptarea plănuitei noastre întâlniri de mâine, conform înțelegerii. Numele meu este Henchard. Nu mi-ai răspuns dumneata la un anunț pe care l-am dat la ziar: Se caută administrator pentru un negustor de grâne?"

„Nu," protestă scoțianul cu oarecare uimire.

„Desigur că dumneata ești omul," stărui Henchard, „care a scris că va veni să stea de vorbă cu mine... Joshua, Joshua Jipp – Jopp, cum îți zice?"

„Vă înșelați", spuse tânărul. „Numele meu este Donald Farfrae. E adevărat că și eu mă ocup cu comerțul de grâne – dar nu am răspuns la niciun anunț și nici nu m-am înțeles cu nimeni să vin aici. Sunt în drum spre Bristol – și de acolo mă duc în cealaltă parte a lumii, să-mi încerc norocul în marile grânare din Vest! Am câteva invenții care pot fi folositoare agriculturii și aici n-am posibilitatea să le aplic."

„În America! Ei da," făcu Henchard pe un ton care exprima atâta

dezamăgire, încât se simțea prin zid ca o umezeală ce te pătrunde. „Și totuși, aș fi putut jura că dumneata ești omul acela!”

Scoțianul îi răspunse din nou că nu era el omul, și apoi urmă o tăcere, până când Henchard vorbi iar:

„În acest caz, îți mulțumesc și îți sunt sincer îndatorat pentru cele câteva cuvinte pe care mi le-ai scris pe hârtia asta.”

„Pentru puțin, domnule.”

„Pentru mine are mare importanță. Scandalul ăsta cu grâul încolțit despre care, Dumnezeu mi-e martor, n-am știut că-i rău până când n-au venit oamenii să se plângă, m-a înnebunit. Am câteva zeci de tone în magazie și dacă sistemul dumitale de recondiționare poate însănătoși din nou grâul, vezi din ce belea m-ai scoate. Am înțeles numaidecât că e ceva realizabil în ce mi-ai scris aici, dar aș vrea să văd cu ochii mei; bineînțeles, nu-ți cer să-mi spui toate operațiile pe care ar urma să le fac, înainte de a-ți plăti cinstit pentru priceperea dumitale.”

Tânărul se gândi câteva clipe.

„Nu văd de ce n-aș primi”, zise el. „Plec în altă țară și acolo n-o să mă ocup de recondiționarea grâului stricat. Da, am să vă spun totul – o să vă fie mai de folos aici, decât mi-ar fi mie într-o țară străină. Priviți colea, domnule. Pot să vă arăt pe o mostră de grâu pe care o am în geamantan.”

Se auzi clinchetul unei broaște deschise urmat de grindina măruntă a boabelor cernute prin mână și apoi o discuție despre greutatea unei baniță, despre uscare, răcire și așa mai departe.

„Aceste câteva boabe sunt suficiente ca să vă arăt,” se ridică din nou vocea tânărului; și după o pauză, în timpul căreia niște operații păreau să fie intens urmărite de amândoi, exclamă: „Uite, acum gustați boabele.”

„E bun! Complet refăcut, sau, în fine, aproape.”

„Destul de sănătos pentru a face din el făină bună de calitatea a doua,” zise scoțianul. „Să-l aduci la starea dinainte – e cu neputință. Natura nu îngăduie chiar atât de mult, dar uite că așa te apropii de calitatea lui normală. Vedeți, domnule, ăsta e procedeul meu. Nu o să-l valorific, fiindcă nu prea are căutare în țări unde clima e mai stabilă decât la noi, și aș fi deplin mulțumit să știu că v-a fost de folos aici.”

„Dar stai și ascultă-mă," insistă Henchard. „Eu fac comerț cu grâu și fân, dar în tinerețe am fost simplu cosaș și la fân mă pricep mai bine, deși acum mă ocup mai mult de grâne decât de furaje. Dacă primești slujba asta, o să conduci dumneata singur tot sectorul de grâne și o să primești și un comision pe lângă salariu."

„Sunteți generos – foarte generos, dar nu, nu, nu pot," replică tânărul cu o oarecare părere de rău în glas.

„Fie cum vrei dumneata!" încheie Henchard. „Și-acum, ca să schimbăm subiectul – fapta bună are și răsplată. Nu mai sta aici să termini cina asta prăpădită. Vino acasă la mine. Pot să-ți ofer ceva mai bun de mâncare decât șuncă rece și bere."

Donald Farfrae își arătă recunoștința – dar și părerea de rău că îl refuză, fiindcă trebuia să plece a doua zi dis-de-dimineață.

„Foarte bine", zise Henchard repede. „Fă cum crezi. Dar să știi, tinere, că dacă procedeul dumitale se dovedește bun pentru toată cantitatea de grâu, așa cum s-a dovedit pe mostră, mi-ai salvat reputația, așa străin cum îmi ești. Ce să-ți plătesc pentru știința dumitale?"

„Nimic, absolut nimic. S-ar putea să nu aveți nevoie să o folosiți prea des, și eu n-o comercializez. M-am gândit să vă ofer soluția asta, văzând că aveți necazuri și că erau cu toții porniți împotriva dumneavoastră."

Henchard chibzui.

„N-am să uit ușor binele ăsta," zise el, „și încă din partea unui străin! Nu-mi venea să cred că nu ești omul pe care-l angajasem! Îmi ziceam: El știe cine sunt și vrea să-mi facă o impresie bună în felul ăsta. Și-acum? iată că iese la iveală că nu ești omul care mi-a răspuns la anunț, ci un străin!"

„Chiar așa e," fu de părere și tânărul.

Henchard făcu din nou o pauză și apoi vocea lui se auzi, mai potolită, meditativ:

„Fruntea dumitale, Farfrae, seamănă cu a bietului meu frate – s-a prăpădit săracu', e mort; și nasul parcă aduce cu al lui. Gândesc că ai cam 1,70 în înălțime, nu? Eu măsor 1,86, fără ghete. Dar asta nu înseamnă nimic. În meseria mea, e adevărat că munca face omul zdravăn. Dar numai judecata și știința îl fac să nu se clatine pe picioare. Din păcate, nu prea mă pricep la știință, mă cam încurc cu

cifrele – sunt cam ca ăia care numără pe degete. Dumneata ești tocmai pe dos – te-am văzut eu. De doi ani tot caut pe unul ca dumneata, și acum, că te-am găsit, nu vrei să rămâi la mine. Uite, aș vrea să te mai întreb un singur lucru înainte de a pleca. Deși nu ești tânărul pe care-l așteptam, nu-i nimic. N-ai putea totuși să rămâi? Te-ai hotărât cu tot dinadinsul pentru America? Nu vreau să mă ascund după deget. Simt că petru mine ai fi de neprețuit – ce să mai vorbim – și dacă ai vrea să nu mai pleci și să-mi fii administrator, o să fac așa ca să nu-ți pară rău."

„Planurile mele nu se mai pot schimba", spuse tânărul pe un ton defintiv. „Mi-am făcut un proiect și n-are rost să mai vorbim de asta. Dar nu vreți să beți un pahar cu mine, domnule? Văd că berea dumneavoastră de Casterbridge încălzește bine pe dinăuntru."

„Nu, nu, aș bea, dar nu pot," rosti Henchard cu gravitate, scârțâitul scaunului anunțând pe ascultătoarele din partea cealaltă a peretelui că tocmai se ridicase să plece. Când eram tânăr, îmi plăcea și mie să beau, și chiar întreceam măsura; era cât p-aci să mă distrug! Am făcut o faptă atunci, de care o să mă rușinez pâna oi închide ochii. Am fost atât de zdruncinat, că m-am jurat să nu beau nimic mai tare decât ceai, tot atâția ani câți aveam pe vremea ceea. Mi-am ținut jurământul și deși uneori, Farfrae, în zilele de arșiță, mă chinuie câte o sete atât de cumplită încât ți-aș bea și un sfert de butoi de bere, mă gândesc la legământul meu și nu mă ating de băutură."

„Nu vă silesc, domnule, nu vă silesc. Vă respect legământul."

„Ei, oi găsi eu undeva un administrator fără doar și poate", încheie Henchard cu amărăciune. „Dar cred că va trece multă vreme până oi da de unul care să-mi placă așa de mult!"

Tânărul părea să fie mișcat de căldura cu care-și arăta Henchard încrederea în valoarea lui.

Amândoi se îndreptară în tăcere spre ușă.

„Îmi pare tare rău că nu pot rămâne – vă spun sincer că mi-ar fi plăcut", încheie el. „Dar nu – așa ceva nu se poate, nu se poate. Vreau să văd lumea."

VIII

Astfel, cei doi se despărțiră, iar Elizabeth-Jane și cu mama ei rămaseră să-și continue masa, fiecare absorbită de gândurile ei, fața mamei purtând acum o tainică lumină, de când Henchard își mărturisise părerea de rău pentru fapta din trecut. Cutremurul care zguduia iarăși peretele de lemn anunța că Donald Farfrae trăsese încă o dată de cordonul clopoțelului, probabil pentru a chema pe cineva să-i strângă masa. Fredonând o melodie și plimbându-se în sus și-n jos prin cameră, el părea să fie atras de conversația însuflețită și de muzica ce urcau până la el din sala de jos. Se învârti puțin pe coridor și apoi coborî scara.

Când Elizabeth-Jane duse jos tava din camera scoțianului, împreună cu cea folosită de ele două, văzu că forfota serviciului era acum la culme, cum se întâmpla de obicei la ora aceea. Tânăra fată se feri să servească la rând cu celelalte slujnice în sala de mese și se strecură binișor pe lângă ușă observând scena – care era un lucru cu totul nou pentru ea, crescută cum fusese în singurătatea unei căsuțe de pe malul mării. În camera aceea, destul de încăpătoare, văzu vreo douăzeci-treizeci de scaune cu spătar înalt, rânduite de-a lungul pereților, fiecare având câte un vesel ocupant; podeaua era acoperită cu nisip și o laviță de stejar afumat, care se afla cam în dreptul ușii, îi permitea să asiste ca spectatoare la tot ce se întâmpla acolo, fără să fie văzută.

Tânărul scoțian tocmai se amestecase printre ceilalți musafiri. Aceștia, pe lângă meșteșugarii de vază care ședeau pe locurile privilegiate din fața ferestrei sau din apropierea ei, mai numărau și oaspeți de o categorie inferioară, așezați la capătul mai întunecos al sălii, pe niște bănci, lipite de zid, bând din căni și nu din pocale. Printre aceștia din urmă, ea observă pe câțiva din cei pe care-i văzuse stând în fața ferestrelor Stemei Regale.

În spatele lor se afla o ferestruică cu un mic ventilator fixat într-un ochi de geam, care pornea deodată să se învârtească cu un huruit metalic, apoi se oprea brusc și tot atât de brusc pornea din nou.

În timp ce privea astfel pe furiș, primele cuvinte ale unui cântec îi ajunseră la urechi, venind din celălalt capăt al sălii, într-o melodie de un farmec neobișnuit. Se mai cântase în sala hanului și înainte, dar acum scoțianul se simțea pare-se atât de bine acolo – încât la cererea unuia dintre negustori fu de acord să înveselească asistența cu un cântecel.

Cum Elizabeth-Jane iubea muzica, nu se putu împiedica să mai rămână un timp să asculte, și cu cât asculta mai mult, cu atât se simțea mai vrăjită. Nu auzise niciodată pe cineva cântând astfel, și era limpede că nici majoritatea ascultătorilor nu auziseră deseori asemenea cântec, căci îl urmăreau cu mai multă atenție ca de obicei. Nu șușoteau, nu beau, nici nu-și înmuiau mușticul pipelor în bere pentru a-l umezi, și nici nu-și împingeau cănile spre vecinii de masă. Cântărețul însuși părea atât de cuprins de emoție, încât fetei i se păru că zărește o lacrimă umezindu-i ochii, în timp ce cuvintele spuneau:

Acasă, acasă, acasă curând de m-aș vedea,
Acasă, oh acasă, întors în țărișoara mea!
Ochii ei n-or mai plânge și fața i s-o înveseli
Când trecând de apa Annan, cu flăcăii oi veni.
Când lunca dă în floare și pomii înverzesc
Cu viers de ciocârlie spre casă mă grăbesc.

Urmă un ropot de aplauze și apoi o tăcere adâncă, mai elocventă decât aplauzele. În această tăcere, zgomotul sec produs de izbirea unui gât de pipă, prea lung pentru Solomon Longways – care se afla printre clienții așezați în capătul întunecos al sălii – păru o faptă brutală și necuviincioasă. Apoi ventilatorul din geam porni din nou să se rotească spasmodic, și patosul cântecului lui Donald fu temporar destrămat.

— N-a zis rău – ba chiar a nimerit-o foarte bine, mormăi Christopher Coney, care era și el de față. Și, depărtându-și pipa doar cu o lățime de deget de buze, zise cu glas tare: Mai zi o dată cântecul,

tinere, rogu-te.

— Da. Mai cântă-ne o dată, străine, se rugă și sticlarul, un om zdravăn cu un cap cât o căldare și cu un șorț alb în jurul mijlocului. Lumea de prin părțile noastre nu-și deschide așa inima. Și, întorcându-se spre un vecin, întrebă șoptit: Cine e tânărul? Zici că-i scoțian?

— Da, venit drept din munții Scoției, așa cred, răspunse Coney.

Tânărul Farfrae repetă cântecul. Era evident că nu se auzise de foarte multă vreme ceva atât de patetic la hanul celor Trei Marinari.

Felul deosebit în care pronunța cuvintele, pasiunea cu care-și cânta dragostea pentru țara lui natală și convingerea cu care se înfierbânta, atingând note de înaltă intensitate lirică, surprinseră pe oamenii aceia, gata întotdeauna să-și zăvorească emoțiile cu cuvinte caustice.

— Al dracului să fiu dacă țara asta a noastră merită s-o cânți așa! reflectă cu glas tare sticlarul, în timp ce scoțianul îngâna din nou „Țărișoara mea". Dacă dai la o parte neghiobii, și ticăloșii, și hrăpăreții, și muierile stricate și îngălate, și alții de tot soiul, rămân cam puțini în Casterbridge sau prin ținutul din jur cu care să faci un cântec.

— Asta așa-i, întări Buzzford negustorul, privind scândura mesei. Casterbridge e un oraș păcătos, cu ticăloșii vechi, pomenite din bătrâni. Scrie la istorie că acu' vreo sută-două de ani, pe vremea romanilor, ne-am răsculat chiar împotriva regelui și că mulți dintre ai noștri au fost spânzurați pe Dealul Spânzurătorilor și sfârtecați în bucăți, și mădularele lor trimise în toată țara, cum e carnea de vită la măcelărie. În ce mă privește, eu cred că așa s-a întâmplat.

— Da' dumneata, domnișorule, de ce plecași din țara matale, dacă zici că ți-e inima tot la ea? întrebă Christopher Coney din fundul sălii, cu aerul unui om care prefera primul subiect. Zău că nu făcea să vii aici de dragul nostru; că, după cum spune și meșterul Billy Wills, noi suntem oameni cam din topor pe-aici – ăi mai buni doar că nu-ți bagă mâna în buzunar, da, și cu iernile astea grele, cu atâtea guri de hrănit și cu Dumnezeu Atotputernicul care ne dă așa de puțină pâine să ne umplem burțile, nu prea stăm noi să ne gândim la flori și fete frumoase – mai degrabă la vreo varză sau o halcă de porc.

— Nu se poate! protestă Donald Farfrae, privindu-i cu o curioasă

îngrijorare. Cei mai buni doar că nu-ți bagă mâna în buzunar? Sigur că glumiți. Nimeni dintre dumneavoastră n-a luat vreodată ce nu era al lui!

— Asta nu, Doamne ferește, zise Solomon Longways zâmbind acru. Așa vorbește el vrute și nevrute. Îi place să zică vorbe fără rost; și-apoi, mustrător către Christopher: Nu te întinde așa la vorbă cu un domn de care nu știi nimic și care vine aproape tocmai... de la Polul Nord.

Christopher Coney fu redus la tăcere, și cum nu izbutise să câștige aprobarea publicului, mormăi numai pentru sine ce gândea.

„Să mă ia dracu, de-aș ține eu la țara mea pe jumătate cât ține băiatul ăsta, aș sta mai degrabă să rânesc cocina de porci a vecinului, decât să plec în lume. Pentru mine, ori ținutu' ăsta ori cine știe ce colț uitat din Australia, tot aia-i!"

— Hai, zise Longways, să lăsăm tânărul să-și termine cântarea, altfel stăm aici toată noaptea.

— Asta a fost tot, se scuză cântărețul.

— Pe legea mea, făcu negustorul, atunci mai zi-ne una!

— Puteți să cântați ceva și în cinstea femeilor, domnule? întrebă o femeie grăsună, purtând un șorț vișiniu înflorat, a cărui betelie se pierdea în voluminoasele-i cute laterale.

— Lasă-l să-și tragă sufietu' – lasă-l, tușă Cuxsom, să-și tragă omu' sufletu', că doar n-are două gâtlejuri, zise meșterul sticlar.

— Ba da, am! protestă tânărul, și pe dată începu să cânte „O, Nannie", cu modulații fără greș, și încă vreo două cântecele de același soi, încheind, la cererea generală, cu *„Auld Lang Syne"*. Până la urmă, câștigase toate inimile oaspeților de la Trei Marinari, inclusiv pe cea a bătrânului Coney. În ciuda unor neobișnuite accente patetice, care le trezeau câteodată simțul ridicolului, oamenii începură treptat să-l privească printr-o boare aurie, creată parcă în juru-i de radiația sufletului său. Existau sentimente și exista poezie și în Casterbrigde, dar simțămintele acestui străin erau de o calitate deosebită. Sau poate, mai curând, diferența era doar de suprafață. Tânărul le apărea ca bardul unei școli noi, care își cucerește năvalnic asentimentul contemporanilor și care nu e, de fapt, nou, ci doar primul care să exprime tot ceea ce au simțit ceilalți, fără glas, până atunci.

Hangiul cel tăcut veni și el și stătu rezemat de spătarul laviței, în

timp ce tânărul cânta; și chiar doamna Stannidge reuși să se dezlipească din jilțul ei de la bufet și să ajungă până la stâlpul ușii, mișcare pe care o făcu rotindu-se în loc ca un butoi învârtit pe tălpici.

— Și aveți de gând să rămâneți la Casterbridge? întrebă ea.

— Ah, nu, răspunse scoțianul pe un ton de melancolică fatalitate. Sunt doar în trecere pe-aici. Mă îndrept spre Bristol, și de acolo spre meleaguri străine.

— Ne pare rău să auzim vorbele astea, zise Solomon Longways. N-am fi vrut să pierdem pe unu' cu o voce ca a dumitale. Și, drept să-ți spun, să faci cunoștință cu un om care vine de așa de departe, din țara cu zăpezi veșnice, cum s-ar zice, unde lupii și mistreții și alte fiare sălbatice sunt peste tot ca mierlele pe la noi – păi asta-i o chestie care nu ți se întâmplă în fiecare zi. Și omu' care stă mai mult pe lângă casă, cum stăm noi, află multe lucruri de la un călător ca dumneata.

— Dar vă înșelați asupra țării mele, zise tânărul privind în jur cu o fixitate aproape tragică, până când ochii i se luminară și obrazul i se aprinse de dorința de a le îndrepta greșeala. Nu sunt deloc zăpezi veșnice și nici lupi acolo, în afară de zăpada care cade iarna și – poate – puțin și vara, numai uneori mai dă târcoale pe ici pe colo câte o jivină, dar nu sunt cine știe ce periculoase. Ei, dar ar trebui să faceți o călătorie vara la Edinburg și la Jilțul lui Arthur și prin împrejurimi, și-apoi să vedeți locurile și tot peisajul din Țara de Sus – în luna mai sau iunie. N-ați mai zice că e țara lupilor și a zăpezilor veșnice.

— Bineînțeles că nu – se înțelege de la sine, întări Buzzford. Numai neștiința omului scornește vorbe din astea. Solomon e om simplu, cam necioplit, nu prea știe el cum să se poarte în lume – nu i-o luați în nume de rău, domnule.

— Și v-ați luat și salteaua, plapuma, ulciorul și vreo bucată de pastramă, sau mergeți, cum s-ar zice, cu mâna goală? se interesă Christopher Coney.

— Mi-am trimis bagajul înainte – deși nu-i cine știe ce – căci drumul e tare lung. Ochii lui Donald priveau într-un punct îndepărtat în timp ce adăugă: Mi-am zis că n-o să ajung să mă pricopsesc în viață dacă nu fac călătoria asta, și m-am hotărât să plec.

Un sentiment general de regret, în care Elizabeth-Jane avea și ea o

parte, deloc mică, stăpânea întreaga asistență. Privindu-l din dosul laviței, hotărî că vorbele lui arătau că e tot atât de socotit, pe cât de vesel și înflăcărat îi apăruse înainte prin melodiile fermecătoare pe care le cântase. Ea admira felul serios în care tânărul privea lucrurile serioase. Nu găsise niciun haz în vorbele cu două înțelesuri și în grosolăniile celor din Casterbridge, și pe drept cuvânt nici nu avea de ce. Fetei nu-i plăceau glumele acre ale lui Christopher Coney și ale prietenilor lui, și nici el nu le apreciase. Părea să privească viața și întâmplările întocmai cum le privea și ea, mai curând ca un lucru tragic decât comic; deși puteai fi uneori vesel, clipele de veselie erau doar interludii și nu elemente statornice ale dramei omenești. Era extraordinar cât de mult se asemănau vederile lor! Deși era încă devreme, tânărul scoțian își exprimă dorința de a se retrage, la care hangița îi șopti Elizabethei să dea fuga sus și să-i facă patul. Fata luă un sfeșnic și plecă să-și îndeplinească misiunea, care nu dură decât câteva minute. Când, cu lumânarea în mâna, se găsea în capul scărilor vrând să coboare, Farfrae tocmai începea să urce. Ea nu se mai putea retrage; se întâlniră și trecură unul pe lângă celălalt, la o cotitură a scării.

Se vede că fata avea ceva atrăgător în înfățișarea ei – în ciuda îmbrăcămintii simple – sau tocmai din cauza acestor veșminte care se potriveau bine cu seriozitatea și cu sobrietatea expresiei. Fața i se îmbujoră ușor de stânjeneala acestei întâlniri și trecu pe lângă el cu ochii aplecați asupra flăcării lumânării pe care o ținea chiar în dreptul nasului. Așa că, atunci când se încrucișară, el zâmbi și apoi, cu aerul unui om fără griji care s-a pornit pe cântat și nu se mai poate opri, îngână încetișor un vechi cântec inspirat de prezența fetei:

Pe când afară ziua se stingea,
Pe cine văd pășind pe scări –
Deschizând ușa casei, obosit,
Pe mândra Peg, drăguța mea.

Elizabeth-Jane, destul de încurcată, coborî în grabă, și vocea scoțianului se stinse în timp ce el, tot cântând aceeași melodie, intră în camera lui și închise ușa.

Scena aceasta și sentimentele care s-au născut din ea se opresc deocamdată aici. Când, la puțin timp după aceea, fata, se întoarse lângă mama ei, o găsi tot cufundată în gânduri – desigur având cu totul alt subiect decât cântecul unui tânăr.

— Am făcut o greșeală, șopti ea (ca să nu audă scoțianul). N-ar fi trebuit cu niciun preț să ajuți la servit aici. Nu pentru obrazul nostru, ci pentru *el*. Daca o vrea să ne recunoască și să ne ia la el, și apoi o descoperi ce ai făcut aici astă-seară, o să-l supere și o să-l jignească în mândria lui de primar al orașului.

Elizabeth, care ar fi fost poate chiar mai alarmată decât mama ei la gândul acesta, dacă ar fi știut adevărata legătură de rudenie, nu se arătă prea tulburată de această stare de lucruri. „El" însemna pentru ea un alt om decât cel la care se gândea biata mamă.

— În ce mă privește, nu mă supără deloc că l-am servit puțin. E un om foarte respectabil și... învățat, cu mult mai presus de ceilalți de aici din han. Li s-a părut unora că nu-i destul de ager ca să înțeleagă felul ursuz și grosolan în care se înfățișau pe ei înșiși. Bineînțeles că nu i-a priceput – mintea lui e prea subțire să înțeleagă asemenea lucruri.

Astfel îl apăra fata, cu toată seriozitatea.

Între timp, cel la care se gândea mama ei nu se găsea atât de departe cum își închipuiau. După ce plecase de la Trei Marinari, tot hoinărise pe Strada Mare, trecând de mai multe ori în cursul plimbării prin fața hanului. Când scoțianul cânta în sala de jos, vocea lui ajunsese la urechile lui Henchard prin deschizăturile în formă de inimă ale obloanelor, și-l făcuse să se oprească în stradă, un timp:

„Ce curios, cum mă atrage băiatul ăsta!" își zise el. „Probabil fiindcă sunt așa de singur. I-aș fi dat o treime din câștig, numai să rămână cu mine."

IX

Când Elizabeth-Jane deschise a doua zi dimineaţă fereastra, aerul blând aduse înăuntru mireasma toamnei apropiate, la fel de limpede ca şi cum s-ar fi aflat în cel mai uitat de lume cătun. Casterbridge-ul reprezenta doar o întregire a vieţii rurale din jur, şi nu varianta sa urbană. Albinele şi fluturii din lanurile de grâu, care se întindeau în marginea oraşului, când doreau să ajungă la pajiştile din marginea cealaltă, nu o luau pe vreun drum ocolit, ci zburau drept în jos pe Strada Mare, fără să pară a avea conştiinţa că traversează meleaguri străine. Iar toamna, mici rotocoale pufoase de funigei zburau pe deasupra aceleiaşi străzi, se agăţau de firmele prăvăliilor, se îmbulzeau în şanţurile de scurgere, şi nenumărate frunze galbene şi ruginii se prelingeau pe trotuare, se furişau prin ganguri până la uşile caselor, mângâiau podeaua cu foşnet şovăitor, parcă ar fi fost fustele unor vizitatoare sfioase.

Auzind voci, dintre care una foarte aproape, fata îşi retrase capul şi privi din dosul perdelei. Domnul Henchard – acum nemaipurtând costumul unui personaj important, ci al unui om de afaceri înstărit, trecea prin mijlocul străzii, iar scoţianul privea de la fereastra de alături.

Henchard, după cum se părea, trecuse puţin de uşa hanului când observă, la fereastră, prezenţa celui pe care-l cunoscuse în seara trecută. Făcu câţiva paşi înapoi, în timp ce Donald Farfrae deschidea şi mai larg fereastra.

— Pleci devreme, mi se pare! vorbi Henchard în sus.

— Da – chiar acum domnule, răspunse celălalt. Poate că am s-o iau înainte pe jos, şi las diligenţa să mă ajungă din urmă.

— Încotro?

— În direcţia unde mergeţi şi dumneavoastră.

— Atunci, s-o luăm împreună până la capătul oraşului, ce zici?

— Dacă vreţi să mă aşteptaţi o clipă, zise scoţianul.

După câteva minute, ieşi în stradă purtându-şi sacul de călătorie. Henchard privi obiectul ca pe un duşman, căci dovedea că plecarea tânărului era o certitudine.

— Eh, flăcăule, trebuia să fii om de înţeles şi să fi rămas cu mine.

— Da, domnule – poate că era mai bine aşa, recunoscu Donald, privind concentrat către casele care abia se zăreau în depărtare. Când v-am spus că planurile mele sunt vagi, să ştiţi că nu v-am minţit.

Între timp, trecuseră de curtea hanului şi Elizabeth-Jane nu mai auzi nimic. Vedea numai că-şi continuau convorbirea, Henchard întorcându-se din când în când către celălalt şi subliniind câte o observaţie cu un gest. Astfel trecură de hanul Stema Regală, de clădirea pieţei, de zidul care împrejmuia curtea bisericii Sfântul Petru, urcând spre capătul străzii nesfârşite, până când nu se mai văzură decât ca două boabe de grâu. Apoi o apucară la dreapta pe şoseaua spre Bristol şi se făcură nevăzuţi.

„Era un om bun – şi a plecat," îşi zise fata. „Nu însemnam nimic pentru el şi nu avea niciun motiv să-şi ia rămas bun de la mine." Acest gând, care închidea o uşoară dezamăgire, se închegase din următorul fapt mărunt: când scoţianul ieşise pe poarta hanului, se uitase întâmplător în sus, spre ea, şi-apoi îşi îndreptase privirea în altă parte, fără să dea din cap, sau să zâmbească, sau să zică măcar o vorbă.

— Tot stai pe gânduri, mamă, observă ea când se întoarse de la fereastră.

— Da, mă gândesc la dragostea care l-a cuprins deodată pe domnul Henchard pentru tânărul acela. Totdeauna a fost aşa. Dacă se arată atât de prietenos faţă de străini, se poate să nu ne îndrăgească şi pe noi, care-i suntem rude?

În timp ce dezbăteau această problemă, un şir de cinci care mari încărcate cu fân trecu prin faţa hanului, până sub ferestrele camerelor de la etaj. Veneau de la ţară şi caii aburind de năduşeală arătau că făcuseră cale lungă de cu noapte. De osia fiecărui car atârna o mică plăcuţă pe care era zugrăvit cu litere albe: „Henchard, negustor de grâne şi de fân." Spectacolul acesta întări convingerea femeii că trebuie, de dragul fiicei ei, să facă tot ce-i stă în putinţă pentru a-şi reîntâlni soţul.

Se mai sfătuiră în timpul mesei de dimineaţă şi luară hotărârea,

bună sau rea, ca doamna Henchard s-o trimită pe Elizabeth-Jane cu un mesaj la Henchard, anunțându-l că o rudă a lui, văduva unui marinar, se afla în oraș. Rămânea să hotărască el dacă vrea să o primească sau nu. Ceea ce o îndemnase la un asemenea pas erau mai ales două lucruri: auzise că e văduv trăind singur și că se căia pentru fapta din tinerețe. Ambele împrejurări erau încurajatoare.

— Dacă spune nu, adăugă ea, în timp ce Elizabeth-Jane stătea cu boneta pe cap, gata de plecare, dacă socotește că nu e potrivit pentru situația lui în acest oraș să ne recunoască, să ne îngăduie să-l vizităm... ca rude îndepărtate, spune-i așa: „Atunci, domnule, nu vrem să vă mai deranjăm; vom pleca din Casterbridge tot așa de neștiute cum am venit și ne vom întoarce în satul nostru...” Uneori simt că parcă nici nu mi-ar pare rău să vorbească așa, cum nu l-am mai văzut de atâția ani și-i suntem rude... atât de îndepărtate!

— Și dacă zice da? întrebă fata, înzestrată cu un temperament mai sangvin.

— În cazul ăsta, răspunse doamna Henchard cu prudență, spune-i să-mi scrie un bilet, arătând când și cum vrea să ne vadă, sau să mă vadă.

Elizabeth-Jane făcu câțiva pași spre scară.

— Și mai spune-i, urmă mama, că știu că n-am niciun drept asupra lui, că mă bucur să văd că o duce bine, că îi doresc viață lungă și fericită; așa... și du-te acum.

Astfel, cu inima îndoită, înăbușindu-și sfiala, biata femeie cu sufletul tulburat își trimise fiica neștiutoare să facă acest pas hotărâtor.

Era pe la ora zece, în zi de târg, când Elizabeth-Jane o porni fără prea multă grabă pe Strada Mare, încredințată că nu e decât o rudă săracă trimisă să caute una bogată.

Ușile de intrare ale caselor erau de obicei lăsate deschise pe această vreme călduroasă de toamnă, nicio teamă de hoți netulburând mințile placizilor târgoveți. Așa încât, prin lungile ganguri drepte, acum deschise privirii, se puteau vedea, ca prin niște tuneluri, grădinile verzi din spatele caselor, învăpăiate de mușcate, fucsii, nalbe, gura-leului, cârciumărese și dalii, toata această explozie floral fiind proiectată pe un fundal de ziduri de piatră cenușie, rămășițe ale unui Casterbridge și mai vechi decât cel venerabil ce se

putea vedea de pe stradă. Faţadele de modă veche ale caselor, care aveau în spate ziduri şi mai vechi, se înălţau din marginea trotuarului, în care ferestrele boltite intrau ca nişte bastioane, obligând pe trecătorul grăbit la o plăcută mişcare de *chassez-dechassez*[3], la fiecare câţiva paşi. Omul era silit să efectueze şi alte figuri de dans, impuse de scările de la intrări, de răzuitoare, gurile de pivniţă, contraforturile bisericilor şi de colţurile unor ziduri care, deşi la început nu stătuseră nimănui în cale, deveniseră cu vremea strâmbe şi gârbove.

Pe lângă aceste obstacole fixe, care vorbeau aşa de elocvent despre obligaţia individuală de a respecta anumite graniţe impuse, pietonii se mai împiedicau şi de obstacole mobile ce blocau uneori atât trotuarul, cât şi mijlocul străzii. Mai întâi, căruţele căruţaşilor care intrau şi ieşeau din Casterbridge venind dinspre Mellstock, Weatherbury, The Hintocks, Sherton-Abbas, Kingsbere, Overcombe şi multe alte oraşe şi sate din jur. Proprietarii lor erau destul de numeroşi pentru a fi consideraţi un trib şi aveau destule trăsături particulare pentru a fi socotiţi o rasă. Căruţele acestora tecmai sosiseră şi erau trase de fiecare parte a străzii într-un şir strâns, formând pe alocuri un zid între trotuar şi partea carosabilă. În plus, fiecare prăvălie îşi scotea afară cam jumătate din mărfuri pe tarabe şi lăzi, întinzându-şi în fiecare săptămână expoziţia tot mai departe către mijlocul străzii, cu toate protestele celor doi poliţişti bătrâni şi neputincioşi, până când din stradă nu mai rămânea decât un defileu şerpuitor prin care trebuiau să treacă trăsuri şi căruţe, ceea ce le dădea vizitiilor frumoase prilejuri de a-şi demonstra îndemânarea în mânuirea hăţurilor. Deasupra trotuarului, pe partea însorită a drumului, obloanele erau astfel aşezate încât parcă voiau să dea pălăriei trecătorului un brânci zdravăn şi să i-o arunce jos, ca şi cum ar fi fost împinsă de mâinile nevăzute ale spiriduşului Cranstoun, pomenit în folclorul romantic. Caii de vânzare erau priponiţi în şir, cu picioarele dinainte pe trotuar şi cu cele dindărăt pe stradă, din care poziţie mai apucau cu dinţii de umăr pe câte un băieţel care se grăbea spre şcoală. Iar fiecare loc din faţa caselor retrase cu modestie din alinierea generală era folosit de vânzătorii de porcine ca ţarc

3-Figură de dans al epocii.

pentru marfa lor[4].

Răzeșii, plugarii, lăptarii și târgoveții care veneau pe aceste vechi uliță să vândă sau să cumpere aveau o limbă a lor, diferită de aceea a vorbelor articulate. În mediul urban, dacă nu auzi cuvintele interlocutorului tău, nu știi nimic despre ce vrea să-ți spună. Aici însă, fața, brațele, pălăria, bastonul sau trupul vorbeau tot atât de explicit ca și gura. Pentru a exprima mulțumirea, omul din târgul de la Casterbridge adăuga cuvintelor o lățire a obrajilor, o îngustare a ochilor, o lăsare a umerilor spre spate, care era grăitoare și pentru unul care s-ar fi aflat în capul străzii. Dacă se mira, deși ar fi putut să treacă pe lângă el huruind toate carele și căruțele lui Henchard, o știai după felul cum ținea gura deschisă și ochii rotunjiți ca cercurile în care se trage la țintă. Nevoia de a hotărî provoca atacuri bruște cu vârful bastonului asupra mușchiului crescut pe zidul de alături sau o schimbare a poziției pălăriei, din orizontală în înclinată; sentimentul de plictiseală era redat printr-o ușoară coborâre a trupului pe picioarele arcuite în romb și prin încrucișarea brațelor. Hărțuieli sau subterfugii nu-și prea găseau locul, după cât se părea, pe străzile acestui cinstit târg, și mergea vorba că uneori avocații de la judecătoria din apropiere mai aduceau și din pură generozitate (deși aparent din greșeală) argumente puternice în sprijinul cauzei adversarului, atunci când își pledau propria cauză.

Astfel Casterbridge-ul reprezenta în multe privințe polul, focarul sau centrul nervos al vieții rurale din jur, deosebindu-se de multe orașe industriale, care apar ca niște corpuri străine așezate în chip de movile pe o câmpie, negre într-o lume verde cu care nu au nimic în comun. Casterbridge-ul trăia din agricultură, fiind doar cu un pas, nu cu mai mult, mai departe de izvorul vieții rurale decât satele din vecinătate. Orășenii cunoșteau toate fluctuațiile stării materiale a țăranilor, căci acestea afectau câștigul lor deopotrivă cu al plugarului; pentru același motiv, ei participau și la necazurile și bucuriile familiilor de moșieri care locuiau până la zece mile în jur. Și chiar la ospețele unor oameni de alte profesii, subiectele de discuție erau

---

4-Credem că nu mai e nevoie să amintim cititorului că timpul și progresul au îndepărtat din orașul care ne-a inspirat aceste descrieri multe sau cele mai multe din vechile obiceiuri înșirate aici. (N. A.)

cerealele, bolile vitelor, semănatul și secerișul, îngrăditul și săditul pomilor, în timp ce politica era privită mai puțin din propriul lor punct de vedere, ca târgoveți cu drepturi și privilegii, cât din punctul de vedere al vecinilor din același comitat.

Toate construcțiile acestea venerabile și harababura care încântau ochiul prin bizareria și, într-o oarecare măsură, prin justificarea lor rațională în acest vechi și neobișnuit târg, apăreau ca noutăți de metropolă în ochii naivi ai Elizabethei-Jane, proaspăt ridicați de pe plasa năvoadelor de pescuit lucrate într-o căsuță de pe malul mării. Foarte puține cercetări au fost necesare pentru a-i îndruma pașii. Casa lui Henchard era una dintre cele mai bune, cu o fațadă de cărămidă veche, roșie și cenușie. Ușa din față era deschisă și, la fel ca și în alte case, se putea vedea prin gangul de la intrare până în capătul grădinii – la o depărtare de aproape un sfert de milă.

Domnul Henchard nu era în casă, ci în curtea magaziilor. Fata a fost condusă în grădina umbroasă și apoi printr-o poartă din zidul înconjurător, ferecată în cuie ruginite, care vorbeau despre multe generații de pomi fructiferi crescuți aici. Poarta se deschidea spre curte și aici au lăsat-o să-l găsească cum o știi. Era un loc mărginit de pătule pentru fân în care tone de nutreț, în baloturi, erau descărcate din carele pe care le văzuse trecând mai devreme. De cealaltă parte a curții se aflau hambare de lemn, ridicate pe temelii de piatră, la care se ajungea pe niște scări flamande, iar o magazie se înălța chiar pe mai multe etaje. Ori de câte ori se deschideau ușile acestor clădiri, se zărea o mulțime de saci de grâu umflați de boabe, înghesuiți unul peste celălalt, parcă așteptând o foamete care nu voia să vină.

Fata se învârti prin această curte, cu sentimentul neplăcut al întrevederii care urma să aibă loc, până când obosi de atâta căutat. Îndrăzni atunci să întrebe pe un băiat unde putea fi găsit domnul Henchard. Acesta o îndrumă spre un birou pe care nu-l văzuse înainte. Ciocăni la ușă și primi răspunsul „intră”.

Elizabeth apăsă pe clanță și văzu în fața ochilor, aplecat asupra unor săculețe cu mostre de grâu, nu pe negustorul de grâu, ci pe tânărul scoțian, domnul Farfrae – pe cale de a vântura câteva boabe de grâu dintr-o mână într-alta. Pălăria îi atârna într-un cuier, iar trandafirii brodați pe pânza geamantanului străluceau în colțul camerei.

Cum își pregătise mintea și cuvintele pentru o întâlnire cu domnul Henchard și numai pentru el, fata rămase o clipă încurcată.

— Da, ce este? întreba scoțianul, ca un om obișnuit să conducă treburile acolo.

Ea spuse că voia să stea de vorbă cu domnul Henchard.

— A, da, te rog să aștepți puțin. E ocupat acum, spuse tânărul, după cât se părea nerecunoscând-o pe fata care-l servise la han.

Îi întinse un scaun și o rugă să stea jos, după care se întoarse din nou la săculețele lui de mostre. În timp ce Elizabeth-Jane stătea așteptând și minunându-se de prezența tânărului în acel loc, noi putem explica pe scurt cum ajunsese acolo.

Când cei doi proaspeți prieteni dispărură din câmpul vizual al fetei, luând-o înspre șoseaua care ducea la Bath și Bristol, ei își continuară drumul în tăcere, schimbând doar când și când câteva banalități, atâta timp cât merseră pe o alee în lungul zidurilor orașului, numită Drumul Varului, formând la capăt un unghi unde se întâlneau meterezele de nord cu cele de sud. Din acest loc înalt, de pe bastionul de pământ, se putea vedea câmpia întinzându-se până departe în zare. Un drum de picior cobora abrupt pe malul înverzit, ducând de la aleea umbroasă de deasupra zidurilor la șoseaua ce pornea de la picioarele lor. Pe această cărare trebuia să coboare scoțianul.

— Ei, îți doresc succes, zise Henchard întinzându-i mâna dreaptă și sprijinindu-se cu stânga de parapetul care asigura coborârea; în atitudinea lui se vedea lipsa de curtoazie a omului jignit în sentimentele lui și înfrânt în încercarea de a-și realiza dorințele. Am să-mi aduc aminte de ziua asta și cum ai venit dumneata tocmai la timp ca să mă scoți din mare încurcătură. Tot ținând mâna tânărului într-a sa, se opri puțin, apoi adăugă cu hotărâre: Să știi că eu nu-s omul să las un lucru să-mi scape din mână, fiindcă n-am spus o vorbă la timpul potrivit. Așa că, înainte de a te vedea plecat pentru totdeauna, îți mai zic odată: Nu vrei să rămâi? Vezi că-ți vorbesc verde, fără înconjur. Și să știi că nu te îndemn numai din interes; negustoria mea nu-i așa de științifică pentru a avea nevoie de o minte cu totul deosebită. S-ar găsi și alții pentru slujba asta, fără îndoială. Poate că e și interes, dar mai e și altceva, nu trebuie să-ți spun eu ce. Hai, rămâi cu mine și fixează dumneata condițiile. Eu o

să le acept fără nicio obiecţie, ai să vezi. Fiindcă, fir-ar să fie, mi-ai căzut cu tronc!

Mâna tânărului rămase câteva clipe nemişcată în a lui Henchard. Privi peste câmpia mănoasă care se întindea la picioarele lor, apoi îndărăt în lungul aleii umbrite care ducea până la capătul oraşului. Obrajii i se îmbujorară.

— Nu mă aşteptam la aşa ceva. Zău că nu! întări el. E Providenţa. Trebuie omul să i se împotrivească? Nu; nu mai plec în America. Rămân aici şi mă angajez la dumneavoastră.

Mâna, care rămăsese un timp fără viaţă într-a lui Henchard, răspunse la strânsoare.

— S-a făcut, zise Henchard.

— S-a făcut, zise şi Donald Farfrae.

Faţa domnului Henchard străluci de o mulţumire care era aproape sălbatică prin intensitatea ei.

— Acum îmi eşti prieten! exclamă el. Hai să ne întoarcem acasă, să stabilim condiţiile cât mai limpede, ca să fim cu mintea împăcată.

Farfrae îşi luă din nou sacul de voiaj şi o porni înapoi pe aleea de nord-vest în tovărăşia lui Henchard, tot aşa cum venise. Dar Henchard era acum pornit pe mărturisiri.

— Sunt omul cel mai nesuferit din lume când nu-mi place cineva, zise el. Dar când un om mi-e drag, atunci ţin la el din toată inima. Sunt sigur că mai poţi mânca ceva în dimineaţa asta. Nu cred că ai mâncat cine ştie ce aşa de devreme, chiar dacă ar fi avut ce să-ţi dea la hanul ăla, şi ştiu să nu prea au mare lucru. Aşa că, vino acasă la mine şi o să-i tragem noi o masa zdravănă; şi pe urmă, punem condiţiile negru pe alb dacă vrei, deşi cuvântul meu e mai bun ca orice contract. Mie-mi place să mănânc bine dimineaţa; am chiar acu' o strașnică plăcintă de porumbel. Poţi să bei şi nişte bere făcută în casă, dacă-ţi place.

— E prea devreme pentru băutură, zise Farfrae cu un zâmbet.

— Da, bine, eu nu prea ştiu. Eu nu beau din cauza jurământului, dar trebuie să fac bere în casă pentru muncitorii mei.

Vorbind astfel se întoarseră şi intrară în curtea lui Henchard, pe poarta din spate, cea a căruţelor. Aici condiţiile angajării au fost stabilite stând la masă, în timp ce Henchard umplea din abundenţă farfuria tânărului scoţian. Nu avu linişte până ce Farfrae nu scrise să i

se expedieze bagajul de la Bristol și nu trimise un om cu scrisoarea la poștă. După ce fură rezolvate toate acestea, impulsivul Henchard declară că noul său prieten trebuie să stea în casa lui – cel puțin până își va găsi o cameră potrivită.

Pe urmă îl luă pe Farfrae să-i arate gospodăria, magaziile cu grâne și alte produse agricole; în cele din urmă, intrară în birouri, unde tânărul fu descoperit, după cum am văzut, de Elizabeth-Jane.

X

În timp ce ea ședea în fața scoțianului, un alt bărbat intră în birou, tocmai când Henchard deschidea o ușă interioară ca să o primească pe Elizabeth. Noul venit i-o luă înainte, ca ologul cel iute de picior din Biblie, și intră în locul ei. Fata îl auzi spunându-i lui Henchard:

— Sunt Joshua Jopp, stimate domn – conform înțelegerii – noul dumneavoastră administrator.

— Noul administrator – păi, el se află în biroul lui.

— În biroul lui? făcu omul, cu un aer uluit.

— Eu am spus joi, zise Henchard, și cum dumneata nu ai venit la timp, am angajat un alt administrator. La început am crezut că dumneata ești acela. Crezi că pot aștepta atâta, când e vorba de o treabă serioasă?

— Dumneavoastră ați spus joi sau sâmbătă, zise noul venit, arătând o scrisoare.

— Ei, ai venit prea târziu, zise negustorul de grâne. N-am ce-ți face.

— M-ați și angajat, murmură omul.

— Sub rezerva întrevederii, replică Henchard. Îmi pare rău pentru dumneata, îmi pare foarte rău, dar nu se mai poate face nimic.

Orice discuție era inutilă, așa că omul ieși, întâlnind-o pe Elizabeth-Jane în calea sa. Ea văzu că avea gura crispată de mânie și că o amară dezamăgire îi era întipărită pe toată fața.

Elizabeth-Jane intră acum și se găsi în fața stăpânului casei. Ochii lui negri – care păreau întotdeauna să aibă o scânteie de lumină roșie în ei, deși acest lucru nu putea fi o însușire fizică – priviră distrați în jur, pe sub sprâncenele negre, până când se opriră asupra fetei.

— Despre ce-i vorba, domnișoară? întrebă el binevoitor.

— Pot să vă spun ceva – nu despre afaceri? zise ea.

— Da – bineînțeles.

Henchard o privi mai atent.

— Am fost trimisă la dumneavoastră, domnule, urmă ea cu inocenţă, să vă spun că o rudă mai îndepărtată, prin alianţă, Susan Newson, văduva unui marinar, se află în acest oraş şi să vă întreb dacă doriţi să o vedeţi.

Violenta colorație *rouge-et-noir* a feței lui păli puțin.

— Oh... Susan... mai trăiește? întrebă el cu oarecare greutate.

— Da, domnule.

— Dumneata eşti fiica ei?

— Da, domnule – singura ei fiică.

— Cum... te numeşti, pe numele de botez?

— Elizabeth-Jane, domnule.

— Newson?

— Elizabeth-Jane Newson.

Asta îl făcu pe Henchard să înţeleagă imediat că tranzacţia din tinereţea lui, încheiată la bâlciul din Weydon, nu fusese pomenită în istoria familiei. Era mai mult decât ar fi putut nădăjdui. Soţia lui se purtase omeneşte cu el, în schimbul lipsei lui de omenie, şi niciodată nu mărturisise lumii sau copilului umilinţa pe care o suferise.

— Mă interesează chiar foarte mult vestea pe care mi-ai adus-o, glăsui el. Şi cum aceasta nu e o chestiune de afaceri ci un prilej de bucurie, ce-ar fi să intrăm în casă?

Cu o delicată blândeţe, surprinzătoare pentru Elizabeth-Jane, o conduse afară din birou şi prin cealaltă cameră unde Donald Farfrae tot inspecta lădiţe şi mostre, cu ochiul cercetător al celui care a luat de curând o slujbă în primire. Henchard o luă înainte, trecând prin poarta din zid, apoi prin decorul cu totul diferit al grădinii cu flori şi, în fine, intrară în casă. Sufrageria în care o pofti să şadă mai purta încă urmele mesei copioase oferite lui Farfrae. Camera era plină cu mobilă grea de mahon, în cea mai închisă nuanţă de roşu spaniol. Mese cu tăblii atât de joase încât aproape că atingeau podeaua stăteau rânduite în lungul pereţilor, pe picioare cu forma celor de elefant, iar pe una se aflau trei volume uriaşe in-folio: o Biblie de familie, un *„Josephus”* şi o carte intitulată *„Întreaga datorie a omului”*. În colţul căminului se vedea un grilaj semi-circular, împodobit cu urne şi festoane lucrate în relief, iar scaunele erau în acel stil care de atunci încoace a adus glorie numelor de Chippendale şi Sheraton, deşi de fapt modelul lor poate să fi fost unul de care aceşti iluştri

tâmplari să nu fi avut habar.

— Stai jos... Elizabeth-Jane, stai jos, zise el cu un tremur în glas când îi pronunță numele; așezându-se el însuși, își lăsă mâinile să atârne între genunchi și-și pironi ochii în țesătura covorului. Mama dumitale e deci sănătoasă?

— Se simte cam slăbită, domnule, din cauza călătoriei.

— Văduva unui marinar. El când a murit?

— L-am pierdut pe tata primăvara trecută.

Henchard tresări la cuvântul „tată" spus altuia.

— Voi două veniți din străinătate – din America sau Australia? mai întrebă el.

— Nu; suntem în Anglia de câțiva ani. Eram de doisprezece ani când am venit din Canada.

— A da, că bine zici.

Prin această conversație, el descoperi împrejurările necunoscute care învăluiseră pe soția și pe fiica lui într-o asemenea obscuritate totală, încât le socotise de multă vreme dispărute de pe fața pământului. După ce lămuri aceste lucruri, se reîntoarse la prezent.

— Și unde locuiește mama dumitale?

— La Trei Marinari.

— Și dumneata ești fiica ei, Elizabeth-Jane? repetă Henchard. Se ridică, se apropie de ea și o privi atent. Am să-ți dau, zise el întorcându-și brusc ochii umezi, un bliet pentru mama dumitale. Aș vrea să o văd... Nu a rămas prea înstărită după moartea bărbatului ei, nu?

Privirea lui căzu pe rochia neagră pe care o purta Elizabeth și care, deși cuviincioasă – cea mai bună rochie a ei – părea hotărât demodată – chiar în ochii celor din Casterbridge.

— Nu prea, zise ea bucuroasă că el ghicise adevărul, fără să mai fie obligată să i-l spună.

Henchard se așeză la masă și scrise câteva rânduri; apoi, luând din buzunar o bancnotă de cinci lire, o puse în plic împreună cu scrisoarea și mai adăugă celor cinci lire, ca răspuns la o amintire, încă cinci șilingi. Pecetlui totul cu grijă, scrise adresa: „Doamnei Newson, Hanul La Trei Marinari", și întinse fetei plicul.

— Dă-i-l ei personal, te rog, zise Henchard. Ei, mă bucur să te văd aici la noi, Elizabeth-Jane, mă bucur mult. Trebuie să stăm mai mult

de vorbă – dar nu chiar acum.

Îi luă mâna la despărțire și o ținu într-a lui cu atâta căldură, încât fata, care avusese parte de atât de puțină afecțiune, fu profund impresionată, și câteva lacrimi de duioșie apărură în ochii ei cenușii. Când Elizabeth ieși, starea sufletească a lui Henchard se vădi și mai limpede. După ce închise ușa, rămase în sufragerie, stând țeapăn și drept, cu privirea ațintită pe peretele din față, ca și cum și-ar fi citit propria lui istorie scrisă acolo.

— Cum dracu, exclamă brusc, sărind în picioare, nu m-am gândit la asta? Poate că femeile astea sunt niște șarlatance, și adevărata Susan și fetița au murit de mult!

Totuși, ceva în înfățișarea Elizabethei-Jane îl asigură, după o scurtă gândire, că cel puțin în ceea ce o privea pe ea nu putea fi nicio îndoială. Iar peste câteva ore identitatea mamei va putea fi lămurită, căci, după cum stabilise în scrisoare, urma să o întâlnească chiar în seara aceea.

„Când dă Dumnezeu, dă, nu se încurcă", își zise Henchard. Interesul proaspăt trezit pentru noul său prieten, scoțianul, era acum eclipsat de acest ultim eveniment. Donald Farfrae îl văzu atât de puțin în tot restul zilei, încât se miră în sinea lui de schimbarea bruscă de dispoziție a patronului.

Între timp Elizabeth ajunse la han. Mama ei, în loc să ia scrisoarea cu curiozitatea unei femei sărace care așteaptă un ajutor, se arătă foarte mișcată la vederea ei. Nu o citi imediat, ci o puse pe Elizabeth să povestească cum fusese primită și să-i spună chiar cuvintele pe care le folosise domnul Henchard. Elizabeth era întoarsă cu spatele când mama ei deschise scrisoarea. Suna astfel:

„Vino să te întâlnești cu mine, dacă poți, astă-seară la ora opt, pe Ring, pe șoseaua Budmouth. Locul e ușor de găsit. Nu pot să spun mai mult acum. Vestea m-a tulburat. Fata pare că nu cunoaște adevărul. Nu-i mărturisi încă nimic până nu stăm de vorbă. M. H."

Nu pomenea nimic despre cele cinci guinee din plic. Suma era semnificativă; era ca și cum i-ar fi spus tacit că o răscumpără. Susan aștepta agitată venirea serii, spunându-i fetei că fusese invitată să-l întâlnească pe domnul Henchard și că se va duce singură. Dar nu îi

spuse că locul întâlnirii era în altă parte decât acasă la el și nici nu-i arătă scrisoarea.

XI

Ring era numele pe care-l dădeau locuitorii Casterbridge-ului unuia din cele mai frumoase – poate chiar celui mai frumos – amfiteatru roman aflat pe pământul britanic. De altfel, vechi mărturii romane se găseau pe fiecare stradă, alee sau incintă. Orașul întreg avea un aspect roman, mărturisea arta Romei și ascundea sub pietrele lui trupurile legionarilor morți, trimiși aici de Roma. Era imposibil să sapi până la un metru prin grădinile sau livezile orașului, fără să dai de vreun sodat al Imperiului care își dormise acolo, neștiut și netulburat, somnul de veci vreo mie cinci sute de ani. De cele mai multe ori, era găsit culcat pe o parte, într-o scobitură ovală a rocii de calcar, ca un pui în găoace, cu genunchii strânși la piept; uneori cu rămășițele suliței lipite de braț, cu o fibulă sau broșă de bronz pe piept sau pe frunte, o urnă în dreptul genunchilor, un vas lângă gât, o cupă la gură, și înconjurat de tot felul de ipoteze false ce se revărsau asupra-i din partea bărbaților și a băieților din Casterbridge care, trecând pe stradă, se opreau un moment să privească acel spectacol familiar. Locuitorii cu mai multă imaginație, care ar fi fost neplăcut impresionați să descopere un schelet relativ recent în grădinile lor, erau cu totul insensibili la aceste albe arătări. Oamenii aceia trăiseră atât de demult, epoca lor era așa de deosebită de prezent, speranțele și intențiile lor erau atât de îndepărtate de ale noastre, încât între ei și cei vii părea că se întinde o prăpastie, prea largă pentru a fi trecută chiar și de un duh. Amfiteatrul era ca un uriaș țarc circular, cu deschizături la fiecare extremitate a axei orientate de la nord spre sud. După forma înclinată spre interior a marginilor sale, s-ar fi putut numi și scuipătoarea uriașilor. El era pentru Casterbridge, ceea ce este Coliseul pentru Roma modernă. Ceasul înserării era timpul cel mai potrivit pentru a vedea în adevărata lui lumină acest loc atât de sugestiv. Stând în mijlocul arenei la un asemenea ceas, ți se dezvăluia

treptat reala lui măreție, pe care o privire fugară aruncată de sus, în plină zi, nu o putea percepe. Trist, impresionat, singuratic, totuși accesibil din toate părțile orașului, acest circ istoric era locul obișnuit pentru întâlniri tainice. Acolo se puneau la cale intrigi, și tot acolo se pregăteau împăcări, după despărțiri și zavistii. Dar numai un anumit fel de întâlniri – în sine cel mai obișnuit dintre toate – își găsea foarte rar lăcaș în amfiteatru: întâlnirea îndrăgostiților. De ce oare – având în vedere că era prin excelență un loc deschis, accesibil și totodată izolat pentru tainice întâlniri – cea mai plăcută specie de asemenea întrevederi nu alegea niciodată cadrul acestor ruini? Ar fi interesant să se cerceteze motivele. Poate pentru că asociațiile pe care locul le trezea aveau în ele ceva sinistru. Istoria lui o dovedise. Pe lângă natura sângeroasă a jocurilor practicate cândva aici, se mai adăugau și alte elemente dintr-un trecut mai recent: zeci de ani într-un colț al amfiteatrului se înălțase spânzurătoarea; în anul 1705, o femeie care-și omorâse bărbatul a fost pe jumătate sugrumată și apoi arsă acolo, în prezența a zece mii de spectatori. Tradiția spune că la un anumit moment, în timpul arderii, inima i-a țâșnit afară din coșul pieptului, spre groaza tuturor, și că niciunul din cei zece mii de spectatori nu a mai avut chef să mănânce carne friptă, după aceea. În afară de aceste vechi tragedii, diferite întâlniri pugilistice, bătăi care se soldau uneori cu morți avuseseră loc până de curând în acea arenă izolată, cu totul invizibilă cuiva din afară – decât dacă s-ar fi urcat pe marginile ei înalte, ceea ce puțini oameni, preocupați cum erau de treburile lor zilnice, puteau face. Astfel încât, deși locul era aproape de șoseaua principală, se puteau comite crime acolo în plină zi, nevăzute de nimeni.

Niște băieți încercaseră cu câtva timp înainte să dea oarecare veselie ruinei, folosind arena centrală ca teren de crichet. Dar jocul se desfășura de obicei fără elan, din pricina motivului pomenit mai sus – izolarea deprimantă impusă de malurile înalte, care împiedicau pe trecătorii simpatizanți să-i vadă și să facă observații încurajatoare.

Drept spectator aveai doar cerul – și a face sport în asemenea condiții e ca și cum ai juca teatru în fața unei săli goale. Poate că băieții erau intimidați și de faptul că, după cum povesteau bătrânii, în anumite zile de vară, în plină zi, oamenii care ședeau în arenă citind o carte sau moțăind văzuseră deodată pantele amfiteatrului

pline de legionari ai lui Hadrian, atenți ca și cum ar fi privit luptele de gladiatori și că auziseră chiar strigătele lor înfierbântate. Spuneau că această scenă le apărea în fața ochilor doar o clipă, ca un fulger, și apoi dispărea.

Se spunea că sub intrarea sudică mai rămăseseră unele celule săpate în piatră, pentru adăpostirea animalelor sălbatice și a atleților care luau parte la jocuri. Arena era încă netedă și circulară, ca și cum ar fi fost folosită până nu de mult pentru scopul ei inițial. Drumurile de acces, în pantă, pe care spectatorii se duceau cândva la locurile lor, erau și azi tot cărări de acces. Totul era însă acoperit de iarbă care acum, la sfârșitul verii, era împânzitâ de fire uscate ce se legănau ca valurile în bătaia vântului, emițând, pentru o ureche atentă, modulații de harfă eoliană și reținând câteva clipe în mrejele lor ghemotoacele zburătoare ale funigeilor.

Henchard alesese acest cadru pentru a-și întâlni soția de mult pierdută, ca fiind locul cel mai ferit de ochii lumii și, în același timp, ușor de găsit de către un străin, după lăsarea nopții. Ca primar al orașului, om a cărui reputație trebuia să rămână neștirbită, nu o putea pofti la el, până când nu se hotăra ce formă publică să dea relațiilor dintre ei.

Puțin înainte de ora opt, el se apropie de amfiteatrul pustiu și intră pe poteca de sud, care cobora peste ruinele fostelor grote unde fuseseră închise fiarele. Peste câteva clipe putu deslușI și o siluetă furișându-se prin marea deschidere dinspre nord, adică prin fosta intrare a publicului. Se întâlniră în mijlocul arenei. Niciunul din ei nu vorbi – nu era nevoie de vorbe – iar sărmana femeie se aplecă spre Henchard, care o prinse în brațe.

— Nu mai beau, spuse el cu o voce joasă, întretăiată de emoție. Mă auzi, Susan? Nu mai beau deloc. N-am mai pus gura pe băutură din noaptea aceea.

Acestea au fost primele lui cuvinte. O simți aplecându-și capul în semn de înțelegere. După câteva clipe începu din nou:

— Dacă aș fi știut că trăiești, Susan! Dar aveam toate motivele să cred că și tu și copilul v-ați prăpădit. Am încercat tot ce se putea omenește face ca să te găsesc – am călătorit – am dat anunțuri. Credeam că ai plecat în vreo colonie cu omul acela și că ați pierit într-un naufragiu. De ce n-ai dat niciun semn de viață?

— O, Michael! Din cauza lui – ce alt motiv aș fi putut avea? Credeam că-i datorez credință până la moartea unuia din noi; ca o proastă, am crezut că vânzarea aceea era un lucru legiuit, care mă lega de el pe vecie. Credeam că nu se cuvine să-l părăsesc, când el plătise așa de mult pentru mine, cu bună credință. Acum am venit la tine ca văduva lui – așa mă socot și știu că n-am niciun drept asupra ta. Dacă n-ar fi murit, n-aș fi venit niciodată, poți să fii sigur de asta.

— Tț, tț! Cum poți să fii așa de naivă?

— Nu știu. Ar fi fost foarte urât din partea mea dacă nu gândeam așa, mărturisi Susan aproape plângând.

— Da, da – așa ar fi fost. Numai asta mă face să te privesc ca pe o femeie cinstită. Dar – să mă bagi într-o asemenea încurcătură!

— Ce încurcătură, Michael?! întrebă ea alarmată.

— Păi, cum să facem să trăim împreună din nou? Și Elizabeth-Jane... Ei nu putem să-i spunem – ne-ar disprețui pe amândoi – și n-aș putea îndura asta!

— De aceea am crescut-o așa, fără să știe nimic de tine. Nici eu nu puteam să îndur așa ceva.

— Ei bine, atunci să ne gândim la un plan ca ea să nu afle mai multe decât știe acum, și totuși să îndreptăm situația. Ai auzit că învârt afaceri însemnate aici – că sunt primar al orașului, epitrop al bisericii și multe altele.

— Da, șopti ea.

— Acestea toate, precum și teama ca fata să nu descopere rușinea noastră, ne impun să procedăm cu mare băgare de seamă. Așa că nu prea văd cum voi două v-ați putea întoarce în casa mea, pe față, ca soția și fiica pe care le-am tratat cândva așa de rău și le-am izgonit de lângă mine; vezi, asta-i buba.

— Putem pleca numaidecât. Am venit numai să te văd.

— Nu, nu, Susan, nu trebuie să pleci, m-ai înțeles greșit, vorbi el cu blândă autoritate. M-am gândit la următorul plan: Tu și cu Elizabeth-Jane să luați cu chirie o căsuță în orașul ăsta, sub numele de doamna Newson, o văduvă cu fiica ei; eu să te întâlnesc, să-ți fac curte și să te iau de nevastă, iar Elizabeth-Jane să vină în casa noastră, ca fiică vitregă. Lucrul e așa de ușor și de firesc, că îmi pare aproape îndeplinit, numai gândindu-mă la el. Tinerețea mea întunecată, zăpăcită și plină de rușine ar rămâne astfel îngropată pe

veci; taina ar rămâne numai între noi și aș avea bucuria să-mi văd singurul copil sub acoperișul meu, împreună cu nevasta.

— Fă cum crezi tu că e mai bine, Michael, zise ea supusă; cât despre mine, dacă-mi spui să plec mâine dimineață și să nu mă mai apropii de tine vreodată, mă duc bucuros.

— Stai, stai, nu vreau să aud vorbe de-astea, zise Henchard cu blândețe. Bineînțeles că nu trebuie să pleci iar. Gândește-te la planul pe care ți l-am spus astă-seară și vezi dacă nu-ți vine în minte unul mai bun. Din păcate, eu trebuie să lipsesc din oraș o zi-două, cu treburi, dar în acest timp tu poți să găsești o locuință. Singura din oraș potrivită pentru voi este cea de deasupra magazinului cu porțelanuri din Strada Mare – și poți să te interesezi și de o casă.

— Dacă locuința aceea se află în Strada Mare, trebuie să fie scumpă, îmi închipui.

— Nu contează – trebuie să apari în oraș ca o doamnă de condiție bună, dacă vrem să ne punem planul în aplicare. Am eu grijă de bani. Ai destui până mă întorc eu?

— Destui, zise ea.

— Și stați bine la han?

— Da, bineînțeles.

— Și fata e bine ferită, ca să nu afle rușinea poveștii ei și a noastră? Asta mă îngrijorează mai mult ca orice.

— Te-ar mira și pe tine să vezi că nici măcar nu visează care-i adevărul. Cum ar putea să-i treacă prin minte așa ceva?

— Foarte bine!

— Îmi place ideea de a ne căsători din nou, afirmă doamna Henchard după o pauză. Pare singura cale cinstită, după cele întâmplate. Acum cred că trebuie să mă întorc la Elizabeth-Jane și să-i spun că ruda noastră, domnul Henchard, a avut bunătatea să ne invite să stăm aici.

— Foarte bine – aranjează tu asta. Am să te însoțesc o bucată de drum.

— Nu, nu. Nu trebuie să riști nimic, protestă soția lui, grijulie. Știu eu să mă întorc. Nu e târziu. Te rog, lasă-mă să plec singură.

— Bine, zise Henchard. Dar – vreau să-ți mai spun ceva. Mă ierți, Susan?

Ea murmură ceva, dar parcă îi era greu să închege un răspuns.

— Nu face nimic – toate la timpul lor, zise el. Să mă judeci după faptele mele viitoare – la revedere.

El se retrase și stătu în partea de sus a amfiteatrului, în timp ce soția lui pornea pe poteca de jos și se afunda sub copacii orașului. Apoi Henchard însuși se îndreptă spre casă, mergând așa de repede, încât până ajunse în fața porții sale, se trezi aproape în spatele femeii de care abia se despărțise. O privi cum se depărta spre Strada Mare și apoi intră în casă.

XII

Deschizând ușa de la intrare, după ce-și petrecuse soția cu privirea, primarul trecu mai departe prin pasajul în formă de tunel care ducea în grădină și de aici, prin portița din spate, pătrunse în curtea cu hambare și magazii. O lampă aprinsă lumina fereastra biroului și, cum nu erau obloane să ascundă interiorul camerei, Henchard putu să-l vadă pe Donald Farfrae, așezat în același loc unde-l lăsase, obișnuindu-se cu munca de administrator al casei, verificând registrele. Henchard intră, spunându-i:

— Nu te întrerupe din cauza mea, dacă vrei să mai lucrezi așa târziu.

Trecu în spatele scaunului lui Farfrae, urmărind dexteritatea cu care acesta împrăștia ceața cifrelor ce se adunase atât de deasă în registrele lui Henchard, încât aproape că întuneca până și istețimea scoțianului. Expresia de pe fața negustorului de grâne arăta admirație, dar în același timp și o nuanță de milă pentru gusturile cuiva care dă atâta atenție unor detalii mărunte. Henchard însuși era, atât din punct de vedere fizic cât și mintal, nepregătit pentru a înțelege subtilitățile unei pagini mâzgălite cu semne; primise, într-o variantă modernă, educația lui Ahile și găsea că scrisul e o artă chinuitoare.

— Destul pentru astă-seară, zise el în cele din urmă, punându-și palma-i mare peste hârtii. Mai ai timp și mâine. Hai înăuntru să mâncăm ceva. Acum nu te mai las, trebuie să iei cina cu mine, s-a hotărât.

Și închise registrele cu prietenească violență. Donald ar fi vrut să se ducă la han, dar își dăduse seama, încă din prima zi, că patronul său e un om care nu cunoaște măsura în dorințele și impulsurile lui, așa că cedă cu voie bună. Îi plăcea căldura lui Henchard, chiar dacă îl deranja; marea deosebire dintre temperamentele lor sporea această simpatie.

Încuiară biroul și tânărul îl urmă pe stăpânul casei, trecând prin portița care dădea direct în grădina lui Henchard și oferea astfel o bruscă schimbare de decor – treceai deodată de la util la frumos. Grădina era tăcută, plină de miresme și rouă. Se întindea până departe în spatele casei, mai întâi sub formă de peluze și straturi de flori, apoi ca o livadă în care pomii bătrâni, de aceeași vârstă cu casa, întinși pe spalier, crescuseră atât de vânjoși, de încolăciți și noduroși, încât scoseseră aracii din pământ și stăteau acum strâmbi și răsuciți într-o agonie vegetală, ca niște Laocooni înfrunziți. Florile care miroseau așa de frumos nu se zăreau prin întuneric; pășind printre ele, cei doi intrară în casă.

Ospitalitatea dimineții fu reeditată și, când cina se sfârși, Henchard zise:

— Trage-ți scaunul lângă cămin, băiete dragă, și hai să aprindem un foc zdravăn. Nu pot să sufăr o vatră neagră, stinsă, nici chiar în septembrie.

Scapără o flacără sub lemnele clădite anume și o văpaie veselă răspândi lumina în jur.

— E curios, vorbi Henchard, ca doi oameni să se întâlnească cum ne-am întâlnit noi, în relații de afaceri, și chiar la sfârșitul primei zile să simt nevoia să-ți vorbesc într-o chestiune de familie. Da, fir-ar să fie, sunt și eu om și trăiesc așa de singur, că n-am pe nimeni cu cine să stau de vorbă; și, la urma urmei, de ce nu ți-aș spune dumitale?

— Vă ascult bucuros, dacă pot să vă fiu de vreun ajutor, zise Donald, privind la complicatele sculpturi ale căminului ce reprezentau lire împodobite cu ghirlande, scuturi de tolbe cu săgeți, de fiecare parte a unui cap de bou drapat în falduri și flancat de capetele lui Apollo și Dianei în basorelief.

— N-am fost întotdeauna ce sunt acum, continuă Henchard, vocea-i hotărâtă, profundă, fiind aproape imperceptibil marcată de emoție.

Era limpede că se afla în acea stranie stare de spirit care îndeamnă uneori omul să destăinuie unui prieten nou găsit ceea ce nu ar îndrăzni să spună altuia mai vechi.

— Mi-am început viața ca muncitor cosaș și, când aveam optsprezece ani, m-am însurat cu fata pe care am îndrăgit-o. Ai crede că sunt om însurat?

— Am auzit prin târg să sunteți văduv.

— A, da – era firesc să auzi așa ceva. Ei bine, mi-am pierdut soția acum vreo nouăsprezece ani... din vina mea... Uite cum s-a întâmplat. Într-o seară de vară, umblam să caut de lucru și ea mergea cu mine, purtând în brațe fetița, singurul nostru copil. Am ajuns la o baracă într-un bâlci de sat. Pe vremea aceea nu mă dam în lături de la băutură.

Henchard se opri o clipă, se trase mai înapoi și își sprijini cotul de masă, umbrindu-și fruntea cu mâna. Aceasta însă nu putea ascunde semnele neînduplecării cu care își judeca trecutul, în timp ce povestea amănunțit istoria târgului cu marinarul. Ușoara indiferență pe care scoțianul o arătă la început pierise acum cu totul.

Henchard vorbea mai departe, descriind încercările făcute pentru a-și găsi soția, jurământul cu care se legase, viața singuratică pe care o dusese în anii următori.

— Mi-am ținut jurământul nouăsprezece ani, continuă el. M-am ridicat cu timpul la starea în care mă vezi acum.

— Da.

— Ei bine – în toată vremea asta, nici urmă de nevastă; și cum de felul meu nu prea sunt iubitor de femei, nu mi-a fost greu să mă feresc de ele. N-am avut nicio știre despre nevastă-mea până azi. Și acu', deodată... s-a întors.

— S-a întors? Cum așa?

— Azi dimineață – chiar azi dimineață. Și ce-i de făcut acum?

— Nu puteți s-o luați în casă și să trăiți împreună, ca să îndreptați într-un fel lucrurile?

— Asta e ce am plănuit și ce am hotărât și eu. Dar, Farfrae, zise Henchard mai posomorât, purtându-mă bine cu Susan nedreptățesc o altă femeie nevinovată.

— Cum adică?

— E în firea lucrurilor, Farfrae, și e aproape cu neputință ca un om ca mine să aibă norocul de a-și petrece aproape douăzeci de ani de viață fără să calce de câteva ori strâmb. Mi-am făcut de mulți ani obiceiul să mă reped până la Jersey, după treburi, mai ales la vremea când se scot cartofii și sfecla. Fac mult comerț în ramura asta. Ei bine, într-o toamnă când mă aflam acolo m-am îmbolnăvit rău, și în boala mea mă cuprinsese una din acele stări de adâncă melancolie de

care sufăr uneori din cauza singurătății vieții mele, când lumea îmi apare neagră ca iadul și aș putea, la fel ca Iov, să blestem ziua în care m-am născut.

— Niciodată nu am simțit așa ceva, remarcă Farfrae.

— Atunci, roagă-te lui Dumnezeu nici să nu simți vreodată. Când mă aflam în starea asta, s-a îndurat de mine o tânără femeie – o dominișoară ar trebui să zic, căci era de familie bună, bine crescută și învățată – fata unui nu-ș' ce ofițer care intrase într-o belea și avea o poprire pe soldă. Omul murise, și mama ei de asemenea, și fata era tot atât de singură ca și mine. Această tânără stătea la aceeași pensiune unde s-a întâmplat să locuiesc și eu și, când am căzut la pat, s-a apucat să mă îngrijească. De aici, a început să țină la mine ca o proastă, Dumnezeu știe de ce, că nu meritam. Dar stând în aceeași casă și sentimentele ei fiind, cum ziceam, foarte călduroase, am devenit firește mai intimi. Nu vreau să intru în alte amănunte despre relațiile noastre. E destul să spun că aveam gândul cinstit să ne căsătorim. S-a mai ivit și un scandal care nu m-a atins pe mine, dar pe ea a compromis-o. Între noi fie vorba, Farfrae, îți declar solemn ca între bărbați că aventurile cu femei n-au fost niciodată cusurul sau meritul meu. Ea nu căuta deloc să păstreze aparențele și eu poate și mai puțin, din cauza stării mele de deprimare: și din pricina asta s-a ivit scandalul. În cele din urmă, m-am pus pe picioare și am venit acasă. După plecarea mea ea a suferit mult și mi-a spus-o în multe scrisori pe care mi le-a tot scris, până când, în ultimul timp, m-am gândit că îi datoram ceva; și cum nu mai aflasem nimic despre Susan de atâta amar de vreme, mi-am zis să-i dau femeiii acesteia singura compensație care stătea în puterea mea și să o întreb dacă nu vrea să mă ia de bărbat, așa cum eram, cu riscul (puțin probabil, după cum credeam eu) ca Susan să mai fie încă în viață. Ea s-a arătat bucuroasă și ne-am fi căsătorit în curând, fără îndoială – când iată că apare Susan!

Donald își arătă adânca îngrijorare față de o complicație care depășea cu mult simpla lui experiență.

— Vezi acum ce necazuri poate să facă un om altora! Chiar după greșeala mea din tinerețe de la bâlci, dacă n-aș fi fost așa de egoist s-o las pe nechibzuita asta de fată să se sacrifice pentru mine, acolo la Jersey, și să-și păteze numele, totul ar fi fost acum în regulă. Dar

lucrurile stau așa, că trebuie să dezamăgesc amarnic pe una din aceste două femei. Prima mea datorie este față de Susan – despre asta nu poate fi nicio îndoială.

— Amândouă se află într-o situație foarte tristă, ăsta-i adevărul, murmură Donald.

— Așa-i! Pentru mine nu-mi pasă – toate se sfârșesc într-un fel. Henchard se opri, gânditor, și urmă apoi: Simt că aș vrea să o tratez pe a doua, nu mai puțin ca și pe prima, cu toată bunătatea pe care o poate arăta un om într-o asemenea situație.

— A, așa ceva nu se poate! zise celălalt cu filozofică melancolie. Trebuie să-i scrieți tinerei doamne, și în scrisoare trebuie să-i spuneți clar, cu toată sinceritatea, că soarta n-a vrut ca ea să vă fie soție, deoarece prima s-a întors, că n-o mai puteți vizita și că îi doriți tot binele.

— Nu-i destul! Pe cinstea mea, trebuie să fac ceva mai mult decât atât. Ar trebui – deși ea se lăuda adesea cu un unchi și o mătușă cu avere, și cu bogăția pe care o așteaptă de la ei – cred că ar trebui să-i trimit o sumă frumușică de bani – așa, ca o mică recompensă, biata fată... Vrei să mă ajuți dumneata la treaba asta și să-i explici pe hârtie tot ce ți-am spus, dându-i știrea cea rea cu cât mai multă blândețe? Eu sunt cam nedibaci la scris răvașe.

— Îi scriu bucuros.

— Stai că nu ți-am spus încă tot. Nevasta mea, Susan, a venit și cu fata – copilul pe care-l purta în brațe atunci la bâlci; și fata asta nu știe despre mine nimic decât că le sunt un fel de rudă prin alianță. A crescut cu credința că marinarul căruia i-am vândut-o pe maică-sa, și care e mort acum, era tatăl ei și soțul legitim al mamei. Ceea ce mama ei a simțit întotdeauna, simțind amândoi acum, și anume că nu ne putem mărturisi rușinea în fața fetei, spunându-i adevărul. Dumneata ce-ai face? Vreau să-mi dai un sfat.

— Eu cred că aș înfrunta riscul și i-aș spune adevărul. O să vă ierte pe amândoi.

— Niciodată! zise Henchard. N-am de gând s-o las să afle adevărul. Mamă-sa și cu mine ne vom căsători din nou, și asta nu numai că ne va ajuta să ne păstrăm respectul copilului nostru, dar va fi mai cuviincios. Susan se consideră văduva marinarului și nici nu-i trece prin cap să trăiască cu mine ca mai înainte, fără o altă

ceremonie religioasă – și are dreptate.

La acestea, Farfare nu mai zise nimic. Compuse cu multă grijă scrisoarea către tânăra doamnă din Jersey, și întrevederea se termină, Henchard spunând în timp ce scoțianul își lua rămas bun:

— Simt o mare ușurare, Farfrae, să vorbesc cu un prieten despre toate astea! Acum vezi că primarul din Casterbridge nu e așa de mulțumit în sinea lui, cum l-ar putea crede lumea, judecând după pungă.

— Văd. Și-mi pare rău pentru dumneavoastră, zise Farfrae.

După plecarea lui, Henchard copie scrisoarea și, adăugându-i un cec, o duse singur la poștă, de unde se înapoie acasă gânditor.

„S-ar putea oare să meargă așa de ușor?" își zise el. „Biata de ea! Acum să-mi răscumpăr greșeala față de Susan."

XIII

Căsuța pe care o închiriase Michael Henchard pentru soția lui sub numele de Newson – ca urmare a planului pus la cale împreună – se afla în partea de sus, sau de apus, a orașului, lângă zidul roman și aleea care-l împodobea. Soarele la asfințit părea să lumineze acel loc cu raze mai aurii decât oriunde aiurea în toamna ceea. Pe măsură ce se apropia seara, razele pătrundeau sub ramurile mai joase ale sicomorilor și inundau catul de jos al locuinței cu obloane verzi, învăluind-o într-o boare de lumină, ce se pierdea apoi în frunzișul arborilor. Pe sub acești sicomori, crescuți pe zidurile orașului, se puteau vedea, din camera cea mare, tumulusurile și fortificațiile de pământ de pe dealurile din depărtare, făcând din căsuța asta un loc foarte plăcut, cu obișnuita notă de melancolie pe care o dă o priveliște purtând urmele trecutului.

Îndată ce mama și fiica au fost confortabil instalate, cu o slujnică cu șorț alb și toate cele cuvenite, Henchard le făcu o vizită și fu invitat la ceai. În timpul vizitei, Elizabeth a fost cu multă grijă păcălită, prin tonul general al conversației ce se purta între cei doi – un procedeu care părea să-l amuze pe Henchard, deși asupra soției lui nu avea același efect. Vizita a fost repetată de mai multe ori, cu o hotărâre încăpățânată din partea primarului, care părea să-și fi impus o atitudine de strictă corectitudine formală față de această femeie cu drepturi mai vechi asupra lui, neținând seama nici de femeia cu drepturi mai noi, nici de sentimentele sale.

Într-o după-amiază fata nu era acasă când veni Henchard, și atunci el îi spuse sec:

— E un prilej foarte bun pentru mine să-ți cer să fixezi fericita zi a nunții noastre, Susan.

Biata femeie zâmbi slab; nu-i plăceau glumele referitoare la o situație în care ea intrase doar pentru a nu păta reputația fiicei ei. Asemenea lucruri îi plăceau așa de puțin, încât te puteai minuna de

ce pornise să joace această comedie și nu-i spusese fetei de la început, cu curaj, adevărul. Dar firea omenească e slabă, și adevărata explicație va apare la timpul potrivit.

— O, Michael, zise ea, mă tem că toate astea îți răpesc timpul și-ți dau multă bătaie de cap – când eu nici nu mă așteptam la așa ceva!

Se uită la ea și la îmbrăcămintea lui de om înstărit, și la lucrurile cu care el le mobilase casa – prea luxoasă și abundentă după părerea ei.

— Nicidecum, protestă Henchard cu o morocănoasă bunăvoință. Asta e doar o căsuță, mă costă o nimica toată. Cât despre timpul pe care zici că mi-l răpești – și aici fața lui brună, arsă de soare, se lumină de mulțumire – am un băiat straşnic care-mi conduce afacerile – un om cum n-am găsit altul până acum. În curând voi putea să las totul în seama lui și să am mai mult timp pentru sufletul meu, decât am avut în ultimii douăzeci de ani.

Vizitele lui Henchard deveniră atât de dese și de regulate, încât începu să se șoptească și apoi să se discute cu glas tare în Casterbridge că autoritarul, temutul primar al orașului fusese captivat și îmblânzit de distinsa văduvă care era doamna Newson. Binecunoscuta sa indiferență dispreţuitoare faţă de societatea feminină, evitarea, printr-o perseverentă tăcere, a oricăror conversații cu sexul slab, adăugau o notă de interes hazliu unei întâmplări care, altfel, nu ar fi fost decât un lucru destul de puțin romantic. Ca alegerea lui Henchard să cadă asupra acestei biete femei fără vlagă părea lucru ciudat, explicabil doar prin faptul că logodna lor era o chestiune de familie, în care nu avea ce căuta dragostea pasională, căci se știa că sunt rubedenii. Doamna Henchard era așa de palidă, încât băieții de pe stradă îi ziceau „stafia”. Uneori Henchard auzea acest epitet când se plimbau împreună pe aleile de deasupra zidurilor de pământ, și atunci fața i se întuneca, luând o expresie ucigătoare la adresa ștrengarului care aruncase cuvântul; se stăpânea însă și nu spunea nimic.

Cu o hotărâre încăpățânată, neşovăitoare, care făcea cinste conștiinței sale, grăbea pregătirile pentru căsătoria, sau mai curând recăsătorirea, cu această ființă palidă. Nimeni n-ar fi putut crede, judecând după purtarea lui, că nu exista vreo pasiune carnală sau vreun fior de poezie sentimentală care să fi dezlănțuit agitația ce

pusese stăpânire pe casa cea mare a primarului. Adevărul e că nu exista nimic în afară de trei mari motive: primul, să repare nedreptatea făcută pe vremuri soției sale; al doilea, să-i ofere fetei, Elizabethei-Jane, un cămin confortabil unde să trăiască sub ochii lui de părinte; și al treilea, să se pedepsească singur îndurând spinii pe care toate aceste acte de reabilitare le aduceau cu ele, printre care și scăderea reputației sale în ochii lumii prin căsătoria cu o femeie de condiție destul de umilă.

A fost pentru prima dată în viața ei când Susan s-a urcat într-o trăsură atunci, în ziua nunții, și anume în trăsura care a tras la poarta casei lor să le ducă, pe ea și pe Elizabeth-Jane, la biserică. Era o dimineață fără vânt și cu o ploaie călduță de noiembrie, care cădea ca o făină cernută fin și se prindea într-o pulbere măruntă de plușul pălăriilor și al hainelor. Puțină lume se adunase la ușa bisericii, deși înăuntru se înghesuiseră mulți. Scoțianul îndeplinea funcția de cavaler de onoare; era bineînțeles singurul, în afară de actorii principali, care să știe adevărata situație a mirilor. Era totuși prea tânăr și cu prea puțină experiență de viață, prea cumpănit, prea judicios, prea conștient de aspectul serios al unei asemenea ceremonii, pentru a pătrunde sensul ei dramatic. Pentru aceasta ar fi fost nevoie de geniul deosebit al unui Christopher Coney, sau Solomon Longways, sau Buzzford și al altor tovarăși de ai lor. Dar aceștia nu știau nimic despre taina lui Henchard, deși, când se apropie ceasul ieșirii din biserică, se adunară pe trotuarul din față și începură să discute amănunțit subiectul la ordinea zilei, în lumina părerilor lor.

— Acu-s patrușcinci de ani de când stau în orașul ăsta, zise Coney, și să-mi sară ochii dac-am mai văzut vreodată un bărbat care să aștepte așa de mult și să se aleagă cu așa de puțin! După asta, s-ar zice că nici ție, Nance Mockridge, nu ți-a trecut vreamea să-ți găsești ursitu'.

Remarca era adresată unei femei care stătea în spatele lui – chiar cumătră care arătase celorlalte femei din piață pâinea cea rea făcută din grâul lui Henchard, în ziua când Elizabeth și cu mama ei veniseră în Casterbridge.

— A dracului să fiu dacă aș lua pe unu' ca ăsta sau ca tine, răspunse cucoana ofensată. Despre tine, Christopher, știm noi cât îți

face pielea, așa că mai taci și las-o încurcată. Cât despre primar – păi umblă vorba (coborând glasul) că n-a fost la început decât un sărăntoc, muncitor pe lângă vreo parohie – eu nu zic asta, Doamne ferește – da așa auz lumea vorbind, cică a fost muncitor și că la început n-avea nici după ce bea apă.

— Și acu' fiecare clipă a lui înseamnă bani grei, bodogăni Longways. Când se spune așa ceva despre un om, atunci ăla e om cu vază în lume!

Întorcând capul, văzu o față ca o lună plină brăzdată de crețuri și recunoscu chipul zâmbitor al grăsanei care ceruse scoțianului un alt cântec la hanul Trei Marinari.

— Ei, mătușă Cuxsom, o apostrofă el, ce zici de asta? Slăbănoaga aia de doamna Newson, doar piele și os, și-a găsit un al doilea bărbat s-o ție, și o femeie cu tonajul dumitale nu-și poate găsi!

— Nici nu-mi trebuie. N-am nevoie să mă mai bată vreunul! Cuxsom s-a dus pe ceea lume, și tot așa poa' să se ducă, după mine, toți ăi de poartă nădragi.

— Da, cu voia Domnului, toți ăi de poartă nădragi s-or duce într-o zi.

— Nu face, la anii mei, să mă gândesc la alt bărbat, continuă doamna Cuxsom. Da', să știți, pot să mă jur că sunt de neam tot așa de bun ca mireasa asta.

— Adevărat, mama dumitale era o femeie tare cumsecade – mi-aduc aminte de ea. A primit și un premiu de la Societatea Agricolă pentru că a născut cei mai mulți copii sănătoși, fără să ceară ajutoare de la parohie, și pentru alte minuni de virtute.

— Asta a fost pricina că nu ne-am putut ridica capu' mai sus – gurile alea multe de hrănit.

— Păi da; unde sug purcei mulți se subție osânza.

— Și ți-aduci aminte, Christopher, cum cânta biata mama? urmă doamna Cuxsom, aprinzându-se la flacăra amintirilor. Și cum mergeam cu ea la danț la Mellstock, mai ții minte? La coana Ledlow, mătușa fermierului Shinar, ții minte? Aia, căreia îi ziceau Piele-de-broască, fiindcă avea pielea gălbejită și pistruiată, ții minte?

— Țin, hă, hă, cum să nu țin, răspunse Christopher Coney.

— Și eu mi-aduc bine aminte că eram și eu, dragă Doamne, un fel de codană – nici copil nici femeie, cum s-ar zice. Da' mai știi – și-l

împunse pe Solomon cu degetul în umăr, în timp ce ochii îi scânteiau între crăpăturile pleoapelor – mai știi vinu' ăla dulce, și sfeșnicele de argint, și cum i s-a făcut rău lu' Joan Dummett când ne întorceam acasă, și Jack Priggs a trebuit s-o care în spinare prin glod, și cum i-a dat drumu' în țarcu' vacilor lăptarului Sweetapple, și noi a trebuit să-i ștergem rochia cu smocuri de iarbă – se făcuse într-un hal făr-de hal!

— Așa, că bine zice – hă – hă ce vremuri bune erau atunci, în tinerețe! Cât mai cutreieram pe jos, și acu' abia dacă pot să calc peste o brazdă!

Amintirile lor fură întrerupte de apariția perechii recăsătorite. Henchard privea în jur la grupul de gură-cască cu acea privire greu de deslușit, care părea când să exprime satisfacție, când dispreț înverșunat.

— Eh, se vede că nu-s potriviți, observă Nance Mockridge. Deși el cică e nebăutor de spirtoase, n-o să-l ție ea mult pe lângă casă. Are o căutătură de fustangiu, și o să-și dea în petec curând.

— Vorbe... Las' că e om bun, așezat! Unii prea strâmbă din nas la noroc. Dacă aș fi fost pusă să aleg din toată lumea asta cât e de mare, n-aș fi găsit un bărbat mai bun. O amărâtă de femeie ca ea, i-a pus Dumnezeu mâna-n cap, și a luat-o și fără o lețcaie.

Trăsura porni prin ceață și privitorii se împrăștiară.

— Nici nu știi ce să mai crezi, în vremurile astea, făcu Solomon. Ieri muri un om, căzu de-a-n picioarelea – la numai câteva mile de aici. Și dacă mai pui la socoteală și vremea asta umedă, nu face în ziua de azi să te apuci de vreo treabă mai serioasă. Parcă nici nu-mi sunt boii acasă de vreo săptămână-două, de când n-am mai băut nimic la masă decât bere slabă de nouă penny, așa că o să intru să mă încălzesc nițel la Trei Marinari, în drum spre casă.

— Poate că merg și eu cu tine, Solomon, zise Christopher; mă simt cam încleiat, ca melcul în găoace.

XIV

O adevărată vară târzie începu în viaţa doamnei Henchard, odată cu intrarea în casa cea mare şi în respectabila orbită socială a soţului ei. Şi vara era tot atât de luminoasă cât pot fi asemenea anotimpuri. Ca să nu tâjească după mai multă afecţiune decât îi putea el oferi, îşi impusese ca o datorie să simuleze mulţumirea în manifestările-i exterioare. Printre alte lucruri, grilajul de fier care zăcea sub o pojghiţă de rugină de vreo optzeci de ani încoace fu vopsit în verde deschis, iar ferestrele georgiene cu drugi laţi şi ochiuri mici au fost şi ele înviorate cu trei straturi de vopsea albă. Era tot atât de bun cu soţia lui pe cât putea fi un bărbat care mai era şi primar şi epitrop al bisericii, pe deasupra. Casa era încăpătoare, camerele înalte şi coridoarele largi, iar cele două femei modeste nu reuşeau să o umple – nici măcar să-şi facă simţită prezenţa.

Pentru Elizabeth-Jane era o mare bucurie să stea acolo. Libertatea de care se bucura, bunăvoinţa cu care era tratată erau peste aşteptările ei. Viaţa tihnită, uşoară, îmbelşugată pe care o adusese căsătoria mamei ei însemna cu adevărat începutul unei mari schimbări ce se petrecea în fiinţa Elizabethei. Descopri că putea să aibă orice podoabe şi lucruri frumoase pe care şi le dorea, căci după cum spunea zicala medievală: „A lua, a avea şi a păstra sunt vorbe plăcute de auz”. Cu lipsa de griji, veni şi împlinirea, şi cu împlinirea, frumuseţea. De cunoştinţe fireşti – fruct al unei mari intuiţii – nu ducea lipsă, dar altele dobândite prin învăţătură, din păcate nu avea. Cu trecerea iernii şi a primăverii, faţa şi trupul slab i se rotunjiră şi-şi îndulciră liniile; brazdele de pe fruntea-i tânără se neteziră, culoarea pământie a pielei, pe care o socotea sortită de natură, dispăru odată cu belşugul de lucruri bune care o înconjurau, şi obrajii îi înfloriră. Uneori chiar ochii ei mari, căprui şi mereu gânditori arătau o şăgalnică veselie; dar asta se întâmpla foarte rar; înţelepciunea care răzbătea prin ei nu se asocia uşor cu o asemenea dispoziţie uşuratică.

Ca tuturor oamenilor care au trecut prin multe greutăți, veselia i se părea fără rost, nesăbuită pentru a fi adoptată în doze mai mari decât scurte clipe de destindere, în răstimpuri. Fusese prea de timpuriu învățată să judece lucrurile cu seriozitate, pentru a părăsi deodată acest obicei. Nu simțise niciodată acele veselii sau tristeți care cuprind uneori fără motiv aparent mințile multor oameni, niciodată – pentru a parafraza un poet al zilelor noastre – niciodată nu se ivea vreun nor în sufletul Elizabethei-Jane, fără ca ea să știe cum ajunsese acolo; iar bucuria ei de acum era în raport direct cu factorii care o justificau.

S-ar fi putut crede că o fată care se trezește deodată frumoasă, bine situată și posesoarea, pentru prima dată în viața ei, a unor bani de buzunar, se va repezi să se împopoțoneze cu tot felul de găteli. Dar nu. Înțelepciunea cu care Elizabeth se purta în toate cele apărea și mai evidentă în materie de îmbrăcăminte. A nu te grăbi să folosești ocaziile ce ți se oferă de a merge pe calea lesnicioasă a plăcerilor este o obișnuință tot atât de prețioasă ca și aceea de a folosi din plin prilejurile de a porni la acțiune. Ea o făcea printr-o putere de înțelegere înnăscută, care era aproape genială. Astfel, se feri să apară în primăvara aceea ridicându-și semeț capul ca o floare de apă, înfoiată în mătăsuri și zorzoane, cum ar fi făcut cele mai multe fete din Casterbridge în situația ei. Triumful ei era temperat de prudență; avea încă acea teamă a șoarecelui de câmp față de plugul destinului, care i-ar putea tăia cuibul, în ciuda frumoaselor sale promisiuni, o teamă obișnuită printre oamenii chibzuiți, care au îndurat de timpuriu sărăcia și asuprirea.

„N-am să fiu nicidecum prea veselă," își zicea ea. „Asta ar stârni Providența împotriva noastră și ar îndemna-o să ne azvârle de-a berbeleacul, pe mama și pe mine, și să ne bată cu toate necazurile, cum făcea înainte."

O puteai vedea acum pe Elizabeth-Jane purtând o bonetă de mătase neagră, o mantilă de catifea sau o jacheta scurtă de mătase, o rochie închisă la culoare și o umbreluță. La acest ultim articol, desființase franjurile și ceruse să fie bordată cu o margine simplă, cu un mic inel de fildeș, pentru a ține faldurile strânse. Era curios că avea nevoie de o umbrelă de soare. Descoperise însă că odată cu limpezirea tenului ei și cu ivirea obrajilor trandafirii, pielea ei

devenise mai sensibilă la razele soarelui. De acum încolo începu să-și protejeze obrajii, socotind lipsa de pete ca un atribut al feminității.

Lui Henchard îi era tare dragă, iar fata ieșea cu el în lume mai des decât cu mama ei. Într-o zi, înfățișarea ei păru atât de atrăgătoare, încât el o privi cu mai multă stăruință.

— S-a întâmplat să am panglica asta în casă, așa că am pus-o, vorbi ea cu o voce pierită, gândind că el ar putea fi nemulțumit de o gătează mai viu colorată pe care îndrăznise să o pună pentru prima dată.

— Da – desigur – foarte bine. Fă cum îți place, sau mai curând cum te sfătuiește mama. Eu n-am nimic împotrivă – Doamne ferește!

În casă, ea purta părul despărțit de o cărare care se încovoia ca un curcubeu alb de la o ureche la alta. Tot cea ce se afla în partea din față a acelei linii era acoperit cu zulufi deși; tot ce era în spate era pieptănat lins și adunat într-un conci.

Cei trei membri ai familiei stăteau într-o zi la prânzul de dimineață și Henchard privea în tăcere, cum făcea adesea, acest păr de culoare castanie – mai mult deschisă decât închisă.

— Credeam că părul Elizabethei-Jane – nu-mi spuneai tu că părul fetei promitea să fie negru când era copilă? o întrebă pe nevastă-sa.

Ea privi încurcată, îi făcu semn cu piciorul și murmură:

— Așa ziceam?

Îndată ce Elizabeth se retrase în camera ei, Henchard reluă subiectul:

— Era cât pe ce să mă dau de gol adineauri! Ceea ce voiam să spun era că părul fetei promitea să fie mai închis când era mică.

— Așa era, dar părul se schimbă cu vremea! replică Susan.

— Știu ca părul copiilor se închide la culoare, dar nu știam că se poate și deschide.

— Ba da.

Și aceeași expresie de stânjeneală îi apăru pe față, o expresie a cărei cheie ne-o va da numai viitorul. Jena îi dispăru, în timp ce Henchard continua:

— Ei, cu atât mai bine. Să știi, Susan, vreau ca fata să se numească domnișoara Henchard și nu domnișoara Newson. Mulți oameni chiar așa îi și spun, din nebăgare de seamă – e de fapt numele ei legal, așa că ar putea deveni și numele ei obișnuit – nu-mi place numele

celălalt când îl aud dat propriului meu copil. Am să public schimbarea de nume în ziarul din Casterbridge. Așa se face. Ea nu o să aibă nimic împotrivă?

— Nu, nu, firește. Dar...

— Bine, atunci așa am să fac, zise el hotărât. Bineînțeles, dacă ea o dorește; cred că și tu vrei acest lucru ca și mine, nu?

— Da, sigur – dacă ea se învoiește, să facem asta, neapărat, replică ea.

Apoi doamna Henchard se purtă oarecum straniu, incorect s-ar putea zice, dacă fapta ei n-ar fi fost dictată de emoție și plină de hotărârea fermă a celui care vrea să facă binele cu orice risc. Se duse la Elizabeth-Jane, pe care o găsi cosând în micul ei salonaș de sus și-i spuse ceea ce i se propusese în legătură cu numele ei.

— O să primești așa ceva? Nu e lipsă de respect față de bietul Newson – acum că s-a prăpădit?

Elizabeth reflectă:

— Am să mă mai gândesc, mamă.

Când, mai târziu, în aceași zi, îl văzu pe Henchard, abordă imediat subiectul, într-un fel care arăta că gândurile trezite de cuvintele mamei stăruiseră mai îndelung în mintea ei.

— Doriți chiar așa de mult să-mi schimb numele, domnule? întrebă ea.

— Dacă doresc mult? Doamne sfinte, ce caz faceți voi femeile din toate fleacurile! Am făcut și eu o propunere – atâta tot. Tu, Elizabeth-Jane, fă cum crezi. Să mă bată Dumnezeu dacă mă interesează ce faci. Vreau să-ți spun că n-are rost să primești, numai ca să-mi faci pe plac.

Astfel, problema schimbării numelui a fost părăsită; nu s-a mai vorbit de ea și nu s-a făcut nimic, iar Elizabeth a rămas tot domnișoara Newson, și nu domnișoara Henchard, cum era, de fapt, numele ei legal.

Între timp, marele comerț cu grâu și furaje condus de Henchard înflorea sub conducerea lui Donald Farfrae, așa cum nu înflorise nicicând înainte. Dacă în trecut mersese cu hopuri, acum mergea ca pe roți bine unse. Vechiul și rudimentarul sistem *viva voce*[5] al lui

---

5-Oral, fără registre.

Henchard, în care totul depindea de memorie, iar tranzacţiile se încheiau doar verbal, a fost complet desfiinţat. Scrisori şi registre luară locul formulelor consacrate: „îl iau" şi „al dumitale să fie" şi, ca în toate asemenea cazuri, pitorescul primitiv al vechii metode dispăru odată cu inconvenientele ei.

Poziţia camerei pe care o ocupa Elizabeth-Jane, aşezată desul de sus în casa lui Henchard, dominând grădina şi curtea cu depozitele-i de fân şi hambarele-i de grâne, îi dădea prilejul să observe tot ce se petrecea acolo. Vedea că domnul Henchard şi Donald erau nedespărţiţi. Când mergeau alături, Henchard îşi sprijinea adesea mâna într-un gest de familiaritate pe umărul administratorului său, ca şi cum Farfrae ar fi fost doar un frate mai tânăr, pe care se sprijinea cu atâta greutate, încât silueta subţirică a acestuia părea să se încovoaie sub povara braţului puternic. Uneori auzea adevărate cascade de râs din partea lui Henchard, stârnite de ceva ce spusese Donald, acesta din urmă însă având un aer cu totul inocent şi serios. În viaţa lui oarecum singuratică, Henchard găsea prezenţa tânărului tot atât de plăcută pentru a-i ţine de urât, pe cât îi era de folositoare pentru sfaturi practice. Mintea ageră a scoţianului îi trezea aceeaşi admiraţie pe care o simţise din primul ceas al întâlnirii lor. Părerea proastă şi abia disimulată pe care o avea despre vigoarea şi calităţile fizice ale scoţianului Farfrae era mai mult decât compensată de imensul respect pe care-l nutrea pentru inteligenţa lui.

Ochii atenţi ai fetei descoperiseră că afecţiunea leonină a lui Henchard pentru tânărul lui prieten, dorinţa lui permanentă de a-l avea pe Farfrae în preajma-i, se manifesta uneori ca o tendinţă de dominare, care totuşi era imediat înfrântă, când Donald dădea semne de adevărată supărare. Într-o zi, privind de la geamul ei de sus cele două siluete din curte, îl auzi pe Farfrae spunând, în timp ce stăteau lângă portiţa dintre curte şi grădină, că obiceiul de a merge pretutindeni împreună anihila oarecum valoarea lui Farfrae, ca o a doua pereche de ochi care să fie folosiţi în locurile unde nu ajungea ochiul stăpânului.

— Dă-o-ncolo! strigă Henchard. Ce contează ce zice lumea! Mie-mi place să am pe cineva cu care să stau de vorbă. Acum, hai cu mine să mâncăm ceva şi nu te gândi prea tare la lucrurile astea, că mă-nnebuneşti.

Când Elizabeth era împreună cu mama ei, pe de altă parte, îl vedea adesea pe scoţian privindu-le cu un interes plin de curiozitate. Faptul că o întâlnise la Trei Marinari nu era un motiv suficient pentru a justifica atitudinea lui, mai ales că atunci când ea intrase în odaia lui, el nici nu ridicase ochii s-o privească. De fapt, se uita mai mult la mama ei decât la ea, spre dezamăgirea naivă, inconştientă şi explicabilă a fetei. Calităţile ei nu i se păreau destul de atrăgătoare pentru a justifica atenţia lui, şi hotărî că poate totul era doar o părere, o impresie greşită pe care o dădea felul de a privi al domnului Farfrae.

Nici nu bănuia cauza mai adâncă a acestei atitudini, şi care, fără vreun element de vanitate personală, era determinată de faptul că Donald era singurul care ştia adevărul despre motivele purtării lui faţă de palida, crud încercata mamă ce păşea alături de ea. Bănuielile ei cu privire la trecut nu luau decât forme vagi, nedefinite, născute din lucruri auzite sau văzute din întâmplare – simple presupuneri că Henchard şi cu mama ei s-ar fi iubit în tinereţe şi că s-ar fi certat şi despărţit apoi.

Oraşul Casterbridge, după cum am mai spus, era un conglomerat de clădiri aşezate în mijlocul lanurilor de grâu. Nu existau suburbii în sensul modern al cuvântului, sau alte forme de tranziţie între oraş şi ţară. Oraşul stătea perfect distinct şi clar detaşat de câmpia mănoasă din jur, ca o tablă de şah pe o masă verde; băiatul vreunui plugar putea să stea sub o claie de orz şi să azvârle cu o piatră pe fereastră în biroul vreunui funcţionar; secerătorii care legau snopi făceau semne cunoscuţilor lor ce se plimbau pe trotuare; judecătorul înveşmântat în robă roşie, când condamna un hoţ de oi, îşi pronunţa sentinţa în acordurile behăiturilor care intrau pe fereastră, venind de la restul turmei ce păştea în vecinătate; iar la execuţii capitale, mulţimea aştepta în imediata apropiere a spânzurătorii pe o pajişte, de unde vacile fuseseră vremelnic mânate mai departe, pentru a face loc spectatorilor. Grânele ce creşteau pe câmpia mai înaltă din afara oraşului erau depozitate de fermieri în hambarele lor din cartierul de răsărit, Durnover, unde şi locuiau.

Aici clăile de grâu dominau vechea stradă romană şi îşi apropiau muchiile de turnul bisericii; hambare cu acoperiş de stuf, cu uşi înalte ca porţile templului lui Solomon, se deschideau direct pe

șoseaua principală. Hambarele erau într-adevăr atât de numeroase, încât la fiecare cinci-șase case apărea câte unul. În această parte a orașului locuiau târgoveți care zilnic călcau prin arătură și păstori strânși între ziduri de cetate. O stradă mărginită de gospodării țărănești – o stradă asupra căreia își exercita autoritatea primarul și corporația, dar care răsuna încă de loviturile înfundate ale îmblăciului, de uruiturile vânturătoarelor și de țârâitul laptelui muls în donițe, o stradă care nu avea în ea absolut nimic urban – ăsta era cartierul Durnover din Casterbridge.

Henchard, cum era și firesc, făcea mult comerț cu această pepinieră sau seră de mici fermieri, atât de apropiată de inima orașului, iar furgoanele sale treceau adesea pe-aici.

Într-o zi, când se făceau pregătiri să se aducă niște grâu de la una din fermele mai sus pomenite, Elizabeth-Jane primi un bilețel, în care i se cerea să fie așa de bună și să vină imediat la unul din grânarele din Durnover Hill. Cum acesta era tocmai hambarul al cărui grâu îl cumpărase Henchard, ea crezu că invitația de a merge acolo era în legătură cu transportul grânelor și porni numaidecât, având doar grijă să-și pună o pălărie. Hambarul era în ograda fermei și fusese clădit pe tălpi de piatră, destul de înalte pentru ca un om să încapă dedesubt. Poarta era deschisă, dar înăuntru nu se vedea nimeni. Totuși, ea intră și aștepta, în scurtă vreme văzu o siluetă apropiindu-se de poartă – era Donald Farfrae, care privi spre ceasul din turnul bisericii și intră în curte. Dintr-o inexplicabilă sfiiciune, o dorință de a nu-l întâlni acolo singură, fata urcă repede scara care ducea la ușa hambarului și intră, înainte ca el s-o fi văzut. Farfrae păși mai departe crezându-se singur și, cum începuseră să cadă câteva picături de ploaie, se apropie și se adăposti sub streașină unde stătuse și ea mai înainte. Aici se rezemă de una din tălpile hambarului și se pregăti să aștepte cu răbdare. Era clar că și el aștepta pe cineva. Putea oare fi ea cea așteptată? Dar dacă era așa, de ce? După câteva minute Farfrae se uită la ceas și apoi scoase din buzunar un bilet, aidoma cu cel pe care îl primise ea însăși.

Situația începea să devină jenantă și cu cât fata aștepta mai mult, cu atât devenea mai penibil. Să iasă pe ușa aflată chiar deasupra capului lui și să coboare scara, arătând că se ascunsese acolo, părea un lucru atât de prostesc încât nu se putea hotărî să-l facă. O

vânturătoare se afla chiar lângă ea și, pentru a-și calma tensiunea nervoasă, îi mișcă ușor minerul; îndată un nor de pleavă îi năpădi fața, îi acoperi hainele și pălăria și i se agăță de mantilă. Probabil că el auzise zgomotul, căci privi în sus și apoi urcă treptele.

— Ah – e domnișoara Newson, zise el îndată ce-i desluși chipul în întunericul dinăuntru. Nu știam că ești aici. Am venit conform înțelegerii și sunt la ordinele dumitale.

— O, domnul Farfrae, bâigui ea. Și eu am venit. Dar nu știam că dumneata erai cel care dorea să mă vadă, altfel aș...

— Eu... doresc să te văd? Oh, nu – cel puțin, vreau să zic, mă tem că e la mijloc o greșeală.

— Nu mi-ai spus dumneata să vin aici? Nu mi-ai scris asta? și Elizabeth îi întinse biletul.

— Nu. Nici nu mi-a trecut prin minte! Iar dumneata – nu m-ai chemat dumneata? Nu e acesta scrisul dumitale? și îi arătă biletul primit de el.

— Nicidecum.

— Dacă e într-adevăr așa, atunci probabil că e cineva care vrea să se întâlnească cu noi amândoi. Poate ar fi bine să mai așteptăm puțin.

În această perspectivă mai zăboviră un timp. Figura Elizabethei-Jane luase o expresie de liniște ca de pe alt tărâm, iar tânărul scoțian privea pe sub grânar de câte ori se auzea câte un pas pe stradă, pentru a vedea dacă trecătorul nu va veni să le spună că el îi chemase. Au privit amândoi picăturile de ploaie alunecând pe acoperișul de paie al șurii din față – pai după pai – până când ajungeau jos; dar nimeni nu se ivi, și acoperișul grânarului începu să picure.

— Persoana nu pare să mai vină, zise Farfrae. E probabil o farsă, și în acest caz e păcat că ne-am pierdut timpul aici, când sunt atâtea lucruri de făcut.

— E o mare îndrăzneală, zise Elizabeth.

— Ai dreptate, domnișoară Newson. O să aflăm noi într-o zi ce a însemnat asta, fii sigură, și cine a făcut-o. Nu-mi pasă așa de mult că m-a deranjat pe mine, dar pe dumneata, domnișoară...

— Nu m-a supărat prea mult, replică ea.

— Nici pe mine.

Din nou tăcură.

— Bănuiesc că eşti nerăbdător să te înapoiezi în Scoţia, nu-i aşa, domnule Farfrae? întrebă fata.

— O, nu, domnişoară Newson. De ce-aş fi?

— Aşa mă gândeam, după cântecul pe care l-ai cântat la Trei Marinari – despre Scoţia şi căminul natal. Vreau să zic că le simţeai aşa de adânc în inimă, că ne-a impresionat pe toţi.

— Da, ştiu, am cântat acolo – aşa-i. Dar, domnişoară Newson, şi aici vocea lui Donald avu o modulaţie muzicală între două semitonuri, cum făcea întotdeauna când devenea serios, e adevărat că simţi un cântec câteva clipe şi ochii ţi se umplu de lacrimi; dar după ce îl termini şi l-ai scos din inimă, nu te mai gândeşti la el multă vreme. O nu, nu ţin să mă întorc acasă! Totuşi, pot să-ţi cânt cu plăcere cântecul, oricând vrei. Aş putea să-l cânt şi acum, n-aş avea nimic împotrivă.

— Îţi mulţumesc foarte mult. Dar mă tem că trebuie să plec – chiar dacă n-a stat ploaia.

— Da, bine. Atunci, domnişoară Newson, mai bine nu vorbi nimănui despre această păcăleală, şi n-o lua în seamă. Şi dacă persoana cu pricina îţi spune ceva, fii politicoasă cu el sau cu ea, ca şi cum nu te-ar fi supărat, aşa ca isteţul să nu mai aibă de ce râde. Vorbind astfel, ochii săi rămaseră aţintiţi pe rochia ei, încă presărată cu pleavă. Ai praf şi pleavă de grâu pe rochie, poate că nu ştiai, spuse el pe un ton de extremă delicateţe. E foarte rău să ţi se ude hainele de ploaie, când au pleavă pe ele. Apa le îmbâcseşte şi le strică. Lasă-mă să te ajut – cel mai bine e să sufli.

Cum Elizabeth-Jane nici nu consimţi, nici nu refuză, Donald Farfrae începu să-i sufle pe părul de pe ceafă, de pe tâmple, apoi pe gât şi pe pălărie şi pe mantilă, în timp ce Elizabeth tot zicea: „O, mulţumesc!" la fiecare suflare.

În sfârşit, fu destul de curată, deşi Farfrae, după ce trecuse primul moment de uimire şi îngrijorare, nu părea nicidecum grăbit să plece.

— Mă duc acum să-ţi aduc o umbrelă, zise el.

Ea refuza oferta, ieşi în ploaie şi plecă. Farfrae mergea încet în urma ei, privind gânditor la silueta care se îndepărtă şi fluierând încetişor „Cum coboram prin Cannobie".

XV

La început frumusețea domnișoarei Newson, care înmugurea pe zi ce trecea, nu stârni interesul nimănui în Casterbridge. E adevărat că ochii lui Donald Farfrae erau acum atrași de așa-numita fiică vitregă a primarului, dar numai ochii lui. Adevărul e că ea ilustra foarte puțin descrierea plină de subînțeles a profetului Baruch: „Fecioară căreia îi place să se veselească".

Când mergea prin lume, părea să fie preocupată de o încăpere lăuntrică plină de gânduri și să aibă puțină nevoie de obiectele vizibile din jur. Lua hotărâri curioase de a-și înfrâna anumite gusturi mai frivole în materie de îmbrăcăminte, pentru că nu socotea potrivit cu viața ei din trecut să se împopoțoneze cu ostentație numai pentru că devenise bogată. Dar nimic nu e mai insidios decât nașterea dorințelor din simple capricii, și a unor nevoi apărute din dorințe. Într-o dimineață de primăvară, Henchard îi dădu Elizabethei o cutie de mănuși în culori delicate. Ea voia să le poarte, pentru a arăta că bunătatea lui îi făcuse plăcere, dar nu avea nicio bonetă care să se armonizeze cu mănușile. Din considerente estetice, crezu că-și poate permite cumpărarea unei astfel de bonete. Când avu boneta care să meargă cu mănușile, îi lipsea rochia care să se potrivească cu boneta. Era acum absolut necesar să-și completeze toaleta; își comandă rochia, dar descoperi apoi că nu avea o umbrelă care să meargă cu rochia. Unde merge mia, meargă și suta; își cumpără și umbrela, și acum ținuta era completă.

Toată lumea o privea și unii spuneau că fosta ei simplitate era doar o artă care ascunde „delicata înșelăciune" despre care vorbește La Rochefoucauld; că fata produsese un efect evident, prin contrast, și o făcuse într-adins. De fapt, nu era adevărat, dar rezultatul apăru în curând, căci îndată ce Casterbridge-ul o socoti prefăcută, o consideră și demnă de a fi luată în seamă. „E prima dată în viața mea că sunt admirată așa de mult," își zicea ea, „deși poate tocmai de cei a

căror admirație nu-ți face cinste."

Dar Donald Farfrae o admira și el, și totul părea îmbătător; feminitatea ei nu se manifestase încă cu atâta putere, căci în primii ani ai tinereții ea își dezvoltase mai mult calități general umane decât feminine.

Într-o zi, după un succes nemaiîntâlnit înainte, se întoarse acasă, urcă în camera ei și se aruncă pe pat cu fața în jos, uitând cu totul că ar putea mototoli sau strica toaleta. „Doamne Dumnezeule," șopti ea, „să fie adevărat? Iată-mă devenind frumusețea orașului!"

După ce se mai gândi un timp, obișnuita ei frică de a nu exagera aparențele se schimbă într-o adâncă tristețe. „E ceva greșit în toate astea." medita ea. „Dacă lumea ar ști ce fată fără învățătură sunt – că nu știu nici italienește, și nici să folosesc globul pământesc, și nici alte științe pe care le învață ei în școli, cum m-ar mai disprețui! Mai bine aș vinde toate gătelile astea și mi-aș cumpăra niște cărți de gramatică, dicționare și o istorie a tuturor filozofilor!"

Privi pe fereastră și-l văzu pe Henchard cu Farfrae în ograda cu fân, discutând cu acea cordialitate impetuoasă din partea primarului și jovială modestie din partea celui de-al doilea, care se vădea acum mereu în relațiile lor. Prietenia între bărbați! Ce forță aspră îi leagă, așa cum dovedește exemplul acestora doi! Și totuși, sămânța care avea să clintească din loc temelia acestei prietenii încolțea chiar atunci într-o fisură a construcției.

Era aproape ora șase; muncitorii plecau acasă unul câte unul. Ultimul care plecă era un flăcău de vreo nouăsprezece-douăzeci de ani, cu umerii căzuți, clipind nedumerit și având o tendință să rămână cu gura căscată la cel mai mic pretext, probabil din cauză că nu avea bărbie care să o sprijine. Henchard strigă după el, în timp ce omul ieșea pe poartă:

— Hei, Abel Whittle!

Whittle se întoarse și se apropie în fugă.

— Da, domnule! făcu el cu un fel de împotrivire sugrumată în gâtlej, ca și cum ar fi știut ce-l așteaptă.

— Îți mai spun o dată – să vii la timp mâine. Vezi ce ai de făcut, ai auzit ce ți-am spus și știi că cu mine nu-i de glumă.

— Da, domnule.

Apoi Abel Whittle plecă. Plecară și Henchard cu Farfrae, și

Elizabeth nu-i mai văzu. Existau motive serioase pentru a justifica porunca pe care o dăduse Henchard. Bietul Abel, cum i se zicea, avea un vechi obicei de a dormi mai mult decât trebuie şi de a întârzia la muncă. Dorinţa lui fierbinte era să ajungă printre primii, dar dacă tovarăşii lui uitau să tragă de sfoara pe care o lega întotdeauna de degetul cel mare de la picior şi o lăsa să atârne pe fereastră în acest scop, intenţia lui rămânea în aer... Nu reuşea să sosească la timp.

Cum lucra adesea ca mâna a doua la cântăritul fânului ori la macaraua care ridica sacii, şi uneori mergea cu carele la ţară să aducă fânul sau grânele cumpărate, această slăbiciune a lui Abel producea multe încurcături. În săptămâna aceea făcuse până atunci în două dimineţi pe ceilalţi să-l aştepte aproape o oră; asta era cauza ameninţării lui Henchard. Rămânea acum de văzut ce se va întâmpla a doua zi.

Bătu ora şase, şi nici urmă de Whittle. La şase şi jumătate, Henchard intră în curte; caii erau înhămaţi la camionul cu care trebuia să meargă Abel, şi celălalt om aştepta de douăzeci de minute. Atunci Henchard începu să înjure, şi cum Whittle tocmai apărea gâfâind în acea clipă, negustorul de grâne se repezi la el, îi spuse cu încă o înjurătură că asta era ultima oară, că dacă mai întârzie o dată – să-l ferească sfântul – o să vină el singur să-l tragă jos din pat.

— Nu ştiu cum sunt făcut, stăpâne, zise Abel, mai ales pă 'năuntru, că mă ia aşa c-o amorţeală pă creieri de cad mort, poţi să tai şi lemne pe mine, după ce spui şi eu bruma de rugăciune seara. Să ştiţi că boala asta mi-a venit de când eram flăcăiandru, tocmai înainte de a începe să primesc tain de bărbat, şi nici nu pot ca să zic că mă bucur de patu' ăla, că nici n-am pus bine capu' jos şi am şi adormit buştean, şi înainte de a mă trezi de-a binelea, trebuie să mă scol. Mă frământ de mi-am scos şi pipota din mine, da' n-am ce să-i fac. Acu' să vedeţi, aseară, înainte să mă culc, am mâncat doar o coajă de brânză şi...

— Nu vreau să ştiu nimic! urlă Henchard. Mâine camioanele trebuie să plece la patru şi dacă nu eşti aici, să nu mai dai ochi cu mine. Te snopesc în bătaie.

— Da' lăsaţi-mă să vă explic, stăpâne...

Henchard îi întoarse spatele.

— M-a întrebat şi mi-a zis să-i spun, şi p'ormă nici nu vrea să audă

ce latru eu, remarcă Abel adresându-se către curte în general. Acu' o să mă perpelesc toată noaptea de frica lui.

Drumul pe care trebuiau să-l facă a doua zi camioanele lui Henchard era un drum lung, până în Blackmoor Vale, și la ora patru dimineața prin curte se și vedeau felinarele de vânt. Dar Abel lipsea. Înainte ca vreunul din ceilalți oameni să fi avut timpul să dea fuga până la casa lui Abel și să-l cheme, Henchard apăru în poarta grădinii.

— Unde-i Abel Whittle? N-a venit după tot ce i-am spus? Pe Dumnezeul meu dacă nu mă țin de cuvânt – omul ăsta nu înțelege de vorbă! Mă duc la el.

Henchard se duse, intră în casa lui Abel, o cocioabă din Back Street, a cărei ușă nu era niciodată încuiată, fiindcă locatarii nu aveau ce să li se fure. Ajungând lângă patul lui Abel, răcni cu o voce de bas atât de puternică, încât Abel tresări din somn în aceeași clipă; văzându-l pe Henchard aplecat deasupra lui, începu, ca galvanizat, să facă niște mișcări spasmodice, care nu prea aveau nicio legătură cu acțiunea de a se îmbrăca.

— Jos din pat și fugi la hambare, sau te dau afară din slujbă chiar azi. Să te-nveți minte. Marș înainte, lasă pantalonii!

Nefericitul Whittle își aruncă în spinare o vestă cu mâneci și reuși, până ce coborî scara, să-și tragă cizmele, în timp Henchard îi înfunda pălăria în cap. Apoi Whittle o luă la picior pe Back Street, cu Henchard pășind furios în urma lui.

Tocmai atunci Farfrae, care-l căutase pe Henchard în casă, ieșea pe poarta din spate și văzu ceva alb fluturând în întunericul dimineții; se dovedi mai târziu că erau poalele cămășii lui Abel, care-i ieșeau de sub vestă.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce-i asta? întrebă Farfrae mirat, mergând după Abel în curte.

Henchard rămăsese undeva mai în spate.

— Vedeți dumneavoastră, domnu' Farfrae, îngăimă Abel îngrozit, dar cu un zâmbet resemnat... a zis că o să-mi pună pielea pe băț dacă nu mă scol mai devreme, și acu' chiar așa o să facă... Vedeți, n-am încotro, domnu' Farfrae, așa devine cauza uneori. O să mă duc la Blackmoor Vale aproape dezbrăcat, dacă așa a dat poruncă dumnealui, da' p'ormă îmi fac seama, nu poci să mai trăiesc după așa

rușine, că o să se zgâiască toate muierile de prin sate la goliciunea mea și o să-și râdă de mine, ca de omu' fără nădragi. Dumneavoastră știți, domnu' Farfrae, că pe mine tare mă costă lucrurile astea. Îmi plesnește obrazu' de rușine, și mă bat niște gânduri... O să-mi fac într-o bună zi seama; asta-i. Văz că se apropie ceasu' ăla.

— Du-te acasă și trage-ți pantalonii și vino la lucru ca un om în toată firea. Dacă nu te duci, o să-ngheți și o să răcești de moarte.

— Mi-e frică să mă duc. Domnu' Henchard a zis că...

— Nu-mi pasă de ce-a spus domnul Henchard sau oricine altul! e o adevărată neghiobie să stai așa. Du-te și îmbracă-te imediat, Whittle!

— Ei, ei, făcu Henchard, venind din spate, cine-i ăla care-l trimite acasă?

— Eu sunt, zise Donald. Cred că gluma asta a fost dusă prea departe.

— Iar eu zic că n-a fost. Suie-te în camion, Whittle.

— Nu – cât mai sunt eu administrator aici, zise Farfrae. Sau trimiteți omul acasă, sau plec din curtea asta pentru totdeauna.

Henchard îl privi, cu fața deodată roșie și înăsprită. Dar se stăpâni, și nu spuse nimic, ochii lor se întâlniră. Donald se apropie, căci văzuse din privirea lui Henchard că începea să-i pară rău de fapta sa.

— Vedeți, îl liniști Donald, un om cu situația dumneavoastră nu trebuie să se poarte așa. E tiranic și nedemn de dumneavoastră.

— Ba nu-i tiranic, murmură Henchard ca un copil îmbufnat. I-am făcut-o ca să țină mine! Apoi adăugă cu tonul unui om adânc rănit: De ce mi-ai vorbit așa în fața oamenilor, Farfrae? Puteai să te stăpânești până eram singuri. Ah, știu eu de ce! Ți-am spus secretul vieții mele – am fost un dobitoc să ți-l spun – și acum profiți de faptul că mă ai la mână.

— Îl și uitasem, zise Farfrae simplu.

Henchard privi în pământ, nu mai zise nimic și plecă. În cursul aceleiași zile, Farfrae află de la alți argați că Henchard îi trimisese toată iarna cărbuni și tutun bătrânei mame a lui Abel – și asta-l făcu să fie mai puțin pornit împotriva patronului său. Dar Henchard continuă să fie tăcut și posomrât, și când unul din argați îl întrebă dacă trebuie să urce sau nu niște ovăz în podul hambarului, răspunse scurt:

— Întreabă-l pe domnul Farfrae. El e stăpân aici!

Moralmente, chiar așa era; nici nu putea fi îndoială. Henchard, care fusese până atunci omul cel mai admirat în cercul lui, nu mai era pe locul întâi. Într-o zi fetele unui fermier care murise în Durnover, vrând să afle o părere competentă despre valoarea unei clăi de fân, trimiseră un mesager pentru a ruga pe domnul Farfare să fie așa de bun să vină până la ele acasă. Mesagerul, care era un băietan, întâlni în curte nu pe Farfrae, ci pe Henchard, pe care nu-l cunoștea.

— Foarte bine, zise acesta, am să vin.

— Dar, vă rog, nu vine domnul Farfrae? făcu băiatul.

— Eu tot am drum pe-acolo... De ce domnul Farfrae? întrebă Henchard, cu privirea îngândurată. De ce vor oamenii întotdeauna să vorbească cu domnul Farfrae?

— Cred că fiindcă îl place lumea – așa se zice.

— Aha – înțeleg – așa zice lumea – hai? îl plac fiindcă-i mai deștept ca domnul Henchard și fiindcă știe mai multe, și într-un cuvânt, Henchard nu-i ajunge nici până la degetul cel mic, nu?

— Da – chiar cum ziceți, domnule – și că...

— Ce, mai e și altceva? Bineînțeles, că o mai fi. Ei, ce e? Hai zi, îți dau șase penny să-ți iei ceva de la bâlci.

— Și cică e și mai cumsecade și că Henchard e un prost pe lângă el, așa zic oamenii. Și niște femei care se-ntorceau acasă de la lucru ziceau: „E o bomboană – un băiat de zahăr, pâinea lu' Dumnezeu, să-l pui la rană" – așa ziceau. Și mai ziceau și că e mult mai priceput ca Henchard, așa ziceau.

— Vorbesc și ele vrute și nevrute ca să nu-și hrănească gura de pomană, spuse Henchard cu ascunsă amărăciune. Ei, acum poți să pleci. Vin eu să evaluez fânul, ai auzit?

Băiatul plecă și Henchard murmură ca pentru sine: „Mai bine ar fi el stăpân aici, hm?"

O luă spre Durnover. Pe drum îl ajunse din urmă pe Farfrae. Merseră un timp împreună, Henchard privind mai mult în pământ.

— Parcă nu sunteți în apele dumneavoastră, observă Farfrae.

— Ba da, mă simt bine, îl asigură Henchard.

— Dar păreți cam abătut – sigur că arătați abătut. Păi, nu aveți de ce vă supăra. Marfa pe care am adus-o de la Blackmoor Vale e de

mâna întâi. Și, fiindcă veni vorba, cei din Durnover vor să le evaluăm fânul.

— Da, chiar acolo mă duc.

— Vin și eu cu dumneavoastră.

Cum Henchard nu răspunse nimic, Donald începu să fredoneze un cântec până când, ajungând în fața fermei al cărei stăpân murise, se opri mustrându-se:

— Ah, dar tatăl lor e mort și eu intru în curte cântând. Cum de-am uitat?

— Ții așa de mult să nu jignești sentimentele oamenilor? se miră Henchard, zâmbind acru. De fapt, știu că ții – mai ales în ce mă privește.

— Regret dacă v-am jignit cu ceva, replică Donald, oprindu-se în loc, cu o expresie care arăta că într-adevăr îi părea rău. De ce spuneți asta? Cum puteți gândi așa ceva?

Negura se ridică de pe fruntea lui Henchard și, când Donald pronunță ultimele cuvinte, se întoarse spre el, privindu-l mai mult în piept decât în față:

— Am auzit lucruri care m-au supărat, spuse el. Asta m-a făcut să-ți vorbesc cu asprime – m-a făcut să uit ce ești dumneata cu adevărat. De fapt, nici nu vreau să mai intru aici să văd fânul. Dumneata, Farfrae, poți să-l prețuiești mai bine ca mine. Te-au și chemat. La unsprezece eu trebuie să iau parte la o ședință a consiliului comunal, și se apropie ora.

Astfel se despărțiră, cu reînnoită prietenie, Donald ferindu-se să-i ceară lui Henchard lămuriri asupra unor lucruri care nu îi apăreau foarte clare. Cât despre Henchard, era din nou liniștit; și totuși, ori de câte ori se gândea la Farfrae, o făcea cu o teamă nelămurită și adesea regreta că-și deschisese inima față de el, încredințându-i secretul vieții sale.

XVI

Din această cauză purtarea lui Henchard faţă de Farfrae deveni, încetul cu încetul, mai rezervată. Era politicos – prea politicos – şi Farfrae se simţea foarte surprins de bunele lui maniere, apărând acum pentru prima dată printre celelalte calităţi ale unui om care, deşi sincer şi prietenos, îi apăruse cam nesupus regulilor de bună purtare. Nu mai punea decât foarte rar, sau poate niciodată mâna pe umărul tânărului scoţian, cum făcuse pe vremuri, aproape turtindu-l cu greutatea unei prietenii de zeci de kilograme. Renunţă la obiceiul de a veni la locuinţa lui Donald, strigând încă de pe coridor: „Hei, Farfrae, băiete, vino să mănânci ceva cu noi! Nu sta aici singur, în sihăstrie!" Dar în rutina zilnică a treburilor, nu intervenise aproape nicio schimbare. Astfel, vieţile lor se desfăşurau mai departe, până când o zi de sărbătoare şi veselie generală fu anunţată în toată ţara, în cinstea unui eveniment naţional care tocmai avusese loc.

Un timp, cei din Casterbridge, lenţi prin firea lor, nu luară nicio măsură. Apoi, într-o zi, Donald Farfrae pomeni despre el de faţă cu Henchard, întrebându-l dacă ar fi de acord să le împrumute câteva prelate, lui şi altor câţiva tineri, care se gândeau să organizeze ceva vesel în ziua respectivă şi aveau nevoie de un adăpost, urmând să încaseze şi o taxă de intrare pentru fiecare persoană.

— Ia câte prelate poftești, răspunse Henchard.

Văzându-l pe administratorul său că se apucă de treabă, Henchard se simţi şi el îmboldit de un spirit de emulaţie. Se gândea că fusese o neglijenţă din partea lui, ca primar, să nu fi convocat o şedinţă mai înainte, pentru a discuta ce ar trebui făcut cu ocazia acestei sărbători. Dar Farfrae fusese atât de al naibii de iute în hotărârea lui, încât nu mai dăduse prilej bătrânilor conducători ai oraşului să aibă vreo iniţiativă. Totuşi, nu era prea târziu; şi gândindu-se mai bine, îşi zise că ar putea să ia asupră-şi răspunderea organizării unei serbări, dacă ceilalţi consilieri comunali îi vor da mână liberă. Firește, cu toţii

se învoiră pe dată, majoritatea fiind formată din oameni comozi, cărora le plăcea să lase grijile pe seama altora.

Astfel Henchard începu pregătirile pentru o sărbătoare cu adevărat strălucită – demnă de venerabilul oraş pe care-l conducea. Cât despre baraca lui Farfrae, Henchard aproape că o uitase; doar câteodată, aducându-şi aminte, îşi zicea: „Să ceară taxă de intrare pentru fiecare persoană – se vede că-i scoţian! Cine o să-i plătească vreun ban?" Distracţiile pe care primarul plănuia să le ofere cetăţenilor trebuiau să fie complet gratuite.

Se învăţase într-atât să ceară părerea lui Donald în toate cele, încât cu greu se putea abţine să nu-l cheme la sfat. Dar de data asta se stăpâni. Nu, îşi zise el. Farfrae ar veni numaidecât cu tot felul de îmbunătăţiri, încât el, Henchard, ar rămâne doar ca un fel de vioara a doua, să cânte acompaniamentul la partitura strălucit executată de administratorul său.

Toţi aplaudară ideea sărbătorii populare propuse de primar, mai ales când se află că totul o să fie pe gratis.

La marginea oraşului se întindea un fel de plai verde, mai înalt, înconjurat de un val de pământ în patru laturi – asemenea locuri, străjuite de vechi fortificaţii de lut, se întâlneau la tot pasul pe acolo; pe acesta oamenii din Casterbridge îl foloseau de obicei pentru orice fel de adunare, fie târg de oi, fie petreceri de bâlci, care cereau mai mult spaţiu decât puteau oferi străzile oraşului. Într-o parte, plaiul cobora către râul Froom, şi din orice punct ochii puteau cuprinde tot ţinutul din jur, pe o întindere de multe mile. Acest frumos platou urma să fie scena planurilor măreţe ale lui Henchard.

Primarul anunţă în tot oraşul, prin lungi afişe de culoare trandafirie, că vor avea loc jocuri de toate felurile; o mică ceată de muncitori, sub directa lui supraveghere, începu să lucreze. Oamenii ridicară prăjini unse cu slănină, cu o şuncă afumată sau un burduf de brânză în vârf, pentru ca fiecare să-şi poată încerca măiestria la căţărat. Aşezară garduri de nuiele în şiruri pentru întrecerile la sărituri, peste râu întinseră o grindă alunecoasă cu un purcel viu legat la celălalt cap, care urma să fie câştigat de cel ce va trece apa mergând pe grindă şi va ajunge până la el. Se aduseră şi roabe pentru curse, măgari pentru un scop asemănător; se clădi şi o platformă-ring pentru box, lupte şi alte sporturi sângeroase, saci în care trebuia să

sari etc. Pe deasupra, fidel, principiului său, Henchard oferea și o gustare uriașă, din care toți locuitorii târgului erau invitați să se înfrupte pe gratis. Mesele fură așezate lângă latura interioară a valului de pământ, iar deasupra lor se întinseră apărători de soare.

Mergând încoace și-ncolo, primarul privea cortul improvizat de Farfrae pe aleea de apus, care avea un aspect cu totul neatrăgător: prelate de diferite forme și culori erau agățate de pomi care se arcuiau deasupra, fără nicio preocupare pentru frumos. Acum era liniștit în cugetul lui, căci pregătirile făcute de el le întreceau cu mult pe ale administratorului său.

Sosi și dimineața zilei festive. Cerul, care fusese deosebit de limpede până în ajun, era acum acoperit de nori și vremea se arăta amenințătoare, vântul aducând în palele lui iz de umezeală. Lui Henchard îi părea rău că fusese atât de sigur că va fi vreme frumoasă, dar era prea târziu pentru a amâna sau a modifica ceva, și pregătirile continuară după program. La amiază începu să plouă mărunt și perseverent, ploaia crescând treptat în intensitate, încât era imposibil de prevăzut cât va dura sau dacă mai era vreo nădejde de vreme bună. Într-o oră, burnița ușoară de la început se transformă într-o răpăială monotonă, iar apoi în torente care păreau că nu se vor sfârși niciodată.

Un număr de oameni se adunaseră totuși plini de eroism, pe platou, dar către orele trei Henchard își dădu seama că planul lui era sortit să se încheie cu un eșec total. Din șuncile din vârful prăjinilor se prelingea o zeamă cafenie, cu miros de afumătură, porcul cel viu tremura priponit în bătaia vântului, scândurile meselor se vedeau clar prin pânza udă, lipită de ele, căci apărătoarele de soare lăsau ploaia să pătrundă în voie și a încerca să închizi laturile cortului părea acum ceva cu totul zadarnic. Peisajul de dincolo de râu dispăru, vântul făcea improvizații eoliene pe frânghiile cortului și, în cele din urmă, se înverșună cu atâta putere, încât întreaga construcție se aplecă spre pământ, iar cei care se adăpostiseră înăuntru se văzură nevoiți să se târască în patru labe pentru a ieși la lumină.

Către orele șase, furtuna se potoli și un vânticel mai uscat scutură umezeala de pe frunzișuri. Se părea că programul serbării va putea avea totuși loc. Acoperământul meselor a fost așezat iarăși, orchestra

a fost scoasă de la adăpost și a primit poruncă să înceapă a cânta; în locul unde fuseseră mesele, s-a lăsat spațiu liber pentru dans.

— Dar unde-s oamenii? întrebă Henchard, după ce trecu o jumătate de oră, în care timp doar doi bărbați și o femeie se arătară amatori de dans. Prăvăliile sunt toate închise. De ce nu vin?

— Sunt la comedia ceea a lui Farfrae, pe aleea de apus, răspunse un consilier comunal care stătea în preajma primarului.

— Păi nu cred că-s mulți. Dar unde e grosul populației?

— Toți care au ieșit din casă sunt acolo.

— Cu atât mai rău pentru ei!

Henchard se îndepărtă posomorât. Vreo doi tineri plini de bărbăție veniră să se cațere pe prăjini, pentru a salva șuncile de la pierzanie, dar cum spectatori nu erau și întreaga scenă prezenta un aspect jalnic, Henchard dădu poruncă să se oprească serbarea, să se suspende orice competiție, iar mâncarea să fie împărțită săracilor. În scurtă vreme nu mai rămase nimic pe tot câmpul acela – decât gardurile, câteva corturi și prăjinile.

Henchard se întoarse acasă, își luă ceaiul cu soția și fiica lui, și apoi ieși din nou. Era întuneric acum. Observă în curând că toți cei care ieșiseră pe stradă se îndreptau către un anumit loc de pe aleea de apus și, în cele din urmă, o luă și el într-acolo. Sunetele unei mici orchestre de coarde veneau din baraca pe care o ridicase Farfrae – pavilionul, cum îi zicea el – și când primarul ajunse acolo, văzu că un cort uriaș fusese ingenios înălțat fără stâlpi sau frânghii. Se alesese locul unde sicomorii de pe alee erau cei mai deși, ramurile lor strâns împletite făcând un fel de boltă deasupra capului; pe aceste ramuri fuseseră agățate prelatele, și rezultatul era un acoperiș concav. Latura din direcția vântului era închisă, cealaltă rămânea deschisă. Henchard îi dădu ocol, apoi intră să vadă și pe dinăuntru.

Ca formă, semăna cu interiorul unei catedrale fără fronton, dar scena ce se desfășura acolo nu amintea cu nimic de cele sfinte. Se dansa o horă sau un fel de învârtită, cu mult foc, iar potolitul Farfrae se găsea în mijlocul dansatorilor, țopăind și învârtindu-se în ritmul muzicii, îmbrăcat în costum scoțian. Pentru moment Henchard nu-și putu reține râsul. Apoi observă admirația pe care o inspira scoțianul, ce se putea citi clar pe fețele femeilor. Iar când această demonstrație coregrafică se sfârși și muzica începu un nou dans, Donald, care

dispăruse un timp pentru a se întoarce în hainele lui obișnuite, se trezi în fața unei întregi galerii de partenere, fiecare fată fiind dornică să danseze cu un bărbat care înțelegea atât de bine poezia mișcării.

Tot orașul se îmbulzea spre locul acela, căci nimănui nu-i venise până atunci în minte ideea minunată a organizării unei săli de dans. Printre privitori se afla și Elizabeth cu mama ei – liniștită și gânditoare ca de obicei, totuși foarte interesată de scena din jur, cu ochii strălucind de nostalgice dorințe, ca și cum natura s-ar fi inspirat din pictura lui Correggio atunci când îi crease.

Dansul continua cu un elan nedomolit, și Henchard se trase deoparte și aștepta până când soția sa va fi dispusă să plece. Nu ținea să se arate în plină lumină, dar când se retrase în umbră fu și mai rău, căci aici auzi unele observații neplăcute, care deveniseră prea dese în ultima vreme.

— Distracțiile pregătite de domnu' Henchard nici nu se compară cu ce-i aici, zise unul. Trebuie să fie cineva tare de cap ca să-și închipuie că s-ar duce lumea pe câmpu' ăla bătut de vânt, pe o zi ca asta.

Celălalt răspunse că nu numai la lucruri din astea nu se pricepea primarul.

— Ce s-ar fi ales de afacerile lui, dacă nu venea băiatu' ăsta? I-a pus Dumnezeu mâna-n cap când i l-a trimis. Socotelile lui erau brambura când le-a luat în mână Farfrae. Bătrânu' își socotea sacii prin dungi trase cu creta, de parcă erau uluci de gard; își măsura clăile de paie cu brațu' întins, cântărea snopii ridicându-i în mână, aprecia fânul mestecându-l în gură și stabilea prețul cu o înjurătură. Acum tinerelu' ăsta învățat face totul cu cifre și măsurători. Și pe urmă grâul – care mirosea uneori așa de tare a șoarece, că dacă puneai pâinea-n gură puteai să spui ce neam de viețuitoare umblase prin el – Farfrae are un sistem de-l curăță, așa că omu' nici măcar nu visează că vreo lighioană s-a atins vreodată de el. Vezi bine, toată lumea nu are ochi decât pentru el. Și cu câtă grijă îl ține Henchard! încheie omul bine informat.

— Dar n-o să-l poată ține multă vreme, zise un altul.

„Nu! Aici ai nimerit-o", își spuse Henchard din dosul unui copac. „Căci altfel o să i se ducă de râpă și numele cel bun și averea pe care a

agonisit-o în optsprezece ani!”

Se întoarse la pavilionul de dans. Farfrae dansa acum un vechi dans popular cu Elizabeth-Jane – era singurul pe care ea îl cunoștea – și deși își domolise mișcările pentru a se potrivi pașilor ei mai sfioși, țintele lui lucioase de alamă de pe cizme deveniseră un spectacol familiar pentru toți privitorii. Melodia o vrăjise și pe fată; avea un ritm iute, vioi, săltăreț – câteva note joase pe corzile mai groase ale viorilor, urmate apoi de o cascadă de ciupituri pe corzile subțiri, ca și cum ai fi fugit în sus și-n jos pe o scară. „Miss M’Leod din Ayr” era numele dansului, așa spusese domnul Farfrae, și se pare că în țara lui dansul ăsta era foarte răspândit.

În curând dansul se sfârși și fata privi spre Henchard, pentru a-i citi în ochi un semn de aprobare, dar nu-l află. Părea că nici nu o vede.

— Ascultă, Farfrae, vorbi el ca un om ale cărui gânduri erau aiurea, la lucruri mai serioase, mâine mă duc eu la târgul de la Port-Bredy. Dumneata poți rămâne acasă, să-ți așezi hainele la loc în ladă și să-ți odihnești picioarele după toate tumbele pe care le-ai făcut astă-seară.

Și îl pironi pe Donald cu o privire dezaprobatoare, din care zâmbetul pierise cu totul.

Câțiva târgoveți se apropiară, și Donald se trase deoparte.

— Cum vine asta, Henchard? zise consilierul Tubber, împungându-l pe primar cu degetul cel mare, cu gestul unui degustător de brânză. A îndrăznit cineva să-ți facă concurență? Ei, ce zici? Poate că oul știe mai multe decât găina, eh? Te-a băgat în buzunar, așa-i?

— Vezi, domnule Henchard, zise judecătorul, un alt prieten devotat, cred că greșeala dumitale a fost de a fi ales un teren prea îndepărtat. Trebuia să te inspiri din ideea scoțianului și să-ți plasezi distracțiile într-un loc acoperit, ca acesta. Dar nu te-ai gândit, în timp ce el s-a gândit și aici te-a întrecut.

— În curând o să aibă pâinea și cuțitul, și o să facă totul după placul lui, adăuga glumețul domn Tubber.

— Nu, zise Henchard întunecat. N-o să facă așa ceva, fiindcă va pleca de la mine. Și, privind către Donald care se apropiase din nou, spuse: Slujba domnului Farfrae ca administrator al meu se apropie de

sfârșit, nu-i așa, Farfrae?

Tânărul, care învățase să citească liniile și brazdele de pe fața cu trăsături puternice a lui Henchard, ca și cum ar fi fost înscrise cu litere, încuviință liniștit. Și când ceilalți își arătară părerea de rău și întrebară de ce s-a hotărât așa, replică simplu că domnul Henchard nu mai avea nevoie de ajutorul lui.

Henchard plecă spre casă aparent mulțumit. Dar, a doua zi dimineață când îi trecu furia și pizma, se sperie singur de ceea ce făcuse și spusese. Era cu atât mai tulburat, cu cât descoperi că de data asta Frafrae se arăta hotărât să-l ia în serios.

XVII

Elizabeth-Jane își dăduse seama, după purtarea lui Henchard, că acceptând să danseze cu Farfrae făcuse probabil o greșeală. În naivitatea ei, nu înțelegea despre ce anume era vorba, până când o frază spusă de o cunoștință întâmplătoare îi deschise ochii. Află astfel că ea, ca fiică a primarului, nu se cuvenea să danseze față de un public așa de amestecat ca acela ce se înghesuia în pavilionul de dans.

După care, urechile, obrajii și bărbia i se înroșiră ca jăraticul, la gândul că gusturile ei nu erau destul de distinse pentru situația pe care o avea acum și că se va face de râsul lumii. Se simțea profund nefericită și o căută din ochi pe mama ei; dar doamna Henchard, care avea și mai puțină știință decât Elizabeth despre ceea ce se cuvenea sau nu, plecase, lăsându-și fiica să se întoarcă acasă când va găsi de cuviință. Fata se afundă în aleile întunecoase, mărginite de arbori bătrâni și stufoși – adevărate bolți cu acoperiș de lemn viu care străjuiau granițele orașului – și rămase un timp pe loc, cufundată în gânduri.

După câteva minute veni după ea un om și, cum fața ei era întoarsă spre lumina ce o răspândea cortul, el o recunoscu. Era Farfrae – plecase și el chiar atunci, după dialogul cu Henchard care-i anunțase concedierea.

— Ah, dumneata ești, domnișoară Newson? Te-am căutat peste tot, exclamă el voios, încercând să învingă tristețea recentului conflict cu patronul său. Îmi dai voie să te conduc până la colțul străzii?

Ea se gândi că ar putea fi ceva rău și în asta, dar nu refuză. Astfel porniră împreună, mai întâi pe aleea de apus, apoi pe cea a popicelor, până când Farfrae zise:

— Am să plec în curând de aici.

Vocea fetei tremură:

— De ce?

— Oh – e numai o chestiune de afaceri – nimic altceva. Dar să nu mai vorbim despre asta – e mai bine așa. Speram să mai pot dansa o dată cu dumneata.

Ea răspunse că nu știa să danseze cum se cuvine.

— Ba deloc, dansezi foarte bine! Ca să fii dansator bun, e mai important să simți muzica decât să înveți pașii... Mă tem că l-am supărat pe tatăl dumitale, organizând toată povestea asta! Și-acum, poate că o să trebuiască să o pornesc spre alte meleaguri!

Perspectiva i se păru atât de tristă, încât Elizabeth-Jane scoase un oftat – dându-i drumul doar în frânturi ca el să nu-l audă. Dar întunericul face oamenii mai sinceri, și scoțianul își continuă gândul, deschis – poate că totuși o auzise oftând.

— Regret că nu sunt mai bogat, domnișoară Newson, și că l-am supărat pe tatăl dumitale. Ți-aș fi cerut ceva în curând – da, ți-aș cere și acum. Dar nu-i de nasul meu!

Ce i-ar fi cerut n-a mai spus, iar ea, plină de stângăcie, în loc să-l încurajeze, rămase tăcută. Astfel, puțin speriați, își continuară plimbarea de-a lungul aleilor, până ajunseră la capătul aleii popicelor; după câțiva pași, arborii dispăreau și, în locul lor, se iveau felinarele și străzile orașului. Așa că se opriră:

— Încă n-am aflat cine a fost cel care ne-a trimis la hambarul acela din Durnover de florile mărului, observă Donald cu vocea sa melodioasă. Dumneata știi ceva, domnișoară Newson?

— Nimic! zise ea.

— Mă întreb de ce o fi făcut-o?

— Poate ca să se distreze.

— Poate că nu de asta. Poate că voia să ne facă să stăm împreună, așteptând acolo, și să vorbim unul cu altul. Ei, în sfârșit! Sper că lumea din Casterbridge n-o să mă uite dacă plec.

— Sunt sigură că n-o să te uităm! spuse ea cu convingere. Eu... aș fi vrut să nu pleci deloc.

Ajunseră în lumina felinarului.

— Am să mă gândesc la ce mi-ai spus, zise Donald Farfrae. N-am să te conduc până la poarta casei; mai bine să ne luăm rămas bun aici, să nu se supere și mai rău tatăl dumitale.

Se despărțiră. Farfrae se întoarse în aleea întunecoasă, și

Elizabeth-Jane o luă pe jos pe stradă. Fără să-și dea seama ce face, porni la fugă cât o țineau picioarele, până ajunse la poarta casei. „O, Doamne, ce fac?” se gândi ea, oprindu-se cu răsuflarea tăiată.

În camera ei, începu să se întrebe care era oare înțelesul cuvintelor enigmatice ale lui Farfrae, care spusese că nu îndrăznește să-i ceară ceea ce ar fi dorit. Elizabeth, o fată cu ochi atenți, observase mai de mult cum faima tânărului creștea neîncetat printre locuitorii târgului și, cunoscând firea lui Henchard, se gândise că nu-l va mai ține mult ca administrator; astfel încât nu fu prea surprinsă când Farfrae o anunță că pleacă. Va mai rămâne el oare în Casterbridge, în ciuda primei hotărâri și a concedierii sale? Misterioasa promisiune pe care i-o făcuse la plecare s-ar putea rezolva în felul acesta.

A doua zi bătea vântul – un vânt atât de puternic, încât mergând prin grădină, fata găsi pe jos o bucată din ciorna unei scrisori de afaceri, scrisă de mâna lui Donald Farfrae, care zburase peste zidul grădinii. Luă cu ea acest petec nefolositor de hârtie și începu să copieze caligrafia pe care o admira atât de mult. Scrisoarea începea cu „Dragă domnule”; fetei îi veni deodată ideea să scrie pe o foaie „Elizabeth-Jane” și să o pună peste cuvântul „domnule”, astfel încât titlul devenea „Dragă Elizabeth-Jane”. Când văzu efectul acestor cuvinte, o roșeață îi îmbujoră fața și-i încinse trupul, deși nimeni nu era acolo să vadă ce făcuse. Rupse repede hârtia și o aruncă la coș. După aceea se liniști și râse singură de sine, se învârti prin cameră și râse din nou; nu cu veselie, ci mai curând cu amărăciune.

La Casterbridge se află repede că Farfrae și Henchard hotărâseră să se despartă. Dorința înfrigurată de a ști dacă Farfrae avea de gând să plece din oraș atinse o asemenea intensitate, încât fata nu-și mai afla liniște, cu atât mai mult cu cât acum nu-și mai putea ascunde cauza.

În cele din urmă, îi ajunse la urechi știrea că Donald nu avea de gând să plece. Un om care se ocupa cu același negoț ca și Henchard, dar pe o scară mult mai mică, își vânduse magaziile sale lui Farfrae, care avea să pornească în afaceri pe cont propriu, ca negustor de grâne și fân.

Inima fetei bătu mai tare când auzi această hotărâre, care dovedea intenția lui de a rămâne pe loc; și totuși, dacă ținea cât de puțin la ea,

și-ar fi periclitat oare situația de pretendent, întemeind o casă de comerț pentru a-l concura pe Henchard? Bineînțeles că nu; iar vorbele duioase pe care i le spusese se datorau probabil doar unui simplu impuls trecător.

Pentru a găsi răspuns la întrebarea dacă înfățișarea ei din seara dansului fusese capabilă să stârnească, de la prima vedere, o iubire efemeră, ea se îmbrăcă întocmai ca atunci: rochia de muselină, jacheta, sandalele, umbreluța – și se privi în oglindă. Imaginea răsfrântă era, după părerea ei, de natură să inspire o atenție trecătoare, și nimic mai mult. „Tocmai destul ca să-l prostească, dar nu destul pentru a-l ține", își zise ea cu un zâmbet, și se gândi apoi, cu inima grea, că Farfrae își dăduse probabil seama cât de simplu și de necultivat era spiritul care însuflețea acest exterior plăcut.

De atunci, de câte ori își simțea inima bătând pentru el, își zicea pe un ton glumeț, care ascundea și durere; Nu, nu, Elizabeth-Jane – asemenea visuri nu sunt de nasul tău!

Încercă să se ferească de a-l mai vedea și de a se gândi la el – reușind destul de bine în prima din aceste două încercări și mai puțin bine în a doua.

Henchard, care se simți jignit când își dădu seama că Farfrae nu mai era dispus să-i tolereze toanele, se înfurie peste măsură aflând ce hotărâse să facă tânărul pentru a-și câștiga existența.

Era la primărie, după o ședință a consiliului, când i se vorbi pentru prima dată de „lovitura" lui Farfrae, adică de intenția lui de a face comerț pe cont propriu, în același oraș. Vocea lui Henchard se putea auzi tocmai până la pompa din piață, exprimându-și sentimentele față de ceilalți consilieri. Aceste note de violență arătau că, deși printr-un lung efort de voință devenise primar, epitrop al bisericii și multe altele, sub pojghița lui Michael Henchard se ascundea același material vulcanic nestăpânit ca și pe vremuri, când își vânduse nevasta la bâlciul din Weydon.

— Păi, mi-e prieten și eu îi sunt prieten – căci altfel ce dracu' suntem? Dacă nici eu nu i-am fost prieten, aș vrea să știu cine naiba i-o fi fost? N-a venit el aici fără o lețcaie? Nu l-am oprit eu aici – și nu l-am ajutat să-și facă o situație? Nu i-am dat bani și orice a vrut? Nici nu i-am fixat condițiile! I-am spus: „Zi dumneata cât vrei." într-o vreme, îmi împărțeam fiecare îmbucătură cu băiatul ăsta, așa de

mult țineam la el! Și-acum, mă înfruntă! Dar fir-ar să fie, dacă nu l-oi înfunda eu – așa cinstit, la cumpărări și vânzări! Țineți minte ce vă spun – la afaceri cinstite. Și dacă nu pot să-l întrec pe un fârțângău ca el, înseamnă că nu fac nici două parale! O să vă arăt eu că știu să-mi fac meseria, tot așa de bine ca un traistă-n băț ca ăsta!

Prietenii lui nu reacționară cu prea multă căldură. Henchard era acum mai puțin simpatizat decât fusese cu vreo doi ani în urmă, când îl aleseseră suprem demnitar al orașului, pentru uluitoarea lui energie. Și deși profitaseră cu toții de pe urma acestei calități a negustorului de cereale, fiecare în parte se simțise nemulțumit în diferite împrejurări. Așa că Henchard părăsi sala și o porni singur pe stradă.

Ajungând acasă, păru să-și amintească de ceva și, cu o răutăcioasă satisfacție, o chemă pe Elizabeth-Jane. Când fata îi văzu expresia feței, se alarmă.

— Nu am nimic să-ți reproșez, o asigură el, observându-i îngrijorarea. Vreau numai să te previn de ceva, draga mea. Omul acela, Farfrae – despre el e vorba. L-am văzut vorbindu-ți de vreo două-trei ori – a dansat chiar cu tine la serbare și te-a condus acasă. I-ai făcut cumva vreo făgăduială necugetată? Cred că n-ați trecut de faza vorbelor dulci, hai?

— Nu, nu i-am promis nimic.

— Bine. Totul se încheie cu bine. Doresc cu tot dinadinsul să nu-l mai vezi niciodată.

— Foarte bine, am înțeles.

— Promiți?

Ea șovăi o clipă, apoi spuse:

— Da, dacă ții așa de mult.

După ce fata plecă, el se așeză la masă și scrise cu litere mari, greoaie, următoarele:

„Domnule, îți cer ca de acum înainte dumneata și fiica mea vitregă să fiți ca doi străini unul față de celălalt. Ea mi-a făgăduit să nu mai primească niciun fel de atenții din partea dumitale și sunt încredințat că nici nu vei încerca să i le impui.

M. HENCHARD.”

S-ar fi putut bănui că Henchard urmărea să-l îndemne pe Farfrae să-i devină ginere, aceasta fiind cea mai bună politică de adoptat cu scoțianul. Dar un asemenea procedeu pentru a-și atrage simpatia unui rival nu se potrivea deloc cu temperamentul brutal și încăpățânat al primarului. O asemenea *„finesse”* în viața de familie îi era complet străină. Fie că iubea sau ura pe cineva, diplomația lui era cam tot atât de rafinată ca a unui bivol, iar soția lui nu îndrăznise să-i propună soluția pe care ea, pentru mai multe motive, ar fi considerat-o cea mai potrivită.

Între timp, Donald Farfrae deschisese o întreprindere de negoț pe numele său, într-un loc pe Durnover Hill – cât se putea mai departe de magaziile lui Henchard, și cu cea mai fermă intenție de a evita clienții fostului său patron și prieten. Era, după părerea tânărului, destul loc pentru amândoi negustorii – și încă mai rămânea. Orașul era mic, dar negoțul cu grâne și făn era destul de mare și cu priceperea lui înnăscută, își dăduse seama că putea face o treabă bună cu o asemenea ocupație. Atât de hotărât era să nu întreprindă nimic care ar putea face concurență afacerilor primarului, încât îl refuză pe primul său client – un fermier înstărit și om cu serioasă reputație – numai fiindcă Henchard cumpărase grâne de la el cu vreo trei luni în urmă.

— Cândva am fost prieteni, zise Farfrae, și nu se cuvine din partea mea să-i iau clienții. Îmi pare rău să vă necăjesc, dar nu pot aduce prejudicii negoțului unui om care s-a purtat așa de bine cu mine.

În ciuda lăudabilei sale atitudini, afacerile scoțianului porniră bine. Fie că energia omului din nord reprezenta o forță superioară caracterului mai lăsător și mai molâu al celor din Wessex, fie că era doar o chestiune de noroc, fapt e că pe tot ce punea mâna îi mergea din plin.

Dar e mai probabil că nu numai norocul era la mijloc. Caracter înseamnă Soartă, a zis Novalis, și caracterul lui Farfrae era tocmai opusul lui Henchard, care ar putea fi descris în aceiași termeni cu care fusese definit Faust: o ființă sumbră, violentă, ce părăsise cărările bătute de oamenii de rând, fără vreo lumină care să-l călăuzească pe o cale mai bună.

Farfrae primi la timp scrisoarea lui, prin care-i cerea să înceteze cu atențiile față de Elizabeth-Jane. Faptele ce s-ar fi putut numi astfel

fuseseră atât de puține și de neînsemnate, încât cererea era aproape de prisos. Totuși, fata îi stârnise un deosebit interes și, după oarecare gândire, hotărî că ar fi mai bine să nu joace chiar atunci rolul unui Romeo, atât pentru binele ei, cât și al lui propriu. Astfel pornirea lui afectuoasă fu înăbușită în germene.

Sosi însă vremea când, oricât ar fi vrut să evite ciocnirile cu fostul său prieten, Farfrae se văzu nevoit, ca o măsură de apărare a propriilor sale interese, să încrucișeze spada cu Henchard într-un duel comercial pe viață și pe moarte. Nu mai putea să pareze atacurile violente ale acestuia din urmă, prin simplă eschivă. Îndată ce războiul celor doi puternici începu, toată lumea se arătă interesată, iar câțiva îi preziseră chiar și sfârșitul. Era, într-o oarecare măsură, inteligența nordică în luptă cu perseverența și încăpățânarea sudică – pumnalul împotriva bâtei – ; iar arma lui Henchard era de așa natură, încât dacă nu lovea mortal din prima sau a doua dată, îl lăsa pe cel ce o mânuia fără apărare în fața adversarului său.

Aproape în fiecare sâmbătă se întâlneau în mulțimea fermierilor care se foiau prin piață cu treburile lor săptămânale. Donald era întotdeauna gata, și chiar doritor, să-i spună câteva cuvinte prietenoase, dar primarul îl fulgera invariabil cu privirea, ca și cum ar fi îndurat și pierdut multe din cauza lui și n-ar fi putut sub niciun cuvânt să uite prejudiciile aduse. Nici purtarea modestă și nici nedumerirea lui Farfrae nu-l puteau îmblânzi. Fermierii mai bogați, negustorii de cereale, morarii, conducătorii licitațiilor și alții aveau fiecare câte un stand oficial în clădirea pieței, cu numele lor zugrăvit pe lemn; și când în șirul familiar de nume „Henchard", „Everdene", „Shiner", „Darton" și așa mai departe, se adăugă încă unul, anume „Farfrae", înscris cu litere ostentativ noi, Henchard se simți profund jignit. Se îndepărtă de mulțimea oamenilor, cu viermele amărăciunii în suflet.

Din acea zi, numele lui Donald Farfrae fu foarte rar pomenit în casa lui Henchard. Dacă la masa de dimineață sau la prânz, mama Elizabethei făcea vreo aluzie nepotrivită la faptele favoritului ei, fata o implora din ochi să tacă, iar bărbatu-său zicea:

— Cum, și tu ești împotriva mea?

XVIII

Viaţa lor fu zdruncinată de o lovitură pe care Elizabeth o prevăzuse de câtva timp, aşa cum călătorul de pe urma unei trăsuri poate prevedea zdruncinătura ce va urma, văzând cum se apropie de o groapă din drum.

Mama ei era acum bolnavă – se simţea prea rău ca să mai iasă chiar şi din cameră. Henchard, care se purta bine cu ea, cu excepţia momentelor de iritare, trimise după cel mai scump şi mai solicitat medic, despre care credea că e şi cel mai bun. Veni seara şi luminile rămaseră aprinse toată noaptea. După câteva zile, se simţi însă mai bine.

Elizabeth, care veghease la căpătâiul ei, nu apăru a doua zi la masa de dimineaţă, – şi Henchard mâncă singur. Tresări puţin văzând o scrisoare, pe adresa lui, de la Jersey, cu un scris pe care-l cunoştea prea bine şi pe care nu se aşteptase câtuşi de puţin să-l mai revadă. Luă plicul în mână şi-l privi ca pe o imagine, o viziune retrospectivă a unei existenţe trecute; în sfârşit, citi scrisoarea, nemaiaşteptându-se la nicio surpriză.

Autoarea scrisorii spunea că-şi dăduse în cele din urmă seama că pe viitor nu va mai putea exista nicio legătură între ei, acum după ce Henchard se recăsătorise. Că o asemenea faptă era singura cale onorabilă de urmat, recunoştea şi ea.

„Privind lucrurile cu calm, continua ea, te iert că m-ai pus într-o astfel de situaţie, mai ales când îmi amintesc că nu mi-ai ascuns nimic, înainte de a începe nefericita noastră legătură. Chiar m-ai prevenit, cu duritatea ta obişnuită, de faptul că ar putea să existe un anumit risc în această legătură, oricât de improbabil ar fi părut, după cincisprezece sau şaisprezece ani de tăcere din partea soţiei tale. Aşa că socot că tot ce s-a petrecut între noi a fost mai curând un nenoroc al meu, decât o vină a ta.

Deci, Michael, trebuie să-ți cer să treci cu vederea acele scrisori cu care te-am plictisit zi de zi, în înflăcărarea sentimentelor mele. Au fost scrise pe vremea când socoteam purtarea ta față de mine neomenoasă; dar acum știu mai multe amănunte despre situația în care te aflai și-mi dau seama cât de nesăbuite au fost reproșurile mele.

Nu mă îndoiesc că și tu îți dai seama că singurul lucru ce ar putea să-mi aducă oarecare fericire în viitor ar fi ca acea întâlnire a vieților noastre din trecut să rămână neștiută în afara țărmurilor acestei mici insule.

Știu că nu vei vorbi nimănui despre asta și că nu vei scrie cuiva vreun cuvânt. Trebuie să-ți mai reamintesc o singură măsură de siguranță, și anume ca niciun bilețel de al meu sau vreun obiect mărunt din cele care îmi aparțineau să nu mai rămână în casa ta, din neglijență sau uitare. Pentru aceasta te rog să-mi înapoiezi tot ce mai ai de la mine, mai ales scrisorile scrise în primele momente de patimă.

Pentru suma frumoasă pe care mi-ai trimis-o, ca să-mi aline puțin suferința, îți mulțumesc din toată inima.

Plec acum spre Bristol să-mi vizitez singura mea rudă. E o persoană înstărită și sper să poată face ceva pentru mine. Mă voi înapoia prin Casterbridge și Budmouth, de unde voi lua vaporul. Poți să vii să-mi aduci scrisorile și celelalte nimicuri? Voi fi în diligența care schimbă caii la hotelul Antilopa, miercuri seara la orele cinci și jumătate. Am să port un șal roșu, așa că o să mă poți găsi ușor. Prefer să le iau eu din mâinile tale, mai curând decât să mi le trimiți.

Rămân, totuși, a ta devotată,

LUCETTA.”

Henchard răsuflă greu. „Biata de ea – mai bine nu m-ar fi cunoscut niciodată! Pe cinstea mea, dacă voi fi vreodată în situația de a mă căsători, pe ea ar trebui s-o iau – într-adevăr, așa ar trebui”.

Împrejurarea care i-ar fi permis să se recăsătorească și la care se gândea Henchard era, bineînțeles, moartea soției sale.

Așa cum i se ceruse, strânse la un loc și pecetlui scrisorile primite de la Lucetta și puse pachetul deoparte, pentru a i-l înmâna în ziua

fixată. Acest procedeu, de a veni personal să-şi ia scrisorile, părea să ascundă şi o mică şiretenie din partea tinerei doamne, dându-i prilej de a schimba câteva cuvinte cu el despre trecutul lor comun. Henchard ar fi preferat să nu o mai vadă, dar socotind că nu făcea niciun rău acceptând propunerea ei, se duse pe înserat şi aşteptă în faţa staţiei de poştă.

Seara era rece şi diligenţa întârzia. Henchard se apropie de locul unde se schimbau caii, dar nu o zări pe Lucetta, nici înăuntru, nici afară. Închipuindu-şi că se întâmplase ceva care i-a schimbat planurile, renunţă să mai aştepte şi se duse acasă, nu fără un sentiment de uşurare.

Între timp, doamna Henchard se simţea tot mai slăbită. Nu mai putea ieşi din casă. Într-o zi, după ce se frământă îndelung cu gânduri care păreau s-o chinuie, zise că voia să scrie ceva. I se puse pe pat o tăblie cu toc şi cerneală şi, după dorinţa ei, fu lăsată singură. Nu scrise mult timp; împături hârtia cu grijă şi o chemă pe Elizabeth-Jane ca să-i aducă ceară şi o lumânare şi apoi, refuzând ajutorul celorlalţi, pecetlui scrisoarea, scrise adresa şi o încuie în sertarul ei. Adresa era:

„Domnului Michael Henchard. A nu se deschide decât în ziua nunţii Elizabethei-Jane."

Fata o veghea pe mama ei noapte după noapte, fără să-şi cruţe puterile. Pentru a învăţa să iei lumea în serios, nu există metodă mai sigură decât să stai lângă un bolnav, să-l „veghezi", cum zic oamenii de la ţară. Între ceasul când trecea ultimul beţiv spre casă şi se deştepta prima vrabie, tăcerea din Casterbridge – învăluind paşii rari ai paznicului de noapte – era întreruptă numai de tic-tacul ceasornicului din cameră, care se grăbea nebuneşte să ţină pasul cu pendula de pe scară, bătând mai tare şi tot mai tare, până când limba părea că-i sună ca un gong. Iar în acest timp, fata cu suflet sensibil se întreba de ce s-a născut, de ce stă într-o asemenea cameră privind cu ochi obosiţi flacăra lumânării, de ce lucrurile din jur luaseră forma pe care o aveau acum şi nu alta. De ce o priveau aşa de neajutorate, ca şi cum ar fi aşteptat să fie atinse cu o nuieluşă fermecată, pentru a fi eliberate de cătuşele lor pământeşti? Încotro o ducea şi de unde începuse acel haos numit conştiinţă, care se învârtea în clipa aceea în fiinţa ei ca o morişcă? Ochii i se închiseră; era trează dar totuşi

dormea.

Un cuvânt al mamei ei o trezi din toropeală. Fără vreo introducere, ca și cum ar fi continuat un gând care i se depăna în minte, doamna Henchard zise:

— Ți-aduci aminte de bilețelele pe care le-ați primit, tu și domnul Farfrae – prin care erați chemați să veniți la hambarul din Durnover – și cum ați crezut că era doar o farsă a cuiva, ca să-și bată joc de voi?

— Da.

— Nu a făcut-o ca să râdă de voi – voia să vă apropie unul de celălalt. Eu am scris bilețelele.

— De ce? zise Elizabeth tresărind.

— Voiam – voiam să te măriți cu domnul Farfrae.

— O, mamă!

Elizabeth-Jane își plecă atât de jos capul, încât ochii priveau drept în poala rochiei. Dar cum mama ei nu mai spunea nimic, întrebă tot ea:

— De ce doreai asta?

— Ei, aveam eu un motiv. Se va afla într-o bună zi. Păcat că nu s-a întâmplat cât mai sunt în viață! Dar așa e – nimic nu se întâmplă cum dorește omul! Henchard îl urăște.

— Poate că or să se împace, șopti fata.

— Nu știu – nu știu.

După aceea, mama ei tăcu și ațipi, și nu mai pomeni nimic despre subiectul care o frământa.

La puțin timp după aceea, într-o duminică dimineața, Farfrae, trecând pe lângă casa lui Henchard, văzu că obloanele erau trase. Sună la ușă, atât de ușor încât clopoțelul scoase numai o singură notă plină și una mai slabă; i se spuse că doamna Henchard murise – murise cu puțin timp înainte.

La pompa din centrul orașului pe lângă care trecu, erau adunați câțiva vechi târgoveți, ce veneau aici să ia apă ori de câte ori aveau timp liber, deoarece apa din fântâna aceea era mai curată decât cea din puțurile lor. Tușa Cuxsom, care stătea de mult acolo cu ulciorul în mână, descria moartea doamnei Henchard, cu toate amănuntele, așa cum le aflase de la femeia care o îngrijise.

— Și era albă, sărăcuța, ca piatra de marmură, zicea tușa Cuxsom. Și tare era grijulie biata de ea – de toate lucrușoarele s-a îngrijit.

„Când mi-oi da sufletu',” zicea ea, „și m-oi duce, căutați în sertarul de sus al scrinului din camera din dos, ăl de lângă fereastră, și o să găsiți acolo toate hainele mele de înmormântare, o bucată de flanelă, s-o puneți sub mine, și bucata aia mai mică s-o puneți sub cap, și ciorapii noi pe care să mi-i puneți în picioare – sunt și ei împăturiți împreună cu celelalte lucruri. Și mai sunt acolo și patru bănuți de câte o uncie, cei mai grei pe care i-am găsit, înfășurați în pânză; să mi-i puneți doi pe ochiu' drept și doi pe ăl stâng,” zicea ea. „Și după ce-o să-i puneți și ochii mi-or rămâne închiși pe veci, să îngropați banii, creștinii lui Dumnezeu, să nu-i cheltuiți, că asemenea faptă mi-ar mâhni sufletu'. Și să deschideți toate geamurile, îndată ce m-or duce din casă, ca Elizabeth-Jane să nu vadă urmele morții și să uite de durere.”

— Ah, biata de ea!

— Ei, și Marta a făcut întocmai cum i-a poruncit, și a îngropat gologanii în grădină. Da' merge vorba că ticălosul ăla de Christopher Coney s-a dus și i-a dezgropat și i-a cheltuit la Trei Marinari. „Pă cinstea mea,” zicea, „de ce să ne fure moartea patru penny? Moartea nu e cine știe ce procopseală, să avem grijă să nu o supărăm,” chiar așa zicea.

— Asta-i faptă de păgân, își dădură părerea ascultătorii.

— Eu n-aș zice chiar așa, protestă Solomon Longways. Uite, vorbesc azi, că-i sfânta duminică și n-aș vorbi cu păcat într-o zi ca asta nici pentru un ban de argint. Eu nu văd cu ce-a greșit omu'. Să nu pângărești morții e lucru știut, și eu n-aș vinde schilete – cel puțin nu schilete de oameni mai cu vază – să se folosească de ei doftorii la învățătură, doar dacă aș rămâne, Doamne ferește, fără de lucru. Da' banii nu-s pe toate drumurile și gâtlejul omului se mai usucă. De ce să fure moartea patru penny de la ăi vii? Eu zic că nu-i nicio mișelie în fapta asta.

— Ei, biata răposata nu mai poate să le oprească acu', nici pe asta, nici pe altele, vorbi tușa Cuxsom. Și toate cheile alea ale ei o să intre pe alte mâini, și-o să-i deschidă toate dulapurile, și toate lucrușoarele pe care le ascunsese de ochii altora o să fie văzute, și din dorințele și obiceiurile ei o să se aleagă prafu' ”.

XIX

Henchard și cu Elizabeth stăteau într-o seară de vorbă, așezați în fața focului. Era la trei săptămâni după moartea doamnei Henchard; lumânările nu erau aprinse, și o flacără neastâmpărată făcea acrobații pe spinarea unui cărbune, trezind pe fundalul pereților întunecați zâmbetele tuturor lucrurilor care răspundeau la chemarea ei: vechea oglindă dintre ferestrele cu coloane aurite și uriașe întablaturi, ramele tablourilor, diferitele mânere și butoane și rozeta de alamă de la capătul fiecărui cordon de sonerie, de o parte și de alta a căminului.

— Elizabeth, te gândești adesea la trecut? întrebă Henchard.

— Da, domnule, adesea, zise ea.

— Și ce oameni anume vezi în închipuirea acelor vremi?

— Pe mama și pe tata – mai pe nimeni altul.

Ori de câteori Elizabet-Jane vorbea de Newson numindu-l „tată”, Henchard lua expresia unui om hotărât să-și înfrângă durerea.

— Ah, de mine nu-ți aduci aminte, nu-i așa? zise el. Newson era un tată bun?

— Da, domnule, foarte bun.

Figura lui Henchard arătă o posacă dezamăgire, care treptat se schimbă într-o expresie mai blândă.

— Să zicem că aș fi fost eu adevăratul tău tată, o iscodi el. Ai fi ținut la mine așa de mult cum ții la Richard Newson?

— Nu-mi pot închipui așa ceva, replică ea iute. Nu pot să mă gândesc la nimeni altul ca tată, în afară de tatăl meu.

Henchard era despărțit de soția lui prin moarte; de administratorul și prietenul său Farfrae prin înstrăinare; de Elizabeth-Jane prin neștiința ei. Își zise că pe unul din aceștia îl putea recâștiga, și anume pe fată. Mintea începu să i se frământe, oscilând între dorința de a-i mărturisi adevărul și politica cuminte de a lăsa lucrurile cum erau, până când nu mai putu sta locului. Păși în sus și

în jos prin cameră, apoi veni în spatele scaunului ei, privind-o în creștet. Nu-și mai putu stăpâni îndemnul inimii.

— Ce ți-a spus mama ta despre mine – despre povestea mea? întrebă el.

— Că erați rude prin alianță.

— Trebuia să-ți fi spus mai multe – înainte de a mă cunoaște. Atunci sarcina mea nu ar fi fost atât de grea... Elizabeth, eu sunt tatăl tău, și nu Richard Newson. Numai rușinea i-a împiedicat pe nefericiții tăi părinți să-ți mărturisească adevărul pe când erau amândoi în viață.

Capul fetei rămase nemișcat, iar umerii ei nu se ridicau nici măcar cu ușoara mișcare a răsuflării. Henchard continuă:

— Mai curând aș îndura disprețul tău și teama, decât necunoașterea adevărului – nu pot să sufăr asta! Mama ta și cu mine eram soț și soție când eram tineri. Ce ai văzut aici a fost a doua căsătorie a noastră. Mama ta era prea cinstită. Crezusem unul despre altul că am murit, și Newson a devenit bărbatul ei.

Aceasta era versiunea cea mai apropiată de adevăr pe care Henchard se încumetă să o spună fetei. În ceea ce-l privea pe el, nu ar fi ascuns nimic; dar se gândea la vârsta fragedă și la fecioria nevinovată a tinerei fete, demnă de un tată mai bun.

După ce îi mai povesti câteva amănunte care se potriveau cu unele mici și neînsemnate incidente din viața ei trecută, fata crezu, în fine, că povestea lui e adevărată; o cuprinse atunci o mare tulburare și, întorcându-se spre masă, își aplecă fața în jos, și începu să plângă.

— Nu plânge – nu plânge, zise Henchard cu o emoție violentă. Nu pot să te văd plângând. Nu vreau să te văd plângând. Sunt tatăl tău, de ce trebuie să plângi? Îți sunt atât de urât, atât de nesuferit? Să nu fii pornită împotriva mea, Elizabeth-Jane! exclamă el, apucându-i mâna umedă de lacrimi. Să nu mă urăști – deși eram cam bețiv pe vremuri și m-am purtat urât cu mama ta. Am să fiu mai bun cu tine decât era celălalt! Am să fac orice-mi ceri, numai dacă ai să vrei să mă privești ca pe tatăl tău.

Ea încercă să se scoale și să-l liniștească cu cuvinte blânde, dar nu putea; era tulburată de prezența lui, ca frații lui Iosif când au auzit mărturisirea acestuia.

— Nu vreau să mă iubești dintr-o dată, zise Henchard, vorbind

sacadat și mișcându-se ca un copac mare bătut de vânt. Nu, Elizabeth, nu vreau asta. Acum plec și te las singură până mâine, sau când crezi tu... și atunci o să-ți arăt niște hârtii, ca să-ți dovedesc ce-am spus. Uite, m-am dus și nu te mai necăjesc... Eu ți-am ales numele, fata mea; maică-ta voia să te cheme tot Susan. Nu uita că eu ți-am dat numele pe care-l porți!

Ieși pe ușă și o închise în urma lui binișor – și ea îl auzi ducându-se în grădină. Dar nu terminase ce avea de spus. Înainte ca fata să se ridice de la locul ei, sau să-și fi revenit din zguduirea pricinuită de cuvintele lui, el reapăru.

— Încă ceva, Elizabeth, zise el. Acum o să-ți iei numele meu – nu? Mama ta era împotrivă, dar mie o să-mi fie mult mai plăcut. E numele tău, de drept. Dar nu trebuie să știe nimeni ce ți-am spus. O să-ți schimbi numele, fiindcă așa ai vrut tu. O să vorbesc cu avocatul – nu știu cum e legea în cazuri din astea, dar lasă-mă deocamdată să dau un mic anunț la ziar că numele tău va fi de acum încolo Henchard.

— Dacă e numele meu, trebuie să-l port, nu? întrebă ea.

— Bine, desigur, obișnuința e totul în chestiunile astea.

— Mă întreb de ce nu voia mama?

— Eh, vreo plăcere a bietei răposate. Acum, ia o hârtie și scrie un anunț cum o să-ți spun eu. Dar stai să aprindem o lumânare.

— Văd la lumina focului, răspunse ea. Da, prefer să scriu așa.

— Foarte bine.

Elizabeth luă o foaie de hârtie și, aplecându-se spre focul din cămin, scrise după dictarea lui cuvintele, pe care el le știa pe de rost din citirea altor anunțuri. Cuvintele acestea spuneau că ea, autoarea acestor rânduri, cunoscută până în prezent sub numele de Elizabeth-Jane Newson, urma să se numească de acum încolo Elizabeth-Jane Henchard. Anunțul a fost pus în plic și adresat redacției ziarului *Cronica din Casterbridge*.

— Acum, făcu Henchard, cu expresia radioasă pe care o lua întotdeauna când izbutea să-și impună voința – deși duioșia îl mai îmblânzise de data asta – mă duc să caut niște documente ca să-ți dovedesc tot ce am spus. Dar nu te mai supăr să ți le arăt decât mâine. Noapte bună, fiica mea!

Plecă înainte ca fata, uluită, să-și fi dat seama de tot ce se

întâmplase, sau să fi avut timp să-și adapteze sentimentele filiale noului centru de gravitate. Îi era recunoscătoare că o lăsase să-și petreacă seara singură, și rămase lângă foc. Stătu un timp mai îndelung acolo și plânse, nu pentru mama ei, ci pentru bunul marinar, Richard Newson, față de care i se părea că săvârșește o nedreptate. Între timp Henchard se dusese în camerele de sus. Ținea actele particulare în dormitor, într-un sertar pe care-l descuie. Dar înainte de a răscoli prin hârțoage, se rezemă de speteaza scaunului și medită, mulțumit. Elizabeth era, în sfârșit, a lui și, fiind o fată cu o judecată atât de sănătoasă și cu o inimă așa de bună, sigur că se va atașa de el. Henchard făcea parte din acel soi de oameni cărora le sunt neapărat necesare alte ființe omenești pentru a-și revărsa sentimentele asupra lor, fie de iubire, fie de mânie. Dorința inimii lui de a restabili această duioasă legătură umană fusese tot atât de puternică și în timpul vieții soției sale, dar acum, nemaiavând vreo opreliște sau teamă, îi cedase. Se aplecă din nou deasupra sertarului și începu să caute. Printre alte hârtii se aflau aici și cele închise în micul birou al soției sale, ale cărui chei îi fuseseră încredințate după dorința ei. Aici se găsea și scrisoarea adresată lui, cu restricția „a nu fi deschisă până în ziua nunții Elizabethei".

Doamna Henchard, deși mai cu răbdare decât soțul ei, nu prea fusese îndemânatică cu lucrurile pe care punea mâna. Pecetluind foaia de hârtie care era împăturită și strânsă după moda mai veche, fără plic, pusese o mare cantitate de ceară roșie pe marginea din afară, fără să bage și dedesubt o parte din același material. Astfel pecetea crăpase, și scrisoarea era deschisă. Henchard nu avea niciun motiv să creadă că restricția avea vreo însemnătate deosebită, iar sentimentele sale pentru răposata soție nu implicau prea mult respect... „Trebuie să fie vreun moft, vreo prostie nevinovată de a bietei Susan, bănuiesc", și, fără o curiozitate deosebită, își aruncă ochii asupra scrisorii.

Dragul meu Michael,

Pentru binele nostru al tuturor, ți-am ascuns până acum un lucru. Sper că vei înțelege de ce, cred că mă vei înțelege, deși poate nu mă vei ierta. Dar, dragă Michael am făcut și eu cum am crezut mai bine. Când vei citi aceste rânduri, eu voi fi în groapă, iar Elizabeth-Jane va

fi măritată. Nu mă blestema Mike, gândește-te în ce situație m-am aflat. Îmi vine greu să-ți spun, dar iată adevărul, Elizabeth-Jane nu este fiica ta, copilul pe care îl purtam în brațe când m-ai vândut. Nu, fetița noastră a murit după trei luni, și fata care trăiește este fiica celuilalt soț al meu. Am botezat-o cu același nume ca și al primului copil, și ea mi-a alinat durerea pe care am simțit-o după pierderea fetiței noastre. Michael, sunt pe moarte și aș fi putut să nu-ți spun nimic, dar nu m-a lăsat cugetul. Spune-i soțului fetei, sau nu-i spune nimic – cum crezi tu; și iartă, dacă poți, o femeie pe care ai nedreptățit-o cumplit, așa cum te-a iertat și ea pe tine.

Henchard privea hârtia, ca și cum ar fi fost un ochi de geam prin care se vedea la depărtări de mile. Buzele i se strâmbară și păru să-și încordeze trupul pentru a rezista mai bine la această lovitură. Nu avea obiceiul să se întrebe, în asemenea cazuri, dacă destinul era drept sau nedrept cu el; ideile lui luau doar forma unei posomorâte constatări: „Văd că sunt sortit să sufăr. Oare tot chinul ăsta e pentru mine?" Dar acum, prin mintea lui bântuită de furtună, răzbătea doar un gând: mărturisirea zdrobitoare a soției sale era ceea ce merita.

Își putea explica acum pe deplin de ce se împotrivise ea să schimbe numele fetei din Newson în Henchard. Faptul ilustra încă o dată acea cinste chiar într-o situație necinstită care o caracterizase și în alte împrejurări.

Timp de câteva ore rămase copleșit de durere și dezorientat, până când exclamă brusc: „Ah, o fi adevărat?" Sări în picioare într-un impuls nestăpânit, își scoase papucii și se îndreptă, cu o lumânare în mână, spre camera fetei. Acolo își puse urechea la gaura cheii și ascultă; se auzea o respirație regulată. Henchard apăsă binișor pe clanța ușii, intră și, umbrind cu mâna flacăra lumânării, se apropie de pat. Potrivi încet lumina din dosul unei perdele care ascundea patul, astfel încât raza să-i cadă pieziș pe față, fără a-i bate în ochi. Privi intens și concentrat trăsăturile Elizabethei-Jane. Pielea ei era albă, a lui brună – dar era doar o primă observație, fără importanță, în somn iese la iveală o genealogie adesea ascunsă, linii ancestrale, trăsături ale unor oameni care au murit de mult, și pe care mobilitatea expresiei din timpul zilei le umbrește și le acoperă. În acea stare de odihnă și relaxare, pe chipul tinerei fete se reflecta fără

greș expresia lui Richard Newson. Henchard nu mai putu îndura ce-i vedeau ochii și ieși iute din cameră.

Nefericirea nu-l învățase altceva decât să o înfrunte sfidător. Soția lui era moartă, și primul impuls spre răzbunare se stinse la gândul că ea se afla acum acolo unde n-o mai putea ajunge. Se uită la noaptea din jur, ca la un dușman. Henchard, ca toți oamenii de felul lui, era superstițios și nu se putea împiedica de a gândi că înlănțuirea întâmplărilor din seara aceea era opera vreunei forțe diabolice care urmărea să-l pedepsească. Totuși, lucrurile se desfășurau în chip natural. Dacă el nu i-ar fi spus Elizabethei povestea din trecut, nu ar fi căutat actele în sertar, și așa mai departe. Ironia sta tocmai în faptul că, de îndată ce mărturisise fetei că avea dreptul să-l considere adevăratul ei părinte, descoperise că nu exista nicio legătură de rudenie între ei.

Această ironică succesiune a întâmplărilor îl înfurie, ca și cum ar fi fost o glumă răutăcioasă făcută de un semen de al său. Ca regele Ioan din legendă, își întinsese masa, dar harpiile infernale îi luaseră toate bucatele. Ieși din casă și merse abătut în lungul trotuarului, până când ajunse la podul din capătul Străzii Mari. Aici o luă pe o cărare care ducea spre malul râului, înconjurând orașul pe la marginea de nord-est.

Erau locurile care întruchipau partea sumbră a vieții din Casterbridge, tot așa cum aleile de la miazăzi întruchipau aspectele lui mai vesele. Întregul drum era mohorât, chiar în timpul verii; primăvara, zăpada mai poposea pe aici când în alte locuri se ridicau aburi de căldură. Iar iarna aici era pepiniera tuturor nevralgiilor, reumatismelor și altor beteșuguri chinuitoare, adunate dintr-un an întreg. Doctorii din Casterbridge ar fi tânjit ducând lipsă de mușterii, dacă alta ar fi fost configurația geografică a cartierului de nord-est.

Râul – un fel de Schwarzwasser al Casterbridge-ului – curgea încet, fără zgomot și întunecat pe sub un mal stâncos, și aceste două obstacole naturale formau un sistem de apărare ce făcuse inutilă ridicarea de ziduri sau valuri de pământ în această parte a orașului. Se găseau aici și ruinele unei mânăstiri franciscane, și ale unor mori alăturate mânăstirii, spre care apa curgea printr-un jgheab, urlând ca însăși vocea desperării.

Deasupra malului, de cealaltă parte a râului, se ridicau zidurile

masive ale unei clădiri, iar în fața lor se profila pe cer o masă pătrată, ca un soclu fără statuie. Acel obiect care lipsea, ciuntind întregul, era de fapt hoitul omenesc, căci masa pătrată era platforma spânzurătorii, clădirea mare din spate fiind închisoarea comitatului. Pe pajiștea unde umbla Henchard, mulțimea avea obiceiul să se adune ori de câte ori avea loc câte o execuție, și acolo, întovărășiți de mugetul apei din scoc, stăteau și priveau spectacolul.

Tristețea apăsătoare a locului, sporită de întuneric, îl impresiona pe Henchard mai mult decât se așteptase. Asemănarea lugubră între peisajul în care se afla și situația lui familială era prea deplină, pentru a nu zgudui chiar pe acest om de obicei insensibil la asemenea scene, efecte sau prefigurări. Îi schimbă necazul într-o adâncă melancolie, și îl făcu să exclame: „De ce dracu' am venit aici?"

Trecu pe lângă căsuța în care trăise și murise bătrânul călău, pe vremea când această profesiune nu era monopolizată de un singur domn pentru toată Anglia. Se întoarse apoi în oraș, urcând pe o ulicioară în pantă abruptă.

Suferința lui din noaptea aceea, născută dintr-o amară dezamăgire, ar fi putut inspira milă. Era ca un om pe jumătate leșinat, care nu putea nici să-și revină, nici să rămână în starea de leșin. Putea să-și învinovățească soția cu vorba, dar în inima lui simțea altfel. Și dacă ar fi ascultat de înțeleapta ei recomandare de pe dosul scrisorii, această durere i-ar fi fost mult timp cruțată – poate pentru totdeauna. Elizabeth-Jane nu părea să arate vreo dorință de a părăsi situația ei sigură și tihnită, pentru calea ipotetică a căsătoriei.

În sfârșit veni și dimineața, după această noapte de neliniște și, o-dată cu ea, apăru și nevoia unui plan de acțiune. Henchard era mult prea voluntar pentru a da înapoi de pe o poziție, mai ales când asta ar fi însemnat umilirea lui. O asigurase că este fata lui, și așa va trebui să se considere întotdeauna, indiferent de prefăcătoria care va trebui să hrănească această ficțiune. Dar era prost pregătit pentru primul pas în noua situație. În clipa când intră în sufragerie, Elizabeth veni spre el cu inima deschisă și-l luă de braț.

— M-am gândit toată noaptea la ce mi-ai spus, mărturisi ea cu sinceritate, și-mi dau seama că lucrurile trebuie să fie așa cum spui. De acum înainte am să te consider tatăl meu, cum și ești, și n-am să-ți mai spun „domnule Henchard". Acum, totul îmi pare limpede.

Într-adevăr, tată, așa e. Căci bineînțeles că n-ai fi făcut nici pe jumătate din ce-ai făcut pentru mine, și nu m-ai fi lăsat să fac tot ce-mi dorea inima și nu mi-ai fi cumpărat atâtea daruri dacă aș fi fost numai o fiică vitregă! El – domnul Newson – cu care biata mamă s-a căsătorit dintr-o greșeală de neînțeles (Henchard era bucuros că aici îi ascunsese adevărul) – era foarte bun cu mine – da, tare bun (vorbea cu lacrimi în ochi) – dar firește, nu e același lucru ca atunci când ești tată cu adevărat. Acum, tată, vino la masă, zise ea cu veselie în glas.

Henchard se aplecă și o sărută pe obraz.

Clipa și gestul acesta le așteptase de săptămâni întregi cu un fior de emoție; dar acum, când se împlinise, nu mai însemna pentru el decât un ritual lipsit de orice savoare. Se recăsătorise cu mama ei mai ales de dragul fetei, și din tot ce plănuise el nu se alesese decât pulbere și scrum.

XX

Dintre toate enigmele ce au frământat vreodată mintea unei fete, rareori s-ar fi putut găsi una ca aceea care a urmat după ce Henchard își declarase paternitatea.

O făcuse, cu o patimă și o înflăcărare care îi câștigase aproape cu totul inima Elizabethei; și, totuși, de a doua zi dimineața, purtarea lui deveni distantă și rece, așa cum n-o mai văzuse niciodată înainte.

Răceala aceasta se transformă curând în mustrări aspre. Un defect supărător al fetei era folosirea, fermecătoare și pitorească de altfel, a unor cuvinte dialectale – considerată de cei cu adevărat „distinși" drept un groaznic semn de înapoiere.

Era la vremea mesei – nu se întâlneau decât la masă – și Elizabeth, vrând să-i arate ceva, se întâmpla să-i spună:

— Dacă mai adăști colea, mă duc să-ți aduc.

— „Dacă mai adăști colea," repetă el furios. Sfinte Dumnezeule, nu te pricepi decât să duci lături la porci, de vorbești așa?

Fata se înroși de obidă și amărăciune.

— Vreau să zic „dacă stai pe loc puțin", tată, se îndreptă ea cu o voce salbă, plină de umilință... trebuie să fiu mai atentă.

El nu răspunse nimic și părăsi camera.

Observația aceasta severă nu a rămas fără efect și, cu vremea, Elizabeth ajunse să nu mai spună „a răzbi" ci „a reuși", nu mai vorbea de „bărzăuni", ci de „bondari" nu mai spunea despre băieți și fete că „vorbeau" ci că „erau logodiți"; ajunse să nu mai pomenească de „zarnacadele", ci de „narcise", iar când nu dormise bine, nu spunea a doua zi servitorilor că „au durut-o mațele", ci că „a suferit de indigestie".

Aceste progrese lingvistice anticipează totuși povestirea noastră. Henchard, fiind el însuși necultivat, era cel mai aspru critic al greșelilor tinerei fete – din ce în ce mai mult doar incorectitudini mărunte, căci citea cu lăcomie tot felul de cărți. O mai aștepta încă

un nou calvar nemeritat, în legătură cu scrisul ei. Într-o seară trecând prin fața ușii de la sufragerie, intră să caute ceva. Numai după ce deschise ușa, își dădu seama că primarul se afla acolo, în tovărășia unui om cu care încheia o afacere.

— Stai, Elizabeth-Jane, zise el, întorcându-se spre ea. Ia pune pe hârtie ce-ți spun eu – câteva cuvinte ale unui contract pe care să-l semnăm, dumnealui și cu mine. Eu nu prea-s tare în ale scrisului.

— Nici eu nu prea mă pricep la de-alde astea, zise celălalt.

Elizabeth aduse o mapă cu sugativă, hârtie, cerneală și se așeză la masă.

— Ei, zi așa: „Contract încheiat azi, în șaisprezece octomvre" – scrie asta la început.

Fata își porni condeiul într-un scris masiv, de-a lungul hârtiei. Era o splendidă caligrafie rondă, îndrăzneață, inventată de ea, care ar fi categorisit o femeie din zilele noastre drept descendentă a Minervei. Dar pe vremea aceea, domneau alte idei: credința lui Henchard era că fetele tinere, cuviincioase, trebuiau să scrie cu o caligrafie feminină – ba chiar credea că literele țuguiate erau o parte tot așa de inseparabilă a feminității ca și sexul însuși. Deci, când în loc de a scrie ca o prințesă:

Cu slove care aduceau cu spicele unui lan
De grâu, încovoiate de apriga furtună,

Elizabeth-Jane așternu pe hârtie un șir de litere rotunjite și umflate, Henchard se înroși jignit și furios și, spunân-du-i pe un ton poruncitor: „Lasă, scriu eu mai departe", îi făcu semn să părăsească camera.

Firea ei îndatoritoare devenise acum o sursă de mereu alte necazuri. Și Elizabeth-Jane era, trebuie să o recunoaștem, prea adesea dispusă să se înhame la munci fizice, uneori inutil și parcă ostentativ. În loc să sune slujnica, se ducea singură la bucătărie „să nu o fac pe Phoebe să urce scările de două ori". Îngenunchea jos, cu lopățica în mână, când pisica răsturna căldarea cu cărbuni; și mai mult chiar, îi mulțumea mereu jupânesei pentru orice serviciu, până când într-o zi, după ce fata în casă ieșise din cameră, Henchard izbucni:

— Ce Dumnezeu îi tot mulţumeşti fetei ăsteia, de parcă ar fi coborâtă cu hârzobu' din cer! N-o plătesc cu douăsprezece lire pe an să te slujească?

Elizabeth fu aşa de vizibil tulburată de această răbufnire, încât după câteva minute o regretă şi el, spunându-i că nu a vrut să fie grosolan.

Aceste scene domestice erau ca nişte mici colţi de stâncă, ce sugerează mai curând decât dezvăluie ce ar putea fi dedesubt. Dar furia lui o înspăimânta mai puţin decât răceala. Apariţia tot mai deasă a acestei ultime dispoziţii o făcu să înţeleagă tristul adevăr că Henchard simţea pentru ea o antipatie crescândă. Cu cât înfăţişarea şi manierele ei deveneau mai plăcute, sub influenţa unor factori educativi de care, cu isteţimea ei naturală, ştia cum să se folosească, cu atât părea el să se înstrăineze mai mult de ea. Uneori îl surprindea privind-o cu o ciudă morocănoasă, pe care cu greu o putea îndura. Necunoscându-i secretul, fetei i se părea o crudă ironie ca prezenţa ei să-i stârnească duşmănia, tocmai acum după ce îi luase numele de familie.

Dar mai avea de îndurat încă o grea încercare. Elizabeth luase obiceiul să ducă după-amiază câte o cană de cidru sau de bere şi nişte pâine cu brânză lui Nance Mockridge, care lucra în curte la baloturile de fân. Nance primi această tratație cu recunoştinţă la început, apoi ca un lucru firesc. Într-o zi când Henchard era pe acolo, îşi văzu fata vitregă intrând cu mâncarea în şopronul cu fân şi, negăsind acolo niciun loc potrivit pe care să aşeze cana şi farfuria, se apucă pe dată să potrivească două baloturi de fân în chip de masă, în timp ce Nance Mockridge stătea cu mâinile în şolduri, privind nepăsătoare la pregătirile ce se făceau pentru ea.

— Elizabeth, vino aici! zise Henchard, şi ea îi urmă porunca. De ce te înjoseşti în asemenea hal? exclamă, el cu o furie abia stăpânită. Nu ţi-am mai spus-o de sute de ori? Hai? Să te faci slujnica unei muncitoare de rând, şi încă a uneia de teapa ei! O să mă faci de râsul lumii!

Vorbele fură spuse însă destul de tare pentru a fi auzite şi de Nance, care se simţi imediat ofensată de această aluzie la „teapa ei". Ieşind în uşă strigă, fără să se mai gândească la urmări:

— Dacă-i vorba p'aşa, domnu' Henchard, poci să vă spui că fata

'mneavoastră a servit și p'alții mai proști ca mine!

— Atunci înseamnă că a avut mai multă milă decât judecată, zise Henchard.

— Aș, de milă? A făcut-o pă bani, și încă la un han din orașu' ăsta.

— Nu-i adevărat, strigă Henchard indignat.

— Ia întrebați-o, zise Nance, încrucișându-și brațele goale, și începând să se scarpine liniștită pe coate.

Henchard se uită la fața Elizabethei care, de obicei albă și trandafirie, își pierduse aproape orice culoare.

— Ce înseamnă asta? o întrebă. E adevărat, ori nu?

— E adevărat, mărturisi Elizabeth-Jane. Dar a fost numai...

— Ai făcut-o sau n-ai făcut-o? Unde a fost asta?

— La Trei Marinari, într-o seară când stăteam acolo, dar numai puțin...

Nance îi aruncă lui Henchard o privire triumfătoare și se întoarse cu ifos în șopron. Socotind că va fi dată afară pe loc, era hotărâtă să-și ducă victoria până la capăt. Totuși, Henchard nu-i pomeni nimic despre dat afară. Deosebit de sensibil la asemenea lucruri, din cauza propriului său trecut, primarul părea complet zdrobit.

Elizabeth îl urmă ca o vinovată, în timp ce el se îndrepta spre casă, dar nu mai avu prilejul să-i vorbească între patru ochi. Toată ziua o evită.

Convins că ea adusese o gravă atingere reputației și situației lui din oraș, prin fapta dezvăluită de Nance, deși până atunci nu-i ajunsese nimic la ureche, Henchard își arătă evidenta neplăcere față de prezența fetei care nu era fiica lui, ori de câte ori o întâlnea.

De cele mai multe ori lua masa cu fermierii la unul din cele două hoteluri mari, lăsând-o într-o totală singurătate. Dacă ar fi putut vedea cum folosea ea aceste ceasuri de solitudine, ar fi avut motive să-și schimbe părerea despre calitățile ei. Fata citea fără încetare și lua note, însușindu-și cunoștințe noi cu trudă grea, fără să șovăie însă în munca pe care și-o impusese. Începu să studieze latina, îndemnată de vestigiile romane din orașul în care trăia. „Dacă o să rămân incultă, n-o să fie din vina mea", își zicea uneori printre lacrimile care i se prelingeau pe obraji, atunci când nu mai știa cum să se descruce în obscuritatea greoaie a multor asemenea opere cu caracter didactic.

Astfel trăia în casa lui Henchard – o ființă tăcută, cu ochi mari și sentimente profunde, neînțeleasă de nicio altă ființă apropiată, înăbușindu-și cu răbdare și tărie dragostea născândă pentru Farfrae, pentru că i se părea unilaterală, nesăbuită și necuviincioasă pentru o fată. E adevărat că, pentru motive pe care ea le știa mai bine ca oricine, se mutase din camera din spate, care dădea în curtea cu hambare (unde îi făcuse cândva atâta plăcere să stea), într-o cameră din față cu ferestrele spre stradă; dar tânărul scoțian nu întorcea decât rareori sau niciodată capul când se întâmpla să treacă prin fața casei.

Iarna se apropia și vremea schimbătoare o lega și mai strâns de interiorul casei. Dar mai erau la Casterbridge unele zile de iarnă timpurie – zile de mare împăcare a firii, care urmau după cumplite vântoase stârnite din sud-vest – când dacă se arăta soarele, aerul părea de catifea. Fata folosea aceste zile pentru a se duce la mormântul mamei ei – cimitirul încă folosit al vechii așezări brito-romane, care prezenta drept trăsătură distinctivă tocmai această curiozitate: faptul că rămăsese în continuare loc de îngropăciune. Pulberea în care se preschimba doamna Henchard se amesteca cu pulberea femeilor ce zăceau acolo cu spelci de sticlă colorată și coliere de chihlimbar și cu a bărbaților ce țineau în gură monede cu efigia lui Hadrian, Postumus sau a Constantinilor.

Zece și jumătate era de obicei ora la care Elizabeth se îndrepta spre acest loc – o oră când străzile orașului erau pustii ca aleile din Karnak[6]. Oameni ocupați trecuseră de mult pe aici, îndreptându-se spre treburile lor obișnuite, iar plimbăreții nu sosiseră încă. Așa că Elizabeth-Jane mergea cu o carte în mână, citind sau privind îngândurată peste marginea cărții; astfel ajungea la cimitir.

Acum, apropiindu-se de mormântul mamei ei, văzu o siluetă solitară pe cărarea presărată cu pietriș. Și persoana aceea citea, dar nu dintr-o carte; cuvintele care o preocupau erau inscripția de pe piatra funerară a doamnei Henchard. Era tot îmbarcată în doilu ca și Elizabeth, cam de aceeași vârstă și înălțime ca și ea, și ar fi putut fi dublul sau alter-ego-ul ei, cu singura deosebire că doamna aceea era mult mai frumoas îmbrăcată decât ea. Într-adevăr, cu toată relativa

---

6-Localitate din Egipt, pe ruinele vechii Tebe.

indiferență a Elizabethei față de toalete, care n-o atrăgeau decât rareori din vreo fantezie sau capriciu trecător, ochii i se opriră admirativi asupra perfecțiunii toaletei acelei doamne. Mersul ei de asemenea avea o elasticitate care părea să evite mișcările dizgrațioase, mai mult dintr-o predispoziție înnăscută decât din intenție. Era o revelație pentru Elizabeth să vadă că o ființă umană putea atinge acest stadiu de desăvârșire fizică – niciodată nu bănuise așa ceva. Simțea că toată prospețimea și grația ei îi fuseseră dintr-o dată risipite, anihilate de vecinătatea unei asemenea femei. Adevărul, neștiut de ea, era că Elizabeth putea fi socotită frumoasă, în timp ce străina era doar atrăgătoare.

Dacă ar fi fost invidioasă, ar fi urât-o pe femeia aceea, dar nu făcu asta; dimpotrivă, își îngădui plăcerea de a se simți fascinată. Se întrebă de unde o fi venit. Mersul butucănos și practic al gospodinelor serioase care formau majoritatea populației feminine din Casterbridge, ca și cele două stiluri de îmbrăcăminte ce se purtau aici, cel simplu și cel de prost gust – toate dovedeau că silueta nu era a unei localnice, chiar dacă volumul din mâna ei, părând a fi un ghid, nu ar fi sugerat de la început acest gând.

Străina se îndepărtă de mormântul doamnei Henchard și dispăru după colțul zidului înconjurător. Elizabeth se apropie și ea de mormânt; văzu două urme de pași imprimate în pământul umed, ce arătau că străina stătuse acolo mai îndelung. Fata o porni spre casă gândind la ce văzuse, așa cum s-ar fi putut gândi la un curcubeu sau la aurora boreală, la vreun fluture sau la o camee.

Dacă afară întâmplările păruseră interesante, acasă o aștepta o atmosferă dintre cele mai neplăcute. Henchard, al cărui mandat de primar trebuia să expire la capătul a doi ani, își dădea seama că nu va fi ales în postul vacant de consilier comunal și că Farfrae urma probabil să devină membru al consiliului. Din această cauză, nefericita descoperire a faptului că fiica sa vitregă servise într-un han din orașul unde el era primar îi otrăvi și mai mult gândurile. Aflase, informându-se personal, că tocmai în fața lui Donald Farfrae – acel trădător parvenit – se umilise atât de tare fiica lui. Și deși doamna Stannidge, hangița, părea să nu dea prea mare importanță acestui incident – căci veselii musafiri de la Trei Marinari îl dezbătuseră de mult sub toate aspectele – mândria lui Henchard era atât de mare,

încât micul amănunt care nu dovedea decât spirit de economie reprezenta, în ochii lui, aproape o catastrofă socială.

Din seara când fosta lui soție sosise în oraș cu fata ei, plutea ceva în aerul din Casterbridge care-i aducea ghinion. Masa aceea de la Stema Regală fusese Austerlitz-ul lui Henchard; mai avusese de atunci unele succese, dar drumul său n-a mai urcat deloc. Nu mai avea să facă parte dintre consilierii comunali – acel titlu de noblețe al târgoveților – așa cum sperase, și conștiința acestei decăderi îl făcea azi și mai ursuz ca de obicei.

— Ei, pe unde ai fost? o întrebă cu un laconism brutal.

— M-am plimbat pe străzi și prin cimitir, tată, până m-am ologit.

Își duse iute mâna la gură, dar era prea târziu.

Asta era tocmai ce trebuia pentru a înfuria și mai mult pe Henchard, după toate celelalte necazuri pe care le înghițise în ziua ceea.

— Nu vreau să te aud vorbind așa! tună el. Auzi – ologit. S-ar zice că vii de la coada vacii! Într-o zi aflu că ai servit într-un han, apoi te aud vorbind ca o rândășoaică. Îți spun ritos că dacă lucrurile merg tot așa, în casa asta n-o să mai fie loc pentru amândoi.

Singurul lucru plăcut la care Elizabeth se putu gândi înainte de culcare, după o asemenea dojana, era doamna cea frumoasă pe care o văzuse de dimineață și pe care spera s-o mai vadă cândva.

Între timp Henchard nu dormea, gândindu-se la nebunia pe care o făcuse din gelozie, interzicându-i lui Farfrae să-i facă curte acestei fete care nici nu era a lui. Dacă i-ar fi lăsat să se vadă, poate că ar fi scăpat de ea. În cele din urmă își zise mulțumit, așezându-se la masa de scris: „Aha, o să creadă că asta înseamnă împăcare și zestre la încheierea căsătoriei – nu știe că nu vreau s-o mai văd în casa mea și că n-o să pupe nicio zestre!" Scrise următoarele:

Domnule, chibzuind mai îndelung, nu vreau să te împiedic de a-i face curte Elizabethei, dacă într-adevăr îi porți vreun interes. Îmi retrag deci obiecțiunea, cu o singură rezervă, și anume – ca întrevederile să nu aibă loc în casa mea. Al dumitale,

M. *HENCHARD.*

A doua zi, vremea fiind destul de frumoasă, Elizabeth se duse din nou la cimitir, dar căutând-o din ochi pe doamna din ajun, fu surprinsă de apariţia lui Farfrae, care trecea prin faţa porţii. El îşi ridică ochii o clipă de pe un carneţel în care părea să facă nişte socoteli în timp ce mergea. Dacă o văzu sau nu, nu se putea şti, căci nu făcu niciun gest şi dispăru iute.

Deprimată de sentimentul că existenţa ei era inutilă – se gândea că el o disprețuiește probabil – cu mintea tulburată, se aşeză pe o bancă. Prin cap îi treceau tot soiul de gânduri negre în legătură cu soarta ei, până când la urmă zise cu glas tare:

— Mai bine muream şi eu odată cu mama!

În dosul băncii era o mică alee în lungul zidului, pe care oamenii mergeau adesea, în loc s-o ia pe cărarea pietruită. I se păru că în spatele ei era cineva; privi în jur şi văzu o faţă care se apleca spre ea, voalată dar totuşi vizibilă; era figura tinerei doamne pe care o văzuse în ajun. O clipă rămase încurcată, ştiind că vorbele îi fuseseră auzite, deşi în jena ei se amesteca şi bucurie.

— Da, te-am auzit, zise doamna cu o voce vioaie, plăcută, răspunzând priviri ei întrebătoare. Ce s-a întâmplat?

— Nu ştiu – nu pot să vă spun, zise Elizabeth, punându-şi palmele pe faţă pentru a ascunde o bruscă roşeaţă care-i îmbujora obrajii.

Timp de câteva secunde nu se mai auzi niciun cuvânt, apoi fata simţi că străina se aşeza lângă ea.

— Bănuiesc ce e cu dumneata, zise ea. Răposata ţi-a fost mamă, nu?

Şi arătă cu mâna spre piatra de pe mormânt. Elizabeth ridică ochii spre ea, parcă întrebându-se dacă să aibă încredere. Felul de a fi al doamnei era atât de afectuos, de îndatoritor, încât fata îşi zise că trebuie să aibă încredere în ea.

— Da, era mama mea, şi singurul meu prieten.

— Dar tatăl dumitale, domnul Henchard, nu trăieşte?

— Da, trăieşte, răspunse Elizabeth-Jane.

— Nu e drăguţ cu dumneata?

— N-aş vrea să mă plâng de el.

— Au existat neînţelegeri?

— Oarecum.

— Poate că era vina dumitale, sugeră străina.

— Așa și așa – în multe privințe, oftă blânda Elizabeth. Am curățat de pe jos praful de cărbune când trebuia s-o las pe slujnică să facă treaba și am zis că „m-am ologit”, și s-a supărat pe mine.

Doamna păru să o îndrăgească pentru acest răspuns.

— Știi ce cred din cuvintele dumitale? spuse ea cu sinceritate. Că e un om iute la mânie, puțin cam mândru – poate ambițios, dar nu-i om rău.

Dorința ei de a nu-l condamna pe Henchard, ținând totuși parte Elizabethei, era curioasă.

— O nu, desigur că nu e rău, fu de acord și fata. Și nici măcar nu s-a purtat urât cu mine până în ultimul timp – de când a murit mama. Dar am avut multe de îndurat de atunci. Totul e din pricina cusururilor mele, sunt sigură; și cusururile astea provin din viața pe care am dus-o.

— Nu vrei să mi-o povestești și mie?

Elizabeth-Jane privi trist către tânăra doamnă. Văzu că și ea o privea, și își lăsă ochii în jos, dar apoi simți că ceva o silește să-i ridice din nou.

— Povestea mea nu e nici veselă nici interesantă, zise ea, dar totuși pot să v-o spun, dacă vreți cu tot dinadinsul s-o cunoașteți.

Străina o asigură că o interesa; după care Elizabeth-Jane îi spuse povestea vieții ei, așa cum o știa ea, o poveste care era în general cea adevărată, în afară de faptul că nu se pomenea nimic despre vânzarea de la bâlci.

Contrar așteptărilor ei, noua-i prietenă nu păru mirată. Acest lucru o mai înviora puțin, și numai gândul de a se întoarce în casa în care fusese tratată în ultimul timp cu atâta asprime o făcu să se întristeze din nou.

— Nu știu cum să mă mai întorc acasă, murmură ea. Mă gândesc să plec. Dar ce pot să fac? Unde să mă duc?

— Poate că lucrurile se vor îndrepta în curând, vorbi prietena ei cu blândețe. Așa că, în locul dumitale, nu aș pleca prea departe. Ce zici de planul meu? Eu o să am în curând nevoie de cineva care să stea cu mine, să se ocupe de menaj și să-mi țină companie; n-ai vrea să vii la mine? Dar poate că...

— O da, afirmă Elizabeth cu lacrimi în ochi. Aș vrea mult – aș face orice ca să fiu independentă, căci poate doar atunci tata ar ajunge să

mă iubească. Dar vai!

— Ce e?

— Nu sunt prea pricepută. Și o tovarășă pentru dumneavoastră trebuie să fie mai șlefuită.

— O, nu neapărat.

— Nu? Dar eu mai folosesc și cuvinte țărănești uneori, așa, fără să-mi dau seama.

— N-are importanță. O să le învăț și eu.

— Și apoi – oh, știu că n-am să fiu bună pentru dumneavoastră, exclamă ea râzând amar. Am învățat din întâmplare caligrafia rondă, în loc să învăț cum scriu doamnele. Și bineînțeles că doriți pe cineva care să scrie așa.

— Nu, nu cred.

— Cum, nu e nevoie să scriu ca doamnele? exclamă veselă Elizabeth.

— Deloc.

— Și unde locuiți?

— În Casterbridge, sau mai bine zis voi locui aici, începând de azi după-amiază.

Elizabeth își exprimă uimirea.

— Am stat în Budmouth câteva zile, în timp ce mi se pregătea locuința. Mă mut în casa care se cheamă High-Place Hall, o clădire veche, de piatră, cu fața spre ulița pieței. Două sau trei camere sunt gata. La noapte o să dorm acolo pentru prima dată. Vrei să te mai gândești la propunerea mea și să vii să mă întâlnești aici în prima zi frumoasă, săptămâna viitoare, ca să-mi spui dacă nu ți-ai schimbat hotărârea?

Elizabeth, cu ochii strălucind de bucurie la gândul că va găsi o ieșire dintr-o situație de nesuportat, consimți cu entuziasm, și cele două proaspte prietene se despărțiră la poarta cimitirului.

XXI

Așa cum o maximă des repetată din copilărie rămâne practic nebăgată în seamă până când vreo experiență a maturității nu-i întărește tâlcul, tot astfel High-Place Hall îi apărea pentru prima dată Elizabethei în fața ochilor, deși urechile ei auziseră acest nume poate de sute de ori.

Mintea ei era acum preocupată exclusiv de străină, și de casa aceea, și de șansa care i se oferea de a locui acolo. După-amiază avu prilejul să facă unele cumpărături și să achite câteva note de plată în oraș; cu acest prilej află că ceea ce era pentru ea o noutate devenise un subiect obișnuit de discuție în târg. High-Place Hall se repara; o doamnă urma să vină în curând să locuiască acolo; toți negustorii erau informați și se și gândeau la posibilitatea de a o avea drept clientă.

Elizabeth putea totuși să adauge un supliment informațiilor atât de noi pentru ea; doamna, le anunță ea, sosise chiar în ziua aceea. Când se aprinseră felinarele, dar nu era încă atât de întuneric încât să nu se mai zărească acoperișurile, podurile și coșurile caselor, Elizabeth, mânată aproape de un sentiment de dragoste, se gândi să se ducă să privească măcar pe dinafară casa. Porni pe stradă înspre High-Place Hall.

Clădirea, cu parapetul și fațada ei cenușie, era singura locuință de acest fel, așezată aproape în centrul orașului.

La prima vedere, părea un conac de țară – cu cuiburi de păsări pe sub streșini și cotloane umede unde creșteau licheni – precum și diverse neregularități de suprafață, care proveneau din mistria naturii. Noaptea, siluetele trecătorilor se profilau negre pe zidurile decolorate.

În seara aceea se vedeau pe jos fire de paie și alte semne dovedind că întreaga locuință trecuse prin dezordinea care întovărășește instalarea unui nou locatar. Casa, construită în întregime din piatră,

constituia un exemplu de demnitate arhitectonică realizată fără dimensiuni prea mari. Nu era chiar aristocratică, şi cu atât mai puţin impozantă, totuşi un nou-venit cu concepţii de modă veche ar fi spus imediat: „Cineva de neam a zidit-o, şi altul cu bani se bucură de ea” – oricât de vagi ar fi fost aceste noţiuni în mintea lui.

În ceea ce priveşte folosirea casei de către cineva bogat, străinul s-ar fi înşelat, căci până în seara aceea, casa fusese goală timp de un an sau doi, iar înainte de acest interval fusese locuită intermitent de diferite persoane. Motivul pentru care această casă nu era aleasă, de obicei, ca locuinţă părea să fie împrejurarea că unele camere dădeau chiar în piaţă, şi o asemenea perspectivă nu era întotdeauna pe placul unor eventuali locatari.

Ochii Elizabethei cercetară camerele de la etaj şi văzură lumină acolo. Desigur că străina sosise. Impresia pe care femeia aceea, cu maniere comparativ mai rafinate, o făcuse asupra unei simple fete studioase era atât de adâncă, încât se bucura chiar şi numai la gândul că, în timp ce ea stătea într-un gang peste drum, doamna aceea fermecătoare era în casa din faţa ei. Şi oare ce făcea acum? Admiraţia ei pentru arhitectura faţadei se datora exclusiv locatarei dinăuntru, deşi în această privinţă arhitectura ar fi meritat să fie admirată, sau cel puţin studiată pentru ea însăşi. Era în stil palladian[7], şi asemenea celor mai multe clădiri ridicate spre sfârşitul evului mediu, reprezenta o compilaţie mai curând decât un proiect original. Dar echilibrul ei o făcea impresionantă. Nu era bogat ornamentată, dar totuşi suficient de ornamentată. O binevenită conştiinţă a deşertăciunii arhitecturii omeneşti, ca şi a altor lucruri lumeşti, împiedicase orice ornamentaţie superfluă. Oameni intrau şi ieşeau mereu, cărând lăzi şi pachete, transformând uşa principală şi holul într-un fel de drum public. La adăpostul întunericului, Elizabeth păşi şi ea prin uşa deschisă, dar, speriindu-se de propria ei temeritate, ieşi repede printr-o altă uşă, încastrată într-un zid înalt ce înconjura curtea din spate. Spre surprinderea ei, se găsi acum într-una din ulicioarele puţin umblate ale oraşului. Privind înapoi spre uşa prin care ieşise, văzu în lumina singurului felinar de pe străduţă că poarta

---

7-După numele arhitectului italian Andrea Palladio (1518— 1580) care a imitat în construcţiile sale vechiul stil romanic.

era boltită și veche – chiar mai veche decât casa însăși. Era ferecată cu ținte mari de fier, iar piatra din centrul arcului de boltă înfățișa o mască. La origine, masca râdea, lucru ce se mai putea încă desluși de altfel, dar generații întregi de copii din Casterbridge aruncaseră cu pietre în ea, țintind mai ales în gura deschisă, și loviturile îi știrbiseră buzele și fălcile, ca și cum ar fi fost mâncate de boală. Înfățișarea de acum era atât de înspăimântătoare, în pâlpâirea slabă a felinarului, încât fata nu mai putu să o privească. Era primul lucru neplăcut întâlnit în vizita ei.

Ușa străveche și strania prezență a măștii care rânjea sugerau, mai presus de orice, ceva din istoria casei – și anume o taină. Prin străduța din spate puteai ajunge acolo nevăzut de nimeni din multe părți ale orașului – vechiul local de joc, vechiul țarc al boilor, vechea arenă pentru lupte de cocoși, balta în care dispăruseră nenumărați copii nou-născuți. High-Place Hall se putea lăuda, fără doar și poate, cu avantajele unor astfel de vecinătăți.

Elizabeth se întoarse și o luă pe drumul cel mai drept spre casă, dar auzind pași ce se apropiau din capătul ulicioarei și nedorind să fie văzută într-un asemenea loc și la o asemenea oră, se retrase iute. Cum nu avea altă ieșire, se ascunse după o coloană de cărămidă, până când noul venit își va fi urmat drumul.

Dacă l-ar fi privit, ar fi fost surprinsă. Ar fi văzut că trecătorul se îndrepta spre poarta boltită, iar atunci când se opri cu mâna pe clanță, lumina felinarului căzu pe fata lui Henchard. Dar Elizabeth-Jane stătea atât de ascunsă în cotlonul ei, încât nu observă nimic din toatea astea. Henchard intră, ignorând tot atât de complet prezența ei, cum ignora și ea identitatea lui, și dispăru în întuneric. Elizabeth ieși din nou în ulicioară și ajunse acasă cât putu mai repede.

Din cauza dojenilor lui Henchard, ea trăia cu teama permanentă de a nu face ceva ce putea fi socotit vulgar. Și de aici se ajunse la situația stranie de a nu se recunoaște unul pe altul într-un moment critic al vieții lor. Multe lucruri s-ar fi lămurit dacă se întâlneau sau își puneau unul altuia aceeași întrebare: ce căuta el sau ea acolo?

Henchard, oricare ar fi fost treaba care-l mâna spre locuința doamnei străine, ajunse acasă doar puțin mai târziu decât Elizabeth-Jane. Ea își făcuse planul să-i vorbească despre posibilitatea de a pleca din casa lui, chiar în seara aceea. Întâmplările din cursul zilei o

îndemnaseră la aceasta. Dar punerea în practică a planului depindea de dispoziția lui și ea aștepta cu îngrijorare să vadă în cel fel o va trata. Descoperi că intervenise o schimbare în purtarea lui. Nu era numai supărat, era ceva mult mai grav. O indiferență totală luase locul enervării, și răceala lui era de așa natură, încât o încuraja în hotărârea ei de a pleca, chiar mai mult decât ar fi făcut-o o izbucnire de furie.

— Tată, ai ceva împotrivă dacă aș pleca? întrebă ea.

— Să pleci? Nu – deloc. Unde vrei să te duci?

Socoti nepotrivit și inutil să spună deocamdată ceva despre destinația ei cuiva care îi arăta atât de puțin interes. O să afle el destul de curând!

— Mi se oferă un prilej de a mă cultiva și perfecționa și, în același timp, de a nu sta degeaba, răspunse ea cu oarecare șovăire. Am ocazia să obțin un post, într-o casă, unde voi avea posibilitatea să studiez și să văd o societate distinsă.

— Atunci profită de ea – ce mai aștepți? – dacă nu poți să te cultivi aici unde te afli.

— Nu te opui?

— Să mă opun – eu? O – nu. Deloc. După o pauză, urmă: Dar nu vei avea destui bani pentru acest plan măreț fără ajutorul meu, știi asta? Dacă vrei, sunt dispus să-ți dau anual o sumă, ca să nu fii obligată să trăiești din salariul de mizerie pe care ți-l vor plăti probabil persoanele „distinse".

Ea îi mulțumi pentru această ofertă.

— Hai să și facem asta în bună regulă, adăugă el după o pauză. O mică rentă e ceea ce aș vrea să primești – ca să nu depinzi mereu de mine – și nici eu de tine. Îți convine?

— Desigur.

— Atunci, mă ocup să aranjez lucrurile chiar azi.

Părea mulțumit să scape de grija ei prin acest aranjament; în ceea ce îi privea pe ei doi, problema părea rezolvată. Acum, ea nu mai aștepta decât să o întâlnească din nou pe frumoasa doamnă.

Sosi ziua și ceasul hotărât, dar afară era burniță. Elizabeth-Jane, a cărei dispoziție se schimbase între timp trecând de la bucuria sentimentului de independență la grija pentru înjghebarea viitorului, socoti vremea destul de bună pentru ea – o ființă a cărei stea apusese

demult. Singura întrebare era dacă și noua ei prietenă avea să înfrunte burnița. Se duse în cămara unde se țineau ghetele și unde vechile ei încălțări rustice stăteau atârnate într-un cui, nefolosite de când începuse ascensiunea ei socială. Le luă jos, le unse cu cremă neagră peste pielea scorojită și le încălță, ca pe vremuri. Astfel echipată, cu pelerină și umbrelă, se îndreptă spre locul de întâlnire, având intenția, dacă doamna nu era acolo, să o caute acasă. O latură a cimitirului – partea de unde bătea de obicei vântul și ploaia – era adăpostită de un vechi zid de chirpici acoperit cu stuf, ale cărui streșini se întindeau în lături cam câte o jumătate de metru. Dincolo de zid era un arman cu hambare și magazii – locul unde îl întâlnise pe Farfrae cu câteva luni în urmă. La adăpostul streșinii văzu o siluetă feminină: tânăra doamnă venise.

Prezența ei întruchipa atât de fără greș cele mai vii nădejdi ale fetei, încât ea aproape se temu de norocul care-i zâmbea. Închipuirile își fac loc chiar și în cele mai sănătoase minți.

Aici, într-un cimitir vechi ca și civilizația umană, pe vremea cea mai rea, se afla o femeie străină ce exercita asupra ei o fascinație nemaiîntâlnită până atunci. Poate că în făptura ei se ascundea o putere drăcească. Totuși, Elizabeth merse înainte pe lângă clopotnița pe vârful căreia o coadă de steag trosnea zguduită de vânt, și astfel sosi lângă zidul cimitirului.

Doamna avea un aspect atât de vesel stând în ploaie, încât Elizabeth își uită gândurile negre.

— Ei bine, zise doamna, lăsând să se vadă odată cu pronunțarea acestui cuvânt, ceva din albeața dinților prin vălul negru care-i proteja fața, te-ai hotărât?

— Da, m-am hotărât, răspunse fata cu toată convingerea.

— Tatăl dumitale se învoiește?

— Da.

— Atunci, vino.

— Când?

— Acum – cât de curând vrei. Mă gândeam la început să trimit pe cineva să te cheme acasă la mine, socotind că n-ai să te aventurezi până aici pe vântul ăsta. Dar cum mie îmi place să ies, mi-am zis că am să vin întâi să văd dacă te găsesc.

— Tocmai așa m-am gândit și eu.

— Asta arată că o să ne înțelegem bine. Atunci, poți veni azi? Casa mea e așa de goală și de tristă, încât am nevoie de o prezență vie în ea.

— Cred că am să pot veni, zise fata după ce reflectă puțin.

În această clipă niște voci, venind din cealaltă parte a zidului, ajunseră până la urechile lor, purtate de vânt și ploaie. Se auzeau cuvinte ca: „saci", „arii", „treierat", „cules", „târgul de sâmbăta viitoare", fiecare frază fiind ciuntită de palele de vânt, ca un chip într-o oglindă spartă. Amândouă femeile ascultară.

— Cine sunt oameni aceștia? întrebă doamna.

— Unul este tatăl meu. A luat cu chirie armanul și hambarul ăsta.

Doamna părea să fi uitat de treaba ei imediată, ascultând detaliile tehnice ale comerțului cu grâne. În cele din urmă zise:

— I-ai spus că vii aici?

— Nu.

— Ah, cum de nu i-ai spus?

— Am gândit că e mai sigur să plec întâi, deoarece nu știu niciodată în ce dispoziție se găsește.

— Poate că ai dreptate... De altfel, nici nu ți-am spus numele meu. Sunt domnișoara Templeman. Au plecat... cei de dincolo?

— Nu. Au intrat în hambar.

— Hai, e cam umed aici. Am să te aștept azi – să zicem astă-seară la șase.

— Pe unde să intru, doamnă?

— Prin intrarea din față – pe poarta mare. Alta nu există, după câte știu.

Elizabeth-Jane se gândise la portița din dos.

— Poate, dacă nu i-ai spus unde te duci, ar fi mai bine să rămână așa, până pleci de acasă. Cine știe dacă nu se răzgândește.

Elizabeth-Jane dădu din cap.

— Dacă stau și mă gândesc, nu e cazul să mă tem de așa ceva, zise ea cu tristețe. Se poartă foarte rece cu mine.

— Foarte bine. Atunci, la șase.

După ce au ieșit în drumul mare și s-au despărțit, fiecare din ele era ocupată să-și ferească umbrela încovoiată de furia vântului. Totuși, doamna aruncă o privire pe poarta deschisă a armanului, în timp ce trecea, și se opri o clipă cu un picior înainte. Dar în ogradă

nu se vedeau decât clăi de fân și un patul cocoșat, acoperit de mușchi, precum și hambarul ce se ridica chiar în spatele clopotniței, în care tot se mai zbătea o funie, lovind coada steagului.

Henchard nu bănuia că Elizabeth-Jane avea să treacă așa de repede la fapte. De aceea când se întoarse acasă, cu puțin înainte de ora șase, și văzu o trăsură în fața porții, iar pe fiica lui vitregă înconjurată de bocceluțe și cuferașe suindu-se în ea, fu destul de surprins.

— Dar ai spus că pot pleca, tată! îi explică ea prin fereastra cupeului.

— Am zis da. Dar am crezut că e vorba de luna viitoare sau de anul viitor. Pe cinstea mea – se vede că ești tare grăbită! Va să zică așa mă răsplătești pentru grija pe care ți-o port?

— O tată, cum poți să vorbești așa? E nedrept! spuse ea, înfruntându-l curajoasă.

— Bine, bine, fă cum vrei, replică el.

Intră în casă și, văzând că nu i se coborâseră jos toate bagajele, urcă până în camera ei să supravegheze operația. Nu fusese niciodată, de când locuia ea, acolo. Dovezi ale grijii, ale străduinței ei de a progresa erau vizibile pretutindeni în jur – se vădeau în cărțile, schițele, hărțile și micile aranjamente cu efect decorativ, pline de gust. Henchard nu cunoștea nimic din aceste strădanii. Le privi atent, se întoarse brusc și coborî la ușa de intrare.

— Ascultă, vorbi el cu o voce schimbată – acum nu-i mai zicea niciodată pe nume – nu pleca din casa mea. Poate că ți-am vorbit câteodată urât – dar am fost mâhnit peste măsură de faptul... în sfârșit, a fost o cauză.

— Din vina mea? întrebă ea cu adâncă îngrijorare. Ce am făcut?

— Nu pot să-ți spun acum, dar dacă rămâi și continui să stai aici ca fata mea, am să-ți spun când o veni vremea.

Dar propunerea lui venise cu zece minute prea târziu. Elizabeth era în trăsură, iar în închipuire și sosise la casa doamnei ale cărei maniere aveau pentru ea un asemenea farmec.

— Tată, vorbi ea cât putut mai respectuos, cred că e mai bine pentru amândoi să plec acum. Se poate să nu stau prea mult timp; nu voi fi departe și, dacă ai într-adevăr nevoie de mine, pot să mă întorc curând.

El dădu ușor din cap, în semn că luase cunoștință de hotărârea ei, și nimic mai mult.

— Zici că nu te duci departe. Care-ți va fi adresa, dacă vreau cumva să-ți scriu? Sau nu trebuie s-o știu?

— Ba da – desigur. E aici în oraș. High-Place Hall.

— Unde? întrebă Henchard, cu figura înmărmurită.

Elizabeth repetă cuvintele. El nici nu se mișcă, nici nu vorbi; și fata, fluturându-și mâna într-un gest afectuos, porunci birjarului să o ia în sus pe stradă.

XXII

Ne vom întoarce o clipă la seara din ajun, pentru a explica atitudinea lui Henchard.

La ora când Elizabeth-Jane plănuia expediția de recunoaștere la locuința stăpânei gândurilor ei, el fusese destul de surprins primind o scrisoare ce purta pe plic slovele binecunoscute ale Lucettei. Stăpânirea de sine, resemnarea din scrisorile ei anterioare dispăruseră cu totul, și actuala ei stare de spirit părea cu totul alta. Scria acum cu ceva din ușurința naturală care o caracterizase la începutul legăturii lor:

Dragă domnule Henchard,

Să nu fii spurprins. Spre binele tău și al meu, după cum sper, am venit să locuiesc la Casterbridge – pentru cât timp, nu știu. Nu depinde de mine, ci de un altul, de un bărbat care e negustor și primar și are primul loc în inima mea.

Serios vorbind, *mon ami,* nu sunt așa de veselă cum poate apărea din aceste rânduri. Am venit aici, auzind de moartea soției tale – pe care o considerai moartă încă de mult. Biata femeie! Cred că a îndurat multe, fără să se plângă și, deși era cam săracă cu duhul, nu era totuși o proastă. Îmi pare bine că te-ai purtat corect cu ea. Îndată ce am aflat că nu mai e în viață, conștiința mi-a spus destul de limpede că ar trebui să mă străduiesc să împrăștii umbra pe care, din prostie, am lăsat-o să-mi păteze numele, cerându-ți să-ți îndeplinești promisiunea făcută pe vremuri. Sper că ai aceleași gânduri și că vei lua măsuri în acest sens. Cum totuși nu știam exact care este situația ta, sau ce s-a mai întâmplat după despărțirea noastră, am hotărât să vin și să mă stabilesc aici, înainte de a lua contact cu tine. Probabil că și tu gândești ca și mine, în această privință. Sper că o să te pot vedea într-o zi sau două. Până atunci, rămâi cu bine. A ta,

LUCETTA.

P. S. Nu am putut să vin la întâlnirea fixată, cu ocazia trecerii mele prin Casterbridge. Planurile mele au fost schimbate de un eveniment familial, care te va surprinde când ți-l voi povesti.

Henchard auzise că High-Place Hall fusese pregătit pentru a primi un nou locatar. Întrebă, cu un aer nelămurit, pe prima persoană pe care o întâlni:

— Cine va locui în casa asta?

— O doamnă cu numele de Templeman, mi se pare, răspunse informatorul său.

Henchard rumegă lucrurile în gând... „Cred că Lucetta e rudă cu ea", își zise. „Da, trebuie să-i restabilesc reputația, fără îndoială".

Nu privea nicidecum această datorie morală cu neplăcerea pe care i-ar fi produs-o același gând cu câtăva vreme în urmă: se gândea la Lucetta cu interes, dacă nu cu căldură. Crunta dezamăgire încercată la descoperirea faptului că Elizabeth-Jane era fica altuia, și că el însuși nu avea urmași, îi lăsase un gol în inimă, pe care, inconștient, dorea să-l umple. O luase deci pe ulicioara dosnică și intrase în High-Place Hall pe portița lângă care era cât pe ce să se întâlnească cu Elizabeth. De acolo, traversase curtea și întrebase pe un om care despacheta vase de porțelan dintr-o ladă, dacă domnișoara Le Sueur locuia acolo. Domnișoara Le Sueur fusese numele sub care o cunoscuse pe Lucetta sau pe „Lucette", cum își zicea ea pe vremea aceea.

Omul răspunse că nu venise decât o domnișoară Templeman. Henchard plecă, trăgând concluzia că Lucetta nu se mutase încă.

Era abia în fraza întrebărilor când, a doua zi, o văzu plecând pe Elizabeth-Jane. Când ea îi anunță noua adresă, îl cuprinse deodată bănuiala că Lucetta și domnișoara Templeman erau una și aceeași persoană. Își amintea că în vremea când erau mai intimi, numele unei rude bogate, pe care el o considera uneori un personaj mitic, fusese tocmai acesta – Templeman. Deși nu era un vânător de zestre, posibilitatea ca Lucetta să se fi transformat într-o persoană înstărită, prin vreun testament generos făcut de această rudă, adăugă imaginii ei un farmec nou. Henchard se apropia de acel punct mort al vârstei mijlocii când valorile materiale stăpânesc tot mai puternic mintea omului.

Oricum, rămase multă vreme în stadiul întrebărilor și al presupunerilor. Lucetta avea o înclinație deosebită pentru mâzgălitul hârtiei, după cum o dovedise prin avalanșa de scrisori ce au urmat după eșecul planurilor de căsătorie. Îndată după plecarea Elizabethei, o nouă scrisoare fu adusă primarului, expediată tot din High-Place Hall.

M-am instalat în noua mea reședință, scria ea, și mă simt bine, deși până am ajuns aici a fost tare obositor. Știi probabil ce am de gând să-ți spun, sau nu știi? Buna mea mătușă Templeman, văduva bancherului, de a cărei existență însăși, precum și de bogăția ei, te îndoiai pe vremuri, a murit de curând și mi-a lăsat moștenire o parte din avere. Nu vreau să mai intru în alte amănunte; e destul să-ți spun că i-am luat numele, ca să scap de al meu și de neplăcerile legate de el.

Acum sunt propria mea stăpână și m-am hotărât să locuiesc la Casterbridge – la High-Place Hall – ca să nu trebuiască să te deranjezi prea mult, dacă vrei să mă vezi. Prima mea intenție era să nu te informez de schimbările intervenite în viața mea, până când nu mă vei întâlni întâmplător pe stradă, dar mi-am schimbat între timp gândul.

Cunoști probabil aranjamentul pe care l-am făcut cu fiica ta și ai râs fără îndoială de – cum să-i spun? – farsa pe care ți-am jucat-o (cu toată afecțiunea), chemând-o să stea la mine. Dar prima mea întâlnire cu ea a fost o simplă întâmplare. Înțelegi, Michael, de ce am făcut-o? Numai ca să-ți ofer pretextul de a veni la mine acasă să o vizitezi, și astfel să faci cunoștință cu mine în chipul cel mai firesc. E o fată foarte drăguță și spune că ai tratat-o cu nemeritată severitate. Poate că ai făcut asta din grabă, dar nu cu bună știință, sunt sigură. Cum rezultatul a fost că fata s-a apropiat de mine, nu sunt dispusă să te cert.

Din fuga condeiului, rămân a ta,

LUCETTA.

Agitația pe care aceste vești o iscară în sufletul întunecat al lui Henchard îi era plăcută.

Zăbovi îndelung în fața mesei din sufragerie, visând la trecut și,

printr-un transfer aproape mecanic, afecțiunea sa, care nu mai avea obiect de la înstrăinarea de Elizabeth-Jane și de Donald Farfrae, se concentră asupra Lucettei, pentru a nu seca cu totul. Ea era desigur într-o dispoziție foarte propice căsătoriei. Și cum ar fi putut fi altfel o biată femeie care-i dăruise pe vremuri tot timpul și toată inima ei, cu atâta lipsă de rezervă, încât își periclitase grav reputația. Probabil că nu numai dragostea, ci și rațiunea o aduseseră în Casterbridge. Pentru toate acestea, nu o învinovățea.

„Ce femeiușcă șmecheră!" își zise el zâmbind (referindu-se la reușita manevră cu Elizabeth-Jane).

A simți că dorește s-o vadă pe Lucetta, însemna pentru Henchard a pleca chiar în aceeași clipă spre casa ei. Își puse pălăria și ieși. Era între ora opt și nouă seara când bătu la ușa ei. Primi răspunsul că domnișoara Templeman era ocupată în seara aceea, dar că ar fi fericită să-l vadă a doua zi.

„Își cam dă aere!" își zise el. „Și când te gândești că noi doi..."

Dar, de fapt, probabil că ea nu-l așteptase chiar în seara aceea, și refuzul nu-l supără prea tare. Totuși, hotărî să nu se ducă la ea a doua zi.

„Blestematele astea de femei – toate sunt niște prefăcute," fu concluzia lui după această întâmplare.

Să urmărim cursul gândurilor domnului Henchard, ca pe un fir călăuzitor, și să privim în același timp ce se petrece în High-Place Hall în aceeași seară.

La sosire, Elizabeth-Jane fu sfătuită, flegmatic, de o femeie în vârstă să se urce sus în camera ei ca să se dezbrace. Ea răspunse cu multă seriozitate că nici nu se gândea să facă atâta deranj, și-și scoase haina și pălăria în vestibul. A fost apoi condusă până la prima ușă de pe palier și lăsată să se descurce singură mai departe. Camera în care intră era frumos mobilată, ca un mic salonaș sau budoar, iar pe o canapea cu două perne în formă de suluri stătea lungită o femeie frumoasă cu păr negru și ochi mari, a cărei înfățișare trăda originea franceză, cel puțin din partea unuia dintre părinți. Era probabil cu câțiva ani mai mare decât Elizabeth și avea o lumină jucăușă în ochi. În fața canapelei se afla o măsuță cu cărți de joc întinse în dezordine. Stătea într-o atitudine atât de destinsă și de absentă la cele din jur, încât sări ca împinsă de un resort auzind că se

deshidea ușa. Când văzu că e Elizabeth, se liniști iute și veni sprea ea cu un mers săltăreț, pe care numai grația ei înnăscută îl împiedica de a fi prea bătător la ochi.

— Ai cam întârziat, zise ea, luând amândouă mâinile fetei.

— Au fost atâtea nimicuri de aranjat...

— Și pari moartă de oboseală. Hai să te distrez cu niște scamatorii pe care le-am învățat ca să-mi treacă timpul. Stai aici și nu te mișca.

Adună cărțile, trase măsuța în fața ei și începu să le împartă repede, spunându-i Elizabethei să aleagă câteva.

— Ei, ai ales? o întrebă, aruncând jos ultima carte.

— Nu, bolborosi Elizabeth, trezindu-se din visare. Am uitat cu totul... Mă gândeam la dumneavoastră și la mine și ce straniu e că mă aflu aici.

Domnișoara Templeman o privi cu interes și puse cărțile jos.

— Ah, să lăsăm asta, zise ea. Am să mă întind aici, iar tu să stai lângă mine și să vorbim.

Elizabeth se trase în tăcere spre capătul canapelei, cu o expresie de evidentă mulțumire. Se putea vedea că, deși ca vârstă era mai tânără decât cealaltă, ca fel de a fi și de a privi lucrurile părea mult mai înțeleaptă. Domnișoara Templeman se instală în poziția comodă pe care o avusese la început și, întinzindu-și brațul deasupra capului – întrucâtva ca în poza bine-cunoscutei opere a lui Tițian – începu să vorbească cu Elizabeth-Jane, privind spre ea în sus și puțin peste umăr, deasupra brațului îndoit.

— Trebuie să-ți spun ceva, zise. Mă întreb dacă nu ai bănuit până acum. Știi, nu sunt decât de puțină vreme stăpâna unei case și a unei averi mari.

— Oh – numai de puțină vreme? murmură Elizabeth-Jane, și figura arăta o ușoară dezamăgire.

— Ca mic copil am locuit cu tata în diferite orașe de garnizoană și în multe alte locuri, până când ajunsesem să fiu tare plimbăreață și nestatornică. El era ofițer în armată – nu ți-aș fi spus toate astea, dacă nu aș fi socotit că e mai bine să știi adevărul.

— Da, da...

Elizabeth privi gânditoare la lucrurile din jur: micul pian de formă pătrată, cu garnituri de bronz, perdelele de la ferestre, lampa, regii și reginele de pe cărțile de joc și, în sfârșit, chipul răsturnat al Lucettei

Templeman, ai cărei ochi mari, umezi aveau un efect straniu, văzuți peste cap. Mintea ei era preocupată de cultură într-o măsură aproape morbidă.

— Văd că vorbiți franceza și italiana curgător, zise ea. În ceea ce mă privește, n-am reușit până acum decât să învăț puțină latină.

— Ei, în ce privește limbile, în insula mea natală nu e mare lucru să vorbești franceza. Mai curând invers.

— Unde e insula aceasta?

Cu oarecare jenă domnișoara Templeman zise:

— Jersey. Acolo se vorbește franceza pe o parte a străzii, și engleza pe cealaltă parte, și o limbă amestecată pe mijlocul drumului. Dar e multă vreme de când n-am mai fost pe acolo. Bath este de fapt localitatea unde a stat mai mult familia mea, deși strămoșii mei din Jersey erau de neam tot așa de bun ca și cei din Anglia. Se numeau Le Sueur, o familie veche, care a făcut fapte mari pe vremuri. După moartea tatălui meu, m-am întors și am locuit un timp acolo. Dar astea sunt lucruri trecute, pe care nu pun mare preț. Acum sunt o adevărată englezoaică în ceea ce privește sentimentele și preferințele mele.

Limba Lucettei o luase cu o clipă înaintea judecății. Sosise în Casterbridge dându-se drept o doamnă din Bath, și avea motive serioase să nu pomenească de viața ei din Jersey. Dar prezența Elisabethei o făcuse să vorbească mai liber și astfel să uite de o hotărâre luată cu multă chibzuință. Cum fata era o ascultătoare foarte discretă, cuvintele Lucettei nu merseră însă mai departe, și după această primă confesiune vorbi cu atâta prudență, încât nu părea posibil ca ea să mai fie identificată drept tânăra din Jersey care fusese prietena apropiată a lui Henchard într-un moment critic. Printre cele mai amuzante măsuri de precauție, era evitarea cu consecvență a oricărui cuvânt francez, dacă se întâmpla să-i vină pe limbă mai repede decât echivalentul său englezesc. Îl înghițea cu repeziciunea Apostolului lipsit de tărie, căruia i se spusese: Vorbirea ta te trădează.

A doua zi, pe fața Lucettei se citea limpede așteptarea. Se îmbrăcă pentru a-l primi pe domnul Henchard și-i aștepta nerăbdătoare vizita înainte de amiază; cum nu veni, continuă să-l aștepte și toată după-masa, dar nu-i spuse fetei că persoana șteptată era tatăl ei

vitreg.

Ședeau la fereastra aceleiași camere, din casa cea mare de piatră, croșetând și privind în jos piața, care era plină de animație. Elizabeth putea vedea pălăria tatălui ei printre celelalte pălării, dar nu știa că Lucetta urmărea același obiect, cu un interes și mai mare.

Henchard se mișca prin mulțimea care în acest loc amintea de agitația unui furnicar; mai departe, unde se aflau tarabele cu fructe și zarzavaturi, era mai multă liniște. Fermierii preferau acea răspântie largă pentru a se întâlni și a încheia tranzacții, în ciuda înghesuielii și a pericolului de a fi loviți de vehiculele care traversau piața; veneau mai curând aici, decât în hala sumbră care le fusese atribuită în acest scop. Aici apăreau regulat o dată pe săptămână, formând o lume aparte, bărbați cu jambiere, biciuști și săculețe cu mostre, cu burți respectabile ca niște povârnișuri de deal, oameni ale căror capete se clătinau în mers ca arborii bătuți de vântul toamnei și care, atunci când stăteau de vorbă, își schimbau poziția corpului, lăsându-se ușor pe genunchii puțin desfăcuți și înfundându-și mâinile în buzunarele unor ascunse veste interioare. Fețele lor radiau o căldură tropicală, căci deși când stăteau acasă expresia lor varia după anotimpuri, chipurile cu care veneau la târg în tot cursul anului dogoreau ca focul.

Hainele erau purtate aici ca și cum ar fi fost un lucru supărător, o necesitate jenantă. Unii erau bine îmbrăcați, dar majoritatea erau cu totul nepăsători în această privință; apăreau în costume care reprezentau adevărate documente istorice, mărturisind faptele, strădaniile zilnice și intemperiile suferite de respectivul posesor al hainei timp de ani întregi. Totuși mulți dintre ei purtau în buzunare carnete de cecuri mototolite care, încasate la banca din apropiere, reprezentau mii de lire sterline. De fapt, ceea ce însemnau aceste dizgrațioase siluete umane erau mai ales banii în numerar – bani cu adevărat peșin – nu disponibili peste un an ca banii unui nobil, sau adesea puși la bancă la păstrare ca banii unui liber profesionist, ci bani gheață în mâinile lor mari, lătărețe.

În ziua aceea apăruseră în mijlocul fermierilor vreo câțiva meri, stând drept în sus ca și cum ar fi crescut acolo, până când se văzu că pomii erau ținuți în mână de niște țărani care veniseră din regiunea de livezi să-i vândă aici, aducând pe cizmele lor pământ din locul de

baștină. Elizabeth-Jane, care-i mai văzuse și alte dăți, zise:

— Mă întreb dacă sunt tot aceiași pomi pe care-i aduc în fiecare săptămână?

— Ce pomi? întrebă Lucetta, absorbită în urmărirea lui Henchard.

Elizabeth răspunse vag, căci un fapt nou îi opri vorba în gât. În spatele unuia dintre pomi stătea Farfrae, discutând aprins cu un fermier despre conținutul unui săculeț cu mostră de grâu. Henchard se apropiase întâmplător, întâlnindu-l pe tânărul scoțian, a cărui privire părea să întrebe: „Oare vorbim unul cu altul?" Fata văzu cum ochii tatălui ei vitreg luară o căutătură care însemna: „Nu." Elizabeth-Jane oftă.

— Te interesează în mod deosebit cineva de acolo?

— O nu, răspunse tovarășa ei, o bruscă roșeață acoperindu-i obrajii.

Din fericire silueta lui Farfrae fu repede ascunsă de un pom. Lucetta o privi cu insistență.

— Ești sigură? zise ea.

— O da, răspunse Elizabeth-Jane.

Lucetta privi din nou pe fereastră.

— Bănuiesc că toți aceștia sunt fermieri, observă ea.

— Nu. Uite domnul Bulge – e negustor de vinuri; mai e și Benjamin Brownlet – geambaș de cai – și Kitson, crescător de porci, și Yopper, cel ce face strigările la licitații, în afară de berari, morari și alții.

Farfrae se vedea bine acum, dar ea nu-i pomeni numele.

După-amiaza de sâmbătă trecu astfel fără vreun program. Târgul se schimbase acum, trecând de la ceasul negocierii mostrelor la ceasul mai calm dinaintea plecării spre casă, când oamenii mai stăteau la taclale. Henchard nu venise s-o vadă pe Lucetta, deși fusese așa de aproape. Probabil că a fost prea ocupat, gândi ea. Va veni duminică sau luni.

Dar duminica și lunea veniră și trecură, fără ca musafirul să se arate. Lucetta își repeta pregătirile vestimentare cu o grijă scrupuloasă. Începu să se simtă deprimată. Trebuie să spunem de la început că Lucetta nu mai nutrea față de Henchard acea afecțiune vie ce o caracterizase în prima fază a prieteniei lor; sfârșitul nefericit al situației de atunci îi răcise considerabil dragostea. Dar îi mai

rămăsese, ca o obligație de conștiință, dorința de a se căsători cu el acum, când nu mai exista nicio piedică în calea unui asemenea proiect, și de a-și reface astfel reputația. Aceasta constituia în sine o satisfacție la care putea spera. Avea de partea ei puternice motive de convenință socială, care toate pledau în favoarea unei căsătorii, și el nu-i mai putea opune niciunul care să justifice o amânare, având în vedere că ea devenise între timp și bogată.

Marți se ținea marele târg de sărbătoarea întâmpinării Domnului. La masa de dimineață, Lucetta îi spuse cu un aer detașat Elizabethei:

— Îmi închipui că tatăl dumitale o să vină să te vadă astăzi. Cred că o să fie în piață, împreună cu alți negustori de cereale.

Fata clătină din cap:

— Nu o să vină.

— De ce?

— E pornit împotriva mea, spuse ea cu o voce surdă.

— V-ați certat mai rău decât știu eu?

Elizabeth, vrând să-l apere pe omul pe care-l credea tatăl ei de acuzația de a fi un tată denaturat, zise „da".

— Atunci, locul unde te afli va fi cel de care se va feri cel mai mult?

Elizabeth încuviință trist din cap.

Lucetta privi în gol, își încruntă sprâncenele-i frumoase și gura i se strâmbă, apoi izbucni într-un plâns cu sughițuri. Era o catastrofă – tot planul ei ingenios se prăbușise.

— O, dragă domnișoară Templeman – ce s-a întâmplat? exclamă tovarășa ei.

— Îmi place foarte mult compania dumitale, zise Lucetta îndată ce-și recapătă graiul.

— Da, da, și eu mă simt bine cu dumneavoastră, o asigură Elizabeth cu gingășie.

— Dar... dar...

Lucetta nu putu să termine fraza, care urma desigur să spună că dacă Henchard avea o asemenea antipatic profundă pentru fata lui, cum părea acum să fie cazul, Elizabeth-Jane va trebui să plece; era o dezagreabilă necesitate. O soluție provizorie îi veni în gând.

— Domnișoară Henchard, vrei să-mi faci niște comisioane îndată ce terminăm micul dejun? Ah da. E foarte drăguț din partea

dumitale. Vrei să te duci să-mi comanzi...

Și enumeră mai multe articole de procurat prin diferite magazine, care o vor ține pe Elizabeth ocupată cei puțin o oră-două.

— Și, ai văzut vreodată muzeul?

Elizabeth-Jane nu-l văzuse.

— Atunci, în locul dumitale, m-aș duce numaidecit să-l vizitez. E o casă veche într-o stradă lăturalnică – am uitat cum îi zice, dar o să-l găsești – sunt acolo o mulțime de lucruri interesante – schelete, dinți, oale și cratițe vechi, încălțări antice, ouă de păsări – totul e admirabil și instructiv. Sunt sigură că o să stai acolo până te-o răzbi foamea.

Elizabeth se îmbrăcă repede și plecă. „Mă întreb de ce o fi vrând să scape de mine azi!" își zise ea tristă. Faptul că era mai multă nevoie acum de absența, decât de serviciile sau de priceperea ei, îi apăruse foarte limpede Elizabethei, cu toată aparenta ei naivitate și cu toată lipsa de explicație a unei asemenea dorințe.

Abia dacă plecase de vreo zece minute, când una din servitoarele Lucettei fu trimisă la Henchard cu un bilețel. Conținutul era scurt:

Dragă Michael,

Vei sta azi două sau trei ore în fața casei mele, cu treburile tale. Așa că, te rog, intră să mă vezi. Sunt mâhnită că nu ai venit până acum, căci nu-mi pot stăpâni îngrijorarea în ceea ce privește relațiile noastre echivoce, mai ales acum când averea mătușii mele mi-a dat un loc mai însemnat în societate. M-am gândit că prezența fiicei tale aici poate să fie motivul pentru care m-ai neglijat. De aceea, am trimis-o în oraș, și va lipsi toată dimineața. Spune că vii cu o treabă – voi fi acasă singură.

LUCETTA.

Când slujnica se întoarse, stăpâna ei îi spuse că dacă va veni un domn, să-l poftească imediat înăuntru și se pregăti de așteptare.

Din punct de vedere sentimental, nu ținea prea mult să-l vadă – dar întârzierea lui o supărase. Era absolut necesar, și cu un oftat se instală într-un mod cât mai atrăgător într-un fotoliu – întâi într-un fel, apoi în altul, pe urmă așa ca să-i cadă lumina pe păr.

În sfârșit, se întinse pe canapea în poziția ușor arcuită care-i stătea

așa de bine și, cu un braț îndoit deasupra frunții, privea către ușă. Aceasta, hotărî ea, era de fapt cea mai bună poziție și rămase așa până când un pas bărbătesc se auzi pe scări; Lucetta, uitând de curbele corpului savant aranjate (căci natura era deocamdată mai puternică decât arta) sări și se ascunse în dosul unei draperii, într-un acces de timiditate.

Deși pasiunea ei propriu-zisă era pe cale de dispariție, situația era totuși tulburătoare, și nu-l văzuse pe Henchard de la – presupusa temporară – despărțire de el la Jersey.

Auzi servitoarea poftind musafirul în cameră, închizând ușa după el și plecând pentru a-și căuta stăpâna. Lucetta dădu la o parte perdeaua cu un gest nervos. Omul din fața ei nu era Henchard.

XXIII

Gândul că musafirul ar fi putut să fie altul decât Henchard îi trecuse iute prin minte Lucettei, chiar când era pe punctul de a-și face apariția; dar acum era prea târziu să se retragă.

Bărbatul era vizibil mai tânăr decât primarul din Casterbridge, blond, proaspăt, frumos și subțire. Purta jambiere elegante cu nasturi albi, ghete bine lustruite cu nesfârșite găuri pentru șireturi, pantaloni de catifea în dungi, de culoare deschisă și o haină cu vestă neagră; în mână ținea o cravașa cu mâner de argint.

Lucetta roși și zise cu un bizar amestec de îmbufnare și amuzament:

— Oh, m-am înșelat!

Vizitatorului, dimpotrivă, nu-i venea deloc să râdă.

— Dar... vă rog să mă scuzați! zise el pe un ton grav. Am întrebat de domnișoara Henchard și m-au condus aici sus – vă rog să credeți că nu aș fi dat buzna așa, nepoliticos, în casa dumneavoastră dacă aș fi știut!

— Eu am fost cea nepoliticoasă, zise ea.

— Dar oare am greșit adresa, doamnă? întrebă domnul Farfrae clipind uluit și plesnindu-și jambierele cu biciușca.

— O nu, domnule, luați loc. Acum că ați intrat, trebuie să stați puțin, îl asigură Lucetta, pentru a-i îndepărta stingherea. Domnișoara Henchard va veni numaidecât.

Asta nu era tocmai adevărat, dar era ceva în tânărul acesta – prospețimea lui nordică, severitatea și farmecul lui de instrument bine acordat – care trezise încă de la prima vedere interesul lui Henchard, al Elizabethei-Jane și al veselei societăți de la cei Trei Marinari, și care acum îi făcea prezența neașteptată deosebit de atrăgătoare pentru Lucetta. El ezită puțin, se uită la scaunul oferit, gândi că nu prezenta niciun pericol (deși exista unul) și se așeză.

Intrarea bruscă a lui Farfrae era rezultatul permisiunii acordate de

Henchard de a se întâlni cu Elizabeth-Jane, dacă avea de gând să-i mai facă curte. La început nu dăduse prea mare atenție scrisorii trimise de Henchard, dar o afacere recent încheiată în condiții extrem de favorabile îl pusese în termeni buni cu toată lumea și îl făcu să-și dea seama că putea să se căsătorească oricând, dacă dorea. Și, în acest caz, cine putea să fie o soție mai plăcută, modestă și potrivită din toate punctele de vedere, decât Elizabeth-Jane? Pe lângă calitățile personale ale fetei, o asemenea alianță era recomandabilă și pentru faptul că ar fi adus cu sine, în chip firesc, o reconciliere cu fostul său prieten Henchard. Îi iertă deci stilul brutal și, în dimineața aceea, în drum spre târg, trecu pe la casa primarului, de unde află că fiica lui locuia acum la domnișoara Templeman. Puțin enervat că n-o găsise așteptându-l – bărbații își fac uneori asemenea închipuiri – se grăbi spre High-Place Hall, pentru a nu o găsi nici aici pe Elizabeth-Jane, ci pe stăpâna casei.

— Târgul de azi pare să fie destul de mare, zise ea când, printr-o naturală deviere a privirii, ochii lor se îndreptară spre scena însuflețită de afară. Numeroasele dumneavoastră bâlciuri și târguri îmi trezesc mereu interesul. La câte lucruri nu mă gândesc privindu-le de aici!

El păru să ezite puțin asupra răspunsului. În pauzele conversației, zgomotul din piață ajungea până la ei – voci ce semănau cu valurile mărunte ale unei mări, câte una ridicându-se din când în când deasupra celorlalte.

— Priviți adesea pe fereastră? întrebă el.

— Da – foarte des.

— Căutați pe cineva pe care-l cunoașteți?

De ce a trebuit oare să răspundă astfel:

— Mă uit doar ca la un tablou. Dar, continuă ea, întorcându-se spre el cu un zâmbet, poate că de acum înainte așa am să fac – am să mă uit după dumneavoastră. Veniți întotdeauna aici, nu? Ah – nu vorbeam serios! Dar e amuzant să te uiți după cineva pe care-l cunoști, într-o mulțime de alți oameni, chiar dacă nu ai nimic cu el. Îți mai ușurează teribila deprimare pe care o simți în mijlocul unei mulțimi cu care nu ai niciun contact, nici măcar printr-un singur individ.

— Da, da. S-ar zice că suferiți de singurătate, doamnă.

— Nimeni nu știe cât de singură sunt.

— Dar se spune că sunteți bogată!

— Dacă e așa, atunci înseamnă că nu știu să mă bucur de bogăție. Am venit la Casterbridge crezând că îmi va place să stau aici. Dar mă întreb dacă voi rămâne.

— De unde ați venit, doamnă?

— De pe lângă Bath.

— Și eu vin de pe lângă Edimburgh, murmură el. E mai bine să stai în locul tău natal, ăsta-i adevărul. Dar omul trebuie să se ducă acolo unde poate să câștige mai bine. E păcat, dar cam așa se întâmplă întotdeauna! Și totuși, mie mi-a mers foarte bine anul acesta. O da, continuă el cu un entuziasm naiv. Vedeți omul acela cu haina de șiac? Am cumpărat mult de la el în toamna asta, când prețul grâului era mai scăzut, și apoi când s-a ridicat puțin am vândut tot stocul. Mi-a adus un mic profit, în timp ce fermierii își țineau marfa sperând să obțină sume mai mari. Da, deși șobolanii le găureau magaziile, tocmai după ce am vândut eu, prețurile au scăzut din nou și am cumpărat grâul celor care-l păstraseră, pe mai puțin decât prima dată. Și-apoi, exclamă Farfrae impetuos, cu fața îmbujorată, l-am vândut din nou peste câteva săptămâni când prețurile s-au urcat din nou. Și astfel, mulțumindu-mă cu profituri mici, de mai multe ori repetate, am ajuns să câștig cinci sute de lire – chiar așa – (lovi masa cu palma, uitând cu totul unde se afla) – în timp ce alții, ținându-și banii sub saltea, nu au câștigat nimic!

Lucetta îl privea cu un ochi critic. Era pentru ea un tip de om cu totul nou. În cele din urmă ochii li se întâlniră.

— Ah, vă plictisesc cu astea, exclamă el.

Ea răspunse:

— Nu, deloc, și roși puțin.

— Atunci?

— Dimpotrivă. Sunteți foarte interesant. Vreau să spun... dumneavoastră, scoțienii, adăugă ea, corectându-se iute. Sunteți atât de lipsiți de excesele temperamentului sudic. Noi, oamenii obișnuiți, suntem fie de un fel fie de altul – înfierbântați sau reci, pasionați sau indiferenți. Dumneavoastră aveți amândouă temperamentele, în același timp.

— Cum înțelegeți asta, doamnă? Făceți-mă și pe mine să pricep

mai limpede.

— Vă înflăcărați – când vă gândiți să rămâneți aici. În clipa următoare sunteți trist – atunci vă gândiți la Scoția și la prietenii de acolo.

— E adevărat că mă duce gândul uneori acasă, zise el simplu.

— Și pe mine – atât cât îmi pot îngădui. Dar casa unde m-am născut eu era o casă veche și au dărâmat-o ca să modernizeze strada, așa că acum nu prea pot spune că am un anumit loc la care să mă gândesc.

Lucetta nu mai adăugă, cum ar fi trebuit, că acea casă se afla la St. Helier, și nu la Bath.

— Dar munții, și cețurile, și stâncile au rămas. Astea nu vă amintesc de locul natal?

Ea clătină din cap.

— Mie da – mie da, vorbi el încet.

Se părea că gândul îi zboară către nord. Fie că originea unei asemenea dispoziții era de natură etnică sau strict personală, ceea ce spusese Lucetta despre el era perfect adevărat. Cele două tendințe care se împleteau în caracterul lui Farfrae – cea comercială și cea romantică – apăreau uneori foarte distincte. Asemenea culorilor dintr-o țesătură pestriță, aceste fire contrastante puteau fi văzute cum se împletesc, fără să se amestece totuși.

— Ați dori să fiți din nou acasă, vorbi ea.

— Ah nu, doamnă, protestă Farfrae, revenindu-și brusc.

Târgul ce se desfășura, dincolo de fereastra lor, era acum în toi. Era cel mai mare târg din tot anul pentru angajarea de muncitori agricoli, și se deosebea cu totul de bâlciul ce avusese loc cu câteva zile mai înainte. Văzută de la distanță, mulțimea apărea ca o masă de un cafeniu deschis, cu pete albe – acesta era grupul muncitorilor sezonieri care așteptau să-și găsească un stăpân. Bonetele înalte ale femeilor, ca niște coviltire, rochiile lor de bumbac și broboadele în pătrățele se amestecau cu cămășile de pânză groasă ale cărăușilor care așteptau și ei să fie angajați. Printre ceilalți, la marginea trotuarului, stătea un bătrân păstor care atrase privirea Lucettei și a lui Farfrae prin imobilitatea lui. Era evident un om greu încercat de soartă. Bătălia vieții fusese dură pentru el, căci, chiar de la început, natura îl năpăstuise dindu-i un trup pirpiriu. Acum era așa de

încovoiat de ani și de muncă grea, încât cineva, care s-ar fi apropiat de el pe la spate, n-ar fi reușit să-i vadă capul. Își înfipsese vârful toiagului în șanț și se sprijinea pe mânerul curbat, lustruit ca argintul, atâta fusese frecată suprafața lemnului de mâinile lui. Uitase cu totul unde se afla și pentru ce venise; ochii îi erau pironiți în pământ. Puțin mai departe se duceau negocieri care-l priveau pe el, dar nu le auzea și prin mintea lui păreau să treacă imagini plăcute ale izbânzilor din tinerețe, când priceperea lui îi permitea să-și aleagă orice stăpân ar fi vrut.

Tratativele se duceau între un fermier dintr-un ținut mai îndepărtat și fiul bătrânului cioban. Se ivise o dificultate; gospodarul nu voia să ia numai coaja și să lase miezul acestui târg, cu alte cuvinte nu angaja pe bătrân fără să-l ia și pe cel tânăr, iar flăcăul avea o drăguță la ferma unde lucra acum, care stătea deoparte, așteptând sentința cu buzele palide de emoție.

— Îmi pare rău să te las, Nelly, zise tânărul cu mâhnire, dar vezi și tu, nu pot să-l las pe taica să moară de foame, nu mai are de lucru de la Bunavestire. O să fiu doar la treizeci și cinci de mile depărtare.

Buzele fetei tremurară.

— Treizeci și cinci de mile! murmură ea. Ah, las' că-i destul. N-o să te mai văd niciodată!

Era într-adevăr o distanță deznădăjduitor de lungă, depășind raza de acțiune a magnetului lui Cupidon, căci tinerii sunt tineri, la Casterbridge ca și aiurea.

— O, nu, nu – n-o să te mai văd, insistă ea, pe când el o lua de mână, și-și întoarse capul spre zidul casei unde sta Lucetta pentru a-și ascunde plânsul. Fermierul spuse că o să-i dea tânărului o jumătate de oră de gândire pentru răspunsul definitiv și se îndepărtă, lăsând pe cei trei în mare jale.

Ochii Lucettei, plini de lacrimi, îi întâlniră pe ai lui Farfrae. Spre mirarea ei, și ochii lui erau umezi.

— E foarte greu, zise ea cu simțire. Îndrăgostiții nu ar trebui despărțiți! O, dacă aș avea eu puterea asta, aș lăsa oamenii să trăiască și să se iubească după placul inimii!

— Poate că pot aranja eu să nu fie despărțiți, zise Farfrae. Am nevoie de un tânăr căruțaș și poate că o să-l iau și pe bătrân – da, nu cred că o să mă coste prea mult, și fără îndoială o să-i găsesc și lui

vreo întrebuințare.

— O, sunteți prea bun! exclamă ea încântată. Mergeți să le propuneți, și spuneți-mi și mie dacă ați izbutit.

Farfrae ieși și ea îl văzu vorbind cu cei trei. Fețele lor se luminară și târgul se făcu numaidecât.

Farfrae veni înapoi de îndată ce treaba fu încheiată.

— Ați făcut o faptă foarte bună, zise Lucetta. În ceea ce mă privește, am hotărât ca toate servitoarele mele să aibă drăguți, dacă au chef. Luați și dumneavoastră aceeași hotărâre.

Farfrae își luă un aer mai serios, dând ușor din cap.

— Eu trebuie să fiu ceva mai sever, zise el.

— De ce?

— Dumneavoastră sunteți o femeie bogată, iar eu nu sunt decât un mic negustor de cereale și fân, care se zbate să reușească.

— Și eu sunt o femeie foarte ambițioasă.

— Ah – ei bine, nu pot să vă explic. Nu mă pricep să vorbesc cu doamnele, fie că sunt ambițioase sau nu, și ăsta-i adevărul, afirmă Donald cu un vizibil regret. Încerc să fiu omenos cu muncitorii mei – nimic mai mult!

— Văd că sunteți așa cum ați spus, replică ea, dobândind asupra lui un fel de superioritate în aceste schimburi de aprecieri sentimentale.

Sub impresia acestei dovezi de intuiție feminină, Farfrae privi din nou pe fereastră, în mijlocul pieței.

Doi fermieri se întâlniseră și dăduseră mâna și, fiind foarte aproape de fereastra Lucettei, vorbele lor puteau fi ușor auzite, așa cum fuseseră auzite și cuvintele celorlalți.

— L-ai văzut azi pe domnul Farfrae? întrebă unul din ei. M-am înțeles cu el să ne întâlnim aici la douăsprezece fix, și am bătut târgul în lung și-n lat de vreo cinci-șase ori, da' nici picior de Farfrae. Mă mir, că altfel are obiceiul să se țină de cuvânt.

— Am uitat cu totul de această întâlnire, murmură Farfrae.

— Acum trebuie să plecați, nu-i așa?

— Da, răspunse el.

Dar tot mai rămase pe loc.

— Mai bine v-ați duce, îl îndemnă ea, să nu pierdeți un client.

— Domnișoară Templeman, să știți că mă supăr de-a binelea,

protestă Farfrae.

— Atunci, ce-ar fi să nu plecați și să mai stați puțin?

Se uită îngrijorat la fermierul care-l căuta și care tocmai atunci se îndrepta în chip periculos spre locul unde se afla Henchard. Își întoarse apoi privirea spre ea și lucrurile din jur.

— Îmi place să stau aici, dar mă tem că va trebui să plec, zise el. Afacerile nu trebuiesc neglijate, nu-i așa?

— Nici măcar o clipă.

— E adevărat. Am să viu altă dată – dacă-mi permiteți, doamnă.

— Desigur, zise ea. Ceea ce ni s-a întâmplat azi a fost foarte curios.

— Un lucru la care să ne gândim când vom fi singuri.

— Știu și eu? De fapt, e destul de banal.

— Nu, n-aș zice asta. O, nu!

— În fine, orice a fost, a trecut acum. Piața vă așteptă să vă duceți.

— Da, da, târgul, afacerile! Ce păcat că sunt și afaceri pe lume!

Lucettei îi veni aproape să râdă – chiar ar fi râs dacă ființa ei n-ar fi fost ușor tulburată de o emoție.

— Cum vă schimbați! zise ea. N-ar trebui să vă schimbați așa.

— N-am avut asemenea gânduri înainte, se apără scoțianul cu o privire sinceră, ușor rușinată, scuzându-se pentru slăbiciunea lui. Numai de când am venit aici și v-am văzut.

— Dacă așa stau lucrurile, mai bine nu mai mă priviți. Vai de mine, mi se pare că v-am demoralizat cu totul.

— Dar fie că mă uit sau nu, tot am să vă văd în gândurile mele. Ei, acum mă duc – vă mulțumesc pentru plăcerea acestei vizite.

— Mulțumesc pentru că ați rămas.

— Poate că o să-mi revină mintea de negustor, de îndată ce voi ieși de aici. Dar nu sunt sigur – nu știu!

În timp ce el pleca, ea îi spuse cu însuflețire:

— S-ar putea să auziți cu timpul despre mine, aici la Casterbridge, spunându-se tot felul de lucruri. Dacă vi se va spune că sunt o cochetă, ceea ce este posibil să se zică din cauza unor întâmplări din viața mea, să nu credeți, căci nu sunt așa.

— Jur că n-am să cred, spuse el cu fervoare.

Așa s-au întâmplat lucrurile cu cei doi. Ea ațâțase entuziasmul

tânărului, până când îl făcu să clocotească de pasiune; iar el, care la început nu-i oferise decât un nou mod de a-și petrece ceasurile de trândăvie, ajunse să trezească în ea un serios interes. De ce s-a întâmplat așa? Nici ei n-ar fi putut să spună. Ca fată tânără, Lucetta nu s-ar fi uitat niciodată la un negustor. Dar valurile vieții, la care s-au adăugat și imprudența aventurii cu Henchard, îi slăbiseră mult simțul critic în ceea ce privește situația socială. Pe vremea când era săracă, fusese respinsă de societatea căreia îi aparținea prin naștere; și acum nu avea nicio dorință de a încerca să reintre în această lume. Inima ei tânjea după un port în care să ancoreze și să fie liniștită. Fie că marea era calmă, fie agitată, nu-i mai păsa, atâta vreme cât se putea adăposti la căldura unui suflet omenesc.

Farfrae fu condus până la ușă; între timp uitase cu totul că scopul lui inițial era să o vadă pe Elizabeth. Lucetta îl urmări de la fereastră trecând prin furnicarul de fermieri și argați. Putea vedea, după mersul lui, că era conștient de ochii care-l priveau de la fereastră și se înduioșa de modestia lui. Acest sentiment o făcu să reconsidere gândul că vizitele lui viitoare ar fi nepotrivite. Farfrae intră în clădirea pieții și nu-l mai văzu.

Trei minute mai târziu, după ce plecase de la fereastră, câteva ciocănituri puternice în ușă răsunară în toată casa și jupâneasa dădu fuga pe scară.

— Primarul, anunță ea.

Lucetta se întinse pe sofa și începu să privească visătoare printre degete. Nu răspunse numaidecât și fata repetă informația, adăugând:

— Și a mai zis că e cam grăbit și nu poate să stea prea mult.

— Oh, atunci spune-i că deoarece și eu am o migrenă, n-am să-l rețin.

Mesajul fu transmis întocmai și ea auzi ușa închizându-se.

Lucetta venise la Casterbridge să redeștepte sentimentele lui Henchard. Le înviorase, și acum era indiferentă la materializarea acestor sentimente.

Părerea ei de azi dimineață cu privire la prezența Elizabethei-Jane, ca element supărător, se schimbă cu totul, și acum nu mai simțea nevoia de a scăpa de fată, de dragul tatălui ei. Când tânăra inocentă se întoarse acasă, neștiind nimic despre schimbările intervenite în fluxul lucrurilor, Lucetta se duse spre ea și-i spuse foarte sincer:

— Tare mă bucur că ai venit. Ai să stai mult la mine, nu-i așa?

Elizabeth folosită ca un câine de pază pentru a-i ține tatăl la distanță – ce idee nouă! Totuși, ideea nu era rea. Henchard o neglijase în ultimul timp, după ce o compromisese așa de grav în trecut. Cel mai ușor lucru ce-l putea face acum, când el era liber și ea bogată, ar fi fost să răspundă prompt și din toată inima la invitația ei.

Sentimentele ei se răzvrătiră, apoi se domoliră, umplând-o de o stranie îngrijorare prin impetuozitatea lor. Și astfel se încheie acea zi din viața Lucettei.

XXIV

Biata Elizabeth-Jane, nebănuind ce festă îi jucase piaza rea, sugrumând în faşă afecţiunea născândă a lui Donald Farfrae, era bucuroasă să audă cuvintele Lucettei prin care o invita să rămână la ea.

Căci, pe lângă faptul că locuinţa Lucettei însemna pentru ea un cămin, vederea asupra pieţei prezenta pentru ea tot atâta atracţie ca şi pentru Lucetta. Acea răspântie juca rolul spaţiului deschis din spectacolele dramatice tradiţionale, unde incidentele ce se petreceau erau în directă legătură cu vieţile celor care locuiau în jur. Fermieri, negustori, lăptari, vraci, păsărari apăreau aici în fiecare săptămână şi dispăreau pe măsură ce se lăsa seara. Era punctul nodal al tuturor orbitelor.

Pentru cele două tinere, intervalul între o sâmbătă şi alta era ca şi cel care desparte două zile. Din punct de vedere emotiv, nu trăiau deloc în aceste intervale. Pe oriunde s-ar fi dus în alte zile, în zilele de târg rămâneau neapărat acasă. Amândouă aruncau priviri furişe pe fereastră, urmărind umerii şi capul lui Farfrae. Faţa i-o vedeau doar rareori, căci fie din timiditate, fie pentru a nu-şi abate gândurile de la treburile lui negustoreşti, evita să se uite în direcţia lor.

Astfel continuară lucrurile, până când o anumită dimineaţă de târg aduse cu sine o nouă senzaţie. Elizabeth şi Lucetta luau masa de dimineaţă, când sosi un pachet de la Londra cu două rochii pentru stăpâna casei. Lucetta o chemă pe Elizabeth din sufragerie, şi fata, intrând în dormitor, văzu două toalete întinse pe pat, una de un vişiniu închis, cealaltă mai deschisă la culoare. Câte o mănuşă se afla la capătul fiecărei mâneci, o bonetă deasupra fiecărui guler şi umbrelele asortate alături de mănuşi. Lucetta stătea lângă rochiile ce sugerau nişte fiinţe vii, privindu-le şi meditând adânc.

— Eu nu m-aş gândi atât ce să aleg, zise Elizabeth, observând intensitatea cu care ea frământa în minte întrebarea dacă o rochie

sau cealaltă îi va sta mai bine.

— Dar să iei o hotărâre în privința unei toalete noi e un lucru chinuitor, zise Lucetta. Toată primăvara poți fi persoana aceasta (arătând spre una din toalete) sau cealaltă, cu totul diferită (arătând spre cealaltă). Și una din cele două – nu se știe care – s-ar putea să fie nereușită.

Au luat în sfârșit hotărârea ca domnișoara Templeman să fie, cu orice risc, persoana în vișiniu. A încercat rochia și verdictul a fost că-i venea de minune: Lucetta trecu, astfel îmbrăcată în camera din față, cu Elizabeth după ea.

Dimineața era excepțional de senină pentru acel anotimp. Soarele cădea din plin pe casele și pe trotuarul din fața reședinței Lucettei, inundând cu sclipirea lor încăperile de la stradă. Deodată, după un huruit de roți, acestei lumini egale i se adăugă o serie de fantastice iradiații jucând pe tavane; cele două femei se întoarseră spre fereastră. Chiar peste drum se oprise un vehicul cu aspect straniu, ca și cum ar fi fost plasat acolo pentru a fi expus privirii curioșilor.

Era o mașină agricolă de modă nouă, numită semănătoare, atunci necunoscută în forma ei modernă în acest colț al țării, unde se mai folosea încă pentru semănat venerabilul talger, ca pe vremea celor șapte state anglo-saxone.

Sosirea ei a creat tot atâta senzație în târgul de grâu, cât ar fi creat în zilele noastre apariția unei mașini de zburat în Charing Cross. Fermierii se îmbulziră, femeile se apropiară, copiii se băgară în – și pe sub ea. Semănătoarea era vopsită în culori vii – verde, albastru și roșu – și semăna în totul cu o încrucișare între o viespe, o lăcustă și o crevetă, mărită până la proporții uriașe. S-ar mai fi putut compara și cu un instrument muzical așezat în picioare, cu partea din față retezată. Aceasta era impresia pe care o făcu Lucettei.

— Păi, e un fel de pian agricol, zise ea.

— Cred că are oarecare legătură cu grâul, spuse Elizabeth.

— Mă întreb cine s-o fi gândit să-l introducă aici la noi?

Amândouă se gândeau la Donald Farfrae, ca inovator, căci deși el însuși nu era agricultor, se interesa direct de operațiile agricole. Și, ca și cum ar fi răspuns gândurilor lor, Frafrae apăru chiar în acea clipă, privi mașina, îi dădu ocol și trase de niște mânere, ca și cum ar fi știut ceva despre alcătuirea ei. Cele două privitoare de la fereastră

tresăriră la ivirea lui, iar Elizabeth plecă de la geam, se duse în fundul camerei și rămase acolo contemplând absorbită lambriul de pe pereți. Nu-și dădea bine seama de ce făcea asta, până când Lucetta, stimulată atât de noua ei toaletă, cât și de vederea lui Farfrae, propuse:

— Hai să ieșim și noi să ne uităm la bazaconia aia, orice o fi.

Elizabeth-Jane își puse într-o clipă boneta și șalul și ieșiră în stradă. Din tot grupul de agricultori curioși, Lucetta părea să fie cea mai indicată să posede noua mașinărie, căci numai ea singură o întrecea în culoare.

Cele două prietene o examinaseră curioase, cercetând șirurile de tubulețe în formă de trompete, care intrau unul în celălalt, micile căușe, ca niște linguriţe pentru sare, ce se roteau aruncând sămânța în capătul de sus al tuburilor, pentru a fi dirijată spre pământ, până când cineva zise:

— Bună dimineața, Elizabeth-Jane!

Ridică ochii și-l văzu pe tatăl ei vitreg.

Salutul său fusese tunător și sec. Fata se fâstâci și nu putu decât să bâlbâie la întâmplare:

— Aceasta e doamna la care stau, tată – domnișoara Templeman.

Henchard își ridică pălăria și o aduse apoi în jos, cu un gest larg, până în dreptul genunchilor. Domnișoara Templeman dădu din cap.

— Sunt fericită să vă cunosc, domnule Henchard, zise ea. Ce mașină curioasă!

— Da, replică Henchard, și începu să le-o explice și mai ales să o ridiculizeze.

— Cine a adus-o? se interesă Lucetta.

— A, nu mă întrebați pe mine, doamnă! zise Henchard. Această bazaconie nu va putea să funcționeze... A fost adusă aici de unul din mecanicii noștri, la recomandarea unui filfizon îngâmfat care-și închipuie că...

Privirea lui întâlni chipul Elizabethei, care părea să-l implore, și se opri, zicându-și că probabil în curând se vor căsători.

Se întoarse să plece. Atunci se întâmplă ceva, despre care fata lui vitregă crezu că n-a fost decât o halucinație a ei. O șoaptă păru să vină de pe buzele lui Henchard, în care ea deslușì cuvintele: „N-ai vrut să mă primești!" – adresate ca un reproș Lucettei. Fata nu putea

crede că asemenea vorbe ar fi fost pronunțate de tatăl ei, afară doar dacă nu fuseseră spuse vreunuia din fermierii cu jambiere galbene de piele de primprejur.

Lucetta nu răspunse nimic, și apoi uită pe dată incidentul, la auzul unui cântec ce părea să iasă din interiorul semănătorii. Henchard intrase între timp în clădirea pieței și amândouă femeile se uitară la mașina cea curioasă. Văzură în spatele ei spinarea încovoiată a unui om, care-și băgase capul înăuntrul mașinăriei, pentru a-i pătrunde tainele, simple de altfel. Cântecul suna cam așa:

Zi de vară mai spre seară,
Soarele n-a scăpătat
Când spre Gowrie s-a-ndreptat
Kitty-n mândră rochie nouă.

Elizabeth-Jane îl recunoscuse într-o clipă pe cântăreț și-și luase un aer vinovat, nici ea nu știa bine de ce.

Lucetta îl recunoscu și ea, dar mai stăpână pe sine. Remarcă cu umor:

— „Codana din Gowrie" – cântată în interiorul unei semănători – ce fenomen!

Mulțumit în cele din urmă de investigațiile lui, tânărul se ridică și întâlni privirea celor două femei, pe deasupra mașinii agricole.

— Ne uitam la minunăția asta, spuse domnișoara Templeman. Dar, din punct de vedere practic e o prostie, nu-i așa? adăugă ea pe temeiul informației primite de la Henchard.

— Prostie? O nu! replică Farfrae grav. Va revoluționa semănatul pe aceste meleaguri. Nu vor mai fi semănători care să arunce sămânța încoace și-ncolo la întâmplare, cu boabe căzând pe marginea drumului, prin mărăcini sau cine știe pe unde. Fiecare bob va merge acum drept la locul pentru care a fost destinat, și nicăieri altundeva.

— Atunci, poezia semănătorului s-a dus pentru totdeauna, observă Eilizabeth-Jane care se simțea egala lui Farfrae, cel puțin în materie de cultură biblică. „Cel ce se teme de vânt să nu semene" – așa a zis Profetul, dar acum cuvintele lui nu vor mai avea cui să se aplice. Cum se mai schimbă lucrurile!

— Da, da, cam așa se întâmplă, recunoscu Donald, fixând cu privirea un punct îndepărtat. Dar să știți că mașinile agricole sunt de pe acum un lucru obișnuit în răsăritul și în nordul țării, adăugă el, ca o scuză.

Lucetta părea să fie în afara subiectului, cunoștințele ei în materie de scriptură fiind oarecum limitate.

— Semănătoarea e a dumneavoastră? îl întrebă pe Farfrae.

— O nu, doamnă, zise el, cuprins brusc de o jenă și de o deosebită deferență la auzul vocii ei, deși față de Elizabeth-Jane se purtase firesc. Nu, nu, eu le-am recomandat numai să o cumpere.

În tăcerea care urmă, Farfrae părea să fie conștient numai de prezența ei, trecând parcă de la lumea Elizabethei într-o sferă de existență mai luminoasă din care făcea parte Lucetta. Aceasta, văzându-l tare tulburat în ziua aceea, atât din motive practice, negustorești, cât și din motive sentimentale, îi spuse cu vioiciune:

— Nu vrem să neglijați mașina din cauza noastră... și intră în casă împreună cu tovarășa ei.

Elizabeth-Jane simțea că fusese de prisos și că-i deranjase, deși nu-și putea explica de ce. Lucetta îi dădu o oarecare explicație, spunându-i când se aflară din nou în salon:

— Am avut ocazia să vorbesc cu domnul Farfrae mai zilele trecute, așa că pot spune că-l cunosc.

Lucetta se arătă deosebit de amabilă față de Elizabeth în tot cursul zilei. Priviră împreună târgul umplându-se de oameni, și apoi, cu timpul, rărindu-se odată cu scăpătatul lent al soarelui în partea de sus a orașului; razele lui cădeau pieziș, din susul străzilor și se întindeau pe întregul bulevard, de la un capăt la altul. Șaretele și carele dispărură pe rând, până când nu mai rămase nici un singur vehicul pe stradă. Trecuse ceasul căruțelor; acum era ora pietonilor. Muncitori agricoli, cu nevestele și copiii lor, veneau din sate să facă cumpărături o dată pe săptămână; în loc de huruitul roților și de tropotul cailor, ce predominaseră înainte, nu se mai auzea acum decât târșâitul pașilor. Uneltele agricole dispăruseră, ca și fermierii și toată clasa celor avuți. Însăși natura comerțului ce se făcea acum se schimbase, trecând de la lucruri mari la mărunțișuri; monedele de un penny circulau acum așa cum mai înainte circulaseră lirele.

Lucetta și Elizabeth continuau să privească scena de afară, căci

deși se întunecase și se aprinseseră felinarele, ele nu închiseseră încă obloanele. La lumina slabă a focului din cămin, vorbeau mai deschis.

— Tatăl dumitale ți-a vorbit destul de rece, zise Lucetta.

— Da; și uitând de misterul ascuns în șoapta lui Henchard către Lucetta, urmă: E din cauză că mă crede cam necioplită. Am încercat să mă port altfel, m-am străduit mai mult decât vă puteți închipui, dar în zadar! Despărțirea mamei de tatăl meu a fost pentru mine o nenorocire. Nu știi ce înseamnă să ai asemenea umbre în trecut.

Lucetta păru să tresară.

— Nu știu despre necazuri de felul ăsta, spuse ea, dar poți să ai un sentiment de înjosire – de rușine – și în alt fel.

— Ați simțit vreodată așa ceva? întrebă fata cu nevinovăție.

— O nu, răspunse iute Lucetta. Mă gândeam la... ce se întâmplă uneori când femeile ajung în situații neplăcute în ochii lumii, fără să fie ele de vină.

— Bănuiesc că se simt foarte nefericite după aceea.

— Și mereu chinuite de gândul că alte femei le-ar putea disprețui.

— Nu chiar să le disprețuiască. Dar poate să nu le iubească sau să nu le respecte.

Lucetta tresări din nou. Trecutul ei nu era atât de bine ascuns, încât să nu mai poată fi dat la iveală, chiar aici în Casterbridge. O dovadă o constituia vraful de scrisori trimise lui Henchard în prima înflăcărare a pasiunii ei și pe care el nu i le înapoiase încă. Era posibil ca el să le fi distrus, dar ce bine era dacă nu le-ar fi scris deloc!

Reîntâlnirea cu Farfrae și purtarea lui față de Lucetta o făcură pe meditativa Elizabeth mai atentă la felul de a fi al strălucitoarei și amabilei ei prietene. La câteva zile după aceea, când ochii ei îi întâlniră pe ai Lucettei, în timp ce aceasta din urmă se pregătea să iasă în oraș, fata înțelese fără cuvinte că domnișoara Templeman spera să întâlnească pe frumosul scoțian. Faptul era scris pe obrajii și în ochii Lucettei destul de limpede pentru oricine știa să înțeleagă, așa cum începuse să facă Elizabeth-Jane. Lucetta trecu pe lângă ea și se grăbi să dispară afară.

O forță profetică puse stăpânire pe Elizabeth, îndemnând-o să se așeze în fața focului și să-și închipuie viitorul, pe temeiul datelor cunoscute, cu atâta siguranță de parcă ar fi fost de față. Astfel, o urmări cu ochii minții pe Lucetta, îl văzu și pe el arborând acea

privire deosebită pe care o avea când se întâlnea cu o femeie, cu un plus de intensitate pentru că femeia era Lucetta. Îi vedea în închipuire purtarea plină de pasiune; vedea ezitarea amândurora între regretul de a se despărți și teama de a nu fi văzuți; îi urmări cum au dat mâna și cum s-au despărțit, probabil cu o oarecare răceală în ținută și în gesturi, scânteia de dragoste apărând numai în mici detalii de expresie, vizibile doar pentru ei doi. Mica vrăjitoare tăcută și lucidă era tot cufundată în asemenea gânduri, când Lucetta veni pe nesimțite din spate și o făcu să tresară.

Tot ce-și închipuise era adevărat; putea să jure. Lucetta avea ochii strălucitori și obrajii aprinși ca de o văpaie.

— L-ai întâlnit pe domnul Farfrae, zise liniștit Elizabeth.

— Da, răspunse Lucetta. De unde știi?

Se lăsă în genunchi în fața căminului și, emoționată, luă mâinile prietenei sale. Dar nu-i spuse unde sau cum îl întâlnise și nici ce-au vorbit.

În noaptea aceea dormi agitată; dimineața avea febră, iar la micul dejun îi spuse Elizabethei că avea ceva pe suflet – ceva ce se referea la o persoană la care ea ținea foarte mult. Fata se arătă dispusă să asculte și să înțeleagă.

— Această persoană – o doamnă – a admirat cândva un bărbat, l-a admirat chiar foarte mult, începu ea, sondând terenul.

— Ah, exclamă Elizabeth-Jane.

— Au devenit mai intimi – destul de intimi. El nu ținea la ea... așa de mult cum ținea ea la el, dar într-un impuls de moment, numai ca să-i ofere o reparație, i-a propus să-i fie soție. Ea a primit, dar s-a întâmplat ceva care a făcut imposibilă căsătoria, deși ea se compromisese atât de mult, încât simțea că nu mai poate aparține altui bărbat – ca o problemă de conștiință – chiar dacă ar fi vrut. După aceea au stat mai mult timp despărțiți; n-au auzit unul de altul și ea credea că viața i s-a terminat definitiv.

— Ah, biata fată!

— A suferit mult din cauza lui, deși ar trebui să adaug că el nu era chiar așa de vinovat de tot ce se întâmplase. În cele din urmă, obstacolul care îi despărțise a dispărut în chip providențial și el a cerut-o în căsătorie.

— Ce minunat!

— Dar între timp ea – biata mea prietenă – întâlnise un alt bărbat, care-i plăcea mai mult decât primul. Ei, acum vine întrebarea: ar putea să refuze pe primul cu conștiința împăcată?

— Un alt bărbat care-i plăcea mai mult... asta nu-i frumos.

— Da, zise Lucetta, privind îndurerată în piață, unde un băiat zgâlțâia mânerul pompei. Nu-i frumos! Deși trebuie să te gândești că a ajuns în situația aceea echivocă cu primul bărbat printr-un accident – că el nu era nici așa de cult sau de manierat ca celălalt, și că între timp ea a descoperit la primul unele trăsături care-l făceau mai puțin indicat ca soț, decât își închipuise la început.

— Nu pot să vă răspund, zise Elizabeth-Jane gânditoare. E foarte greu. Ar fi nevoie de un Papă ca să rezolve această dilemă!

— Poate că preferi să nu răspunzi?

Din tonul rugător al Lucettei, se putea vedea ce mult preț punea pe judecata Elizabethei.

— Da, domnișoară Templeman, aș prefera să nu-mi spun părerea.

Totuși, Lucetta părea ușurată prin simplul fapt de a-și fi descărcat puțin inima, și acum se liniștea după durerea de cap care o chinuise înainte.

— Adu-mi o oglindă, ceru ea cu o voce moale. Cum arăt?

— Bine – doar puțin obosită, răspunse Elizabeth privind-o așa cum examinează un critic un tablou dubios.

Aduse oglinda și-i dădu astfel Lucettei posibilitatea să se examineze singură, ceea ce aceasta și făcu cu un aer îngrijorat.

— Mă întreb dacă o să mai arăt bine după câtva timp, remarcă ea într-un târziu.

— Da, destul.

— Unde arăt mai rău?

— Sub ochi – am observat că aveți cearcăne.

— Da. Ăsta e punctul meu cel mai slab, știu. Câți ani crezi ca mai am până mă voi urâți?

Era ceva bizar în felul cum Elizabeth-Jane, deși mai tânără, ajunsese să joace rolul unui înțelept cu multă experiență în asemenea discuții.

— Poate cinci ani, spuse ea judicios. Sau poate, ducând o viață liniștită, chiar zece. Fără dragoste, puteți conta pe zece.

Lucetta păru să ia cuvintele ei ca un verdict imparțial și inatacabil.

Nu-i mai pomeni nimic Elizabethei despre fosta legătură de dragoste, pe care o prezentase drept a unei prietene; Elizabeth care, în ciuda filozofiei ei, avea o inimă foarte sensibilă, oftă noaptea în pat la gândul că drăguța și bogata Lucetta nu a avut încredere să-i mărturisească adevărul despre ea. Căci deși Lucetta căutase să mascheze adevărul, ea îl ghicise.

XXV

Următoarea fază de îndepărtare a lui Henchard din inima Lucettei a fost încercarea lui Farfrae plină de emoţie, de a-i face o vizită. Aparent, el stătea de vorbă atât cu domnişoara Templeman, cât şi cu prietena ei, dar de fapt Elizabeth era ca şi invizibilă pentru el, ocupând doar un loc în aceeaşi cameră. Donald părea că nici n-o vede, răspunzând micilor ei observaţii înţelepte prin monosilabe tăioase şi indiferente. Privirea şi gândurile îi erau îndreptate spre femeia ce se putea lăuda cu o mai mare varietate de dispoziţii şi păreri, chiar şi de principii, decât s-ar fi priceput să o facă Elizabeth. Lucetta se străduia să o atragă în cercul conversaţiei lor, dar ea rămânea în afară, ca un punct stingher ce nu se încadra în cercul lor.

Fiica Susanei Henchard îndură cu tărie junghiul de gheaţă al unei asemenea purtări, aşa cum îndurase şi lucruri mai rele, şi reuşi să iasă, cât de curând şi fără să i se simtă lipsa, din camera unde era de prisos. Scoţianul nu mai semăna deloc cu acel Farfrae care dansase cu ea şi o condusese acasă, oscilând delicat între dragoste şi prietenie – acel unic stadiu în istoria unei iubiri când se poate spune că nu e încă amestecată cu durere.

Privi stoic pe fereastra camerei ei şi-şi contemplă viitorul, ca şi cum ar fi fost scris pe turla bisericii din apropiere. „Da," îşi zise ea în cele din urmă, izbind uşor cu mâna în pervazul ferestrei. „*El* este cel de al doilea bărbat din povestea pe care mi-a spus-o."

Între timp, sentimentele lui Henchard pentru Lucetta deveniseră din ce în ce mai arzătoare, stimulate de ultimele întâmplări. Descoperea că tânăra pentru care simţise cândva doar o afectuoasă milă, înăbuşită apoi aproape cu toiul de raţiune, era acum, când devenise oarecum inaccesibilă şi frumuseţea i se maturizase – singura fiinţă care putea să-l facă fericit. Zi după zi, ea îi dovedea, prin tăcerea ei, că era inutil să creadă că o poate îmblânzi arătându-i indiferenţă; aşa că, în cele din urmă, se dădu bătut şi hotărî să-i mai

facă o vizită în absența Elizabethei-Jane.

Traversă camera cu un pas greoi și cu oarecare stângăcie, fixând-o cu privirea lui dogoritoare ce putea fi comparată cu văpaia soarelui pe lângă lucirea lunii – dacă o puneai alături de privirea modestă a lui Farfrae. Atitudinea lui mai trăda oarecare familiaritate cu distinsa gazdă, ceea ce de fapt nu era nefiresc. Dar ea părea atât de transfigurată de schimbarea de situație, și-i întinsese mâna cu o politețe atât de distantă, încât deveni și el respectuos și se așeză vizibil descumpănit. Henchard nu prea se pricepea în ale modei, dar totuși își dădu seama că îmbrăcămintea lui arăta sărăcăcioasă pe lângă a ei, a acestei femei pe care adesea o socotise în gând un fel de proprietate a sa. Ea pronunță o frază foarte politicoasă despre amabilitatea lui de a veni s-o viziteze. Aceasta îl făcu să-și redobândească siguranța. O privi drept în față, semnificativ, pierzându-și sfiala.

— Păi, bineînțeles că am venit, Lucetta, zise el. Ce înseamnă prostiile astea? Știi că nu puteam să nu vin să te văd chiar dacă aș fi vrut – vreau să spun chiar dacă n-aș fi fost deloc amabil. Am venit să-ți dau numele meu în schimbul iubirii tale, și a tot ce ai pierdut din cauza ei atunci când ai pus prea mult preț pe mine și prea puțin pe reputația ta. Fixează tu ziua sau luna și eu voi fi gata, oricând crezi că e mai potrivit; știi doar mai bine lucrurile astea decât mine.

— E încă prea devreme, răspunse ea evaziv.

— Da, da, se poate. Dar știi, Lucetta, chiar imediat după ce a murit biata Susan, când nici nu puteam îndura ideea de a mă recăsători, am simțit că după cele ce s-au întâmplat între noi, era de datoria mea să nu mai las timpul să treacă fără rost înainte de a pune lucrurile pe calea cea dreaptă. Totuși, n-am vrut să viu atunci numai-decât, fiindcă... îți dai seama că mă jenam după ce... moșteniseși banii aceia...

Vocea lui coborî încet, căci era conștient de faptul că în această cameră vorba și manierele lui vădeau o grosolănie ce nu se observa pe stradă. Privi în jur la draperiile noi și la mobila originală cu care se înconjurase Lucetta.

— Pe cuvântul meu, nu știam că se găsesc asemenea mobile la Casterbridge, zise el.

— Nici nu se găsesc, replică, ea, și nici nu vor apărea până ce n-or

mai trece vreo cincizeci de ani de civilizație peste acest târg. A fost nevoie de un camion cu patru cai ca să le aduc până aici.

— Hm... Se pare că ai un capital serios.

— A nu, nu chiar.

— Cu atât mai bine. Dar faptul că le-ai instalat așa de luxos, mă face să mă simt cam stingherit.

— De ce?

De fapt, nu era nevoie de răspuns, și el nici nu-i dădu vreunul.

— Ei bine, reluă el, nu e nimeni pe lume de care să mă bucur mai mult că a moștenit o avere ca de tine, Lucetta, și nimeni căruia să i se potrivească mai bine bogăția.

Și se întoarse spre ea cu o admirație atât de fierbinte, încât Lucetta se cutremură puțin, deși îl cunoștea așa de bine.

— Îți sunt profund îndatorată pentru tot ce mi-ai spus, vorbi ea pe un ton convențional.

Henchard simți că nu exista reciprocitate de sentimente și își arătă imediat supărarea – nimeni nu era așa de prompt ca el în a o manifesta.

— Poți să-mi fii îndatorată sau nu, cum poftești. Dar să știi că, deși lucrurile pe care ți le spun eu nu au fasonul celor pe care te-ai învățat în ultimul timp să le prețuiești pentru prima dată în viața ta, să știi că sunt adevărate.

— E un fel de a-mi vorbi cam nepoliticos, se îmbufnă Lucetta, fulgerându-l cu privirea.

— Ba deloc, replică Henchard mânios. Dar stai, stai să nu ne certăm. Am venit aici cu o propunere cinstită pentru a închide gura dușmanilor tăi din Jersey – și ar trebui sa-mi fii recunoscătoare.

— Cum poți să vorbești așa? răspunse ea înfuriindu-se. Doar știi că singura mea crimă a fost că m-am lăsat antrenată de o pasiune prostească de fată, cu prea puțină grijă pentru convenințe și că, atunci când lumea mă socotea vinovată, eram inocentă. N-ar trebui să fii așa de tăios. Am suferit destul pe vremea aceea când mi-ai anunțat întoarcerea soției tale și implicit părăsirea mea, și dacă acum mi-am căpătat o oarecare indepedență materială, e sigur că răsplata mi se cuvenea!

— Da, desigur, zise el. Dar în viață lumea nu te judecă după ce ești, ci după ce pari, și de aceea cred că ar trebui să mă iei de bărbat –

măcar de dragul reputației tale. Ceea ce se știa în insula ta natală se poate afla și aici.

— Ce-i tot dai zor cu Jersey! Sunt englezoiacă!

— Bine, bine... Dar ce zici de propunerea mea?

Pentru prima dată de când se cunoșteau, Lucetta era cea care hotăra; și totuși, dădu înapoi.

— Deocamdată să lăsăm lucrurile așa, zise ea cu oarecare stinghereală. Tratează-mă ca pe o cunoștință și tot așa te voi trata și eu. Timpul va...

Se opri, și nici el nu spuse nimic pentru a umple golul. Tăcură un timp, nefiind obligați de relații convenționale să vorbească cu orice preț, dacă nu aveau nimic de spus.

— Va să zică așa stau lucrurile? vorbi el în cele din urmă, întunecat, dând din cap ca un răspuns la propriile sale gânduri.

O lumină galbenă inundă camera câteva clipe, răsfrântă de un car încărcat cu fân ce tocmai trecea prin dreptul ferestrelor, purtând pe el numele lui Farfrae. Alături venea Farfrae însuși, călare, iar fața Lucettei se lumină toată – așa cum se luminează fața unei femei când bărbatul pe care-l iubește îi apare deodată în față.

Dacă Henchard ar fi întors capul și ar fi privit pe geam, secretul inaccesibilității Lucettei i s-ar fi dezvăluit; dar el, tot gândindu-se la tonul cu care-i vorbise, privea în pământ, atât de absorbit încât nu observă mărturia de pe fața ei.

— Trebuia să mă aștept la una ca asta – trebuia să mă aștept din partea unei femei, zise el într-un târziu, ridicându-se și încercând să-și scuture inerția, în timp ce Lucetta, grijulie să-l îndepărteze de orice bănuială asupra adevărului, îi spuse că nu era nicio grabă să plece. Ea aduse chiar niște mere și stărui să-i cureţe unul. El nu vru să-l primească.

— Nu, nu, asemenea lucruri nu sunt pentru mine, zise el sec și se îndreptă spre ușă, dar înainte de a ieși își întoarse privirea spre ea: Ai venit să stai la Casterbridge numai ca să fii aproape de mine, și acum, ca ești aici, n-ai nimic să-mi spui.

Nici nu coborî bine scările, când Lucetta se trânti pe canapea și sări apoi din nou în picioare într-un acces de disperare.

— Vreau să-l iubesc pe Donald! exclamă ea cu patimă. Cât despre ăstălalt, e violent și dur. Și ar fi o nebunie să mă leg de el știind toate

astea. Nu vreau să fiu sclava trecutului! O să iubesc pe cine vreau eu.

Luând hotărârea să se despartă de Henchard, s-ar fi putut crede că Lucetta avea ambiții mai înalte decât Farfrae. Dar ca nu-și făcea asemenea socoteli; se temea de bârfeala celor în mijlocul cărora trăise înainte; și, cum nu mai avea nici rude în viață care s-o ajute, acceptă cu nepăsarea care-i era tipică ceea ce îi oferea soarta.

Elizabeth-Jane, urmărind prin sfera cristalină a unei minți cinstite poziția Lucettei între cei doi pretendenți, și-a putut da ușor seama că tatăl ei, cum îl numea ea, și Donald Farfrae deveneau cu fiecare zi tot mai deznădăjduit îndrăgostiți de prietena ei. Din partea lui Farfrae, era pasiunea spontană a tinereții. Din a lui Henchard, dorința artificial stimulată a vârstei mature.

Durerea ce o simțea văzându-și existența aproape total ignorată de cei doi bărbați era uneori atenuată de comicul situației. Dacă Lucetta se înțepa la un deget, amândoi se speriau, de parcă ar fi fost pe moarte; dar când ea s-a îmbolnăvit destul de grav, au spus doar câteva cuvinte convenționale aflând starea ei și au uitat-o imediat. În ce-l privește pe Henchard, această atitudine o jignea mai ales în sentimentele ei filiale – se tot întreba ce făcuse oare pentru a fi astfel tratată, după toată solicitudinea pe care i-o arătase înainte. Cât despre Farfrae, își zicea ea, după ce reflectase mai serios, era firesc să se poarte așa; ce însemna ea oare pe lângă Lucetta? – doar „o minoră frumusețe a nopții", care pălește când se ridică luna.

Învățase de mult lecția renunțării și era tot așa de obișnuită cu prăbușirea dorințelor de fiecare zi ca și cu apusul, zilnic repetat, al soarelui. Dacă viața îi oferise numai puțină filozofie culeasă din cărți, cel puțin îi dăduse adesea prilejul să filozofeze. Totuși, experiența ei consta nu numai dintr-o serie de dezamăgiri, ci mai ales dintr-o serie de substituiri. Se întâmplase de mai multe ori ca ceea ce dorea să nu-i fie acordat, dar să nu fi dorit ceea ce i se acorda. Așa că acum privea cu un fel de liniște interioară zilele pe veci apuse când Donald fusese iubitul ei tainic și se întreba ce lucru nedorit îi va trimite acum cerul în locul lui.

XXVI

Se întâmpla ca într-o frumoasă dimineaţă de primăvara, Henchard şi Farfrae să se întâlnească pe aleea de castani care mărginea partea de sud a oraşului. Amândoi luaseră devreme masa de dimineaţă, şi primprejur nu se mai afla alt suflet de om. Henchard citea o scrisoare de la Lucetta, ca răspuns la un bileţel al lui, prin care se scuza, sub un pretext oarecare, că nu-l poate primi încă o dată, cum ceruse el.

Donald nu dorea câtuşi de puţin să stea de vorbă cu fostul său prieten, acum când relaţiile lor deveniseră atât de reci, dar nici nu putea trece pe lângă el făcându-se că nu-l vede. Dădu din cap, şi Henchard răspunse la fel. Se îndepărtaseră câţiva paşi, când o voce strigă: „Farfrae". Era vocea lui Henchard, care se oprise din drum, privindu-l.

— Ţi-aduci aminte, zise el, ca şi cum prezenţa unui gând şi nu prezenţa omului din faţă l-ar fi făcut să vorbească, ţi-aduci aminte de povestea celei de a doua femei... care a suferit pentru o nechibzuită legătură cu mine?

— Mi-aduc aminte, răspunse Farfrae.

— Ţi-aduci aminte că ţi-am povestit cum a început şi cum s-a sfârşit?

— Da.

— Ei bine, i-am propus să mă căsătoresc cu ea, acum când sunt liber, dar nu mă mai vrea. Dumneata ce crezi despre asta – te întreb acum?

— Cred că nu-i mai datoraţi nimic, zise Farfrae cu convingere.

— Aşa e, întări Henchard, şi porni mai departe.

Faptul că ridicase ochii de pe o scrisoare ca să-i pună această întrebare îi goni complet din minte lui Farfrae bănuiala că persoana în cauză ar putea fi Lucetta. Într-adevăr, situaţia ei de acum era atât de deosebită de aceea a tinerei din povestea lui Henchard, încât nu putea decât să-l înşele asupra identităţii ei. Cât despre Henchard, se

simți asigurat de cuvintele și de purtarea lui Farfrae, împotriva oricărei bănuieli care i-ar fi trecut prin minte: nu era purtarea unui rival.

Totuși, era ferm încredințat că exista un rival. Îl putea simți în însuși aerul din jurul Lucettei, îl vedea în literele scrisorilor ei. Exista o forță adversă, a cărei acțiune era atât de puternică, încât de câte ori încerca să stea în preajma fostei lui iubite, îi părea că se află într-un curent care-l împingea înapoi. Era din ce în ce mai sigur că purtarea ei nu se explica printr-un simplu capriciu. Ferestrele casei ei luceau de parcă l-ar fi prevenit să nu se apropie, perdelele ei păreau să atârne cu perfidie, ca și cum ar fi ascuns o prezență ce o elimina pe a lui. Pentru a descoperi a cui era această prezență – dacă nu cumva era a lui Farfrae sau a altuia – făcu tot posibilul ca să o vadă din nou; și în cele din urmă reuși.

La această întrevedere, la care ea îi oferi un ceai, Henchard ținu să întrebe, prudent, dacă îl cunoștea pe domnul Farfrae.

O, da, îl cunoștea, declară ea; nu se putea să nu cunoască aproape pe toată lumea din Casterbridge, când locuia într-un asemenea post de observație deasupra inimii târgului.

— Simpatic băiat, zise Henchard.

— Da, încuviință Lucetta.

— Îl cunoaștem amândoi, interveni blânda Elizabeth-Jane, pentru a atenua stinghereala pe care o bănuia în sufletul prietenei ei.

Se auzi o bătaie în ușă; de fapt, trei bătăi mai tari și una ușoară la sfârșit. „Acest fel de a ciocăni trădează pe cineva care-i și delicat și simplu", își zise primarul. „Nu m-aș mira să fie tocmai el."

După câteva secunde, într-adevăr Donald intră.

Lucetta începu să se agite și să se fâstâcească, ceea ce întări bănuiala lui Henchard, fără să-i dea vreo dovadă că ghicise adevărul. Se înfuriase de-a binelea la gândul situației bizare în care se afla față de această femeie. O ființă care i-a reproșat că a părăsit-o, pe vremea când lumea o calomnia, care revendicase reparația ce i se cuvenea pentru acest neajuns, care trăise în așteptarea lui, care venise de îndată ce el se putea recăsători, să-i ceară să îndrepte greșeala săvârșită de dragul lui în trecut, luând-o acum de soție. Asta făcuse ea. Și-acum, stăteau alături de masă, el străduindu-se să-i câștige atenția și, în pornirea lui pătimașă, gândind că celălalt bărbat aflat de

față era un ticălos, exact cum gândește orice prostănac de tânăr îndrăgostit.

Ședeau bățoși în jurul mesei, în camera ce se întuneca odată cu căderea serii, ca într-o pictură toscană a celor doi discipoli la cina de la Emaus. Lucetta, reprezentând o a treia figură cu o aureolă în jurul capului, era așezată în fața lor. Elizabeth-Jane, fiind în afara jocului și în afara tabloului, putea să-i observe pe toți de la distanță, asemenea evanghelistului care avea să scrie despre acea întâlnire: intervale lungi de tăcere, când ceea ce era exterior era dominat de sunetul linguriților și al ceștilor, de bocănitul unor tocuri pe trotuarul de sub fereastră, de huruitul unei roaba sau al unei căruțe, de fluieratul unui căruțaș, de vâjâitul apei de la pompa de peste drum ce umplea gălețile gospodinelor, amestecat cu schimbul de binețe între vecini și de zăngănitul cobiliților cu care erau cărate proviziile pentru seară.

— Mai doriți pâine cu unt? întrebă Lucetta pe Henchard și Farfrae în același timp, întinzând spre ei o farfurie cu felii lungi.

Henchard apucă o felie de un cap și Donald de celălalt, fiecare fiind sigur că lui i se adresase; niciunul nu-i dădu drumul, și felia se rupse în două.

— Oh – vă rog să mă iertați! făcu Lucetta cu un râs nervos.

Farfrae încercă să râdă, dar era prea îndrăgostit ca să vadă întâmplarea altfel decât sub aspectul ei tragic.

„Ce ridicoli sunt toți trei!" își zise Elizabeth.

Henchard plecă, încărcat cu o tonă de bănuieli – dar fără un gram de certitudine – că rivalul lui ar fi Farfrae; nu știa ce să facă. Totuși, în ochii Elizabethei-Jane faptul că Donald și Lucetta se iubeau era tot așa de clar ca și priveliștea pompei de peste drum. De mai multe ori, cu toată prudența ei, Lucetta nu-și putuse opri privirea de a zbura înspre ochii lui Farfrae, ca o pasăre ce zboară spre cuibul său. Dar Henchard era construit pe o scară mult prea mare pentru a băga de seamă lucruri atât de mărunte, în lumina slabă a amurgului; pentru el, acestea erau ca limbajul insectelor, ce nu poate fi perceput de urechea umană.

Dar era tulburat. Și sentimentul unei oculte rivalități sentimentale a înveninat și mai mult rivalitatea palpabilă a activității lor comerciale. S-ar putea spune că a adăugat un suflu pătimaș grosolanei materialități a concurenței dintre ei.

Antagonismul lor astfel reîmprospătat se traduse într-o primă faptă: Henchard trimise după Jopp, administratorul cândva respins din pricina lui Farfrae. Henchard îl întâlnise adesea pe stradă și văzuse că hainele îl arătau a fi cam nevoiaș; auzi de asemenea că locuia în Mixen Lane – o mahala amărâtă a orașului, unde se aflau casele cele mai prăpădite din Casterbridge – ceea ce constituia în sine o dovadă că omul ajunsese la un asemenea grad de mizerie, încât nu s-ar mai fi dat în lături de la nimic.

Jopp veni după căderea nopții, intrând pe poarta dinspre magazii și se îndreptă, căutându-și drumul printre clăile de fân și paie, spre biroul unde Henchard stătea singur în așteptare.

— Am din nou nevoie de un administrator, zise negustorul de grâne. Ai vreo slujbă acum?

— Doar slujba de cerșetor.

— Cât ceri?

Jopp spuse o sumă destul de moderată.

— Când poți să vii la lucru?

— Chiar în clipa asta, domnule.

Jopp, stând cu mâinile în buzunar pe la colțuri de stradă, până când soarele îi decolorase cu totul umerii hainei ce era acum de un verde cadaveric, îl urmărise cu regularitate pe Henchard în piață, îl măsurase și-l pătrunsese, prin puterea pe care o are omul ce stă deoparte, liniștit, de a cunoaște pe cel care se agită, chiar mai bine decât se poate cunoaște el însuși. Jopp mai aflase și câteva lucruri folositoare; era singurul om din Casterbridge, în afară de Henchard și de discreta Elizabeth, care să știe că Lucetta venea de fapt din Jersey și că la Bath stătuse doar scurtă vreme.

— Și eu cunosc insula Jersey, spuse el. Locuiam acolo când dumneavoastră veneați pe la noi cu afaceri. Da, da – v-am văzut de multe ori pe-acolo.

— Într-adevăr! Foarte bine. Atunci ne-am înțeles. Hârtiile pe care mi le-ai arătat când ai venit pentru prima oară la mine sunt suficiente.

Lui Henchard nu-i trecu însă prin minte că oamenii se mai schimbă cu timpul și din cauza lipsurilor. Jopp zise: „Vă mulțumesc”, și rămase convins că, în sfârșit, aparținea oficial casei Henchard.

— Ei acum, zise Henchard implântându-și privirea vulturească în

ochii lui Jopp, un lucru mai ales mă interesează pe mine, ca cel mai mare negustor de cereale și fân din acest târg. Scoțianul care se înfige cam prea îndrăzneț în comerțul nostru de aici trebuie să fie scos din cursă. Pricepi? Noi doi nu putem trăi alături aici – e limpede.

— Mi-am dat seama de asta, zise Jopp.

— Prin concurență cinstită, bineînțeles, continuă Henchard. Dar, pe cât de cinstită, pe atât de aspră; nemiloasă, fără cruțare – mai curând așa. Să supralicitezi pe rupte împotriva lui pentru toate produsele cumpărate de la fermieri, până îl zdrobim – îl lăsăm pe drojdie. Ține minte că eu am oarecare capital și pot să o fac.

— Sunt cu totul de părerea dumneavoastră, zise noul administrator.

Deși antipatia lui Jopp față de Farfrae – omul care-i luase cândva locul – îl făcea o unealtă docilă pentru asemenea planuri, totodată îl califica cel mai puțin pentru treaba pe care i-o încredința Henchard.

— Mă gândesc uneori, adăugă el, că omul ăsta trebuie să aibă un fel de oglindă, în care vede ce se va întâmpla la anul. Pe tot ce pune mâna îi merge din plin.

— Are el multe șmecherii pe care omul cinstit e greu să le înțeleagă; dar o să le dăm noi de rost. O să oferim prețuri mai mari decât el, și o să vindem mai ieftin, și așa o să-i luăm apa de la moară.

Intrară apoi în unele detalii specifice operațiilor, prin care hotărârea lor urma să fie pusă în practică, și se despărțiră la o oră târzie.

Elizabeth-Jane auzi întâmplător că Jopp fusese angajat de tatăl ei vitreg. Era atât de ferm convinsă că el nu era omul potrivit pentru acest post, încât cu riscul de a-l înfuria pe Henchard îi spusese părerea ei, când se întâlniră. Dar nu avu niciun efect. Henchard i-o tăie scurt, neținând seama de argumentele ei.

Timpul părea să fie în favoarea planului lor. Era în vremea când concurența mărfurilor străine nu revoluționase încă comerțul cu grâne, când bursa cerealelor depindea lună de lună numai de recolta internă. O recoltă proastă, sau perspectiva unei asemenea recolte puteau dubla prețul grâului în câteva săptămâni, după cum probabilitatea unei recolte bune îl scădea tot atât de repede.

Prețurile erau ca și șoselele din vremea aceea – abrupte și cu hopuri, reflectând condițiile locale, fără să fi suferit operații de

nivelare, asanare sau consolidare.

Venitul agricultorului era determinat de recolta de grâu care constituia tot orizontul său, iar recolta depindea de vreme. Astfel că el devenea un fel de barometru viu, cu antene în permanență îndreptare către cer și către vânturile din jur. Condițiile atmosferice locale erau totul pentru el; clima celorlalte țări îl lăsa complet nepăsător.

Toți ceilalți care nu erau agricultori – populația rurală în general – vedeau și ei în zeul ploilor un personaj mai important decât este socotit astăzi. Într-adevăr, credințele țăranilor în această privință erau atât de puternice, cum nici nu ne putem închipui astăzi, în vremuri mai puțin primejduite de natură. Aproape că se prosternau jeluindu-se în fața unor furtuni sau ploi nedorite, ce se prăvăleau ca o zeitate răzbunătoare asupra unor gospodării vinovate doar de sărăcia lor.

Cam de pe la mijlocul verii, priveau cu toții cocoșul de tablă de pe acoperiș, cum privesc oamenii care așteaptă într-o anticameră spre lacheul de la ușă. Soarele îi înveselea, ploaia domoală îi liniștea, furtunile cu ruperi de nori îi îngrozeau. O vreme care astăzi doar indispune era socotită pe atunci o catastrofă.

Venise luna iunie și vremea era foarte neprielnică. Casterbridge-ul, fiind ca o placă sensibilă care înregistra toate sunetele venite din satele și cătunele din jur, arborase și el un aer posomorât. În loc de articole noi, în vitrine apărură tot cele care fuseseră refuzate de cumpărători în vara trecută: seceri de model vechi, greble prost făcute, moletiere decolorate de lunga ședere în prăvălie, haine de ploaie scorojite – toate aranjate ca să pară, pe cât posibil, noi.

Henchard, secondat de Jopp, citea în aceste semne prevestirea unei recolte dezastruoase, așa că hotărî să-și bazeze strategia pe această ipoteză. Dar înainte de a trece la acțiune, voia – așa cum au mai vrut și alții – să știe dacă putea fi sigur de ceea ce părea acum doar o foarte mare probabilitate. Era superstițios, cum sunt mulți oameni încăpățânați, și în mintea lui se născu o idee despre felul cum ar putea dobândi certitudinea dorită; o idee pe care se feri s-o mărturisească chiar și lui Jopp.

Într-un cătun singuratic, la câteva mile de oraș – atât de izolat și de pustiu încât ceea ce numim azi sate singuratice ar fi părut

adevărate furnicare în comparație cu el – trăia un om cu faima curioasă de a ști să prezică timpul. Drumul până la casa lui era întortocheat și plin de noroaie – aproape inaccesibil în anotimpul acela ploios. Într-o seară, când ploua atât de tare încât frunzele de iederă și de laur răpăiau ca o salvă de arme auzită din depărtare, iar oamenii care porneau la drum se înfofoleau până la urechi, un asemenea om bine încotoșmănat se putea zări îndreptându-se spre pădurice de aluni unde se afla căsuța prezicătorului.

Șoseaua deveni uliță, și ulița drum de care, drumul de care se preschimbă într-un drumeag pentru călăreți, apoi într-o potecă de picior și poteca însăși se acoperi de iarbă.

Călătorul solitar aluneca uneori și se împiedica în capcanele naturale formate din mărăcini și rugi de mure, până când, în cele din urmă, ajunse în fața casei, ascunsă de o grădină înconjurată de un gard viu, des și înalt. Casa, destul de măricică, fusese durată din chirpici chiar de stăpânul ei, și tot el o acoperise cu stuf. Aici stătuse toată viața, și tot aici spera să moară.

Omul trăia din venituri misterioase. Părea ciudat, căci deși aproape toți țăranii din jur râdeau de prezicerile lui, pronunțând obișnuita formulă: „Nu e nimic adevărat – basme!" cu toată convingerea de suprafață, în inima lor foarte puțini erau cu adevărat neîncrezători. Ori de câte ori îl consultau, ziceau că o fac „doar ca să facă haz". Când îl plăteau, spuneau că-i dau „un mic dar" de Crăciun sau de întâmpinarea Domnului – după cum era cazul.

Firește, el ar fi preferat mai multă cinste și mai puțină prefăcătorie la clienții lui, dar credința lor bine înrădăcinată îl consola de ironiile superficiale al căror obiect era. După cum am mai spus, traiul îi era asigurat; oamenii îl ajutau pe sub mână. Se mira uneori singur văzând cum oamenii își ascundeau credința, dar o aveau atât de profundă în casa lui, în timp ce la biserică își mărturiseau credința, deși nu aveau decât foarte puțină, în spate i se spunea „Hahalera" din cauza reputației lui, iar în față „Domnul Fall".

Gardul viu din jurul grădinii forma un fel de arc deasupra intrării și o ușă era încastrată acolo, ca într-un zid. Înainte de a o deschide, noul venit se opri, își obloji fața cu o batistă, ca și cum ar fi suferit de durere de măsele, și merse înainte pe cărare. Obloanele de la ferestre nu erau închise, și înăuntru prezicătorul putea fi văzut pregătindu-și

cina.

Ca răspuns la ciocăniturile de la ușă, Fall veni cu o lumânare în mână. Musafirul se feri de lumină și întrebă pe un ton semnificativ:

— Pot să stau puțin de vorbă cu dumneata?

La invitația de a intra în casă, vizitatorul răspunse prin formula obișnuită la țară: „Mulțumesc, e bine și aici", după care gazda nu are altceva de făcut decât să iasă în curte. Puse lumânarea pe colțul unei mese, își luă pălăria dintr-un cui și ieși afară în fața casei, închizând ușa după el.

— Am auzit mai de mult că dumneata poți... să faci niște lucruri... începu celălalt, ascunzându-și cât putea mai bine identitatea.

— S-ar putea, domnu' Henchard, zise cel ce știa să ghicească vremea.

— Ah – dar de ce-mi zici așa? întrebă noul venit, tresărind.

— Fiindcă ăsta-i numele dumitale. Știind că o să vii, te-am așteptat și, cum mă gândeam că o să fii lihnit după atâta mers, am pus două farfurii pe masă – uite.

Deschise ușa și arătă masa pregătită, pe care se vedeau două tacâmuri – cuțit, furculiță, farfurie și cană – precum și un al doilea scaun, așa cum spusese.

Henchard se simți ca Saul când a fost primit de Samuel; rămase tăcut câteva clipe, apoi renunțând la prefăcuta indiferență pe care o adoptase ca o mască, zise:

— Atunci, înseamnă că n-am venit degeaba... de pildă, poți să faci să piară negii?

— Fără nicio greutate.

— Să vindeci buboaiele?

— Am făcut și asta – dar omul trebuie să poarte la el piciorul de broască și ziua și noaptea.

— Să prezici vremea?

— Cu strădanie și timp.

— Atunci, ține asta, zise Henchard. E o coroană. Să-mi spui cum va fi vremea la seceriș. Când pot să știu exact?

— Am lucrat la socoteala asta și pot să ți-o spun numaidecât. (Realitatea era că cinci agricultori din diferite părți ale țării veniseră la el cu aceeași întrebare.) După soare, lună și stele, după nori, vânt, pomi și iarbă, după flacăra lumânării și zborul rândunicii, după

mirosul buruienilor, precum și după ochii pisicii, după corbi, lipitori, păianjeni și bălegar, ultima jumătate din august va fi ploaie și furtună.

— Nu ești sigur, bineînțeles?

— Așa cum poți fi într-o lume unde totul e nesigur. Toamna asta în țară o să fie un adevărat Apocalips. Să ți-o scriu pe hârtie?

— O nu, nu, protestă Henchard. Eu nu prea cred în preziceri, dacă stau să mă gândesc mai bine. Dar...

— Nu crezi – se înțelege că nu crezi, zise Fall fără umbră de ironie. Mi-ai dat o coroană fiindcă aveai una de prisos. Dar nu vrei să îmbuci ceva cu mine, că mâncarea e gata și ne așteaptă?

Henchard ar fi primit cu plăcere invitația, căci aroma tocăniței pătrunsese până afară atât de îmbietoare, încât carnea, ceapa, piperul și verdețurile puteau fi percepute fiecare distinct, gâdilându-i nările. Dar cum faptul de a sta alături de el și de a mânca la aceeași masă ar fi însemnat să se recunoască fățiș adept al prezicătorului, refuză și își văzu de drum.

Sâmbăta următoare Henchard cumpără o cantitate atât de mare de grâu, încât lucrul fu comentat cu insistență de toți vecinii lui – de judecător, de angrosistul de vin și de doctor. La târgul următor, făcu la fel, precum și în toate celelalte zile când găsi ceva de cumpărat. Când hambarele îi erau pline ochi, giruetele de pe casele din Casterbridge scârțâiră și-și întoarseră fețele în altă direcție, ca și cum s-ar fi săturat de vântul de sud-vest. Vremea se schimbă, lumina soarelui, care avusese o lucire de cositor săptămâni întregi, luă nuanța topazului. Cerul păru să treacă de la temperament flegmatic la sangvin; o recoltă excelentă era aproape o certitudine și, în consecință, prețurile scăzură.

Toate aceste schimbări, plăcute omului obișnuit, îi părură cumplite negustorului nostru de grâne, pornit pe o pistă greșită.

Își aminti de ceea ce, de fapt, știa bine dinainte: că un om se poate ruina jucând la tabla pătrată a lanurilor verzi, tot așa de bine ca la o masă de joc.

Henchard mizase pe vreme rea și părea că pierduse. Socotise schimbarea vremii drept o schimbare a fluxului comercial. Achizițiile sale fuseseră atât de mari, încât nu mai putea amâna scadența plăților, și de aceea se văzu obligat să vândă în pierdere grâul pe

care-l cumpărase numai cu câteva săptămâni înainte cu un preț mult mai ridicat. O mare parte din acest grâu nu-l văzuse niciodată; nici nu fusese mișcat din grânarele unde era depozitat, la multe mile depărtare. Suferi astfel pierderi grele.

În lumina aurie a unei dimineți de august, îl întâlni pe Farfrae în piață. Farfrae știa despre afacerile nefericite ale lui Henchard (deși nu bănuia că aveau vreo legătură cu el), și își exprimă compătimirea, căci de la schimbul de cuvinte de pe alee începuseră iar să-și vorbească. Henchard păru o clipă sensibil la părerea de rău exprimată de celălalt, dar deodată luă un ton nepăsător.

— Eh, nu, – asta-i floare la ureche, exclamă el cu o feroce veselie. Lucruri din astea se mai întâmplă, nu? Știu ce s-a vorbit – că m-a atins rău scăderea prețurilor; dar parcă asta nu se întâmplă oricui? Nu e dracu' chiar așa de negru cum spun oamenii! Și, pe cinstea mea, trebuie să fii un nătărău ca să nu pricepi că negoțul își are riscurile lui.

Dar în aceeași zi se văzu nevoit să intre în banca din Casterbridge, pentru motive care nu-l făcuseră niciodată să se ducă acolo – și să stea mult timp în camera de consiliu, cu un aer jenat.

Se zvoni curând după aceea că o mare parte din averea imobiliară, precum și mari cantități de grâne aflate pe numele lui Henchard, în oraș și în ținutul din jur, erau acum în posesia bancherilor lui.

Coborând treptele băncii, îl întâlni pe Jopp. Tranzacția neplăcută pe care tocmai o încheiase înăuntru adăugase o mânie nouă înțepăturii inițiale produse de compătimirea lui Farfrae, pe care o luase drept bătaie de joc. Astfel că Jopp nu fu întâmpinat chiar cu blândețe. Tocmai își scotea pălăria ca să-și șteargă fruntea de sudoare, zicând unui cunoscut de pe stradă:

— Frumoasă zi!

— Șterge-te, șterge-te până n-oi mai putea, și dă-i într-una cu frumoasă zi! strigă Henchard furios, prinzându-l pe Jopp între el și zidul băncii. Dacă n-ar fi fost blestematele tale de sfaturi, ar fi putut fi frumoasă și pentru mine! De ce m-ai lăsat să mă întind atât de mult la cumpărături, hai? Dacă auzeam doar un cuvânt de îndoială din partea ta sau a altcuiva, aș fi stat să mă gândesc mai bine. Că nimeni nu poate fi sigur de vreme, până nu trece.

— Sfatul meu, domnule, a fost să faceți ce credeți dumneavoastră

de cuviință.

— Grozav ajutor mi-ai dat! Și cu cât mai curând o să începi să ajuți pe altcineva, cu atât mai bine pentru mine.

Henchard continuă să-l apostrofeze pe Jopp în termeni similari și sfârși prin a-l concedia chiar pe loc; îi întoarse apoi spatele și plecă.

— O să regretați fapta asta, domnule, mai mult decât vă închipuiți! zise Jopp pălind și uitându-se în urma negustorului de grâne, care se pierdu în mulțimea adunată în piață.

XXVII

Era chiar înainte de începerea secerișului. Prețurile fiind scăzute, Farfrae cumpăra. Cum se întâmplă de obicei, după ce se așteptaseră la o recoltă dezastruoasă, agricultorii din partea locului trecură în extrema cealaltă și (după părerea lui Farfrae) vindeau cu mare nesăbuință – contând, cu o siguranță ce nu era în întregime justificată, pe o recoltă abundentă. Așa încât Farfrae continuă să cumpere grâu vechi la un preț ridicol de mic, mai ales că recolta anului trecut, deși nu prea abundentă, fusese de excelentă calitate.

După ce Henchard își încheie tranzacțiile într-un mod atât de dezastruos și scăpă de stocul de grâne cu o pierdere considerabilă, începu secerișul. Au fost trei zile de vreme excelentă și apoi... „Ce-ar fi ca blestematul ăla de vrăjitor să fi avut dreptate?" se întrebă Henchard.

Fapt e că, îndată ce secerile intrară în funcțiune, vremea se schimbă într-atât, încât părea că ar fi putut crește mucegai în văzduh, fără vreo altă hrană. Pe fețele oamenilor aerul părea o flanelă umedă. Bătea un vânt puternic și cald în rafale; picături de ploaie erau purtate la mari distanțe și spuzite pe geamuri, soarele ieșea câteodată ca un evantai deschis iute, desena pe podea chenarul ferestrei cu o lucire alburie, decolorată și se retrăgea tot așa de repede cum apăruse.

Din acea zi și din acel ceas, era limpede că strânsul recoltei nu se va putea face în condiții chiar atât de bune. Dacă Henchard ar fi așteptat încă puțin, ar fi putut măcar să evite paguba, chiar dacă n-ar fi realizat un profit. Dar el nu știa ce e răbdarea. La această schimbare a soartei rămase pe gânduri. Se pare că în sinea lui începea să creadă că exista o putere care lucra împotriva lui.

„Mă întreb", se gândea el cu îngrijorare, „oare o fi ars cineva o momâie de ceară cu chipul meu, sau o fi făcut vreo fiertură cu farmece să mă distrugă? Nu cred în asemenea puteri diavolești, și

totuși, ce-ar fi s-o fi făcut careva?”

Nu-i trecea însă prin minte că autorul vrăjitor, dacă va fi existat vreunul, ar putea fi Farfrae. Aceste accese de superstiție îl cuprindeau când era posomorât și deprimat, când spiritul practic și lucid părea să-i fi secat cu totul.

Între timp, Donald Farfrae prospera. Cumpărase la prețuri atât de scăzute, încât urcarea moderată ce se înregistra acum era suficientă pentru a-i aduce o grămadă mărișoară de aur, în locul celei mici pe care-o avusese înainte.

— Păi, o să-l aleagă curând și primar! zise Henchard. Era într-adevăr greu de îndurat pentru el să fie sortit să urmeze carul triumfal al acestui om spre Capitoliu.

Rivalitatea stăpânilor se întinse în curând și la argații lor. Umbrele nopții de septembrie se lăsaseră asupra orașului Casterbridge, ceasurile bătuseră ora opt și jumătate și răsărise luna. Străzile târgului erau curios de pustii pentru acea oră nu prea târzie. Un clinchet de clopoței și un huruit de roți grele se auzi pe strada din fața casei Lucettei, urmate de glasuri furioase, ceea ce o făcu pe stăpâna casei să alerge, împreună cu Elizabeth-Jane, la fereastră și să ridice storurile.

Primăria și halele pieței se sprijineau pe biserica învecinată, cu excepția etajului inferior, unde formau un gang boltit ce ducea la o piață mare numită Bull Stake. Un stâlp de piatră se înălța în mijlocul pieței, de care pe vremuri se legau boii pentru a fi hărțuiți de câini și, zbătându-se, să-și frăgezească astfel carnea, înainte de a fi tăiați în abatorul de alături. Într-un colț se mai aflau și azi încă stănoagele.

Drumul până aici era acum blocat de două care, trase fiecare de patru cai, dintre care unul încărcat cu baloturi de fân. Trecând unul pe lângă celălalt, se agățaseră cu roțile din spate. Trecerea a două vehicule ar fi fost posibilă pe aici numai dacă erau goale, dar așa, unul fiind încărcat cu fân ce se înălța până sub ferestrele etajului, era cu neputință să încapă amândouă.

— Se vede c-ai făcut-o înadins, zise vizitiul lui Farfrae. Puteai să auzi clopoțeii mei de la o juma’ de milă pe o noapte ca asta.

— Dacă-ți vedeai de treabă și nu mânai ca un căscat, m-ai fi văzut, replică mâniat reprezentantul lui Henchard.

Totuși, conform regulamentelor de circulație, se pare că vizitiul

lui Henchard greșise mai mult decât celălalt. De aceea încercă să dea caii înapoi, împingând carul în Strada Mare. În această manevră, roata din spate se lovi de zidul care înconjura biserica, și întreaga încărcătură, înaltă cât un munte, se răsturnă, două din cele patru roți ridicându-se în aer, împreună cu picioarele unuia din cai.

În loc să se gândească cum să strângă fânul, cei doi vizitii se luară la bătaie. Înainte de a se fi terminat prima rundă de box, Henchard sosi la fața locului: cineva dăduse fuga să-l cheme. El apucă de guler pe fiecare din cei doi combatanți și-i despărți, aruncându-i în direcții opuse; apoi se întoarse spre calul care era la pământ și-l scoase cu oarecare caznă din hamurile învălmășite. Se interesă despre împrejurările în care avusese loc accidentul și, văzând în ce hal ajunsese carul lui cu întreaga încărcătură, începu să-l dojenească furios pe omul lui Farfrae.

Lucetta și Elizabeth-Jane coborâseră între timp până la colțul străzii, de unde priveau mormanul de fân proaspăt cosit care lucea alburiu în lumina lunii și pe care se proiectau umbrele mișcătoare ale lui Henchard și ale celor doi căruțași. Văzuseră ceea ce nu văzuse nimeni – și anume începutul nefericitei întâmplări – așa că Lucetta vorbi:

— Am văzut cum s-a întâmplat totul, domnule Henchard, și să știți că de vină a fost omul dumneavoastră.

Henchard se opri din ocări și se întoarse spre ea.

— Ah, nu vă văzusem, domnișoară Templeman, se scuză el. Ziceți că omul meu a fost de vină? Da, bine, bine. Dar, mă iertați, totuși celălalt era cu carul gol și e vinovat că s-a băgat orbește peste fânul meu.

— Nu. Și eu am văzut cum a fost, zise Elizabeth-Jane, și pot să te asigur că n-avea cum să se ferească.

— Nu poți să ai încredere în ce spun cucoanele astea, mormăi căruțașul lui Henchard.

— De ce nu? întrebă Henchard tăios.

— Păi, nu vedeți, domnule, că toate femeile țin cu Farfrae – cum e el așa tânăr și berbant, se bagă în inima femeilor cum se bagă căpușa în pielea oii – și le orbește de le face să vadă drept și ce-i strâmb.

— Da' știi cine e doamna de care vorbești așa nesăbuit? Știi că îi fac curte de mai multă vreme? Bagă de seamă ce spui.

— De un' să știu? Eu știu numa' că primesc opt șilingi pe săptămână.

— Și mai află că domnul Farfrae cunoaște intenţiile mele. Dumnealui e isteţ la negustorie, dar n-ar face ceva așa de murdar cum dai de înțeles.

Fie că Lucetta auzi acest dialog purtat cu voce joasă, fie că nu, oricum silueta ei albă dispăru din fața casei și ușa se închise în urma ei, înainte ca Henchard să o fi putut ajunge pentru a mai sta de vorbă. Era dezamăgit, căci se simțea destul de tulburat de cele ce spusese vizitiul lui lui despre Farfrae, și ar fi vrut să vorbească cu ea între patru ochi. În timp ce stătea acolo, apăru și bătrânul poliţai.

— Ai grijă să nu treacă nimeni cu căruța peste fânul ăsta la noapte, Stubberd, porunci el. Trebuie să rămână aici până dimineața, căci acum toți argații mei sunt încă la câmp. Dacă vine vreo trăsură sau vreun car, spune-le s-o ia pe ulița din spate și nu-i slăbi din ochi... Spune, e vreun caz de judecat mâine?

— Da, dom'le. Doar unu' la număr.

— Cine?

— O bătrână vagaboandă, să trăiți. A fost prinsă înjurând și făcând scandal și spurcând zidul bisericii, de parcă era la cârciuma lui tat-su. Asta e tot ce avem.

— Aha. Primarul e plecat din oraș, nu?

— Da, să trăiți.

— Bine, atunci vin eu. Nu uita să fii cu ochii-n patru la fânul ăsta. Noapte bună.

În timp ce vorbea astfel, Henchard se hotărî să aibă totuși o întrevedere cu Lucetta, în ciuda faptului că ea se retrăsese. Ciocăni la ușă. Răspunsul ce i se transmise exprima regretul domnișoarei Templeman de a nu-l putea primi în seara aceea, deoarece era invitată undeva.

Henchard trecu strada și rămase pe partea cealaltă, stând pe lângă fânul răsturnat, într-o visare solitară; poliţaiul plecase altundeva, iar caii fuseseră deshămați și duși acasă. Deși lumina lunii nu era încă prea puternică, totuși felinarele nu fuseseră aprinse, și el păși în umbra uneia dintre porțile ce se înșiruiau spre Bull Stake. De aici rămase să observe casa Lucettei. Se zăreau lumânări mișcându-se prin camera ei, și era evident că se îmbrăca pentru a răspunde acelei

invitații, oricare va fi fost natura ei, la o oră așa de târzie. Luminile dispărură, ceasul bătu ora nouă, și aproape în aceeași clipă Farfrae se ivi de după celălalt colț și ciocăni la ușă. Era limpede că îl aștepta la intrare, căci deschise chiar ea imediat. Porniră împreună pe o stradelă dosnică ce ducea spre apus. Bănuind unde se duc, Henchard se hotărî să-i urmărească.

Strânsul recoltei fusese atât de mult întârziat de vremea capricioasă, încât ori de câte ori se ivea o zi frumoasă, toate forțele erau folosite la maximum pentru a salva ceea ce se mai putea salva din grânele pătrunse de umezeală. Din cauză că zilele se micșorau, secerătorii lucrau și noaptea, la lumina lunii. Așa că, în seara aceea lanurile de grâu, care se întindeau pe două din cele patru laturi ale orașului Casterbridge, erau împânzite de oameni ce lucrau de zor. Strigătele și râsetele lor ajunseseră până la Henchard, în timp ce stătea pândind lângă halele pieței; după direcția în care pornise Farfrae cu Lucetta, el deduse că se îndreaptă într-acolo.

Aproape întreg orașul ieșise pe câmp. Populația din Casterbridge păstra încă acel străvechi obicei de a se ajuta unul pe altul la vreme de nevoie, și astfel, deși grânele aparțineau fermierilor – adică numai celor care locuiau în cartierul Durnover – ceilalți cetățeni vădeau tot atâta interes pentru strângerea recoltei în hambare. Ajungând la capătul uliței, Henchard traversă aleea umbroasă din marginea orașului, coborî în partea cealaltă taluzul verde și se găsi în plină mirişte. Căpițele de grâu se înălțau ca niște corturi pe întinderea gălbuie, iar cele mai îndepărtate se pierdeau în noaptea cu lună.

Intrase pe câmp într-un loc unde nu se desfășura nicio activitate, dar alte două umbre intraseră tot pe acolo înaintea lui, și-i putea vedea cotind printre grămezile de snopi. Păreau să nu aibă o direcție precisă în mersul lor, a cărui vagă șerpuire începu să-i apropie de Henchard. O întâlnire ar fi fost supărătoare, așa că el se dădu după o colibă și se așeză jos.

— Îți dau voie, zicea Lucetta veselă. Spune ce vrei.

— Bine, atunci, replică Farfrae cu acea inflexiune a glasului care indică pe îndrăgostit și care nu răsunase niciodată de pe buzele lui Henchard, desigur că ești mult curtată, pentru situația, bogăția, talentele și frumusețea dumitale. Dar vei rezista oare la ispita de a fi una din acele doamne cu zeci de admiratori – da – și să te

mulțumești doar cu unul mai modest?

— Acela fiind vorbitorul? întrebă ea râzând. Bine, domnule, afară de asta ce mai ai de zis?

— Ah! mă tem că ceea ce simt o să mă facă să uit de buna-cuviință.

— Atunci sper să o uiți de tot, dacă asta e cauza.

După alte câteva cuvinte întrerupte, pe care Henchard nu le mai prinse, ea adăugă:

— Ești sigur că nu vei fi gelos?

Farfrae îi luă mâna și păru să o asigure că nu va fi.

— Sunt sigură, Donald, că nu iubesc pe nimeni altcineva, zise ea repede. Dar aș vrea să-mi lași oarecare libertate în unele lucruri.

— În toate. La ce lucruri te referi, anume?

— Să zicem că aș vrea, de pildă, să nu trăiesc toată viața în Casterbridge, dacă n-aș fi fericită aici?

Henchard nu auzi răspunsul; l-ar fi putut auzi, dar nu-l mai interesa să tragă cu urechea. Cei doi se îndreptară spre locul unde se lucra de zor la încărcatul snopilor; câte zece-doisprezece pe minut erau zvârliți în care și căruțe ce porneau imediat spre arie.

Lucetta insistă să se despartă de Farfrae când se apropiară de muncitorii de pe câmp. El avea oarecare treabă cu ei, și deși o rugă să-l aștepte câteva minute, ea nu se lăsă convinsă și porni spre casă singură.

Henchard părăsi și el mirișteа și o urmă. Era într-o asemenea stare de spirit, încât atunci când ajunse la ușa Lucettei, nu mai ciocăni, ci intră direct și merse până în salonul de sus, crezând că o găsește acolo. Dar camera era goală, și își dădu seama că în graba lui, o luase înaintea ei pe drumul spre casă. Nu avu totuși mult de așteptat, și în curând auzi foșnetul rochiei la intrare, apoi un ușor zgomot de închidere a ușii. Într-o clipă apăru și Lucetta.

Lumina din cameră era așa de slabă, încât ea nu-l observă la început. Îndată ce-l văzu, scoase un mic țipăt, aproape de groază.

— Cum poți să mă sperii așa? exclamă ea cu fața îmbujorată. E trecut de zece și n-ai niciun drept să vii aici neanunțat, la o asemenea oră.

— Nu știu dacă am sau nu dreptul, dar în orice caz am scuza. E așa de important să mă gândesc tot timpul la convenienţe și

maniere?

— E o oră prea târzie pentru o vizită corectă și ar putea să mă compromită.

— Am venit acum o oră, când n-ai vrut să mă primești, și am crezut că ești acasă acum, când am venit a doua oară. Tu, Lucetta, ești cea care nu te porți cum trebuie. Nu se face să-mi dai așa cu piciorul. Vreau să-ți amintesc un amănunt pe care se pare că l-ai uitat.

Ea se lăsă pe un scaun și se făcu albă la față.

— Nu vreau să aud nimic – nu vreau să mai aud nimic, vorbi ea înăbușit, printre degetele cu care-și acoperise gura, în timp ce el, stând alături de scaunul ei, încerca să-i amintească de vremurile de la Jersey.

— Dar trebuie să auzi! insistă el.

— N-a ieșit nimic din toate astea, și numai din cauza ta. Atunci, de ce să nu-mi lași libertatea pe care am câștigat-o cu o asemenea suferință? Dacă aș fi sigură că vrei să te căsătorești acum cu mine din dragoste, m-aș simți obligată să o fac. Dar am aflat că e doar din milă – aproape ca o datorie neplăcută – fiindcă te îngrijisem și mă compromisesem și te gândeai să mă răsplătești. După asta, n-am mai ținut la tine ca înainte.

— Atunci, de ce ai venit să mă cauți aici?

— Mă gândeam că trebuie să mă căsătoresc cu tine, ca o datorie de conștiință, acum când ești liber, chiar dacă eu... nu te mai plac ca la început.

— Și de ce nu mai gândești și acum la fel?

Ea tăcu. Era evident că glasul conștiinței se făcuse auzit numai atâta timp cât nu intervenise o nouă dragoste, pentru a-l înăbuși. Simțind acest lucru, ea însăși își uită pentru moment argumentul – în parte îndreptățit – că descoperind caracterul dificil al lui Henchard, avea o oarecare justificare în a nu-și încredința fericirea în mâinile lui, după ce scăpase odată din ele. Singurul lucru pe care-l putu spune era:

— Pe atunci eram o biată fată, dar acum situația mea s-a schimbat și nu mai sunt aceeași.

— Asta-i adevărat; și mă pune pe mine într-o postură cam delicată. Dar nu vreau să mă ating de banii tăi. Sunt de acord ca orice

bănuț din averea ta să fie folosit numai de tine. De altfel, argumentul ăsta nu stă în picioare. Omul la care te gândești nu are o situație mai bună ca a mea.

— Dacă ai fi așa de bun cum e el, m-ai lăsa în pace, strigă ea cu pasiune.

Din nefericire, asta îl stârni și mai tare pe Henchard.

— Nu poți, dacă ești cinstită, să mă respingi, zise el. Și dacă nu-mi promiți chiar în seara asta și în fața unui martor că vei fi nevasta mea, am să dau în vileag toată legătura dintre noi – am să povestesc și altora tot ce-a fost.

În privirea Lucettei apăru o adâncă resemnare. Henchard îi înțelese amărăciunea și, dacă inima ei ar fi fost dată altcuiva decât lui Farfare, i s-ar fi făcut probabil milă de ea în această clipă. Dar rivalul lui era parvenitul (cum îi zicea Henchard) care se ridicase pe umerii lui. Așa că nu se putea hotărî să fie îndurător.

Fără vreun alt cuvânt, el sună și porunci ca Elizabeth-Jane să fie chemată din camera ei. Aceasta apăru, surprinsă în mijlocul meditațiilor ei nocturne. Îndată ce-l văzu pe Henchard, se duse spre el cu firească supunere.

— Elizabeth-Jane, vorbi el luându-i mâna, vreau să auzi și tu. Și întorcându-se spre Lucetta: Vrei sau nu vrei să te măriți cu mine?

— Dacă vrei – trebuie să primesc!

— Zici da?

— Da.

De îndată ce pronunță acest cuvânt, căzu jos leșinată.

— Ce lucru cumplit poate să o împingă să spună da, când îi vine așa de greu? întrebă Elizabeth, îngenunchind lângă Lucetta. Nu o sili să facă nimic împotriva voinței ei. Am trăit alături de ea și știu că nu poate îndura așa ceva.

— Nu fi proastă, zise Henchard brutal. Această promisiune va lăsa pe altcineva liber pentru tine, dacă-l vrei.

La aceste cuvinte, Lucetta păru să se trezească din leșin, tresărind.

— Pe el? De cine vorbești? întrebă ea dezlănțuită.

— De nimeni, în ceea ce mă privește, răspunse hotărât Elizabeth-Jane.

— Ah, atunci, am greșit, zise Henchard. Dar eu cu domnișoara Templeman am treabă. A acceptat să-mi fie soție.

— Dar nu mai vorbi de asta acum, îl rugă Elizabeth, ținând-o pe Lucetta de mână.

— Nici nu vreau să mai vorbesc, dacă ea îmi dă cuvântul, zise Henchard.

— L-am dat, l-am dat, gemu Lucetta, cu brațele atârnându-i ca două obiecte neînsuflețite, de slăbiciune și durere. Te rog, Michael, nu mai insista!

— N-am să mai insist.

Și luându-și pălăria, plecă brusc.

Elizabeth-Jane stătea tot în genunchi lângă Lucetta.

— Ce înseamnă asta? se miră ea. I-ai spus tatălui meu „Michael", ca și cum l-ai cunoaște bine. Și cum se face că are o asemenea putere asupra dumitale, încât i-ai promis să te căsătorești cu el, împotriva voinței? Ah, văd că ai multe secrete față de mine.

— Poate că și tu ai unele secrete pe care nu mi le-ai spus, murmură Lucetta cu ochii închiși, fără să bănuiască măcar că taina inimii Elizabethei îl privea tot pe tânărul care rănise atât de adânc inima ei.

— Eu n-aș face... absolut nimic care să te supere, se bâlbâi Elizabeth, încercând să-și stăpânească toate semnele de emoție, până când simți că e gata să izbucnească. Nu înțeleg cum poate tata să-ți poruncească așa. Nu-l aprob în privința asta deloc. Am să mă duc la el să-i spun să te lase în pace.

— Nu, nu, zise Lucetta, lasă lucrurile așa, fie ce-o fi!

XXVIII

A doua zi de dimineaţă, Henchard se duse la primărie, peste drum de casa Lucettei, pentru a lua parte la judecarea pricinilor mărunte, căci până la sfârşitul anului deţinea încă funcţia de magistrat, în virtutea faptului că fusese primar. Trecând pe stradă, se uită spre ferestrele ei, dar nu văzu nicio mişcare.

Henchard în postura de judecător de pace ar fi putut părea o absurditate tot aşa de mare ca şi Silence şi Shallow[8]. Dar intuiţia lui rudimentară şi directă, judecăţile lui simple, dintr-o bucată, îi fuseseră adesea mai de folos decât nişte subtile cunoştinţe juridice, pentru a rezolva acele infracţiuni mărunte care se înfăţişau în faţa acestei curţi de judecată. În ziua aceea doctorul Chalkfield, primarul ales pentru anul în curs, fiind plecat din oraş, Henchard se aşeză în fotoliul prezidenţial, cu privirea destul de absentă, trăgând cu ochiul pe fereastră la faţada de piatră cioplită a clădirii High-Place Hall.

Exista un singur caz pe rol, şi inculpatul se afla în faţa lui. Era o femeie bătrâna cu faţa smolită, purtând o broboadă cu nuanţa coloristică fără nume care se iveşte cu timpul, dar nu poate fi făcută de vopsitor – o culoare nici brună, nici roşcată, nici castanie, nici cenuşie –, o bonetă slinoasă care părea să fi fost purtată în ţara Psalmistului unde norii plouă cu grăsime, şi un şorţ ce fusese alb în vremuri atât de recente, încât mai contrasta încă vizibil cu restul îmbrăcăminţii. În general, aspectul neîngrijit al femeii o arăta a nu fi de la ţară şi nici din vreun orăşel din apropiere.

Ea aruncă o privire fugară lui Henchard şi celui de al doilea magistrat, iar Henchard o privi, oprindu-se o clipă asupra ei, ca şi cum i-ar fi amintit nelămurit de cineva sau de ceva ce îi pieri din minte tot aşa de repede cum apăruse.

8-Personaje comice din piesa istorică *Henry IV* de Shakespeare, Silence fiind un judecător ridicol, iar Shallow unul din recruţii lui Falstaff.

— Ei, ce-a făcut? întrebă el, consultând actul de acuzare.

— E acuzată de scandal și purtări necuviincioase, șopti Stubberd.

— Unde s-a întâmplat asta? întrebă asesorul.

— Chiar lângă biserică, domnule. Închipuiți-vă ce loc și-a găsit. Am prins-o chiar eu asupra faptului.

— Treci atunci în boxa martorilor și spune ce ai de spus.

Lui Stubberd i se luă jurământul, grefierul își înmuie pana în cerneală, deoarece Henchard nu nota depozițiile el însuși, și polițistul începu:

— Auzind un zgomot cam ilegal pe la orele unsprezece și douăzeci și cinci p.m., în noaptea de cinci ale lunii corente, după Hristos, am luat-o în jos pe stradă. Când am...

— Nu vorbi așa repede, Stubberd, zise grefierul.

Polițaiul așteptă cu ochii pe pana grefierului până când acesta din urmă se opri din scârțâit și zise „da", apoi continuă:

— Când am ajuns la fața locului, am văzut-o pe inculpată într-un loc, și anume lângă șanțul drumului.

Se opri urmărind vârful peniței grefierului.

— Șanț, da, zi mai departe, Stubberd.

— La o distanță de douăsprezece picioare și nouă țoli sau cam așa ceva de unde mă...

Având mereu grijă de a nu o lua înaintea performanțelor grafice ale grefierului, Stubberd frână din nou, căci își știa pe dinafară depoziția, și nu avea nicio importanță, pentru el unde se oprea.

— Mă opun, vorbi femeia. „Distanța de douăsprezece picioare și nouă țoii sau cam așa ceva de unde mă..." nu e o mărturie valabilă.

Magistrații se consultară, și asesorul spuse că, după părerea lor, douăsprezece picioare și nouă țoii declarați, sub prestare de jurământ erau admisibili.

Aruncând inculpatei o privire de victorioasă dreptate, Stubberd continuă:

— ... mă aflam eu însumi. Dumneaei metecănea pe acolo prezentând pericol pentru circulație și, când m-am apropiat să viu la ea, a comis necuviința și m-a insultat.

— „M-a insultat"... da. Ce-a zis?

— A zis: „Dă lanterna aia dr. la o parte", zice.

— Da.

— Cică: „N-auzi cap de dovleac? Dă-ncolo lanterna aia. Lua-te-ar dr. Am pocnit eu flăcăi mai zdraveni – nu mă sperii de-un nătărău ca tine, du-te dr. fecior de c. ...! A dr. să fiu dacă nu ți-o fac", zice ea.

— Protestez, interveni femeia. Nu eram capabilă să aud ce spuneam, și ce nu am auzit nu constituie dovadă.

A urmat o altă întrerupere a audierii martorului, pentru dezbatere, s-a consultat o carte și în sfârșit lui Stubberd i s-a permis să continue. Adevărul era că bătrâna fusese prin judecătorii și tribunale de mult mai multe ori decât magistrații înșiși și că de aceea trebuiau să fie foarte atenți cu procedura. Totuși, după ce Stubberd mai bătu puțin câmpii, Henchard îl întrerupse nerăbdător.

— Hai, termină odată cu dr-urile, și cu c-urile tale. Zi vorbele întregi ca un om în toată firea și nu face pe rușinosul, Stubberd – sau dacă nu, mai bine taci din gură. Întorcându-se apoi către femeie: Ei, ai vreo întrebare să-i pui, sau ai ceva de zis?

— Da, răspunse ea cu o licărire răutăcioasă în ochi, și grefierul își înmuie pana în cerneală. Acu' vreo douăzeci de ani, vindeam fiertură de grâu într-un cort la bâlciul din Weydon.

— Acu' douăzeci de ani – păi dacă vrei s-o iei chiar de la început, de ce nu începi cu facerea lumii? observă grefierul, nu fără o nuanță ironică.

Dar Henchard privea înaintea lui și uitase cu totul de procedura juridică.

— Un bărbat și o femeie cu un copil în brațe au intrat în cortul meu, continuă femeia. S-au așezat la o masă și i-am servit cu câte un blid de fiertură. Martor mi-e Dumnezeu, pe vremea aia eram și eu femeie cu stare, nu ca acum – vindeam rom de contrabandă, pe scară mare, nu glumă, și dregeam fiertura de grâu cu el, când cereau clienții. Așa i-am dat și bărbatului cela, și a tot băut, până când s-a certat cu nevasta și a zis că o vinde cui i-o da mai mult pe ea. A venit un marinar și a oferit cinci guinee; a dat banii și a plecat cu ea, și dus a fost. Și omul ăla, care și-a vândut nevasta cum vă spusei, e dumnealui care stă colea, în scaunul ăla mare.

Bătrână încheie, dând din cap spre Henchard și încrucișându-și hotărâtă brațele.

Toți ochii se întoarseră spre Henchard. Fața lui avea o expresie stranie și părea să fi fost pudrată cu cenușă.

— Nu ne interesează viața și întâmplările dumitale, vorbi aspru al doilea magistrat. Ai fost întrebată dacă ai ceva de zis în legătură cu acuzația care ți s-a adus.

— Asta are legătură cu acuzația. Dovedește că dumnealui nu-i mai grozav decât mine și că n-are dreptul să mă judece.

— E o bazaconie născocită acu', zise grefierul. Așa că ține-ți gura!

— Ba nu, e adevărat.

Cuvintele le spuse Henchard.

— E adevărat ca lumina zilei, vorbi el rar – și chiar dovedește că nu sunt cu nimic mai bun decât această femeie! Și ca să nu fiu... ispitit a o condamna cu asprime pentru această răzbunare a ei, vă las pe dumneavoastră să o judecați.

Aceste cuvinte făcură o senzație de nedescris.

Henchard se ridică și părăsi sala de ședință, trecând printr-un grup de oameni ce stăteau pe scări și afară în stradă, mai numeroși ca de obicei, căci se pare că bătrâna negustoriță de fiertură de grâu făcuse câteva aluzii față de vecinii din mahalaua unde locuia de când venise în Casterbridge, pe cum că știa unele lucruri despre omul lor de vază, domnul Henchard, și că ar putea să spună câte ceva la o adică... Această perspectivă îi adusese în fața judecătoriei.

— De ce stau azi așa de mulți gură-cască în jurul primăriei? întrebă Lucetta pe fata din casă, când se termină judecata.

Se sculase târziu și tocmai privea pe fereastră.

— Știți, coniță, e scandalul ăsta cu domnu' Henchard. O femeie a dovedit că înainte de a fi domn, și-a vândut nevasta pe cinci guinee într-o baracă la bâlci.

În toate relatările lui Henchard despre despărțirea de soția sa, Susan, despre faptul că nu mai știuse nimic de ea de mulți ani și fusese convins că murise, el nu-i explicase niciodată limpede cauza reală și imediată a acelei despărțiri. Era pentru prima dată că auzea o asemenea poveste. O adâncă durere se așternu pe fața Lucettei, gândindu-se la promisiunea ce-i fusese smulsă cu o seară înainte. Deci, în fond, acesta era Henchard! Ce perspective groaznice se deschideau în fața unei femei, gata să-și încredințeze soarta în mâinile lui!

În ziua aceea se duse pe Ring și în alte părți și nu se înapoie acasă decât pe seară. Îndată ce o văzu pe Elizabeth-Jane, îi spuse că se hotărâse să plece pentru câteva zile la mare – la Port-Bredy;

Casterbridge-ul era prea mohorât.

Elizabeth, văzând-o palidă și tulburată, o încurajă să facă acest drum, socotind că o schimbare ar liniști-o. Ea nu putea bănui că atmosfera mohorâtă, care părea să fi pogorât asupra orașului Casterbridge, se datora în parte faptului că Farfrae lipsea de acasă.

Elizabeth își văzu prietena plecând la Port-Bredy și rămase să aibă grijă de casă până la întoarcerea ei. După două-trei zile de singurătate și ploaie neîncetată, veni în vizită Henchard. Păru să fie dezamăgit când auzi de absența Lucettei și, deși dădu din cap cu o aparentă indiferență, plecă frământându-și barba cu un aer iritat. A doua zi veni din nou.

— A sosit? întrebă el.

— Da. S-a întors azi dimineață, îi răspunse fiica lui vitregă, dar nu e acasă. S-a dus să se plimbe pe șoseaua spre Port-Bredy. Se întoarce pe înserate.

După alte câteva cuvinte care nu făceau decât să dezvăluie nerăbdarea, Henchard plecă din nou.

XXIX

La ora aceea Lucetta mergea grăbită pe drumul ce ducea la Port-Bredy, întocmai cum spusese Elizabeth. Era curios ca ea să-și fi ales pentru plimbarea de după-masă tocmai șoseaua pe care se întorsese la Casterbridge, într-o trăsură, cu trei ore mai înainte; dacă se poate numi ceva curios în înlănțuirea unor fapte, când fiecare în parte e generat de o cauză.

Era sâmbătă, ziua în care se ținea târgul cel mare, și Farfrae lipsise pentru prima dată de la standul lui din hala negustorilor. Se știa totuși că se va întoarce în noaptea aceea, ca „să fie acasă duminică", cum ziceau oamenii din Casterbridge.

Lucetta, continuându-și drumul, ajunse în cele din urmă la capătul șirului de arbori care mărgineau șoseaua în direcția aceasta, ca și în altele în afara orașului. Acest punct era la distanță de o milă, și aici se opri. Se afla acolo o vâlcea între două dealuri cu pante line, și șoseaua, sprijinindu-se încă pe fundația ei romană, se întindea tot înainte, dreaptă ca o linie trasă cu rigla, până când dispărea pe culmea cea mai îndepărtată. Nu se vedeau nici garduri vii, nici pomi care să întrerupă monotonia peisajului, iar șoseaua se ținea de miriștea de grâu ca o dungă pe o mantie cu falduri. Lângă șosea se găsea un hambar, singura clădire vizibilă pe distanță de multe mile în jur.

Lucetta își forță ochii cât putu, privind până la capătul șoselei ce se îngusta cât un fir de ață, dar nu apăru nimic pe ea, nicio pată oricât de mică. Șopti un singur cuvânt: „Donald", și-și întoarse fața spre oraș, pentru a porni înapoi.

Dar în direcția asta lucrurile stăteau altfel. O siluetă singuratică venea înspre ea; era Elizabeth-Jane.

Lucetta, în ciuda singurătății ei, păru puțin supărată. Figura Elizabethei luă, de îndată ce-și recunoscu prietena, o expresie afectuoasă, deși era încă prea departe pentru a putea vorbi.

— M-am gândit așa, deodată, să-ți ies înainte, zise ea zâmbind.

Răspunsul Lucettei îi fu oprit pe buze de o întâmplare neprevăzută. La dreapta ei, un drumeag dădea în șosea chiar lângă locul unde se afla, iar pe drumeag venea, parcă fără o țintă anume, un taur. Se îndreptă spre ele. Dar Elizabeth, care privea în cealaltă parte, nu-l văzuse.

În ultimul sfert al fiecărui an, vitele constituiau principala sursă de venituri dar în același timp și teroarea familiilor care locuiau în orașul Casterbridge și în satele din jur, în care se mai practica creșterea vitelor ca pe vremea lui Avraam. Numărul cornutelor mânate spre oraș toamna, pentru a fi vândute acolo la licitație, era foarte mare, și toate aceste vite umblând pe străzi încoace și-ncolo speriau mai mult ca orice femeile și copiii. Dacă erau lăsate în pace, ele ar fi mers liniștite, dar tradiția la Casterbridge cerea ca mânatul vitelor să fie întovărășii de strigăte îmbinate cu gesturi și scălâmbăieli grotești, cu ridicări amenințătoare de bâte, lătrat de câini, într-un cuvânt tot ce putea să înfurie vitele cu înclinații mai belicoase și să le zăpăcească pe cele blânde. Era un lucru obișnuit ca un gospodar, ieșind din odaia lui, să găsească sala sau camera de la intrare plină de copii, dădace, femei bătrâne, sau de o întreagă clasă de școlărițe care se scuzau pentru nepoftita lor prezență, zicând că „trecea un taur de la târg pe stradă”.

Lucetta și Elizabeth priveau animalul cu oarecare îngrijorare, în timp ce acesta se apropia nehotărât de ele. Era un exemplar mare, de o frumoasă culoare roșcată, deși pe moment urâțit de mari pete de noroi pe picioare și burtă. Avea coarnele groase, ferecate la vârf cu alamă, iar nările semănau cu intrările tunelului de sub Tamisa, așa cum erau înfățișate pe vremuri în machete. Între ele, prin zgârciul nasului trecea un inel solid de aramă, înfipt în carne ca zgarda de metal a lui Gurth[9]. De inel era legat un băț gros de frasin, lung cam de un metru, pe care taurul îl azvârlea în dreapta și-n stânga ca un îmblăciu, ori de câte ori mișca din cap.

Numai când observară lemnul acela care se bălăbănea, tinerele noastre se înfricoșară cu adevărat, căci el arăta că taurul era un

---

9-Personaj din romanul *Ivanhoe* de Walter Scott. Porcarul Gurth purta o zgardă cu numele stăpânului său.

bătrân înrăit, care scăpase de undeva, prea periculos pentru a fi mânat din spate, bățul fiind mijlocul cu care văcarul îl putea dirija, ținându-i coarnele la distanță.

Se uitară în jur după un adăpost sau ascunziș, și o porniră spre hambarul de lângă drum. Atâta vreme cât priviseră taurul în față, el arătase oarecare indiferență în atitudinea lui față de cele două femei, dar îndată ce-i întoarseră spatele, animalul scutură din cap și hotărî să le înspăimânte de-a binelea. Asta le făcu să o rupă la fugă, desperate, cu taurul după ele.

Hambarul spre care se îndreptau avea în față o băltoacă mocirloasă, iar din cele două uși numai una era deschisă, proptită cu un par. Pe aceea intrară. Interiorul era gol; se treierase probabil de curând acolo și nu mai rămăsese altceva decât o claie de fân, depozitată în capătul celălalt. Elizabeth-Jane judecă repede situația.

— Trebuie să ne suim sus, zise ea.

Dar chiar înainte de a se apropia de fânul salvator, auziră taurul tropăind prin mocirla de afară și, într-o clipă, dădu buzna înăuntru, zvârlind cât colo parul ce proptea ușa. Aceasta se trânti în urma lui și toți trei rămaseră închiși în hambar. Dezorientat, taurul le zări și o porni spre ele, la capătul hambarului unde se refugiaseră. Fetele o cotiră așa de iute, încât urmăritorul lor ajunsese cu capul de zidul din fund, când ele erau la jumătatea drumului spre ieșire. Până când reuși să-și întoarcă trupul masiv pentru a porni din nou în urmărirea lor, fetele o cotiră în altă direcție. Le fugări astfel mai departe, suflarea fierbinte din nările taurului dogorindu-le din spate. Nu izbutiră să ajungă la ușă și să o deschidă; dar după câteva minute se auzi afară un zgomot care atrase atenția dușmanului lor, și un om își făcu aparția. Se repezi înăuntru, apucă bățul care atârna de inelul din nasul taurului și răsuci capul animalului, de parcă voia să i-l smulgă.

Mișcarea fu atât de violentă, încât grumazul vânjos al taurului păru să-și fi pierdut orice putere; atârna moale, aproape paralizat, în timp ce din nas îi picura sânge. Perfida invenție omenească a cârligului trecut prin nări era prea complicată pentru a fi învinsă de forța brută; taurul se trase înapoi.

În semi-întunericul dinăuntru, omul se vedea a fi voinic și hotărât la faptă! Duse taurul înfrânt până la ușă, și acolo lumina dezvălui chipul lui Henchard. După ce dădu drumul taurului pe câmp, se

întoarse să o ajute pe Lucetta, căci pe Elizabeth n-o observase, cățărată cum era pe claia de fân. Lucetta făcuse o criză de nervi și Henchard trebui s-o ia în brațe ca s-o ducă până la ușă.

— Oh, tu – tu m-ai salvat, strigă ea, de îndată ce putu vorbi.

— Mi-am plătit doar o datorie, răspunse el afectuos. Și tu m-ai salvat odată.

— Cum se face că ai venit aici – tocmai aici? întrebă ea, nebăgând în seamă răspunsul lui.

— Am ieșit să te caut. De două-trei zile tot vreau să-ți spun ceva, dar ai fost plecată și n-am putut. Poate că nu e momentul acum?

— Oh nu! Unde e Elizabeth?

— Sunt aici, strigă veselă cea pe care o căutau și, fără să aștepte să i se aducă o scară, se lăsă să alunece în jos de pe claia de fân.

Henchard, sprijinind-o cu un braț pe Lucetta și cu celălalt pe Elizabeth-Jane, porni spre oraș, pe șoseaua care urca în pantă lină. Ajunseseră în vârful unei coline și începură să coboare din nou când Lucetta, care-și revenise între timp, își aminti că-și pierduse manșonul în hambar.

— Fug eu înapoi să-l caut, zise Elizabeth-Jane. Nu mi-e greu deloc; nu sunt atât de obosită ca dumneata.

Și zicând aceste vorbe, o porni la vale spre hambar, în vreme ce ceilalți doi își urmau drumul.

Elizabeth găsi curând manșonul, un asemenea articol fiind pe vremea aceea, de dimensiuni considerabile. Când ieși, se mai opri o clipă pentru a se uita la taurul care inspira acum milă, cu nasul sângerând; poate că intenția lui fusese să facă doar o glumă și nu o crimă. Henchard îl imobilizase înțepenind capătul bățului în balamalele ușii, proptită cu încă un par gros. În cele din urmă, după ce privi animalul, se întoarse să pornească pe urmele celor doi, când deodată văzu o cabrioletă verde cu roți negre apropiindu-se din cealaltă direcție; cel ce o conducea era Farfrae.

Prezența lui acolo părea să explice plimbarea Lucettei. Donald o văzu pe Elizabeth-Jane, opri calul și află tot ce se întâmplase. Când ea îi spuse prin ce primejdie trecuse Lucetta, Farfrae manifestă o agitație cu totul deosebită, atât prin natura cât și prin intensitatea ei, de toate reacțiile lui de până atunci. Era așa de preocupat de această întâmplare, încât nici nu-și dădea bine seama ce face și nu se gândea

să o ajute pe Elizabeth să se urce alături de el în cabrioletă.

— Zici că a plecat cu domnul Henchard? întrebă el în cele din urmă.

— Da. O conduce el acasă. Probabil că acum sunt aproape de casă.

— Și ești sigură că poate merge până acolo?

Elizabeth-Jane răspunse afirmativ.

— Tatăl dumitale vitreg a salvat-o?

— Chiar el.

Farfrae porni, lăsând calul să meargă mai domol. Ea bănui de ce: Donald, își zicea că nu era bine să-i ajungă din urmă pe cei doi, tocmai în acest moment. Henchard o salvase pe Lucetta, și a-i provoca chiar atunci o posibilă manifestare a sentimentelor de dragoste pentru altul nu era nici frumos și nici indicat.

Subiectul conversației lor fiind astfel epuizat, Elizabeth-Jane se simțea tot mai jenată să stea alături de fostul ei iubit, dar în curând siluetele celor doi apărură pe drum, aproape de intrarea în oraș. Lucetta își întorcea adesea fața pentru a privi înapoi, dar Farfrae nu dădu bici calului. Când cabrioleta ajunse în marginea orașului, Henchard și cu tovarășa lui dispăruseră pe străzi. Farfrae o lăsă acolo pe Elizabeth-Jane, la dorința ei expresă de a coborî, și-și mână calul către intrarea dinspre grajduri a curții unde locuia.

Intră astfel în casă venind dinspre grădină; îndreptându-se spre camera lui, găsi acolo o mare harababură: câteva cufere erau scoase afară pe scară, iar biblioteca zăcea desfăcută în trei bucăți – ceea ce părea totuși să nu-l surprindă.

— Când o să le trimiți? o întrebă el pe proprietăreasă, care supraveghea operațiile.

— Mă tem că nu înainte de ora opt, zise ea. Să vedeți, nu știam până azi dimineață că aveți de gând să vă mutați, altfel am fi dat zor mai devreme.

— Ei lasă, e bine și-așa! zise Farfrae vesel. E bine la opt, numai să nu fie mai târziu. Și nu mai sta cu mine la vorbă, că te apucă miezul nopții.

Cu aceste cuvinte ieși pe ușa din față și o porni în sus pe stradă.

În răstimp, Henchard și cu Lucetta avuseseră o convorbire de un gen cu totul diferit. După ce Elizabeth plecase în căutarea manșonului, Henchard îi spuse tot ce avea pe inimă, ținându-i strâns

mâna sub braț, deși ea ar fi preferat să și-o retragă.

— Dragă Lucetta, de două-trei zile tot doresc să te văd, zise el. De când ne-am întâlnit ultima dată, m-am tot gândit la felul cum ți-am smuls promisiunea. Mi-ai spus: „Dacă aș fi bărbat, n-aș insista". Asta m-a atins până-n fundul sufletului. Am simțit că aveai oarecare dreptate. Nu vreau să fii nefericită, și e limpede că dacă te-ai căsători cu mine acum te-ai simți nenorocită. De aceea, mă învoiesc să rămânem logodiți fără termen – să amânăm căsătoria vreun an-doi.

— Dar, dar... n-aș putea să-ți fac și eu vreun serviciu? zise Lucetta. Îți sunt profund recunoscătoare – mi-ai salvat viața. Și grija pe care mi-o porți îmi stă ca un jeratic pe creștet! Acum sunt o persoană avută. Aș putea desigur să fac ceva ca răsplată pentru bunătatea ta – ceva concret.

Henchard rămase pe gânduri. Evident, nu se așteptase la așa ceva.

— Există un lucru pe care l-ai putea face, Lucetta, vorbi el, dar nu chiar în felul ăsta.

— Atunci, în ce fel? întrebă ea cu o nouă teamă.

— Trebuie să-ți spun un secret ca să mă înțelegi. Poate că ai auzit că mi-a mers prost anul ăsta. Am făcut ce nu făcusem niciodată înainte – m-am pripit cu niște speculații și am pierdut. De aceea sunt acum cam strâmtorat.

— Ai vrea să-ți avansez niște bani?

— Nu, nu, protestă Henchard aproape supărat. Eu nu-s omul care să trăiesc de pe urma unei femei, chiar dacă ea ar fi aproape soția mea, cum ești tu. Nu, Lucetta, ceea ce poți să faci tu e un lucru care m-ar salva. Cel mai mare creditor al meu e Grower, și el poate să mă strângă cu ușa când vrea. Dacă mi-ar da un răgaz de două săptămâni, m-aș putea descurca. Această amânare aș putea s-o obțin de la el într-un singur fel – dacă ar afla că ești viitoarea mea soție, că urmează să ne căsătorim peste câteva săptămâni. Stai puțin, că nu ți-am spus tot. El va trebui să afle povestea, dar asta nu schimbă cu nimic hotărârea noastră de a lungi logodna. Nimeni n-o să știe. Poți să mergi cu mine la domnul Grower și să mă lași numai să-ți vorbesc față de el, ca și cum căsătoria ar fi apropiată. O să-i spunem să țină lucrul secret. Atunci, o să fie de acord să mă aștepte cu banii. Peste două săptămâni o să-i pot plăti, și atunci am să-i spun că am amânat nunta cu un an sau doi. Nimeni din târgul ăsta n-o să știe cum m-ai

ajutat. Dacă vrei să-mi fii de folos, în felul ăsta poți s-o faci.

Fiind tocmai vremea „amurgitului", cum ziceau oamenii prin partea locului, adică acel sfert de ceas înainte de coborârea serii, el nu observă la început efectul cuvintelor sale.

— Dacă ar fi orice altceva, începu ea, și uscăciunea buzelor i se simțea în voce...

— Dar e un lucru așa de mărunt! zise el pe un ton de reproș. Mult mai puțin decât ce mi-ai oferit – e doar începutul a ceea ce mi-ai promis nu de mult. Aș fi putut să-i spun și singur lui Grower, dar nu m-ar fi crezut.

— Să nu crezi că nu vreau – dar nu pot cu niciun chip, zise ea cu o mâhnire crescândă.

— Te întreci cu gluma, izbucni el. Mă faci să te silesc să duci imediat la îndeplinire făgăduiala.

— Nu pot! protestă ea cu desperare.

— De ce? Când chiar eu ți-am spus acum câteva clipe că nu e nevoie să precipităm lucrurile?

— Fiindcă – tocmai el a fost martor!

— Martor? La ce?

— Îți spun dacă trebuie numaidecât... Dar, te rog nu mă mustra!

— Fie. Ce vrei să spui?

— A fost martor... domnul Grower... la căsătoria mea.

— Căsătoria?

— Da. Cu Farfrae. Oh, Michael, sunt soția lui. Ne-am căsătorit săptămâna asta la Port-Bredy. Am avut motive să n-o facem aici. Domnul Grower ne-a fost martor, fiindcă s-a întâmplat să fie tocmai atunci în Port-Bredy.

Henchard rămase năucit. Ea era așa de alarmată de tăcerea lui, încât îngăimă câteva cuvinte despre un împrumut de bani care să-l ajute să treacă peste cele două săptămâni ale primejdioasei scadențe.

— Te-ai măritat cu el? vorbi Henchard în cele din urmă. Doamne, cum te-ai măritat cu el... când te legaseși să fii nevasta mea?

— Așa s-a întâmplat, explică ea cu lacrimi în ochi și cu un tremur în voce. Nu fi crud – te rog. Îl iubeam așa de mult și mă temeam să nu-i povestești ceva despre trecut – și asta mă chinuia! Și-apoi, după ce ți-am făgăduit, am auzit că ți-ai vândut prima soție la un bâlci, ca pe un cal sau o vacă. Cum puteam să-mi mai țin făgăduiala, după ce

auzisem asta? Nu mai aveam curajul să mă las în seama ta, și ar fi însemnat și o înjosire pentru mine să-ți iau numele, după un asemenea scandal. Dar știam că-l voi pierde pe Donald dacă nu mă mărit numaidecât cu el – căci ți-ai fi adus la îndeplinire amenințarea de a-l informa despre fosta noastră legătură, dacă prin asta aveai vreo șansă de a mă păstra pentru tine. Dar acum nu vei mai face așa ceva, nu-i așa, Michael? E prea târziu să ne despărți.

Sunetul clopotelor de la biserica Sf. Petru, care băteau toate deodată, plutise până la ei în timp ce vorbeau, iar acum răsună pe stradă veselul bubuit al fanfarei orașului, renumită pentru neobositul ei toboșar.

— Atunci, tot tămbălăul pe care-l fac ăștia e pentru voi? întrebă el.

— Da – cred că le-a spus Donald, sau poate domnul Grower... Pot să te las acum? Soțul meu a mai avut niște treburi la Port-Bredy și m-a trimis acasă cu câteva ore înainte.

— Va să zică, azi am salvat viața *nevestei lui?*

— Da – și-ți va fi în veci recunoscător.

— N-are de ce... Ah, femeie prefăcută! izbucni Henchard. Mi-ai dat cuvântul!

— Da, da, dar numai constrânsă, și nu știam atunci nimic despre trecutul tău.

— Tare îmi vine să te pedepsesc după cum meriți! E destul să-i spun o vorbă acestui proaspăt însurățel, despre ochii dulci pe care mi-i făceai, și ți s-a dus de râpă fericirea.

— Michael, fie-ți milă de mine și fii generos.

— Nu meriți milă! Meritai pe vremuri, dar acum nu.

— Am să te ajut să-ți plătești datoria.

— Să fiu pensionarul nevestei lui Farfrae? Nu fac eu așa ceva. Și nu mai sta aici cu mine că poate-ți spun ceva și mai rău. Du-te acasă!

Ea dispăru pe sub arborii din aleea de vest, în timp ce fanfara dădea colțul străzii, trezind până și pietrele și chemând pe toți să-i sărbătorească fericirea. Lucetta nu o băgă în seamă, ci fugi pe o ulicioară lăturalnică și ajunse acasă, fără a fi văzută de cineva.

XXX

Ceea ce spusese Farfrae proprietăresei sale se referea la mutarea bagajelor şi a altor bunuri din fosta sa locuinţă în casa Lucettei. Treaba nu era încă gata, căci fusese mult ţinută în loc de frecventele pauze provocate de exclamaţiile de surpriză în faţa evenimentului, despre care femeia aflase abia cu câteva ore înainte, dintr-o scurtă scrisoare trimisă de locatarul său.

În ultimul moment, înainte de a pleca din Port-Bredy, Farfrae fusese reţinut – la fel ca John Gilpin[10] – de nişte clienţi importanţi, pe care, chiar în aceste împrejurări excepţionale, nu-i putea neglija. Pe deasupra, era şi mai cuviincios ca Lucetta să sosească prima acasă. Nimeni nu ştia încă ce se întâmplase, şi ea era cea mai indicată să anunţe vestea acasă şi să dea ordine pentru instalarea soţului ei. De aceea Donald îşi trimisese mireasa înainte, într-o trăsură de piaţă, iar el pornise cu docarul peste câmp să vadă nişte şire de grâu şi orz ce se aflau la câteva mile de şosea, spunându-i Lucettei cam la ce oră să-l aştepte în seara aceea. Aşa se şi explică plimbarea ei pe şosea, unde spera să-şi întâmpine soţul după cele câteva ore de despărţire.

Plecând de lângă Henchard încercă, printr-un mare efort de voinţă, să se calmeze pentru a-l primi cum se cuvine pe Donald la High-Place Hall, atunci când va sosi de la vechea lui locuinţă. Se simţea fericită la gândul că, orice s-ar întâmpla, el era acum al ei. După o jumătate de oră veni şi Farfrae, şi ea îl întâmpină cu o bucurie pe care nicio absenţă de o lună întreagă, agravată de primejdii, nu ar fi putut-o face mai intensă.

— Mai este un lucru pe care nu l-am făcut încă, deşi e un lucru important, spuse ea serios, după ce povesti aventura cu taurul. N-am anunţat căsătoria iubitei mele Elizabeth-Jane.

10-Personaj comic dintr-un poem al poetului englez William Cowper (1731—1800).

— Ah – nu i-ai spus încă? întrebă el gânditor. Am adus-o cu șareta de la hambar până în oraș, și nici eu nu i-am spus nimic, fiindcă socoteam că poate o fi auzit vestea prin târg și că nu ne felicită din timiditate sau cam așa ceva.

— Nu cred să fi aflat nimic. Dar am să văd eu. Mă duc chiar acum la ea. Și, Donald, sper că n-ai nimic împotrivă să stea mai departe la noi, ca și înainte. E o fată atât de liniștită și modestă.

— Oh nu, bineînțeles, răspunse Farfrae, poate cu o ușoară stânjeneală. Dar mă întreb dacă o să vrea.

— Sigur că da, vorbi cu convingere Lucetta. Sunt încredințată că o să vrea să stea cu noi. Și, pe deasupra, biata fată nici nu are alt cămin.

Farfrae o privi și înțelese că nici nu bănuia taina prietenei ei. Această orbire a ei i-o făcea și mai dragă.

— Aranjează cum vrei tu, îi spuse. De fapt, eu am venit în casa ta, și nu tu într-a mea.

— Mă duc imediat să-i vorbesc, zise Lucetta.

Când intră sus în camera Elizabethei, o găsi cu o carte în mână. Lucetta văzu din prima clipă că nu aflase încă știrea cea mare.

— N-am mai venit jos la dumneata, domnișoară Templeman, explică ea simplu. Vroiam tocmai să cobor să te întreb dacă ți-ai revenit după spaima de azi după-masă, dar am văzut că aveai o vizită. De ce vor fi bătând oare clopotele? Și cântă și fanfara. Probabil că e vreo căsătorie, sau poate că fac repetiție pentru Crăciun.

Lucetta rosti un „Da” care nu spunea nimic și, așezându-se lângă ea, o privi gânditoare.

— Ce ființă singuratică ești, se miră ea. Nu știi niciodată ce se întâmplă în jurul tău și despre ce discută lumea cu atâta interes. Ar trebui să mai ieși și să stai puțin la taifas, cum fac toate femeile, și atunci nu mi-ai mai pune asemenea întrebări. Ei, acum să știi că am ceva să-ți spun.

Elizabeth-Jane mărturisi că era foarte bucuroasă să afle vești și se pregăti să asculte.

— Trebuie să mă întorc destul de departe în trecut, începu Lucetta, dându-și seama cu fiecare cuvânt cât de greu îi era să-i explice situația ei fetei care o asculta liniștită. Îți amintești de problema aceea de conștiință, de care ți-am vorbit acum câtva timp? Despre primul și al doilea iubit al unei doamne care... și,

întrerupându-se mereu, îi aminti de povestea pe care i-o spusese mai de mult.

— Oh da – îmi amintesc de povestea *prietenei* dumitale, zise Elizabeth sec, privind în ochii Lucettei ca și cum ar fi vrut să le vadă mai bine nuanța exactă. Cu doi iubiți – unul vechi și unul nou, și cum voia să se căsătorească cu cel de al doilea, dar se simțea obligată să-l ia pe primul, așa că a părăsit calea cea bună pentru a o urma pe cea rea, cum spune poetul Ovidiu din care tocmai tălmăcesc: *„Video meliora proboque, deteriora sequor”.*

— O nu, nu a pornit tocmai pe calea cea rea, se grăbi să o corecteze Lucetta.

— Dar spuneai că ea – sau mai bine aș zice *dumneata,* – urmă Elizabeth, renunțând la orice prefăcătorie, aveai o datorie de onoare și de conștiință să te căsătorești cu primul.

Văzându-se astfel descoperită, Lucetta se înroși toată, apoi roșeața dispăru în timp ce spunea îngrijorată:

— N-ai să sufli nimănui vreo vorbă despre asta, nu-i așa, Elizabeth?

— Bineînțeles că nu, dacă ții așa de mult.

— Vreau să-ți spun acum că lucrurile sunt mai complicate – mai grave de fapt – decât păreau în povestea mea. L-am întâlnit pe primul bărbat într-un fel foarte ciudat și am fost amândoi de părere că trebuie să ne căsătorim, deoarece se vorbise mult pe socoteala noastră. El era văduv, sau credea că este. De mulți ani nu mai știa nimic despre soția lui. Dar într-o bună zi ea s-a întors, și atunci ne-am despărțit. Acum ea e moartă, și iată că bărbatul vine din nou să-mi facă curte zicând: „Acum putem înfăptui ce am dorit”. Dar înțelegi, Elizabeth-Jane, e ca și cum întreaga poveste ar fi început acum, ca ceva nou. Iar prin întoarcerea celeilalte femei, fusesem absolvită de orice promisiuni sau angajamente.

— Nu ți-ai reînnoit promisiunea în ultima vreme? întrebă fata cu discretă aluzie, căci ghicise cine era bărbatul Numărul Unu.

— Da, dar mi-a fost smulsă prin amenințări.

— Da, așa a fost. Dar gândesc că dacă o femeie are o asemenea nefericită legătură cu un bărbat, cum ai avut dumneata, ar trebui să-i devină soție, atunci când se poate, chiar dacă vina nu a fost a ei.

Figura Lucettei își pierdu strălucirea.

— Dar s-a dovedit a fi un om pe care mi-ar fi fost teamă să-l iau de bărbat, se justifică ea, și chiar mi-era teamă! Și am aflat unele lucruri numai după ce i-am făgăduit a doua oară să mă mărit cu el.

— Atunci, nu mai rămâne decât o singură cale cinstită de urmat: să nu te mai căsătorești cu niciunul din ei.

— Dar gândește-te. Judecă și tu...

— Sunt absolut sigură, o întrerupse prietena ei vorbind fără sfială. Am ghicit foarte bine cine e acel bărbat. E tatăl meu, și-ți spun că trebuie sau să te măriți cu el, sau cu nimeni altcineva.

Orice umbră de necinste sau de necuviință era pentru Elizabeth-Jane ceea ce este o pânză roșie pentru un taur. Dorința ei de corectitudine în orice împrejurare era aproape bolnăvicioasă. Datorită necazurilor prin care trecuse de timpuriu în viață, din cauza mamei ei, orice situație ambiguă o îngrozea. Cei al căror nume se află la adăpost de orice bănuială nu cunosc asemenea temeri.

— Trebuie să te căsătorești cu domnul Henchard sau cu nimeni – asta e. Cu el sau cu nimeni, pronunță ea sentința cu buzele tremurând, covârșită de cele două pasiuni ce i se împleteau în suflet.

— Nu pot să fac una ca asta, strigă Lucetta cu înflăcărare.

— Fie că accepți sau nu, ăsta-i adevărul.

Lucetta își acoperi ochii cu mâna dreaptă, ca și cum nu mai avea putere să se apere, întinzând stânga către Elizabeth.

— Ce văd? Păi te-ai și căsătorit cu el, strigă fata, sărind în sus de bucurie, când zări inelul de pe degetul Lucettei. Când a-i făcut-o? De ce nu mi-ai spus și mie. În loc să mă tot necăjești? E foarte frumos că ai făcut-o. Se spune că s-a purtat urât cu mama mea pe vremuri, într-un moment de beție. Și e adevărat că uneori e aspru. Dar dumneata o să-l domini cu totul, sunt sigură, cu frumusețea, cu averea și calitățile dumitale. Ești femeia pe care o va adora, și acum vom trăi toți trei fericiți împreună.

— Oh, dragă Elizabeth-Jane! gemu Lucetta îndurerată. Cu altcineva m-am măritat! Eram așa de chinuită... așa de speriată că voi fi silită să fac ce nu voiam, așa de îngrozită de dezvăluirile care ar fi putut să-i distrugă dragostea pentru mine, încât m-am hotărât să fac pasul acesta, numaidecât, orice s-ar întâmpla, și să-mi cumpăr, cu orice preț, o săptămână de fericire.

— Te-ai... căsătorit... cu domnul Farfrae! strigă Elizabeth-Jane cu o

profetică iluminare.

Lucetta dădu din cap. Își recăpătase calmul.

— De aceea trag clopotele, zise ea. Soțul meu e jos. Va sta aici până o să găsim o casă mai potrivită, și i-am spus că vreau să stai și tu cu noi, întocmai ca înainte.

— Lasă-mă să mă gândesc puțin, singură, vorbi iute fata, zăvorându-și clocotul sentimentelor cu o supremă stăpânire de sine.

— Gândește-te. Sunt sigură că vom fi fericiți împreună.

Lucetta plecă să-l regăsească pe Donald în salon; bucuria ei de a-l vedea acolo, instalat ca la el acasă, era totuși umbrită de o vagă neliniște. Cauza nu era Elizabeth-Jane, ale cărei adevărate sentimente nici nu le bănuia măcar, ci numai Henchard.

Hotărârea pe care fiica Susanei Henchard o luă numaidecât a fost de a nu mai sta niciun ceas în casa aceea. În afară de părerea ei despre conduita Lucettei, Farfrae fusese atât de aproape de a fi logodnicul ei oficial, încât simțea că nu mai poate rămâne acolo.

Seara abia se lăsase, când ea se îmbrăcă iute și ieși în oraș. Cunoscând locurile, își găsi foarte repede o locuință potrivită și aranjă să se mute chiar atunci. Întorcându-se acasă, intră fără zgomot, își scoase rochia și se îmbrăcă cu una mai simplă, iar pe cealaltă o puse bine spre a o păstra pentru ocazii mai solemne, căci știa că de acum înainte va trebui să facă economie la toate. Scrise un bilet pentru Lucetta, care era tot închisă în salon cu Farfrae, și apoi chemă un om cu o roabă, îl puse să-i încarce bagajele și o porni pe stradă înspre noua ei locuință. Era chiar pe ulița unde stătea Henchard, aproape peste drum de poarta lui.

Ajunsă în casă, se așeză jos și își făcu socoteala mijloacelor ei de trai. Mica rentă anuală pe care i-o fixase tatăl ei vitreg îi era tocmai suficientă ca să nu moară de foame, îndemânarea ei la tot soiul de împletituri – meșteșug pe care-l deprinsese încă din copilărie, pe când făcea năvoade în casa lui Newson – îi putea fi acum de folos, iar studiile ei, pe care le continua fără răgaz, se puteau dovedi încă și mai folositoare.

Între timp, vestea căsătoriei lui Farfrae se răspândi în tot târgul; fusese discutată pe față în stradă, în taină în dosul tejghelelor și cu veselie la „Trei Marinari". Întrebarea dacă Farfrae își va lichida afacerile și va trăi ca un gentleman din averea nevestei, sau dacă va

dovedi că vrea să rămână independent și să se ocupe mai departe cu negoțul de grâne, cu toată partida strălucită pe care o făcuse, era o problemă care stârnea interesul tuturor.

XXXI

Dezvăluirea pe care fosta negustoriță de fierturi de grâne o făcuse în fața judecătorilor se răspândi în tot târgul, și în douăzeci și patru de ore nu mai era nimeni în Casterbridge care să nu fi aflat de fapta nesăbuită a lui Henchard, săvârșită cu mulți ani în urmă la bâlciul din Weydon Priors. Căința și purtarea lui cinstită în toți anii care trecuseră erau uitate, în văpaia dramatică a acelui păcat din tinerețe. Dacă întâmplarea ar fi fost cunoscută mai de mult sau dintotdeauna, ar fi ajuns cu timpul să fie socotită ca o nebunie, cam deocheată, dar totuși singura nebunie a unui tânăr cu care cetățeanul serios și matur (deși uneori încăpățânat) din Casterbridge nu mai avea aproape nimic comun. Dar cum fapta lui rămăsese atâta vreme ascunsă, aproape îngropată, anii ce o despărțeau de prezent fură uitați, și pata cea neagră care-i umbrise tinerețea apăru acum ca o crimă recentă.

Oricât ar fi fost de mic incidentul de la judecătorie, el constituia muchea sau cotitura care marca declinul poziției lui Henchard. În acea zi – aproape în acea clipă – el trecu de culmea prosperității și a considerației publice, și începu să coboare iute de partea cealaltă. Era curios să vezi cât de repede scăzuse în ochii oamenilor.

Din punctul de vedere al situației sociale, primise un prim bobârnac care-l împingea în jos; și cum pierduse în urma afacerilor sale nechibzuite și prosperitatea comercială, viteza prăbușirii se accelera cu fiecare ceas.

Se uita acum mai mult în pământ decât la fațadele caselor, când mergea pe stradă; căta mai mult spre picioarele și jambierele oamenilor, și mai rar în ochii lor, străfulgerându-i cu acea privire de jeratic care-i făcea pe vremuri să clipească speriați.

Apoi, și alte întâmplări se asociară pentru a-l ruina.

Fusese un an prost și pentru alții, nu numai pentru el, și falimentul unui debitor căruia îi acordase toată încrederea îi dădu peste cap situația finanțelor și creditul, și așa cam îndoielnic, de care

se bucura acum. În disperarea lui, nu mai respectă acea strictă corespondenţă între mostre şi marfă care e sufletul comerţului cu grâne. De vină era mai ales unul din oamenii lui, care în marea lui nesocotinţă, luă o mostră dintr-o mare cantitate de grâu de calitatea a doua pe care Henchard o avea de vânzare, şi scoase din ea toate boabele seci, atinse de mălură sau închircite. Marfa, dacă ar fi fost prezentată cinstit, nu ar fi provocat niciun scandal, dar intenţia de înşelăciune apărând tocmai într-un asemenea moment, târî numele lui Henchard în noroi.

Detaliile de procedură, în cazul lui, au fost cele obişnuite. Într-o zi, pe când Elizabeth-Jane trecea prin faţa hotelului „Stema Regală", văzu o forfotă mai mare ca de obicei, deşi nu era zi de târg. Un trecător o informă, arătând în acelaşi timp o oarecare surprindere faţă de neştiinţa ei, că se ţinea o şedinţă a împuterniciţilor, care judecau falimentul domnului Henchard. Ei îi veniră lacrimi în ochi şi, când auzi că tatăl ei era înăuntru, vru să intre să-i vorbească, dar fu sfătuită să nu se amestece în treburile lor.

Camera în care se adunaseră creditorii şi debitorii era în partea din faţă a clădirii, şi Henchard, privind pe fereastră, o zări pe Elizabeth-Jane prin interstiţiile oblonului. Cercetarea registrelor se terminase şi creditorii se pregăteau să plece când, întorcându-şi faţa de la fereastră şi dominându-i pe ceilalţi cu statura-i înaltă, le ceru încă o clipă de atenţie. Figura lui îşi pierduse oarecum din strălucirea prosperităţii; părul şi mustaţa neagră erau aceleaşi ca înainte, dar parcă pe faţă i se aşternuse un strat subţire de cenuşă.

— Domnilor, zise el, peste şi dincolo de activul de care am vorbit şi care apare în bilanţ, mai sunt câteva lucruri. Tot ce am vă aparţine dumneavoastră şi nu vreau să dosesc ceva, ferit-a Sfântul...

Spunând aceste cuvinte, îşi scoase din buzunar ceasornicul de aur şi-l puse pe masă, apoi punga – acel săculeţ de pânză galbenă cum purtau pe vremuri toţi fermierii şi negustorii – dezlegându-l şi scuturându-i conţinutul pe masă, alături de ceasornic. Pe acesta din urmă îl trase repede spre el, pentru a-i scoate de sub capac şuviţa de păr dată de Lucetta.

— Ei, acum v-am dat tot ce am pe lume, încheie el, şi aş fi dorit, pentru binele dumneavoastră, să fie mai mult.

Creditorii, aproape toţi agricultori, se uitară la ceas şi la bani şi

apoi spre stradă; iar gospodarul James Everdene din Weatherbury vorbi:

— Nu, Henchard, zise el cu căldură. Nu vrem așa ceva. E frumos din partea dumitale, dar ține-le. Ce ziceți, vecini – n-am dreptate?

— Da, sigur, nu ne trebuie, zise Grower, un alt creditor.

— Să-și păstreze ceasul, bineînțeles, mormăi un altul din fund – un tânăr tăcut și rezervat, pe nume Boldwood, și ceilalți fură de aceeași părere, în unanimitate.

— Ei bine, spuse mai marele împuterniciților, adresându-se lui Henchard, deși cazul dumitale a fost destul de grav, trebuie să recunosc că nu am întâlnit niciodată un debitor care să se poarte mai cinstit. Am cercetat bilanțul, care este întocmit cât se poate de corect, și nu ne-a dat nicio bătaie de cap, nu au existat evaziuni sau dosiri. Graba și nechibzuința în încheierea unor afaceri au dus la această situație nefericită, dar după cât îmi dau seama, debitorul a încercat pe cât posibil să nu păgubească pe nimeni.

Henchard era mai impresionat de aceste cuvinte decât voia să pară și-și întoarse din nou capul spre fereastră. Se auzi un murmur general de aprobare, și adunarea luă sfârșit. După ce plecară, Henchard privi ceasul pe care i-l înapoiaseră. „Nu e al meu, de drept", își zise. „De ce dracu nu l-au luat? Nu vreau să țin ce nu-i al meu!" Sub imboldul unei amintiri, se duse cu ceasul la un ceasornicar de peste drum, îl vându chiar atunci pe ce-i oferi negustorul și dădu banii unuia dintre cei mai mărunți creditori ai săi, un țăran din Durnover care o ducea cam greu.

Când tot ce posedase Henchard fu înregistrat și etichetat, iar vânzarea la licitație își urmă cursul, se stârni o reacție de simpatie în orașul unde de câtăva vreme lumea nu făcea altceva decât să-l condamne. Acum, când întreaga viață a lui Henchard era înfățișată deschis concetățenilor săi și când putea vedea ce minunat își folosise unica sa mare calitate – energia, singurul său bun când venise în oraș ca simplu cosaș, având drept avere un coș cu unelte – pentru a-și crea o situație înstărită pornind de la nimic, oamenii se minunară și le păru rău de prăbușirea lui.

Oricât de mult încercă, Elizabeth nu reuși să-l întâlnească. Ea tot mai credea în el, deși nimeni altcineva nu mai credea, și voia să i se dea posibilitatea să-l ierte pentru asprimea cu care se purtase față de

ea și să-l ajute în acest necaz.

Îi scrise, dar nu primi niciun răspuns. Se duse atunci acasă la el, în casa aceea mare în care o vreme trăise atât de mulțumită – casa cu fațada de cărămidă acum sticloasă pe alocuri și cu cercevele masive – dar Henchard nu mai era de găsit acolo. Fostul primar își părăsise locuința unde dusese un trai îmbelșugat și se mutase în cocioaba lui Jopp, lângă moara mănăstirii – paragina aceea tristă pe unde rătăcise în noaptea când descoperise că Elizabeth nu era fiica lui. Acolo se hotărâse să se retragă.

Elizabethei i se părea ciudat că alesese tocmai locul acela pentru a-și găsi un adăpost, dar se gândi că nevoia îl mânase acolo. Niște arbori care păreau destul de bătrâni pentru a fi fost sădiți chiar de călugări se mai înălțau în jur, iar scocul morii tot mai forma o cascadă ce-și făcea auzit de secole glasul tunător.

Căsuța însăși era zidită din pietre vechi, provenite din zidurile dărăpănate ale mănăstirii, așa că tot felul de bucăți de cornișe, arcade de ferestre ciuntite și pietre de colț erau amestecate cu molozul pereților.

În această bojdeucă el avea două cămăruțe. Jopp, pe care Henchard îl avusese în slujba lui și pe care îl insultase și îl dăduse în cele din urmă afară, era acum proprietarul. Dar nici aici Elizabeth nu reuși să fie primită de tatăl ei vitreg.

— Nici pe fiica lui? insistă ea.

— Nu vrea să vadă pe nimeni – deocamdată – așa a poruncit, i se răspunse.

Plecând, ea o luă pe lângă magaziile și pătulele de fân, care reprezentaseră cartierul general al negoțului lui. Știa că nu mai sunt ale lui acum, dar privi totuși cu uimire poarta atât de bine cunoscută. Un strat de vopsea de culoarea plumbului fusese întins pe firmă, pentru a șterge numele lui Henchard, deși literele vechi se mai zăreau vag, ca niște corăbii prin ceață. Peste acestea, proaspăt scris cu alb, se întindea numele lui Farfrae.

Abel Whittle își trecea tocmai trupul deșirat printr-o portiță, și fata întrebă:

— Domnul Farfrae e stăpân aici?

— Da, domnișoară Henchard, zise el. Domnu' Farfrae a cumpărat toate hambarele de-acilea, și pe noi, argații, cu ele, și o ducem mai

bine acu' decât cu stăpânul ălălalt – deși nu se cuvine să vă spui asta taman dumneavoastră, care-i sunteți, cum s-ar zice, rudă. Munca e mai grea, da' nu mai umblăm cu frica-n oase. De frică, uitați, mi-a căzut și păru' din cap. Nu mai strigă nimeni la noi, nu se mai trântesc ușile, nu ne mai zice de viața de apoi și de alte de-alde-astea, și deși căpătăm cu un șiling pe săptămână mai puțin, io mă simt mai bogat. Că ce-i banu', domnișoară Henchard, dacă îți sare într-una inima!

Informația era în linii generale adevărată: magaziile lui Henchard, care rămăseseră ca paralizate pe timpul declarării falimentului, își reluaseră din nou activitatea, odată cu venirea noului proprietar. Sacii plini doldora, legați de un lanț lucios, erau purtați în sus și-n jos de macarale, brațe păroase se întindeau din diferite ochiuri de magazie să-i prindă, și grâul se aduna. Baloturi de fân erau și ele azvârlite în pătule sau afară, și scripeți scârțâiau, în timp ce basculele și ruletele începură să intre în funcțiune în ograda unde pe vremuri cantitățile erau doar probăluite din ochi, la întâmplare.

XXXII

Două poduri străjuiau partea de miazăzi a oraşului Casterbridge. Primul, durat din cărămidă înnegrită de vreme, se afla chiar în capătul Străzii Mari, unde o ramură se despărţea de artera principală, ducând spre uliţele joase din Durnover, astfel încât podul marca hotarul dintre bunăstare şi sărăcie. Al doilea pod, de piatră, se afla mai jos pe drumul mare – de fapt în plin câmp, deşi era socotit în perimetrul oraşului.

Aceste poduri aveau înfăţişări grăitoare. Fiecare colţ sau muche fuseseră rotunjite, în parte de intemperiile vremii, dar mai ales de picioarele multor generaţii de trecători, ale căror călcâie sau degete izbiseră, an după an, aceste parapete, în timp ce stăteau meditând acolo asupra treburilor omeneşti. La pietrele sau cărămizile mai friabile, chiar suprafeţele plane deveniseră concave, datorită aceloraşi factori. Zidăria de deasupra era întărită cu legături de fier la fiecare arc, deoarece în mai multe rânduri se întâmplase ca oameni deznădăjduiţi să smulgă părţi din muchea parapetului şi să le arunce în apă, ca să arate că nu le pasă de hotărârile magistraţilor. Căci în jurul acestor poduri gravitau toţi amărâţii din oraş, cei care suferiseră eşecuri în afaceri, în dragoste, fuseseră necumpătaţi sau călcaseră legea. De ce alegeau ei de obicei podul, mai curând decât un grilaj, o poartă, sau o barieră pentru meditaţiile lor – nu era uşor de spus.

Exista o certă diferenţă calitativă între personajele care se învârteau în jurul podului mai apropiat, de cărămidă, şi cele care preferau pe cel mai îndepărtat, de piatră. Oamenii mai de rând rămâneau la primul, cel din marginea oraşului; lor nu le păsa de ochii lumii. Chiar în timpul perioadei de prosperitate, aceşti oameni nu avuseseră prea mare importanţă şi, deşi acum se simţeau descurajaţi, prăbuşirea lor nu era agravată de vreun sentiment deosebit de ruşine. Stăteau de obicei cu mâinile în buzunare, cu câte o chingă de piele la şold sau pe genunchi, şi cu bocanci cu multe

găuri, cărora le cam lipseau șireturile. În loc să ofteze cu năduf, ei scuipau, și în loc să spună că li se împietrise sufletul de amărăciune, ziceau că li s-a dus pe copcă norocul. Jopp stătuse și el de multe ori acolo, pe vremea când o ducea greu. Tot astfel și tușa Cuxsom, Christopher Coney și bietul Abel Whittle.

Mizerabilii care obișnuiau să poposească pe podul celălalt erau de o factură mai distinsă. Printre ei se aflau negustori faliți, maniaci, oameni care-și pierduseră, cum se spune, „situația", din vina lor sau din lipsă de noroc, nepricepuții din toate profesiile – cerșetori în haine negre care nu știau ce să facă cu timpul destul de lung dintre masa de dimineață și cea de prânz și cu cel încă și mai lung dintre prânz și cină. Ochii acestora erau mai ales îndreptați dincolo de marginea parapetului, spre apa care curgea la vale.

Un om pe care-l vedeai acolo, privind fix unda râului, era desigur unul cu care viața, pentru un motiv sau altul, nu fusese prea blândă. În timp ce omului necăjit de pe podul din oraș nu-i păsa cine-l vede acolo și stătea cu spatele la parapet pentru a privi trecătorii, cel ce se refugiase aici nu-și întorcea niciodată fața spre drum și nu tresărea la apropierea altor pași, ci preocupat numai de situația lui, privea mai departe cum curge apa ori de câte ori se apropia vreun străin, ca și cum ar fi urmărit cu mare interes vreun pește neobișnuit, deși pescarii clandestini pustiiseră de mulți ani râul de orice vietate.

Astfel stăteau acolo cufundați în gânduri; dacă suferința le venea din vreo asuprire, se visau regi; dacă le venea din sărăcie, se visau milionari; dacă aveau pe suflet păcate, doreau să fie sfinți sau îngeri; dacă suferiseră de pe urma vreunei iubiri neîmpărtășite, ar fi vrut să fie Adonișii vestiți, adulați de toate femeile din ținut. Se știa că unii stătuseră atâta vreme cu privirea ațintită în jos, încât în cele din urmă își lăsaseră trupul chinuit să alunece pe dâra acelei priviri. Erau găsiți a doua zi dimineața, aici sau în balta mai adâncă numită Apa Neagră, ce se afla ceva mai în josul râului.

La acest pod veni și Henchard, cum veniseră și alți nefericiți înaintea lui; ajungeau aici urmând cărarea de pe malul apei, din marginea întunecoasă a orașului. Stătea acolo într-o după-amiază vântoasă când ceasul bisericii din Durnover bătu ora cinci. În timp ce palele vântului îi aduceau la urechi sunetele înăbușite de umezeala din jur, un om trecu prin spatele lui și-l salută, zicându-i pe nume.

Henchard întoarse puțin capul și văzu că noul venit era Jopp, fostul său administrator, care acum își găsise altă slujbă și la care el stătea în gazdă. Henchard se dusese la el, pentru că Jopp era singurul om din Casterbridge ale cărui păreri și observații le disprețuia atât de mult încât îl lăsau absolut indiferent.

Ca răspuns la salutul său, fostul stăpân abia dădu din cap, dar Jopp se opri.

— El și cu ea s-au mutat azi în casa cea nouă, zise Jopp.

— Ah, da, făcu Henchard, absent. Ce casă au luat?

— Casa dumneavoastră.

— S-au mutat în casa mea? Și, tresărind, Henchard adăugă: Tocmai în casa *mea,* din toate casele din oraș!

— Păi, cum tot trebuia să stea cineva acolo, și dumneavoastră nu mai puteți, nu vă dăunează cu nimic dacă stă el acolo.

Era perfect adevărat; își dădea și el seama că nu-i dăunează cu nimic. Farfrae, care luase mai demult curtea cu magaziile, se făcuse și stăpânul casei, pentru motivul evident că era aproape de sediul negoțului său. Și totuși, faptul de a-și ști adversarul instalat în acele încăperi spațioase, în timp ce el, fostul stăpân, trăia într-o cocioabă, îl învenina peste măsură pe Henchard.

Jopp continuă:

— Și ați auzit de omul acela care a cumpărat la licitație cea mai bună mobilă a dumneavoastră? Ei bine, a cumpărat pentru Farfrae. Nici n-a fost scoasă din casă, fiindcă între timp închiriase locuința.

— Și mobila mi-a luat-o! În curând o să-mi cumpere și trupul și sufletul.

— Nu zic că nu le-ar cumpăra, dacă o să vreți să le vindeți.

Și după ce înfipse aceste cuțite în inima fostului său patron, pe vremuri atât de autoritar, Jopp își văzu de drum, în timp ce Henchard tot privea și privea la apa mișcătoare, până când i se păru că podul fuge înapoi cu el.

Luncile se întunecară și cerul se făcu plumburiu. Când întregul peisaj apăru ca un tablou acoperit cu pete mari de cerneală, un alt trecător se apropie de podul de piatră. Era într-o șaretă și se îndrepta spre oraș. Către mijlocul arcadei celei mari a parapetului, șareta se opri.

— Domnule Henchard, spuse cineva dinăuntru, cu vocea lui

Farfrae.

Henchard întoarse capul. Văzând că nimerise bine, Farfrae îi spuse omului care era cu el să se ducă acasă, iar el coborî și se apropie de fostul său prieten.

— Am auzit că te gândești să emigrezi, domnule Henchard, zise el. E adevărat? Am un motiv serios pentru a-ți pune întrebarea asta.

Henchard amână răspunsul câteva clipe și apoi zise:

— Da, e adevărat. Plec unde voiai și dumneata să te duci acum câțiva ani, când te-am oprit și te-am făcut să rămâi aici. Așa se întoarce roata vieții! Ți-aduci aminte cum stăteam ca acum de vorbă pe aleea de sud, când te-am convins să rămâi la mine? Pe atunci nu aveai niciun capăt de ață și eu eram stăpânul casei din Corn Street. Și-acum, am ajuns pe drumuri, și stăpânul casei ești dumneata.

— Da, da, asta așa-i. Se întâmplă în viață!

— Ha, ha, chiar bine zici, exclamă Henchard, încercând să pară vesel. Când sus, când jos. M-am învățat cu asemenea lucruri. Și, de fapt – ce-am avut și ce-am pierdut!

— Ascultă-mă, te rog, dacă nu-ți răpesc prea mult timp, zise Farfrae, întocmai așa cum te-am ascultat și eu atunci. Nu pleca. Rămâi aici.

— Dar înțelege, omule, că n-am încotro. Puținii bani pe care-i mai am or să mă țină încă vreo săptămână-două, nu mai mult. Nu mă simt în stare să mă întorc iar la munca de pălmaș, dar nici cu brațele încrucișate nu vreau să stau dacă pot să găsesc ceva de lucru în altă parte.

— Nu, dar ce voiam să-ți propun era următorul lucru – dacă ai vrea să mă asculți. Vino să locuiești în casa unde ai stat înainte. Putem foarte bine să ne lipsim de câteva odăi – sunt sigur că soția mea n-o să aibă nimic împotrivă – până când vei găsi o posibilitate de lucru.

Henchard tresări. Probabil că tabloul zugrăvit de neștiutorul Donald – să locuiască sub același acoperiș cu Lucetta – era prea izbitor pentru a fi primit cu sânge rece.

— Nu, nu, prostestă el ursuz, ne-am certa.

— Ai avea o parte din casă numai pentru dumneata și nu te-ar supăra nimeni. Ar fi în orice caz mult mai sănătos decât acolo jos, lângă, râu, unde locuiești acum.

Totuși Henchard refuză:

— Nu știi ce-mi ceri, zise el. Oricum, nu pot decât să-ți mulțumesc.

Porniră spre oraș, mergând alături, ca pe vremuri când Henchard îl convinsese pe tânărul scoțian să rămână în Casterbridge.

— Nu vrei să intri să iei cina cu noi? propuse Farfrae când ajunseră în mijlocul orașului, de unde drumurile li se despărțeau, la dreapta și la stânga.

— Nu, nu.

— Ah, și uitam să-ți spun, am cumpărat o mare parte din mobila dumitale.

— Așa am auzit.

— Să știi că n-am făcut-o pentru că aveam nevoie de ea, dar voiam să alegi tot ce ai dori să păstrezi – poate unele obiecte la care ții fiindcă-ți amintesc de ceva, sau îți sunt de folos. Aș vrea să le iei acasă – nu înseamnă că mă păgubești cu ceva. Noi ne putem mulțumi și cu mai puțin și o să mai am prilejul să cumpăr altele.

— Cum adică – să mi le dai pe degeaba? zise Henchard. Dar dumneata ai plătit pe ele.

— Da, dar poate că pentru dumneata au mai multă valoare decât pentru mine.

Henchard se simți mișcat.

— Mă gândesc uneori că te-am nedreptățit! zise el cu un glas care mărturisea frământarea pe care umbrele nopții n-o lăsau să i se vadă pe față.

Îi scutură brusc mâna lui Farfrae și plecă iute, ca și cum se temea să nu-și trădeze mai departe gândurile. Farfrae îl văzu cotind-o din Strada Mare înspre Bull Stake, și apoi dispărând spre Priory Hill.

Între timp Elizabeth-Jane, într-o cămăruță de la mansardă, nu mai mare decât o chilie și cu rochia de mătase a zilelor ei de glorie împăturită într-un cufăr, împletea cu sârguință, între ceasurile pe care le dedica studierii tuturor cărților ce-i cădeau în mână. Locuința ei fiind aproape peste drum de aceea a tatălui ei vitreg, devenită acum a lui Farfrae, îi putea vedea pe Donald și pe Lucetta intrând și ieșind grăbiți pe poartă, în agitația entuziastă a noii lor situații. Evita pe cât posibil să se uite în direcția aceea, dar era mai mult decât i se poate cere unui om: să nu ridice ochii când aude trântindu-se ușa de

la intrare.

Trăind astfel retrasă și neștiută de nimeni, îi veni totuși la urechi vestea că Henchard era bolnav și că nu mai ieșea din casă – probabil că răcise tot plimbându-se prin ulițele umede pe vreme rea. Se duse imediat la locuința lui. De data asta era hotărâtă să nu se lase întoarsă de la ușă, și o porni în sus pe scări. Henchard ședea în pat, cu un palton pe umeri și la început se arătă nemulțumit de vizita ei.

— Pleacă, pleacă de aici, zise el. Nu-mi place să te văd.

— Dar, tată...

— Nu-mi place să te văd, repetă el.

Totuși, gheața fusese ruptă, și ea rămase acolo. Deretică prin odaie și dădu unele îndrumări femeilor din bucătărie; până la plecare îl făcu pe tatăl ei vitreg să se împace cu ideea unor viitoare vizite.

Efectul îngrijirilor, ori al simplei ei prezențe, a fost o grabnică însănătoșire. În curând Henchard se simți destul de bine pentru a ieși în oraș, și treptat, începu să vadă lucrurile sub o altă înfățișare. Nu se mai gândea să emigreze, ci se gândea mai mult la Elizabeth-Jane. Inactivitatea îl întrista mai mult ca orice și într-o zi, când Farfrae îi apăru într-o lumină mai bună decât îl văzuse în ultimii ani, mânat de gândul că munca cinstită nu e o rușine pentru nimeni, se duse cu stoicism în armanul lui Farfrae și ceru să fie angajat ca muncitor cosaș. Fu angajat pe loc. Formalitatea a fost făcută printr-un logofăt, Farfrae simțind că n-ar fi bine să vină personal în contact cu fostul său patron, mai des decât era absolut necesar. Deși dorea să-l ajute, ajunsese și el să se convingă de firea lui ciudată și socotea mai prudent să aibă relații cât mai rezervate. Pentru același motiv, poruncile pentru Henchard, de a se duce în cutare sau cutare loc pentru a strânge fânul după sistemul obișnuit, erau întotdeauna transmise printr-o a treia persoană.

Un timp, aceste aranjamente merseră bine, obiceiul fiind de a se balota fânul cumpărat de la diferite ferme din jur în armanele respective, astfel încât Henchard lipsea adesea toată săptămâna din curtea noului său stăpân. După ce se terminară aceste munci și Henchard se îmblânzi într-o oarecare măsură, venea la lucru zilnic în hambarele lui Farfrae, ca și ceilalți. Și astfel, fostul negustor de grâne, atât de bogat pe vremuri, fostul primar, epitrop și câte toate – lucra acum ca muncitor zilier în magaziile și grânarele care fuseseră pe

vremuri ale lui.

— Am mai lucrat eu ca pălmaș și înainte, nu? zicea el pe obișnuitu-i ton sfidător. Și, la urma urmei, de ce n-aș face-o din nou?

Dar acum arăta cu totul altfel decât înainte. Pe atunci purta haine curate, potrivite pentru lucru, ușoare și plăcute la vedere: moletiere galbene ca păpădia, pantaloni de catifea imaculați ca fuiorul de in și o basma la gât ca o grădină cu flori. Acum purta un vechi costum de stofă albastră, de pe vremea boieriei sale, o pălărie de mătase jerpelită și o legătură de gât ce fusese cândva neagră și care era acum pătată și ponosită. Astfel îmbrăcat mergea încoace și încolo, un om încă destul de activ – căci nu trecuse cu mult de patruzeci de ani – și vedea, împreună cu ceilalați argați din arman, pe Donald Farfrae intrând și ieșind pe portița verde care ducea în grădină, și casa cea mare, și pe Lucetta. Pe la începutul iernii se zvoni prin Casterbridge că domnul Farfrae – care făcea parte din consiliul municipal – urma să fie propus ca primar peste un an-doi.

„Da, a știut ea ce face; n-a fost proastă când a făcut alegerea," își zise Henchard, când auzi această știre într-o zi în timp ce se îndrepta spre pătulele cu grâu ale lui Farfrae.

Gândul continuă să-l muncească cât legă baloturile, și era limpede că vestea avusese drept efect recrudescența unei idei ce-l obsedase în trecut, și anume că Donald Farfrae era rivalul care acum călca triumfător peste cadavrul său.

„La vârsta lui să fie ales primar! Asta-i culmea!" mormăia el cu un zâmbet acru în colțul gurii. „Se vede că-l împing în sus banii ei. Ha-ha, asta zic și eu că-i de râs! Iată-mă pe mine, fostul lui stăpân, muncind ca argat la el, iar el, sluga, făcând pe stăpânul în casa mea, cu mobila mea și, cum s-ar zice, și cu nevastă-mea, toate pe numele lui!"

Își repeta aceste lucruri de o sută de ori pe zi. În tot timpul legăturii sale cu Lucetta, niciodată nu dorise s-o facă soția lui cu înverșunarea cu care regreta acum pierderea ei. Nu interese materiale îl îndemnau la aceasta, deși averea ei fusese principalul stimulent al dorinței lui aprinse, căci îi dăduse acel aer de independență și aroganță care atrage pe bărbații de felul lui. Averea îi dăduse servitori, casă și haine elegante – un decor ce o investea pe Lucetta cu o aureolă de izbitoare noutate în ochii omului care o

cunoscuse în zile mai negre.

În consecință, deveni din ce în ce mai posomorât și, la orice aluzie la posibilitatea ca Farfrae să fie ales în înalta funcție municipală, vechea lui ură față de scoțian. Se trezea din nou. În același timp, trecea și printr-o transformare morală! Aceasta se manifesta în obiceiul de a spune când și când, cu subînțeles, și cu un aer de nepăsare: „Mai sunt numai două săptămâni – numai douăsprezece zile!" și așa mai departe, micșorând cifra în fiecare zi.

— De ce zici că mai sunt doar douăsprezece zile? întrebă Solomon Longways, în timp ce lucra lângă Henchard în hambar, cântărind niște ovăz.

— Fiindcă peste douăsprezece zile scap de jurământ.

— Ce jurământ?

— Jurământul de a nu pune băutură în gură. Peste câteva zile se împlinesc douăzeci și unu de ani de când m-am jurat, și pe urmă vreau să mă bucur și eu de viață, cu voia Domnului.

Elizabeth-Jane stătea la fereastră într-o duminică, când auzi jos în stradă o conversație în care se pomenea numele lui Henchard. Se întrebă despre ce vor fi vorbit oamenii, când o a treia persoană care trecea pe acolo puse întrebarea ce-o frământa.

— Michael Henchard s-a apucat de băut, după ce douăzeci și unu de ani nu s-a atins de băutură.

Elizabeth sări în sus, se îmbrăcă iute și ieși în stradă.

XXXIII

Pe vremea aceea domnea la Casterbridge un obicei vesel, bine încetățenit. În fiecare după-amiază de duminică un mare contingent de muncitori din Casterbridge – oameni liniștiți și cu frica lui Dumnezeu – după ce ieșeau de la biserică, treceau drumul și intrau la hanul „La Trei Marinari". Ariergarda coloanei era de obicei constituită din corul bisericesc, cu viorile, contrabasurile și flautele purtate sub braț.

Era o chestiune de onoare, în aceste sacre împrejurări, ca fiecare om să se limiteze strict la un sfert de litru de băutură. Aceste scrupule erau așa de bine înțelese de hangiu, încât întreaga companie era servită cu băutură în ulcele exact de această capacitate. Toate erau la fel – cu margini drepte și cu doi tei desfrunziți pe laturi, unul înspre buzele băutorului, celălalt cu fața la tovarășul de masă. Să-și închipuie câte asemenea căni avea hangiul în total – era un joc favorit al copiilor ce-și exersau imaginația. Cel puțin patruzeci de ulcele puteau fi văzute în sala cea mare, formând un fel de cerc pe marginea uriașei mese de stejar ce se sprijinea pe șaisprezece picioare, ca cercul monolitic de la Stonehenge[11] în vremuri preistorice. Pe deasupra celor patruzeci de căni se ridicau patruzeci de colaci de fum din patruzeci de pipe de lut, iar dincolo de pipe vedeai fețele a patruzeci de enoriași ale căror spinări se sprijineau pe spătarele a patruzeci de scaune.

Subiectele de conversație nu erau aceleași ca în zilele de lucru; se discutau în general chestiuni mai subtile, pe un ton mai înalt. În mod invariabil se comenta predica, disecând-o și apreciind-o peste sau sub nivelul obișnuit – tendința generală fiind de a o considera o ispravă sau performanță științifică ce nu avea nicio legătură cu viața lor, singurul raport posibil fiind acela dintre critic și obiectul criticat.

11-Celebru monument druidic din sud-vestul Angliei.

Contrabasistul și dascălul vorbeau de obicei cu mai multă autoritate decât ceilalți, din cauza legăturii lor oficiale cu predicatorul.

La „Trei Marinari" își alesese Henchard locul unde să pună capăt lungii sale perioade de abstinență. Își calculase astfel venirea, încât să stea așezat la masă când își vor face apariția cei patruzeci de enoriași pentru a-și soarbe obișnuitele ulcele. Roșeața de pe figura lui vestea de la prima vedere că legământul de douăzeci și unu de ani se sfârșise și că din acel ceas începea o perioadă de nesăbuință. Stătea la o masă mai mică, trasă alături de cea masivă, de stejar, rezervată celor ce vor ieși de la slujbă. Pe când își luau locurile, câțiva dintre ei îl salutară zicând:

— Ce mai faci, domnule Henchard? Te vedem cam rar pe-aici.

Henchard nu-și dădu osteneala să răspundă numaidecât și rămase cu privirea fixată pe picioarele și cizmele întinse sub masă.

— Da, vorbi el în cele din urmă, ăsta-i adevărul. În ultimele săptămâni am fost cam amărât; unii dintre voi știți cauza. Acu' mă simt mai bine, dar nu-s chiar în apele mele. Aș vrea să-mi cântați, voi ăștia din cor, un cântecel. Și cu muzica și cu berea asta a lui Stannidge, nădăjduiesc să-mi alung gândurile negre.

— Cu dragă inimă, spuse vioara întâi. Ne-am desfăcut corzile, dar le putem struni din nou. Dă-mi un „la", vecine, și hai să-i cântăm ceva omului ăstuia.

— Nu-mi pasă ce vorbe are cântecul, zise Henchard. De-o fi imn bisericesc ori de danț, ori vreo altă comedie, „Marșul Derbedeului" sau ciripit de heruvim – mie mi-e totuna dacă sună bine la ureche și voi o ziceți cum trebuie.

— Ehei, păi la asta ne cam pricepem noi. Nu-i niciunul aici care să fi stat mai puțin de douăzeci de ani în strană, zise dirijorul orchestrei. Cum azi e duminică, ce-ar fi, fraților, să cântăm psalmul 4, pe canonul lui Samuel Wakely, cum l-am aranjat eu.

— Dă-l încolo de canon al lui Samuel Wakely, aranjat de dumneata, zise Henchard. Ia dă-ncoace o psaltire – Wiltshire e singurul canon în care merită să fie cântat – psalmul ăla care-mi mișca sângele în vine ca valurile mării când eram om în toată firea. Găsesc eu niște vorbe să se potrivească la muzică.

Luă o psaltire și începu să o răsfoiască.

Uitându-se întâmplător pe fereastră tocmai în clipa aceea, văzu un

grup de oameni trecând în jos și-și dădu seama că sunt credincioșii de la biserica din deal, care tocmai ieșiseră de la slujbă, predica lor fiind mai lungă decât cea cu care fusese binecuvântată parohia din vale. Printre ceilalți cetățeni de vază mergea și domnul consilier Farfrae, cu Lucetta la braț, care era acum admirată și imitată de toate nevestele negustorilor mai mărunței. Gura lui Henchard se strâmbă puțin, dar continuă să întoarcă paginile psaltirii.

— Uite, am găsit! Psalmul 109, pe un canon din Wiltshire. Vă spun eu cuvintele:

Sămânța lui orfani vor fi, soția
Văduvă-n plânset și-ntristare,
Copiii pâinea și-or cerși
Fără de alinare.

Tot ce a strâns cu strâmbătate
De cămătari îi va fi luat
Și mâini streine vor împarte
Tot ce-a trudit și-a adunat.

Nimeni nu s-o îndura de el
Să-i dea o pâine sau un ban,
Și nici pe pruncul cel orfan
Nu l-or milostivi defel.

Degrabă se va nimici
Întreaga-i seminție,
Și numele-i hulit va fi
De toți, pentru vecie.

— Știu eu psalmul ăsta – îl știu bine, zise iute dirijorul, dar n-aș vrea să-l cânt. N-a fost făcut să fie cântat. L-am ales numai odată, când au furat țiganii iapa preotului, că ne gândeam să-i facem plăcere, dar preotul s-a supărat tare. Ce-o fi gândit David când a compus un psalm ca ăsta, pe care nimeni nu-l poate cânta fără să se facă de rușine, nu pot să-mi închipui. Ei, atunci hai să-i zicem psalmul 4, după canonul lui Samuel Wakely, aranjat de mine!

— Blestemată obrăznicie! V-am spus să cântați psalmul 109, și pe ăla o să-l cântați, urlă Henchard. Nimeni din ceata voastră nu iese din odaia asta, până când nu cântați psalmul!

Se ridică de la masă, apucă vătraiul și, mergând la ușă, se propti cu spatele de ea.

— Acu' dați-i drumul, dacă nu vreți să vă sfărâm scăfârliile.

— Stai, frate; ce-ți veni? N-o lua chiar așa! Cum azi e sfânta duminică și-s cuvintele psalmistului David, nu ale noastre, poate că n-o fi foc dacă l-om cânta, ce ziceți? propuse unul dintre muzicanți, îngrozit, privind spre ceilalți.

Așa că instrumentele au fost acordate și versurile amenințătoare cântate în cor.

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc, zise Henchard cu glas îmblânzit și cu ochii lăsați în jos, arătând prin întreaga-i atitudine că e profund mișcat de muzica auzită. Nu-l huliți pe David, continuă el, vorbind încet și clătinând din cap, tot cu ochii în pământ. Știa el ce spune când a scris asta! Dacă mi-ar da mâna, aș ține un cor bisericesc pe cheltuiala mea, să-mi cânte din lăute și cu glasul când mi-o fi sufletul negru și înveninat ca acum. Dar partea proastă e că pe vremea când eram bogat n-aveam nevoie de tot ce puteam să-mi cumpăr, și acum că-s sărac nu pot avea ce am nevoie.

În pauza care urmă, Lucetta și Farfrae fură văzuți din nou trecând, de data asta spre casă, obiceiul lor, ca și al altora, fiind de a face o mică plimbare până la șosea și înapoi între sfârșitul slujbei și ora mesei.

— Uite omul despre care mi-ați cântat, zise Henchard.

Instrumentiștii și coriștii întoarseră capul și înțeleseră tâlcul vorbelor lui.

— Doamne ferește! zise contrabasistul.

— Ăsta-i omul, repetă Henchard cu încăpățânare.

— Atunci, dacă aș fi știut, zise solemn cel care cânta la clarinet – că te gândești la un om din zilele noastre – pentru nimic în lume n-aș fi scos un sunet din țeava asta să-ți cânt psalmul; martor mi-e Dumnezeu.

— Nici eu, zise primul cântăreț. Da' ce mi-am zis? Dacă a fost făcut în vechime, poate că nu mai are azi cine știe ce putere, așa că, de ce să nu mă port ca un creștin, că melodia e frumoasă, nu-i vorbă!

— Eh, băieți, acu' l-ați cântat, zise Henchard triumfător. Cât despre dumnealui, tot prin cântece s-a cam băgat sub pielea mea și pe urmă m-a lăsat mofluz... Aș putea să-l frâng în două, așa – dar n-o fac.

Puse vătraiul în curmeziș peste genunchi, îl îndoi ca pe o rămurică, îl aruncă apoi jos și plecă de la ușă.

Tocmai atunci Elizabeth-Jane, auzind unde se afla tatăl ei, intră în sală cu chipul palid și îndurerat. Coriștii și ceilalați din grup se ridicară să plece, potrivit obiceiului de a bea doar un sfert. Elibabeth se apropie de Henchard și-l rugă să o întovărășească acasă. Între timp, focul vulcanic al naturii sale se potolise și, cum nu băuse încă prea mult, era înclinat să se supună. Fata îl luă de braț și porniră împreună. Henchard mergea în neștire, ca un orb, repetându-și ultimele cuvinte ale cântecului:

Și numele-i hulit va fi
De toți, pentru vecie.

În cele din urmă îi vorbi:

— Eu sunt un om care se ține de cuvânt. Mi-am ținut jurământul douăzeci și una de ani, și acum pot să beau cu conștința împăcată... Nu i-am făcut până azi nimic – dar dacă vreau, să știi că-i fac una să mă ție minte. Mi-a luat tot ce aveam și, pe Dumnezeul meu, când mi-o ieși în cale, nu mai răspund de faptele mele!

Aceste cuvinte, bolborosite dezlânat, o alarmară pe Elizabeth, mai ales din cauza hotărârii mute ce se citea pe fața lui Henchard.

— Ce-ai de gând să faci? întrebă ea prudent, în timp ce tremura de îngrijorare, căci înțelesese prea bine la cine se referea tatăl ei.

Henchard nu răspunse și merseră mai departe, până la ușa căsuței lui.

— Pot să intru? întrebă ea.

— Nu, nu, astăzi nu, spuse Henchard, și Elizabeth-Jane plecă, gândind că era aproape de datoria ei să-l prevină pe Farfrae, după cum o îndemna de altfel și inima.

În zile de lucru, ca și duminica, Farfrae și Lucetta puteau fi mereu văzuți împreună, zburând prin oraș ca doi fluturi, sau mai curând ca o albină și un fluture uniți pe vecie. Se părea că ea nu voia să iasă

nicăieri fără soțul ei, așa că atunci când treburile lui nu-i permiteau să piardă o după-amiază, ea stătea acasă, așteptând să treacă timpul până la întoarcerea lui Donald. Elizabeth îi vedea chipul de la fereastra ei de sus, dar nu-și zicea totuși că Farfrae ar trebui să fie recunoscător pentru un asemenea devotament. Sub influența lecturilor ei, cita cuvintele Rosalindei: „Doamnă, cunoaște-ți norocul, așează-te-n genunchi și, postind, mulțumește cerului pentru dragostea unui om de treabă." Îl urmărea și pe Henchard. Într-o zi, când îl întrebă cum se mai simte, el îi răspunse că nu mai poate suferi ochii plini de milă cu care-l privește Abel Whittle de câte ori lucrează împreună în arman.

— E așa de prost, că nu poate să-și scoată din cap vremea când eram eu stăpân acolo.

— O să vin să te-ajut la lucru în locul lui, dacă mă lași, zise ea.

De fapt, ținea să intre în arman mai ales ca să vadă cum merg lucrurile în general în armanul lui Farfrae, acum când tatăl ei era muncitor acolo. Amenințările lui Henchard o speriaseră atât de tare, încât dorea să-i vadă purtarea față de cel pe care-l considera dușmanul său.

Timp de două sau trei zile după ce începuse să lucreze, Donald nu-și făcu apariția. Apoi într-o după-amiază, portița verde se deschise și prin ea ieși Farfrae, apoi în spatele lui Lucetta. Donald își conducea soția spre curtea hambarelor fără nicio șovăire – era limpede că nu avea nicio bănuială despre ce se petrecuse între ea și omul care lucra acum la balotat fânul. Henchard nu întoarse ochii spre niciunul din ei, ținându-i ațintiți asupra legăturii pe care o răsucea, ca și cum treaba l-ar fi absorbit cu totul.

Un sentiment de delicatețe, care-l îndemna întotdeauna pe Farfrae să evite orice putea fi luat drept intenție de a umili un rival prăbușit, îl făcu să ocolească hambarul unde lucra Henchard împreună cu fiica lui, și să se îndrepte spre magaziile de grâne. Între timp Lucetta, care nu știa că Henchard lucra în serviciul soțului ei, o luă înainte drept spre hambar, unde dădu cu ochii de Henchard. Speriată, scoase un „Oh", pe care fericitul și activul Donald nu-l auzi fiind prea departe. Henchard, cu o exagerată umilință, își duse mâna la pălărie ca s-o salute, cum făcuseră și Whittle și ceilalți argați, la care ea răspunse cu un „Bună-ziua" șoptit tremurat.

— Poftiți, doamnă? făcu Henchard ca și cum nu auzise bine.

— Am zis „Bună-ziua", îngăimă ea.

— Ah da, bună-ziua doamnă, răspunse și el, ducând din nou mâna la pălărie. Mă bucur să vă văd, doamnă. Lucetta părea tot mai încurcată și Henchard continuă: Noi, muncitorii mărunți, ne simțim foarte onorați când o doamnă trece pe aici și se interesează de noi.

Ea îl privi implorator; sarcasmul lui era prea amar, prea insuportabil.

— Puteți să-mi spuneți cât e ceasul, doamnă?

— Da, zise ea grăbită, patru și jumătate.

— Mulțumesc. Înseamnă că mai avem o oră și jumătate până când ni se dă drumul acasă. Eh, doamnă, noi ăștia de jos nu cunoaștem tihna și plăcerile de care se bucură cei ca dumneavoastră!

Îndată ce putu, Lucetta se grăbi să se retragă; dădu din cap și-i zâmbi Elizabethei-Jane și se îndreptă iute spre celălalt capăt al armanului pentru a-și regăsi soțul, cu care ieși pe poarta cea mare pentru a evita să mai treacă din nou pe lângă Henchard.

Era evident că fusese luată prin surprindere. Rezultatul acestei întâlniri întâmplătoare fu că a doua zi poștașul puse o scrisoare în mâinile lui Henchard.

„Aș vrea să te rog," scria Lucetta cu toată amărăciunea pe care o putea pune într-un asemenea bilet, „să nu mai îmi vorbești cu ironia înțepătoare cu care mi-ai vorbit astăzi, dacă se va mai întâmpla să trec prin curte. Nu-ți port nicio ranchiună și sunt bucuroasă să lucrezi acum pentru scumpul meu soț. Dar cred că e corect să mă tratezi ca pe soția lui, și nu încerca să mă faci să mă simt prost prin vorbele dumitale cu subînțeles batjocoitor. Nu am comis nicio crimă și nu ți-am făcut nimic rău."

„Sărmana nesăbuită!" își zise Henchard cu un zâmbet feroce, ținând în mână scrisoarea. „N-a tăiat-o capul la altceva decât să se compromită scriindu-mi în asemenea termeni. Păi, dacă i-aș arăta-o scumpului ei soț – eh!"

Și aruncă scrisoarea în foc.

Lucetta se feri să mai apară printre hambarele cu grâne și fân. Mai curând ar fi murit, decât să riște să dea ochi cu Henchard a doua

oară. Prăpastia dintre ei se căsca tot mai mare cu fiecare zi. Farfrae era întotdeauna atent și cuviincios cu fostul lui prieten, dar era cu neputință să nu înceteze cu timpul a-l considera pe fostul negustor de grâne altceva decât un simplu argat. Henchard observă aceasta și-și ascunse sentimentele sub o aparență de nepăsare, întărindu-și inima prin cantități tot mai mari de băutură date pe gât seară de seară la „Trei Marinari".

Adesea Elizabeth-Jane, în strădania ei de a-l împiedica să bea alte băuturi, îi aducea la ora cinci ceai într-un coșuleț. Sosind astfel într-o zi, află că tatăl ei măsura sămânța de trifoi și de rapiță în podul magaziei de grâne; se urcă acolo. Fiecare etaj al magaziilor avea o ușă ce se deschidea în gol, deasupra unei trape din care atârna un lanț pentru ridicarea sacilor.

Când Elizabeth băgă capul prin trapă, văzu că ușa care dădea afară era deschisă și că tatăl ei stătea de vorbă cu Farfrae chiar în dreptul ușii, Farfrae mai aproape de margine și Henchard în spatele lui. Ca să nu-i deranjeze, rămase pe scară fără să ridice capul mai sus. Așteptând acolo, deodată văzu – sau i se păru că vede căci nici nu îndrăznea să creadă că-i adevărat – cum tatăl ei vitreg ridică încet mâna până la umerii lui Farfrae, cu o stranie expresie pe față. Tânărul nu văzu mișcarea, dar chiar dacă ar fi observat-o, ar fi putut s-o ia drept un gest neglijent al brațului. Oricum, printr-o destul de ușoară împingere, Henchard ar fi putut să-l facă pe Farfrae să-și piardă echilibrul și să-l trimită cu capul în jos, în gol.

Elizabeth simți un junghi în inimă, închipuindu-și ce ar fi însemnat o asemenea faptă. Îndată ce plecară din dreptul ușii, ea duse repede ceaiul lui Henchard, i-l lăsă și fugi acasă. Reflectând mai îndelung, încercă să se convingă că mișcarea aceea a brațului nu însemnase nimic. Dar, pe de altă parte, gândindu-se că situația lui de subaltern într-un loc unde fusese cândva stăpân ar putea avea asupra lui efectul veninos al unei otrăviri lente, se hotărî în cele din urmă să-l prevină pe Donald.

XXXIV

În consecinţă, a doua zi dimineaţă se scula la cinci şi ieşi pe stradă. Nu era încă lumină; o ceaţă deasă învăluia clădirile, şi oraşul era pe cât de tăcut, pe atât de întunecos. Doar de pe aleile care înconjurau din cele patru laturi oraşul, se auzea o uşoară răpăială; picăturile de apă condensate pe crengile pomilor cădeau pe alei, sunetul venind purtat de vânt când dinspre vest, când dinspre sud, când din ambele părţi deodată. Merse până în capătul lui Corn Street şi, cunoscând bine obiceiurile lui Farfrae, aşteptă numai câteva minute până când auzi zgomotul familiar al uşii de la intrare, şi apoi paşii lui grăbiţi ce se îndreptau spre ea. Îl întâlni în locul unde ultimii arbori de pe alee străjuiau ultima casă de pe stradă.

El îi desluşi cu greu figura prin ceaţă şi, după ce privi cercetător, spuse:

— Cum, domnişoară Henchard – te-ai sculat aşa de dimineaţă?

Ea se scuză că-l aşteptase la o oră aşa de nepotrivită.

— Dar ţineam neapărat să-ţi spun ceva, zise ea, şi nu voiam s-o alarmez pe doamna Farfrae, venind acasă.

— Da? făcu el cu o lipsă de grijă plină de trufie. Şi despre ce-i vorba? E foarte drăguţ din partea dumitale.

Elizabeth-Jane simţea cât de greu îi va fi să-l facă să înţeleagă exact situaţia, aşa cum şi-o închipuia ea. Totuşi, începu prin a menţiona numele lui Henchard.

— Mă tem uneori, spuse ea cu un vizibil efort de voinţă, că ar putea fi împins să facă o faptă necugetată, să te insulte...

— Dar suntem cei mai buni prieteni.

— Sau să-ţi facă o farsă. Gândeşte-te, domnule, că a avut mult de suferit.

— Dar avem raporturi prieteneşti.

— Sau să facă ceva... care te-ar putea vătăma... lovi... sau răni.

Fiecare cuvânt îi cerea un efort tot mai mare şi vedea ca Farfrae nu

o credea. Henchard, argat în slujba lui, nu mai era în ochii lui același Henchard care-i poruncise cândva. Și totuși, nu numai că era același om, dar păstra toate trăsăturile sălbatice, latente pe vremuri, acum stârnite de loviturile soartei și de umilințele îndurate.

Farfrae, fericit și fără gânduri rele, continua să nu ia în serios temerile ei. Se despărțiră și ea se îndreptă spre casă. Acum, pe străzi, apărură muncitori; căruțași mergând la curelari să ia tot felul de obiecte lăsate de cu seară pentru a fi drese, alții ducând cai la potcovari, și o mulțime de flăcăi îndreptându-se grăbiți spre muncă.

Elizabeth intră în camera ei, nefericită, gândind că nu făcuse nimănui niciun bine și că reușise numai să pară caraghioasă, cu avertismentul ei.

Dar Donald Farfrae era unul din oamenii pentru care orice incident își are însemnătatea lui. Își aminti de unele fapte judecându-le mai adânc, căci o părere de moment, impulsivă, nu era întotdeauna cea la care se oprea. Imaginea chipului serios al lui Elizabeth-Jane văzut în zori, îi reveni în minte de câteva ori în timpul zilei. Cunoscându-i seriozitatea, nu socotea cuvintele ei ca niște sunete fără sens. Nu renunță totuși la un plan la care se gândea, și anume de a-l ajuta pe Henchard. Mai târziu, după-amiază, când îl întâlni pe avocatul Joyce, notarul orașului, îi vorbi ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic care să-i schimbe intențiile.

— E vorba de prăvălioara aceea de semințe, zise el, de dugheana care se găsește mai sus de cimitir și care e acum de închiriat. Nu vreau s-o iau pentru mine, ci pentru un nefericit concetățean al nostru, Henchard. Pentru el ar însemna un nou început, deși modest, și am propus în consiliul comunal să fac o listă de subscripție pentru a-l putea instala în prăvălie. Eu aș da cincizeci de lire, dacă ar subscrie și ei la un loc încă cincizeci.

— Da, da, am auzit despre asta și nu văd niciun fel de piedică la planul dumitale, replică notarul, în stilul său simplu, direct. Dar, Farfrae, alții văd ceea ce dumneata nu vezi. Henchard te urăște, da da, te urăște, și e bine s-o știi. După câte am aflat, aseară era la „Trei Marinari" și spunea în gura mare despre dumneata niște lucruri pe care niciun om n-ar trebui să le spună despre altul.

— A vorbit așa? Da, cu adevărat? zise Farfrae cu ochii plecați. De ce oare? adăugă el cu amărăciune. Ce rău i-am făcut ca să încerce să

se răzbune?

— Dumnezeu ştie, făcu Joyce, ridicând din sprâncene. Oricum, asta arată că eşti tare răbdător, să-i treci atâtea cu vederea şi să-l mai ţii şi în slujbă.

— Dar cum pot să dau afară un om care mi-a fost pe vremuri prieten bun? Cum pot uita că, atunci când am venit aici, el mi-a oferit posibilitatea să-mi fac o stare? Nu, nu. Cât mai pot da de lucru cuiva, el e binevenit, dacă vrea să muncească pentru mine. N-am să-i refuz tocmai eu un lucru aşa de mărunt. Dar voi renunţa deocamdată la ideea de a-i finanţa prăvălia – trebuie să mă mai gândesc un timp.

Îl costa mult pe Farfrae să renunţe la planul lui. Dar cum vorbele notarului, precum şi altele care îi ajunseseră la urechi, îl descurajară, se duse şi contramandă dispoziţiile date la început. Fostul negustor de seminţe mai avea încă prăvălia, şi Farfrae simţea că trebuie să-i dea o explicaţie, să-i spună de ce nu se mai face tranzacţia propusă. El pomeni deci numele lui Henchard şi spuse că hotărârea consiliului comunal se schimbase.

Negustorul, adânc dezamăgit, îl informă pe Henchard îndată ce-l văzu, spunându-i că o propunere a consiliului de-al ajuta să deschidă o prăvălie a fost respinsă de Farfrae. Şi astfel, dintr-o eroare, duşmănia crescu.

Când Farfrae se întoarse acasă în seara aceea, ceainicul cânta atârnat de cârligul înalt al vetrei.

Lucetta, uşoară ca o silfidă, alergă în întâmpinarea lui şi-i luă amândouă mâinile, după care el o îmbrăţişă.

— Vai, exclamă ea în glumă, întorcându-şi faţa spre fereastră. Uite, nu sunt trase obloanele, şi lumea ne poate vedea din stradă – ce ruşine!

După ce se aprinseră lumânările şi perdelele fură lăsate, cei doi se aşezară să-şi ia ceaiul; atunci, Lucetta observă că el avea un aer preocupat. Fără să-l întrebe care era cauza, începu să-i cerceteze atentă faţa.

— Cine a fost pe-aici? întrebă el absent. M-a căutat cineva?

— Nu, zise Lucetta. Ce s-a întâmplat, Donald?

— Nu cine ştie ce, răspunse el fără chef.

— Atunci, nu te mai gândi. O să treacă. Scoţienii au întotdeauna

noroc.

— Nu, nu întotdeauna, o corectă el, dând din cap posomorât și privind fix o firimitură de pâine de pe masă. Știu mulți care n-au avut. Unul, Sandy Macfarlane a plecat în America să-și caute norocul și s-a înecat; iar Archibald Leith a fost omorât! Și bietul Willie Dunbleeze, și Maitland Macfreeze – au luat-o pe căi greșite și au ajuns rău!

— Păi – prostuțule – eu vorbeam așa, în general. Tu înțelegi întotdeauna lucrurile prea precis. Hai mai bine, după ce terminăm ceaiul, să-mi cânți cântecul acela nostim despre pantofii cu toc înalt și ciucuri de argint și cei patruzeci și unu de pretendenți.

— Nu, nu, n-aș putea cânta în seara asta. Din pricina lui Henchard, care mă urăște; n-aș putea să-i mai fiu niciodată prieten, chiar dacă aș dori-o. Înțeleg să simtă puțină invidie, dar nu văd motivul pentru care să mă urască atât de tare. Tu înțelegi ceva, Lucetta? Seamănă mai mult cu o dușmănie din dragoste, de modă veche, decât cu rivalitatea dintre doi negustori!

Lucetta se făcuse oarecum palidă.

— Nu, răspunse ea.

— Îi dau de lucru – asta nu pot să-i refuz. Dar nici nu pot fi atât de orb încât să nu-mi dau seama că un om așa de pătimaș e în stare de orice.

— Ce-ai auzit, Donald, dragul meu? întrebă Lucetta alarmată.

Cuvintele care-i stăteau pe buze erau: „Ceva despre mine?" dar nu le prounță. Nu-și putea totuși stăpâni tulburarea și ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu, nu – nu e așa de grav cum îți închipui, spuse Farfrae pe un ton mai calm, căci nu știa, așa cum știa ea, cât de gravă era situația.

— Aș vrea să faci ce am vorbit noi atunci, spuse Lucetta întristată. Să renunți la afaceri și să plecăm de aici. Avem destui bani; de ce să mai stăm?

Farfrae părea serios dispus să discute acest plan și vorbiră despre el, până când li se anunță o vizită. Vecinul lor, consilierul Vatt, fu poftit înăuntru.

— Cred că ați auzit de moartea bietului doctor Chalkfield. Da – a murit azi după-masă pe la cinci, zise domnul Vatt.

Chalkfield era consilierul care preluase funcția de primar în

noiembrie trecut. Farfrae își exprimă regretul pentru această pierdere, și domnul Vatt continuă:

— Ei, știam cu toții că bolea de câtva timp și cum familia lui are din ce trăi, trebuie să ne împăcăm cu ideea asta. Eu, de fapt, am venit să te întreb un lucru – așa, confidențial. Dacă te-aș propune în locul lui și n-ar fi nicio obiecție din partea nimănui, ai primi funcția asta?

— Dar sunt alții care au mai multe drepturi ca mine. Și pe deasupra sunt prea tânăr, și o să creadă lumea că mă bag să iau locul altuia, zise Farfrae după o scurtă pauză.

— Deloc. Nu vorbesc numai în numele meu... mi-au mai spus-o și alții. N-o să refuzi?

— Noi ne gândeam să plecăm din oraș, interveni Lucetta privindu-l îngrijorată pe Farfrae.

— Era numai o idee, murmură Donald. N-o să refuz dacă e dorința unei respectabile majorități a consiliului.

— Foarte bine atunci, te poți considera ales. Am avut destul timp conducători în vârstă.

După ce plecă, Farfrae zise gânditor:

— Vezi cum suntem cu toții conduși de o putere de deasupra noastră. Plănuim una, dar facem alta. Dacă vor să mă facă primar, rămân aici, și Henchard n-are decât să turbeze cât o vrea.

Începând din seara aceea, Lucetta rămase foarte tulburată. Dar, necugetată cum era, după câteva zile făcu o imprudență: îi vorbi iarăși lui Henchard. Era în zarva pieții, și nimeni nu putea auzi cuvintele lor.

— Michael, zise ea, trebuie să-ți cer din nou ce ți-am cerut acum câteva luni – să-mi înapoiezi orice scrisori sau bilete de ale mele pe care le mai ai – dacă nu cumva le-ai distrus. Înțelegi cât e de necesar ca viața mea din Jersey să fie uitată, pentru binele tuturor.

— Asta-i bună! Păi, n-am făcut un pachet cu toate scrisorile tale, și te-am așteptat la stația diligentei, și n-ai venit?

Ea îi explică cum moartea mătușii ei o împiedicase să plece în călătorie în ziua aceea.

— Și ce s-a întâmplat cu pachetul atunci?

N-ar putea să-i spună unde sunt, zise el. O să se mai gândească. După ce Lucetta plecă, își aduse aminte că lăsase un vraf de hârtii fără valoare în safe-ul din fosta lui sufragerie – zidit în peretele casei

locuite acum de Farfrae. Scrisorile ei ar fi putut fi printre hârtiile acelea. Un zâmbet sardonic se ivi pe fața lui Henchard. Oare safe-ul nu fusese deschis?

Chiar în seara următoare se auzi în tot orașul sunet de clopote, amestecat cu alămuri, coarde, instrumente de lemn și de piele, umplând văzduhul cu o mai puternică varietate sonoră decât o făcuse vreodată înainte. Farfrae era ales primar, al două sutelea și ceva dintr-un șir ce forma un fel de dinastie electivă, mergând înapoi până în zilele lui Carol I, iar frumoasa Lucetta era persoana cea mai admirată în tot orașul... Dar, vai! în cel mai gingaș mugur se ascunde un vierme: cine știe ce ar putea spune Henchard! Între timp acesta, clocotind de indignare din cauza falsei știri că nu i se dăduse prăvălia de semințe din cauza lui Farfrae, află acum că în consiliul municipal fusese ales tot Farfrae (care datorită tinereții lui și originii scoțiene – lucru fără precedent în orașul lor – prezenta un interes mult mai mare decât de obicei). Dangătul clopotelor și muzica de fanfară, străpungând cerul ca goarna lui Tamerlan, îl otrăveau până în adâncul sufletului: eliminarea lui din viața publică i se părea acum completă.

A doua zi dimineața, Henchard se duse la lucru ca de obicei; pe la orele unsprezece, Donald intră pe portița grădinii, fără să manifeste vreo îngâmfare deosebită. Schimbarea și mai marcată de situații între el și Henchard, pe care această alegere o sancționase, adăugă o ușoară stinghereală purtării tânărului socoțian; Henchard însă avea pe față expresia unuia care prevăzuse toate acestea, și Farfrae fu foarte bucuros să răspundă salutului său politicos.

— Voiam să te întreb, zise Henchard, despre un pachet cu hârtii pe care se poate să le fi uitat în safe-ul meu din sufragerie... și mai dădu unele amănunte.

— Dacă e așa, trebuie să fie tot acolo, zise Farfrae. N-am deschis deloc safe-ul, căci îmi țin actele la bancă – să dorm noaptea liniștit.

— Nu erau hârtii de mare importanță pentru mine, observă Henchard, dar am să trec deseară să le iau, dacă nu ai nimic împotrivă.

Era destul de târziu când apăru, conform promisiunii. Se „dresese" bine cu grog, cum făcea deseori acum, și o expresie de sarcasm îi flutura pe buze în timp ce se apropia de casa lui Farfrae, ca și cum ar

fi plănuit o farsă teribilă.

Orice gând ar fi avut, această primă vizită în casa în care locuise ca stăpân nu putea decât să-i agraveze resentimentele. Sunetul clopoțelului i se părea vocea unei slugi vechi care fusese mituită să-l părăsească; deschiderea ușilor reînvia zile apuse. Farfrae îl invită în sufragerie, unde el descuie imediat safe-ul de fier zidit în perete, safe-ul *lui,* al lui Henchard, făcut de un lăcătuș ingenios, după îndrumările lui. Farfrae scoase de acolo un pachet de scrisori și alte hârtii, cerându-și scuze pentru greșeala de a nu i le fi predat mai demult.

— Nu face nimic, zise Henchard, sec. De fapt, sunt mai mult scrisori. Da, urmă el, așezându-se și desfăcând legătura cu scrisorile pasionate ale Lucettei, iată-le. Nu credeam să le mai văd! Sper că doamna Farfrae se simte bine, după oboseala ceremoniei de ieri.

— S-a simțit puțin obosită și, din cauza asta, s-a dus la culcare mai devreme.

Henchard își întoarse atenția către scrisori, sortându-le cu mult interes, în timp ce Farfrae ședea la celălalt capăt al mesei.

— Desigur că n-ai uitat, reluă el, acel capitol curios din trecutul meu, despre care ți-am povestit. Dumneata mi-ai dat atunci o mână de ajutor. Aceste scrisori se referă de fapt la acea nenorocită legătură. Deși, mulțumesc lui Dumnezeu, s-a terminat acum cu totul.

— Ce a devenit biata femeie?

— Din fericire s-a căsătorit, și s-a căsătorit foarte bine, zise Henchard. Așa că reproșurile cu care mă copleșea, acum nu mai mă mișcă, cum m-ar fi mișcat altădată... Ia ascultă puțin ce poate spune o femeie furioasă!

Farfrae, dispus să-i facă pe plac lui Henchard, deși cu totul neinteresat de povestea lui și căscând să-și rupă fălcile, îi acordă totuși o politicoasă atenție.

— „Pentru mine," citi Henchard, „nu mai există practic niciun viitor. O ființă prea devotată ție, sfidând convenințele și care simte că nu va putea fi niciodată soția altuia, deși pentru tine ea nu înseamnă nimic mai mult decât prima femeie întâlnită pe stradă – asta sunt eu. Nu te acuz că vrei să-mi faci vreun rău, totuși ești poarta prin care răul a pătruns la mine. Promisiunea făcută, că dacă-ți va muri soția, îmi vei îngădui să-i iau locul, este o consolare pentru

mine – într-o oarecare măsură. Dar cât de incerte sunt toate acestea! Stau aici, părăsită de puținele mele cunoștințe și părăsită și de tine!" Și o ținea tot așa întruna, urmă Henchard, pogoane întregi de cuvinte ca astea, când de fapt eu nu aveam puterea să dreg ceea ce se întâmplase.

— Da, vorbi Farfrae absent. Așa pățești cu femeile.

Realitatea era că el cunoștea foarte puține lucruri despre sexul frumos, dar observând totuși o asemănare de stil între efuziunile femeii pe care o adora și acelea ale presupusei necunoscute, trase concluzia că Afrodita vorbea întotdeauna așa, sub orice înfățișare ar fi apărut.

Henchard despături o altă scrisoare și o citit pe aceea în întregime, oprindu-se înainte de încheiere, cum făcuse și la prima:

— Numele nu i-l spun, zise el mărinimos. Deoarece nu s-a măritat cu mine, ci cu altul, nu-i frumos să-l dau în vileag.

— Ai dreptate, făcu Farfrae. Dar de ce nu te-ai căsătorit cu ea când a murit soția dumitale, Susan?

Aceste întrebări le punea cu tonul amabil, dar indiferent, al omului pe care problemele altuia nu-l privesc decât foarte vag.

— Eh – întreabă-mă să te-ntreb! zise Henchard, și rânjetul îi apăru din nou pe buze. Cu toate declarațiile ei, când m-am prezentat să-i cer mâna, cum era de datoria mea, n-a mai vrut să mă ia.

— Poate se măritase între timp cu altul?

Henchard se gândi că s-ar apropia prea mult de adevăr, dacă ar mai da și alte detalii, așa că răspunse:

— Da.

— Domnișoara trebuie să fi avut o inimă care se putea adapta ușor la transplantări.

— Chiar așa, zise Henchard cu convingere.

Mai deschise apoi o a treia și a patra scrisoare și le citi. De data asta ajunse și la formula de încheiere, urmând să mai spună doar numele. Dar din nou se opri brusc. Adevărul este că intenționase, după cum se poate bănui, să declanșeze o catastrofă la sfârșitul acestei drame, citind cu glas tare numele femeii. Cu acest gând venise acolo, dar stând în fața lui Farfrae, simți că nu putea s-o facă cu sânge rece. O asemenea pustiire a două inimi îl îngrozea chiar și pe el. Prin temperamentul lui, ar fi putut să-i nimicească pe amândoi

într-un moment de furie, dar să facă asta prin otrava vorbelor – era peste puterea dușmăniei lui.

XXXV

După cum afirmase Donald, Lucetta se retrăsese de timpuriu în camera ei, din cauza oboselii. Totuși nu se culcase, ci stătea pe un scaun lângă pat, citind și gândindu-se la întâmplările zilei. Când auzi clopoțelul de la intrare, se întrebă cine putea fi musafirul care venise la o oră atât de târzie. Cum sufrageria era aproape sub dormitorul ei, își dădu seama că intrase acolo, și în curând îi ajunse la urechi murmurul neclar al unei voci care citea ceva.

Ora la care apărea de obicei Donald sosi și trecu, iar cititul și conversația continuau. Era un lucru foarte ciudat. Nu-și putea închipui altceva decât că se săvârșise cine știe ce crimă, și că vizitatorul, oricine ar fi fost, citea o relatare a acelei crime dintr-o ediție specială a *Cronicii din Casterbridge*. În cele din urmă ieși din cameră și coborî scara. Ușa sufrageriei era întredeschisă și, în tăcerea casei adormite, vorbele puteau fi auzite bine, chiar înainte ca ea să ajungă la treptele de jos. Propriile ei cuvinte o întâmpinară, citite de vocea lui Henchald, ca niște stafii ieșite din mormânt.

Lucetta se aplecă peste balustrada scării, cu obrazul sprijinit de lemnul neted, ca și cum ar fi vrut să caute în el o mângâiere pentru suferința ei. Înțepenită în această poziție, ascultă alte și alte cuvinte care-i răneau auzul. Dar ce o uimea mai mult era tonul soțului ei. Vorbea ca un om care ascultă pe altul doar din politețe.

— Stai puțin, zise el, pe când foșnetul unei hârtii anunța că Henchard deschidea o altă scrisoare, nu e oare incorect față de această femeie să citești unui străin lucruri care au fost scrise numai pentru dumneata?

— Mda, făcu Henchard, dar nedându-i numele, vreau numai să arăt cum sunt femeile în general și nu să compromit pe una anume.

— Dacă aș fi în locul dumitale, aș distruge scrisorile astea, zise Farfrae, dând subiectului mai multă atenție decât o făcuse până atunci. Cum femeia e acum soția altuia, ar putea să-i facă mult rău,

dacă lucrurile s-ar afla.

— Nu, n-am să le distrug, mormăi Henchard, strângând scrisorile.

Apoi se ridică și Lucetta nu mai auzi nimic. Ea se întoarse în camera ei, aproape paralizată de frică. Nici nu putu să se dezbrace și se așeză pe marginea patului, în așteptare. Oare Henchard va dezvălui adevărul înainte de plecare? Nesiguranța era cumplită. Dacă i-ar fi mărturisit totul lui Donald, de la început, poate că ar fi trecut cu vederea greșeala ei și s-ar fi căsătorit totuși cu ea – deși lucrul părea pe atunci imposibil. Dar ca să afle abia acum adevărul, de la ea sau de la altcineva, ar fi fost fatal. Ușa de la intrare se trânti; apoi îl auzi pe Donald trăgând zăvoarele. După ce mai aruncă o privire prin casă, cum făcea de obicei seara, porni ușor pe scări. Lumina din ochii ei aproape se stinse cu totul, când îl văzu apărând în ușa dormitorului. Îl privi nesigură o clipă, apoi, spre bucuria ei, văzu că avea zâmbetul unui om mulțumit că a scăpat de o scenă care-l plictisise. Lucetta nu mai putu rezista și izbucni într-un plâns cu sughițuri.

După ce o ajută să-și vină în fire, Farfrae, cum era de așteptat, vorbi de Henchard.

— Dintre toți oamenii, era musafirul cel mai nedorit, zise, dar părerea mea este că s-a țicnit puțin. Mi-a citit o mulțime de scrisori referitoare la viața lui din trecut, și n-am avut încotro: a trebuit să-i fac pe plac și să-l ascult.

Era suficient pentru Lucetta: Henchard nu spusese deci nimic. De fapt, ultimele lui cuvinte către Farfrae, în ușă, când pleca, au fost următoarele:

— Eh... îți sunt foarte îndatorat că m-ai ascultat. Poate că într-o zi o să-ți mai spun câte ceva despre ea.

După ce află cum s-au petrecut lucrurile, Lucetta rămase cu totul nelămurită asupra motivelor pentru care Henchard deschisese discuția despre scrisori. În asemenea cazuri atribuim unui dușman o consecvență în acțiuni, pe care noi înșine sau prietenii noștri nu o avem niciodată, și uităm că unele încercări neizbutite din lipsă de curaj sunt posibile atât în răzbunări, cât și în fapte generoase.

A doua zi dimineața Lucetta rămase în pat, chibzuind cum să pareze acest atac incipient. Soluția curajoasă de a-i spune lui Donald adevărul – la care se gândise o clipă – era totuși o încercare prea

riscantă. Îi era teamă că, dacă va afla faptele, va crede, cum credea toată lumea, că acel episod nu se datora ghinionului, ci se petrecuse mai curând din vina ei. Se hotărî deci să folosească metoda convingerii – nu cu Donald, ci chiar cu inamicul. I se părea singura armă care-i mai rămăsese în puterea ei, ca femeie. După ce-și făcu planul, se ridică din pat și scrise o scrisoare celui care o ținea astfel pe jeratic:

„Am auzit întâmplător aseară conversația dumitale cu soțul meu și am înțeles că urmărești să te răzbuni. Gândul acesta mă zdrobește! Ai milă de o femeie nenorocită! Dacă ai putea să mă vezi, te-ai înduioșa. Nu știi cât m-am schimbat în ultimul timp din cauza neliniștii care mă frământă. Voi fi pe Ring la ora când pleci de la lucru, chiar înainte de apusul soarelui. Te rog, treci pe acolo. Nu pot să am liniște până nu voi da ochii cu dumneata, și nu voi auzi chiar din gura dumitale că nu ai de gând să duci acest joc mai departe."

Iar în sinea sa își zise, încheind acest apel: Dacă vreodată lacrimile și rugămințile au servit celor slabi ca să lupte împotriva celor tari, să ne slujim de ele și acum!

În acest scop, îmbrăcă o toaletă cu totul diferită de ceea ce purtase până atunci. A-și pune în valoare calitățile fizice naturale fusese strădania invariabilă a întregii ei vieți de femeie, și în această artă nu era novice. Dar acum nu mai ținu seama de asta și chiar încercă să-și urâțească înfățișarea obișnuită. Pe lângă faptul că avea motive reale pentru a apărea puțin trasă la față, nici nu dormise toată noaptea, ceea ce adăuga trăsăturilor ei frumoase, deși ușor veștejite, aspectul unei ființe prematur îmbătrânită din cauza unei mari dureri. Își alese – atât din lipsă de chef cât și din calcul – cele mai sărăcăcioase, mai urâte și mai uzate accesorii de îmbrăcăminte.

Pentru a evita posibilitatea de a fi recunoscută, își puse un văl pe față și ieși pe furiș din casă. Soarele se sprijinea pe coama dealului, ca o picătură de sânge pe o pleoapă, când ea ajunse pe șoseaua din fața amfiteatrului, unde intră iute. Înăuntru era întuneric și pustiu. Nu fu dezamăgită în așteptarea ei plină de teamă, dar și de speranță. Henchard apăru curând în partea de sus și coborî. Lucetta îl aștepta cu sufletul la gură, dar după ce el ajunse în arenă, văzu o schimbare

în atitudinea lui: rămase nemișcat la o oarecare distanță. Lucetta nu-și putea închipui de ce.

Și nimeni n-ar fi putut ști. Adevărul era că, fixând acel loc și acel ceas pentru întâlnire, Lucetta își întărise rugămintea cu cel mai puternic argument pe care l-ar fi putut găsi, în afară de cuvinte, pentru a-l convinge pe acest om stăpânit de pasiuni, capricii și superstiții. Silueta ei în mijlocul marelui spațiu circular, neobișnuita modestie a îmbrăcămintii, atitudinea care trăda speranță și implorare, îi redeșteptară atât de puternic în suflet amintirea unei alte femei nedreptățite de el, care stătuse acolo în aceeași poziție într-o altă seară, demult, și care acum își aflase odihna de veci, încât îi pieri orice curaj și-i păru rău că încerca să se răzbune pe o ființă atât de slabă. Când se apropie de ea, înainte de a-i fi spus vreun cuvânt, cauza ei era pe jumătate câștigată.

Pornise să coboare treptele amfiteatrului cu o cinică nepăsare, dar acum îi pierise zâmbetul acru, și spuse pe un ton potolit, binevoitor:

— Bună seara. Bineînțeles că am venit cu plăcere, dacă m-ai chemat.

— Oh, îți mulțumesc, zise ea tot cu oarecare teamă.

— Îmi pare rău că te văd așa de suferindă, bâigui el cu o vădită simpatie.

Ea dădu din cap.

— Cum poate să-ți pară rău, când m-ai adus dinadins în halul ăsta?

— Cum, întrebă Henchard jenat, din cauza mea te-ai schimbat așa?

— E numai opera ta, răspunse ea. Alte necazuri n-am. Fericirea mea ar fi asigurată, dacă n-ar fi amenințările tale. O, Michael! Nu mă mai chinui! Nu-ți ajunge cât ai făcut până acum? Când am venit în orașul ăsta, eram o femeie tânără; acum îmbătrânesc pe zi ce trece. Nici soțul meu, nici vreun alt bărbat n-o să se mai uite cu interes la mine.

Henchard era dezarmat. Vechiul său sentiment de dispreţuitoare milă pentru toate femeile în general era sporit acum de această ființă care venise să-l implore, amintindu-i atât de viu de prima soție. Pe deasupra, imprudența și lipsa ei de prevedere, cauza atâtor necazuri, rămăseseră aceleași la biata Lucetta. Venise să-l întâlnească aici, în

acest mod compromițător, fără să țină seama de ceea ce risca.

O asemenea femeie era o pradă prea ușoară ca să merite oboseala unei vânători. Henchard se simți rușinat și pierdu orice chef și dorință de a o umili; și nici nu-l mai invidia pe Farfrae, care luase o femeie cu bani, dar nimic mai mult. Acum voia să se spele pe mâini cât mai repede de toată povestea asta.

— Ei spune, ce vrei să fac? întrebă el blând. Te asigur că sunt dispus să fac tot ce-mi ceri. Citirea scrisorilor a fost doar un fel de glumă de a mea și n-am dezvăluit nimic.

— Să-mi dai înapoi scrisorile și orice hârtii în care e vreo aluzie la căsătoria noastră sau la altceva și mai rău.

— Așa va fi. Orice petec de hârtie va ajunge în mâinile tale. Dar, fie vorba între noi, Lucetta, el tot o să afle despre povestea asta mai curând sau mai târziu.

— Ah, oftă ea cu un tremur de nerăbdare. Dar între timp o să devin o nevastă bună și credincioasă, și atunci poate că o să-mi ierte totul!

Henchard o privi tăcut. Aproape că-l invidia iar pe Farfrae pentru o asemenea dragoste.

— Hm – așa sper și eu, zise. O să primești scrisorile. Și secretul tău va fi păstrat. Îți jur.

— Ce bun ești! O să le capăt?

El se gândi puțin și spuse că i le va trimite a doua zi dimineața.

— Și să nu te îndoiești de mine, adăugă. Eu știu să-mi țin cuvântul.

XXXVI

Întorcându-se acasă, Lucetta văzu un om care aştepta lângă felinarul cel mai apropiat de poarta ei. Când dădu să intre, omul veni spre ea şi-i vorbi. Era Jopp.

Îi ceru iertare pentru îndrăzneală, dar auzise că un negustor de grâne din vecini ceruse domnului Farfrae să-i recomande un asociat. Dacă era adevărat, dorea să-şi ofere el serviciile; putea să ofere garanţii serioase. Spusese acest lucru domnului Farfrae într-o scrisoare, dar i-ar rămâne foarte îndatorat Lucettei dacă ar interveni şi ea în favoarea lui.

— Nu ştiu despre ce e vorba, spuse Lucetta rece.

— Dar dumneavoastră, doamnă, puteţi da informaţii despre cinstea mea, mai bine ca oricine. Am locuit mulţi ani la Jersey şi vă cunosc de acolo, din vedere.

— Se poate, replică ea, dar eu nu te cunosc pe dumneata.

— Cred doamnă, că o vorbă-două de la dumneavoastră mi-ar ajuta să primesc slujba la care râvnesc de mult, insistă el.

Ea refuză net să se amestece în această chestiune şi, întorcându-i spatele, din cauza grabei de a intra înainte ca soţul ei să-i simtă lipsa, îl lăsă pe trotuar.

El o urmări cu privirea până dispăru înăuntru şi apoi plecă spre casă. Ajuns acolo, se aşeză lângă vatra fără foc, privind pirostriile de fier şi lemnele aşezate în curmeziş peste ele, pentru a fierbe ceaiul de dimineaţă. Apoi auzi mişcare la catul de sus, şi Henchard coborî din camera lui, unde părea să fi scotocit prin cufere.

— Aş vrea, zise Henchard, să-mi faci un serviciu, Jopp. Acum – astă-seară adică – dacă poţi. Du pachetul ăsta doamnei Farfrae; e pentru ea. L-aş fi dus eu însumi, bineînţeles, dar nu vreau să fiu văzut pe acolo.

Şi îi întinse un pachet, învelit în hârtie groasă şi sigilat. Henchard se ţinuse de cuvânt. Îndată ce venise acasă, căutase prin puţinele lui

bagaje, și orice petec de hârtie cu scrisul Lucettei pe care-l mai avea se afla acum strâns aici. Jopp consimți cu indiferență să ducă pachetul.

— Ei, cum ți-a mai mers astăzi? îl întrebă chiriașul său. Ai vreo perspectivă de slujbă?

— Mă tem că nu, zise Jopp, care nu-i spusese nimic despre cererea adresată lui Farfrae.

— Și nici n-o să găsești nimic la Casterbridge, declară Henchard cu convingere. Trebuie să cauți mai departe.

Apoi îi ură noapte bună lui Jopp și se întoarse în camera lui.

Jopp continuă să stea pe gânduri, până când privirea îi fu atrasă de umbra mucului de lumânare pe perete și, privind lumânarea, observă că ceara topită semăna cu o conopidă fierbinte. Ochii îi căzură apoi pe pachetul lui Henchard. Știa că pe vremuri între Henchard și actuala doamnă Farfrae fusese ceva; impresiile lui vagi despre acest subiect se concretizară în următoarea părere: Henchard avea un pachet cu ceva ce aparținea doamnei Farfrae și, din cine știe ce motive, nu voia să-i înapoieze personal pachetul. Ce-ar putea fi înăuntru? Se tot gândi așa, până când, împins de ciudă la amintirea atitudinii distante a Lucettei, precum și din curiozitate de a afla dacă nu existau cumva lucruri vulnerabile în legătura ei cu Henchard, se apucă să cerceteze mai îndeaproape pachetul.

Cum pana și tot ce avea legătură cu scrisul erau unelte neobișnuite în mâinile lui Henchard, el sigilase pachetul fără să pună vreo pecete pe ceară. Nu-și dădea seama că eficacitatea unui asemenea sistem de închidere depindea tocmai de felul cum era pecetluit. Jopp era mult mai versat; ridică unul din sigilii cu briceagul, privi înăuntru pachetului, și văzu că erau scrisori; după ce-și satisfăcu astfel curiozitatea, lipi sigiliul la loc, înmuind puțin ceara la flacăra lumânării. Plecă apoi să ducă pachetul, cum îi ceruse Henchard.

O luă pe o cărare de-a lungul râului, în partea de jos a orașului. Ajungând la lumină, la podul ce se găsea la capătul Străzii Mari, văzu acolo pe tușa Cuxsom și pe Nance Mockridge.

— Tocma' ne duceam la Mixen Lane să dăm cu nasu' pe la „Degetul lui Petre" înainte de a ne băga în pat, zise tușa Cuxsom. Cântă acolo unii cu vioara și cu tamburina. Că doar de ce mai trăiește

omul pe lume? Hai, vino și dumneata, Jopp – n-o să te întârzie nici cinci minute.

Jopp evitase în general această societate, dar împrejurările de acum îl făceau mai puțin rezervat ca de obicei și, fără multe cuvinte, se hotărî să se abată din drum, trecând pe la cârciuma unde fusese poftit.

Deși partea de sus a cartierului Durnover era compusă mai ales dintr-o ciudată îngrămădire de hambare și ferme, exista și o parte mai puțin pitorească a mahalalei. Aceasta era Mixen Lane, astăzi în bună parte dărâmată. Mixen Lane era refugiul tuturor satelor din jur. Era locul unde-și găseau adăpost toți amărâții precum și cei împovărați de datorii sau necazuri de orice fel. Muncitori agricoli și alți țărani, care făceau și puțin braconaj pe lângă agricultură, și puțin scandal și beții pe lângă braconaj, ajungeau – mai curând sau mai târziu – în Mixen Lane. Mecanici de prin partea locului, care erau prea leneși să-și vadă de mașinile lor, servitori care erau prea obraznici ca să stea la stăpân, cu toții erau împinși de curentul vieții sau siliți până la urmă să ajungă în Mixen Lane.

Ulița și îngrămădirea de căsuțe acoperite cu stuf din jur se întindeau ca o pată neagră în lunca umedă și cețoasă. Multe lucruri triste, josnice, sau chiar dăunătoare se întâmplau în Mixen Lane. Viciile își aveau intrarea liberă, sigure și de o bună primire prin vecini; nesocotința locuia sub acoperișurile cu hornul strâmb, rușinea se tupila pe lângă ferestre; hoția (mai ales în vremuri de sărăcie) se adăpostea prin casele de chirpici acoperite cu stuf, mărginite de sălcii. Nici crima nu era cu totul străină de aceste meleaguri. În mijlocul unui grup de căsuțe de pe o ulicioară s-ar fi putut ridica un altar bolilor ce au bântuit pe aici ani de-a rândul. Așa era Mixen Lane, pe vremea când Henchard și Farfrae erau primari.

Totuși, această frunză pătată de mălură pe tulpina viguroasă a orașului Casterbridge se găsea foarte aproape de câmp; nu o despărțea nici o sută de metri de un șir de nobili ulmi, și de acolo se puteau vedea, peste luncă, câmpii cu holde de grâu și conacele celor înstăriți. Un pârâu despărțea mlaștina de celelalte așezări și, privind din afară, se părea că nu există altă cale pentru a o traversa, alt drum către casele gospodarilor decât cel ocolit, pe șosea. Dar sub scara fiecărei căsuțe se păstra o misterioasă scândură, lată de vreo

douăzeci de centimetri, care constituia o punte mobilă.

Dacă veneai, cum veneau locatarii acestui cartier, de la treabă după lăsarea nopții – și aceasta era aici ora treburilor – traversai pe furiș lunca mlăștinoasă, te apropiai de malul mai sus pomenitului pârâu și fluierai în fața casei unde voiai să intri. O formă omenească apărea de partea cealaltă aducând scândura, cu un capăt proiectat pe cer. Scândura era lăsată în jos, călcai pe ea și un braț te ajuta să pui piciorul pe pământul ferm, împreună cu fazanii și iepurii prinși de pe moșiile din apropiere. Îi vindeau pe sub mână a doua zi, iar a treia zi stăteai în fața judecătorului, cu ochii tuturor vecinilor simpatizanți ațintiți asupra spinării tale. Dispăreai un timp, apoi erai din nou găsit locuind pașnic în Mixen Lane.

Un străin care mergea pe această uliță, pe înserat, era izbit de două sau trei trăsături specifice. Una era huruitul intermitent care se auzea în curtea din dos a hanului, unde se afla popicăria. O alta era frecvența șuierăturilor în diferite case, pe un ton mai înalt sau mai coborât – venind din mai toate ușile deschise. Iar alta, predominanța șorțurilor albe prinse peste rochii mai ponosite, ale femeilor ce stăteau pe la porți. Un șorț alb e un articol de îmbrăcăminte care dă de bănuit în situații unde curățenia e greu de întreținut. În plus, hărnicia și curățenia ostentativ exprimate de șorțurile albe erau dezmințite de ținuta și mersul femeilor care le purtau: mâinile le aveau de obicei proptite în șolduri (o atitudine care le dădea aspectul unor ulcele cu două toarte), iar spatele și-l rezemau de stâlpul porții. Cu o ciudata repeziciune, fiecare din aceste cinstite femei își întorcea capul și-și rotea cinstiții ochi la orice zgomot ce semăna cu pasul unui bărbat venind pe uliță.

Totuși, printre atâtea lucruri rele, se mai adăposteau acolo și oameni de treabă, dar nevoiași. Sub câteva din acoperișurile de paie locuiau ființe curate și virtuoase, a căror prezență aici era datorată brațului nemilos al sărăciei, și numai lui. Familii din sate sărăcite – din acea pătură a societății rurale, pe vremuri numeroasă dar acum aproape stinsă, ce se numeau răzeși, arendași pe viață sau dijmași, și alții ale căror gospodării se destrămaseră pentru un motiv sau altul, silindu-i să părăsească satul strămoșilor lor. Toți aceștia veneau aici, dacă nu voiau să-și aibă sălaș sub un pom la marginea drumului.

Hanul „Degetul lui Petre” era biserica mahalalei Mixen Lane.

Era așezat în centru, așa cum trebuie să fie asemenea lăcașuri, iar față de „Trei Marinari” se situa la aceeași distanță socială ca și acesta din urmă față de „Stema Regală”. La prima vedere hanul părea atât de respectabil, încât te punea în încurcătură. Ușa din față era întotdeauna închisă, și treptele erau așa de curate, încât era evident că foarte puține persoane pășiseră pe luciul lor presărat cu nisip. Dar în colțul cârciumii era o ulicioară strâmtă ca o crăpătură ce o despărțea de clădirea alăturată. Pe la jumătatea ei se afla o ușă îngustă, lucioasă și tocită de atingerea atâtor și atâtor mâini și umeri. Aceasta era adevărata intrare a hanului.

Puteai vedea câte un trecător mergând îngândurat pe Mixen Lane, și-apoi într-o clipă dispărea, iar privitorul se uita nedumerit după el, ca Ashton după ce dispăruse Ravenswood[12]. Acest trecător aparent distrat se strecurase în ulicioara îngustă printr-o îndemânatică alunecare într-o parte, iar din ulicioară se furișase apoi în cârciumă printr-o manevră similară.

Clienții de la „Trei Marinari” erau oameni de vază în comparație cu lumea care se aduna aici, deși trebuie să recunoaștem că pătura inferioară a societății din hanul marinarilor atingea în unele puncte vârful celei de la „Degetul lui Petre”. Vagabonzi și haimanale de tot felul își făceau veacul pe-aici. Hangița era o persoană virtuoasă care, cu mulți ani în urmă, fusese pe nedrept trimisă la închisoare, ca părtașă la cine știe ce nelegiuire. Își ispășise pedeapsa de douăsprezece luni, și de atunci purta pe față o expresie de martiră, în afară de momentele când se întâlnea cu polițaiul, căruia îi făcea cu ochiul.

Aici sosi Jopp cu cunoștințele sale. Lavițele pe care se așezară erau înguste și înalte, cu spătarele prinse cu frânghii de cârlige fixate în tavan. Când oaspeții hanului deveneau prea agitați, băncile s-ar fi clătinat din loc și s-ar fi răsturnat dacă n-ar fi existat o asemenea măsură de siguranță. Din curtea din dos se auzea zdrăngănit de vase și castroane, câte o meliță atârna lângă foaie de pe vatră, și foști braconieri stăteau alături de foști paznici de vânătoare persecutați fără motiv de moșieri – oameni care pe vremuri luptaseră pe viață și pe moarte unii împotriva altora, până când ispășirea unei

12-Personaj din romanul „Mireasa din Lammermoor” de Walter Scott.

condamnări sau pierderea slujbei îi adusese la un numitor comun, reunindu-i în jurul aceleiași mese unde discutau calm despre timpuri trecute.

— Ți-aduci aminte cum intrai să prinzi păstrăvi cu rug de mure fără să tulburi apa, Charl? spunea un paznic concediat tovarășului său de masă. Așa te-am prins eu odată, dacă-ți mai amintești.

— Țin minte. Dar cel mai rău bucluc în care am intrat a fost povestea aia cu fazanii din pădurea Yalbury. Nevastă-ta a jurat strâmb atunci, Joe. Pă Dumnezeu' meu dacă n-a fost așa!

— Cum s-a întâmplat asta? întrebă Jopp.

— Păi... Joe s-a luat la bătaie cu mine și ne-am rostogolit amândoi până la gardul grădinii lui. Auzind zgomot, numai ce iese nevastă-sa cu vătraiul și, cum era întuneric pe sub pomi, nu putea vedea cine era deasupra. „Unde ești tu, Joe, deasupra sau dedesubt?" strigă ea. „Dedesubt", zice el. Și se apucă să mă croiască pe țeastă, pe spinare și pe coaste cu vătraiul până când ne rostogolim din nou. — „Unde ești acu', dragă Joe, deasupra sau dedesubt?" strigă iar nevasta. A naibii femeia, numai din pricina ei m-au prins. Și când ne-am dus la judecată, ea a jurat că fazanul era din curtea ei, când de fapt nu era de loc al tău, Joe, era al boierului Brown, și-l prinsesem când trecusem prin pădurea lui, cu vreun ceas înainte. Nu mi-a venit bine să mi se facă așa nedreptate! Eh, dar acu toate astea au trecut!

— Aș fi putut să te prind de multe ori și înainte de asta, zise paznicul. Am fost la câțiva pași de tine de zeci de ori și aveai mai mulți fazani decât ăla prăpădit de atunci.

— Da, nu cele mai însemnate fapte ale noastre ajung să fie cunoscute, zise vânzătoarea de fiertură de grâu, care stătea și ea acum în mahala și se afla printre clienții obișnuiți.

Cum călătorise mult în viața ei, vorbea cu o dezinvoltură cosmopolită. Ea fu aceea care-l întrebă pe Jopp ce avea în pachetul pe care-l ținea sub braț.

— Ah, e o mare taină aici, zise Jopp. E vorba de dragoste. Când te gândești că o femeie poate să iubească așa de mult un bărbat și să urască un altul cu atâta înverșunare!

— La cine te gândești, domnule?

— La o cucoană care are o situație înaltă în orașul nostru. Mi-ar place să o fac de râsul lumii. Pă cinstea mea, ar avea haz să citim

scrisorile de amor ale păpușii ăsteia de ceară, împopoțonată cu mătăsuri! Căci pachetul ăsta de aici e plin cu scrisorile ei de dragoste.

— Scrisori de dragoste? Hai să le auzim și noi, drăguțule, zise tușa Cuxsom. Doamne, ți-aduci aminte, Richard, ce zăpăciți eram și noi la tinerețe! Puneam un băiat de la școală să ni le scrie și-i dădeam un penny. Ții minte, ca să nu spuie și altora ce scriam în ele, mai ții minte?

Între timp, Jopp băgase degetul sub sigilii și desfăcuse pachetul cu scrisori, împrăștiindu-le pe masă și alegând câte una la întâmplare, pentru a le citi cu glas tare. Aceste fragmente de corespondență începură în curând să dea în vileag secretul pe care Lucetta sperase cu atâta ardoare să-l țină ascuns, deși scrisorile fiind doar aluzive, nu dezvăluiau foarte clar faptele.

— Doamna Farfrae a scris astea? zise Nance Mockridge. E înjositor pentru noi, femeile cinstite, ca o femeie să facă așa ceva. Și acu s-a măritat cu altul.

— Cu atât mai bine pentru ea, zise bătrână vânzătoare de fiertură de grâu. Eh, eu am salvat-o de la o căsătorie nenorocită, și n-a catadicsit măcar să-mi mulțumească.

— Ia ascultați, zise Nance, ăsta ar fi un prilej bun pentru o mascaradă.

— Adevărat, zise tușa Cuxsom rămânând pe gânduri. E un prilej cum nu se poate mai bun și n-ar trebui scăpat. Ultima mascaradă pe care am văzut-o la Casterbridge trebuie să fi fost acu' vreo zece ani, dacă nu și mai bine.

În această clipă se auzi un șuierat ascuțit și hangița spuse omului căruia i se zicea Charl:

— Asta-i Jim care vine. Vrei să te duci să-i lași scândura?

Fără să răspundă ceva, Charl și cu tovarășul său Joe se ridicară și, luând din mâinile femeii un felinar, ieșiră pe ușa din dos. Coborâră apoi poteca grădinii, care se termina chiar la malul apei. Dincolo de ea se întindea mlaștina de unde bătea un vânticel umed, ce le sufla tot mai tare în față pe măsură ce se apropiau. Unul dintre ei luă scândura, care se afla pitită undeva la îndemână, și o așeză în curmeziș peste apă. Îndată ce capătul ei atinse malul opus, se auziră pași și din umbră apăru un om voinic, cu genunchiere, cu pușcă cu două țevi la subțioară și cu niște păsări atârnându-i în spate. Îl

întrebară dacă i-a mers din plin.

— Nu cine ştie ce, zise acesta nepăsător. Înăuntru totul e-n regulă?

După răspunsul afimativ, o porni spre han, ceilalţi doi ridicând podul şi retrăgându-se după el, ca o ariergardă. Înainte însă de a intra în casă – un strigăt: „Ehei!" venind dinspre mlaştină îi făcu să se oprească. Băgară felinarul într-o magazie şi se întoarseră la malul gârlei.

— Hei, ăsta-i drumul spre Casterbridge? vorbi cineva din partea cealaltă.

— Nu prea, zise Charl. E o apă în faţa dumitale.

— Nu-mi pasă – trec eu prin ea! anunţă omul din întuneric. Mi-ajunge cât am umblat azi.

— Atunci stai niţel, spuse Charl, descoperind că omul nu-i era duşman. Joe, adu scândura şi felinaru', e un creştin care s-a rătăcit pe-aici. Trebuia să fi ţinut şoseaua drept, frăţioare, să n-o fi luat-o pe-aici.

— Aşa trebuia, îmi dau seama. Da' am văzut o lumină, şi ce mi-am zis? Că o fi vreo casă de la marginea oraşului.

Scândura fu lăsată, şi silueta străinului se desprinse din întuneric. Era un om de vârstă mijlocie, cu părul şi mustăţile încărunţite de timpuriu şi cu o faţă lată, prietenoasă.

Călcă pe scândură fără nicio şovăire, şi nu i se păru nimic curios în această cale de acces. Le mulţumi şi merse alături de ei prin grădină.

— Ce-i aici? întrebă, când ajunseră la uşă.

— Un han.

— Aha. Poate că m-or găzdui la noapte. Hai, intraţi să vă udaţi puţin gâtlejul pe socoteala mea, pentru că m-aţi ajutat să trec apa.

Intrară după el în han, unde lumina mai puternică îl arăta a fi un om ce impunea respect mai curând prin înfăţişare, decât prin vorbă. Era îmbrăcat cu straie scumpe dar greoaie – haină îmblănită, pe cap o şapcă din piele de focă ce trebuia să-i ţină prea cald în timpul zilei, deşi nopţile erau oarecum răcoroase, căci primăvara începuse de mult. Purta în mână o lădiţă de lemn, legată cu curele şi ferecată cu închizători de alamă.

Părând uimit de felul oamenilor pe care-i văzu prin uşa deschisă a bucătăriei, renunţă pe dată la ideea de a rămâne peste noapte acolo.

Făcu totuși față cu veselie situației; ceru câteva pahare din cea mai bună băutură, le plăti stând în picioare și se întoarse să iasă pe ușa din față. Aceasta era însă încuiată și, în timp ce hangița trăgea zăvoarele, îi ajunse la urechi conversația ce se ducea în continuare despre mascaradă.

— Ce vor să zică cu asta? o întrebă el.

— Oh, domnule, exclamă hangița agitându-și cerceii cu dezaprobatoare modestie... e o prostie pe care o fac oamenii de pe la noi când nevasta cuiva e... adică nu prea e numai a lui. Dar eu, ca gospodină serioasă, nu pot să încurajez așa ceva.

— Văd însă că au de gând s-o facă pe curând. Bănuiesc că-i ceva plin de haz, care merită a fi văzut.

— Știu eu, domnule, se fandosi ea; apoi devenind brusc naturală și privindu-l cu coada ochiului, zise: E lucrul cel mai hazos ce mi-a fost dat să văd! Și costă și ceva bani.

— Parcă mi-aduc aminte că am auzit de așa ceva. Eu am să mai stau în Casterbridge încă vreo două-trei săptămâni și nu mi-ar displace să văd comedia asta. Stai puțin! și zicând asta se întoarse, intră în sala de mese și zise: Uite, oameni buni, aș vrea să văd și eu obiceiul ăsta vechi de care vorbeați și nu mă sfiesc să spun că v-aș ajuta cu ceva. Luați asta...

Aruncă pe masă un ban de aur și se întoarse spre hangiță, care stătea în ușă și de la care își luă rămas bun, după ce o întrebă de drumul către oraș.

— De unde a ieșit banul ăsta mai erau și alții, zise Charl, după ce moneda de aur fu luată de pe masă și dată în păstrare hangiței. Pe cinstea mea, trebuia să-i mai fi scos vreo câteva din buzunar, cât era pe acilea.

— Nu, nu, răspunse hangița. Ăsta-i un ban cinstit, mulțumesc lui Dumnezeu, și n-o să îngădui să se petreacă aici nicio neregulă.

— Ei bine, zise Jopp, acum putem să considerăm treaba începută și curând o s-o ducem la capăt.

— O ducem, fu de părere Nance. Când râd bine, mi se încălzește inima mai dihai decât cu o dușcă de rachiu – zău de nu-i așa!

Jopp adună scrisorile și, cum se făcuse cam târziu, nu mai încercă să se ducă la Farfrae în seara aceea. Se întoarse acasă, le sigilă așa cum fuseseră și duse pachetul destinatarei a doua zi dimineața. Într-

o oră tot conținutul pachetului a fost transformat în cenușă de Lucetta care, sărmana de ea, era gata să cadă în genunchi pentru a mulțumi cerului că, în sfârșit, nu mai rămăsese nici urmă din nefericita ei legătură cu Henchard. Căci deși vina ei fusese mai ales imprudența, nesocotința mai curând decât lipsa de moralitate, totuși acel episod din trecutul ei, dacă era cunoscut, putea duce la o ruptură fatală între ea și Donald.

XXXVII

Așa stăteau lucrurile la Casterbridge când activitatea obișnuită a orașului fu întreruptă de un eveniment de asemenea proporții, încât ecourile sale ajunseră până la cea mai umilă pătură socială, agitând până în străfunduri întreaga societate odată cu pregătirile pentru mascaradă. Era unul din acele evenimente care, atunci când se întâmplă într-un orășel de provincie, lasă o urmă nepieritoare în cronica târgului, așa cum o vară caldă marchează un cerc pe trunchiul unui copac.

Un personaj regal urma să treacă prin orășel, în drumul său spre partea de vest a țării, unde trebuia să inaugureze o imensă uzină metalurgică ce se construise acolo.

Consimțise să se oprească o jumătate de oră sau așa ceva în oraș, să asculte un discurs din partea oficialităților din Casterbridge, acest important centru agricol, care doreau să-și exprime astfel sentimentele de recunoștință pentru marile servicii pe care respectivul personaj le adusese științei și economiei agricole, prin promovarea unor planuri destinate să așeze arta cultivării pământului pe o bază mai științifică.

Regi nu mai fuseseră văzuți la Casterbridge din zilele lui George al III-lea, și atunci numai câteva clipe la lumina sfeșnicelor, când monarhul, într-o călătorie nocturnă, se oprise să schimbe caii la „Stema Regală". Locuitorii orașului se hotărâră deci să facă din această întâmplare neobișnuită o adevărată *fête carillonnée*[13].

O oprire de o jumătate de oră nu e prea mult, ce-i drept, dar într-un asemenea interval se pot realiza multe printr-o judicioasă întocmire a programului, mai ales dacă vremea e frumoasă.

Discursul a fost scris pe pergament de un artist foarte îndemânatic la desenat litere ornamentale, și decorat cu cele mai frumoase frunze

---

13-Sărbătoare deosebit de pompoasă (fr.).

de aur și culori ce s-au putut afla în prăvălia pictorului de firme. Consiliul s-a întrunit într-o marți înaintea zilei fixate, pentru a discuta amănuntele ceremoniei. În timp ce stăteau în jurul mesei, cu ușa camerei de consiliu deschisă, auziră pe cineva urcând apăsat scările. Pașii se apropiară pe coridor, și Henchard își făcu intrarea, îmbrăcat în niște haine jerpelite, fostele lui haine bune pe care le purtase pe vremuri când stătuse și el printre ei, în jurul aceleiași mese.

— Vreau să vă spun, zise el, înaintând până la masă și punând mâna pe postavul verde, că aș vrea să iau și eu parte la primirea ilustrului oaspete. Presupun că pot să fac parte din procesiune?

Priviri jenate fură schimbate între consilieri, și Grower aproape că-și înghiți pana de gâscă, atât de tare o mușcă în tăcerea care urmă. Farfrae, tânărul primar, care în virtutea funcției sale stătea pe fotoliul cel mare, intui părerea consiliului și, ca purtător de cuvânt, se simți obligat s-o exprime, deși ar fi fost mai bucuros ca această datorie să-i fi revenit altuia.

— Nu cred că ar fi potrivit, domnule Henchard, zise el. Consiliul înseamnă consiliu, și cum dumneata nu mai faci parte din acest corp, ar fi o încălcare a protocolului. Dacă te-am include pe dumneata printre noi, atunci de ce nu și pe alții?

— Am un motiv special pentru a dori să asist la această ceremonie.

Farfrae privi la cei din jur.

— Cred că am exprimat sentimentele consiliului, încheie el.

— Da, da, întăriră doctorul Bath, avocatul Long, consilierul Tubber și mulți alții.

— Atunci înseamnă că n-o să mi se permită să iau parte la primirea oficială?

— Mă tem că nu; este cu desăvârșire exclus, dar bineînțeles că poți vedea foarte bine ceremonia și ce va mai urma, ca și ceilalți cetățeni.

Henchard nu răspunse nimic la această sugestie de bun-simț și, întorcându-le spatele, plecă brusc.

Cererea lui fusese doar un capriciu de moment, dar împotrivirea o transformă într-o hotărâre.

— *Eu* am să fiu acela care o să ureze bun venit Alteței Regale, și nimeni altul! tot anunța în dreapta și în stânga. Nu mă las eu călcat

de Farfrae sau de vreun altul din prăpădiții ăia! O să vedeți!

În dimineața marelui eveniment vremea era frumoasă, soarele luminând din plin chipurile celor care, de la ferestre, scrutau îngrijorați cerul dinspre răsărit.

Cu toții înțeleseră (căci se pricepeau la prezicerea vremii) că avea să fie o zi frumoasă. Curioșii începură să se adune de pe la conacele moșierilor, din sate, din cătune izolate și de pe ogoare îndepărtate. Țăranii veniseră cu cizmele lor unse și cu căciuli înalte, pentru a vedea primirea înaltului oaspete – sau, dacă nu o puteau vedea, în orice caz să fie pe aproape. Nu exista niciun muncitor în oraș care să nu fi îmbrăcat în această zi o cămașă curată. Solomon Longways, Christopher Coney, Buzzford și alții de seama lor, pătrunși de importanța evenimentului, au mutat ora obișnuitei halbe de la unsprezece, la zece și jumătate (în zilele următoare venindu-le tare greu să se întoarcă la ora dinainte).

Henchard hotărâse să nu se ducă la lucru în ziua aceea. Se tratădimineața cu un pahar de rom și, mergând pe stradă, se întâlni cu Elizabeth-Jane, pe care n-o văzuse de o săptămână.

— E bine că au trecut cei douăzeci și unu de ani înainte să vie ziua asta, zise el, altfel nu aș fi avut niciodată curajul să fac ce mi-am pun în gând.

— Ce ți-ai pus? întrebă ea speriată.

— Să-l salut pe oaspetele nostru regal.

Elizabeth era încurcată.

— Vrei să mergem împreună să vedem ceremonia? propuse ea.

— Să o văd? Am treburi mai importante! Du-te tu să vezi. O să ai ce vedea!

Neputând face nimic pentru a prinde tâlcul vorbelor lui Henchard, fata se duse să se îmbrace, cu inima grea. Când se apropie ora vizitei, îl zări din nou pe tatăl ei vitreg pe stradă. Se gândi o clipă că se duce la „Trei Marinari”. Dar nu: Henchard își făcu drum cu coatele prin mulțimea veselă până la prăvălia lui Woolfrey, postăvarul.

Ea aștepta în stradă. Peste câteva minute Henchard ieși purtând, spre surprinderea ei, o rozetă strălucitoare la butonieră, iar în mână, și mai surprinzător, un drapel destul de rudimentar, format dintr-un steguleț prins la capătul unui cilindru de lemn, dintr-acelea pe care

negustorii înfășoară valurile de stambă – din cele ce se găseau din plin în ziua aceea în oraș.

Deodată, oamenii cei mai înalți din mulțime întoarseră capetele, iar cei mai scunzi se înălțară în vârful picioarelor. Se zvonise că se apropie cortegiul regal. Calea ferată întinsese pe atunci un braț către Casterbridge, dar era cu câteva mile prea scurt, încât distanța de la cea mai apropiată gară, cât și restul călătoriei, urmau să fie parcurse pe șosea, după moda veche. Așa că oamenii așteptau – moșierii în trăsurile lor, lumea de rând în picioare – și priveau șoseaua ce ducea la Londra, în sunet de clopote și zumzet de vorbe.

Din spate, Elizabeth-Jane privea și ea scena. Fuseseră aduse și scaune, de pe care doamnele să poată urmări spectacolul, și locul din față era bineînțeles ocupat de Lucetta, soția primarului. Pe șosea, în fața ei, se afla Henchard. Și Lucetta arăta atât de frumoasă și de strălucitoare, încât după cât se pare din pură slăbiciune omenească de o clipă – el simți dorința de a fi băgat în seamă de această femeie. Dar era prea puțin atrăgător pentru ochii unei femei, care sunt, după cum se știe, mai impresionate de aspectul exterior al lucrurilor. Henchard nu numai că era un muncitor de rând, incapabil de a mai avea înfățișarea de altădată, dar nici nu voia să apară pe cât de bine ar fi putut. Toată lumea, de la primar la spălătorese, își puseseră straie noi, potrivit cu mijloacele fiecăruia; dar Henchard își păstrase cu încăpățânare hainele din anii lui de glorie, acum jerpelite și ponosite.

Deci, vai! primi și acest afront: ochii Lucettei trecură peste el privind în dreapta și-n stânga, fără să se oprească pe chipul lui, așa cum fac femeile elegante în asemenea împrejurări. Purtarea ei arăta, cât se poate de clar, că nu ținea să-l mai cunoască, în public cel puțin.

Dar, în schimb, nu se mai sătura privindu-l pe Donald, cum stătea la câțiva pași de ea, discutând însuflețit cu niște prieteni, purtând în jurul gâtului lanțul oficial de aur cu verigi mari, pătrate, ca acelea din jurul unicornului regal. Orice emoție, oricât de mică, pe care o manifesta Farfrae, era imediat reflectată pe fața și pe buzele ei, care se mișcau reproducând în miniatură expresia lui. Ea trăia mai curând rolul lui decât al ei, și nu avea ochi în ziua aceea decât pentru soțul ei.

În cele din urmă, un om postat la cotitura cea mai îndepărtată a șoselei, și anume la cel de-al doilea pod, de care am mai pomenit aici, dădu un semnal și toate oficialitățile, în togă, porniră din fața primăriei către arcul de triumf ridicat la intrarea în oraș. Trăsurile în care se afla oaspetele regal împreună cu suita sa sosiră într-un nor de praf. Se încolonară apoi cu toții și, mergând la pas, ajunseră la primărie.

Acest punct era centrul ceremoniei. În fața trăsurii regale se afla un spațiu liber de câțiva metri, presărat cu nisip, și în acest spațiu păși un om, înainte ca cineva să-l poată opri. Era Henchard. Își desfășurase steagul pe care-l meșterise și, scoțându-și pălăria, înaintă către trăsura care mergea la pas, fluturând cu stânga steagul și întinzând binevoitor dreapta ilustrului personaj.

Toate doamnele șoptiră cu răsuflarea tăiată: „Vai, priviți acolo!" și Lucetta era gata să leșine. Elizabeth-Jane privi printre umerii celor din față, văzu ce se întâmpla și fu îngrozită; apoi interesul ei pentru acest straniu spectacol fu mai puternic decât teama.

Farfrae, cu autoritatea rangului său, fu imediat la înălțimea situației. Îl apucă pe Henchard de umăr, îl trase înapoi și-i porunci să se retragă. Ochii lor se încrucișară și Farfrae, cu toată emoția și enervarea lui, văzu lucirea fioroasă din privirea fostului primar. O clipă, Henchard rămase bățos pe poziție; apoi, printr-un inexplicabil impuls, se retrase. Farfrae aruncă o privire spre galeria doamnelor și văzu că obrajii soției sale erau palizi.

— Nu e fostul patron al soțului dumitale? zise doamna Blowbody, o doamnă dintr-o localitate apropiată, care ședea lângă Lucetta.

— Patron? se miră indignată soția lui Donald.

— Spuneai că domnul Farfrae îl cunoaște, interveni doamna Bath, soția medicului, de curând venită în oraș în urma căsătoriei ei cu doctorul.

— E salariatul soțului meu, spuse Lucetta.

— Oh – numai atât? Mi s-a spus că prin el și-a făcut la început soțul dumitale o situație în Casterbridge! Ce povești mai scornesc oamenii!

— Într-adevăr. Nu, n-a fost așa. Calitățile lui Donald l-ar fi ajutat să-și facă o situație oriunde, fără ajutorul nimănui. Ar fi reușit exact la fel de bine, și dacă nu era Henchard pe lume!

Ceea ce o făcuse pe Lucetta să vorbească astfel era, în parte necunoașterea împrejurărilor în care venise Donald în acest oraș, iar în parte senzația că toată lumea încerca s-o umilească într-o asemenea zi solemnă. Incidentul nu durase decât câteva clipe, dar a fost bineînțeles observat de personajul regal, care totuși, cu tactul datorat unei lungi experiențe, se prefăcu că n-a văzut nimic neobișnuit. Coborî din trăsură, primarul înaintă, discursul fu citit, ilustrul personaj răspunse, și apoi adresă câteva cuvinte lui Farfrae și dădu mâna cu Lucetta, ca soție a primarului.

Ceremonia ținuse doar câteva minute, și trăsurile, ca niște antice care ale faraonului, porniră în huruit de roți în jos pe Corn Street, și apoi pe șoseaua Budmouth, continuându-și drumul spre coastă.

În mulțimea adunată se aflau Coney, Buzzford și Longways.

— E o oareșicare deosebire între Farfrae cum arată acum și cum era pe vremea când ne-a cântat la „Trei Marinari", zise primul. E lucru de mirare cum a pus mâna așa de repede pe o cucoană înstărită ca nevastă-sa.

— Bine zici. Da' lumea se uită mai mult la haine decât la chip. Aici, la noi, e o fată mult mai drăguță decât primăreasa, da' n-o bagă nimeni în seamă, fiindcă e rudă cu ciufutul ăla de Henchard.

— Îmi vine să te pup, Buzz, pentru vorba asta, interveni Nance Mockridge. Grozav îmi place să văd gătelile smulse jos de pe sorcovele astea. Nu mă pricep să sap pe cineva, dar mi-aș da toți bănuții de la ciorap s-o văd pe cucoana asta căzută cu nasu-n noroi... Și poate c-o s-o și văz, în curând, adăugă ea semnificativ.

— Nu șade frumos ca o femeie să aibă asemenea gânduri, zise Longways.

Nance nu răspunse, dar toți știau la ce se gândea. Descoperirea făcută, odată cu citirea scrisorilor Lucettei la „Degetul lui Petre", se condensase într-un scandal, ce se întindea acum ca o boare încărcată de miasme prin toată mahalaua Mixen Lane, și de acolo pe străzile dosnice ale Casterbridge-ului.

Adunătura de gură cască, ce se cunoșteau bine unul pe altul, se despărți în curând în două grupuri, printr-un proces de selecție naturală: cei care frecventau „Degetul lui Petre", o luară spre Mixen Lane unde locuiau cei mai mulți din ei, în timp ce Coney, Buzzford, Longways și alți prieteni de ai lor rămaseră pe stradă.

— Știți ce se pune la cale acolo, nu? făcu Buzzford misterios către ceilalți.

Coney îl privi.

— Nu cumva o mascaradă? Buzzford dădu din cap.

— Nu-mi vine să cred că au s-o facă. Dacă pregătesc așa ceva, oricum n-au suflat nicio vorbuliță.

— Am auzit că plănuiseră în orice caz așa ceva, acu' vreo două săptămâni.

— Dacă aș fi sigur de asta, aș informa autoritățile, zise Longways cu emfază. E o glumă prea grosolană și poate să stârnească răzmeriță în oraș. Știm cu toții că scoțianul e om de treabă și că nevastă-sa s-a purtat și ea bine de când a venit aici, și dacă o fi călcat strâmb înainte, asta-i treaba lor, nu a noastră.

Coney rămase pe gânduri. Farfrae mai era încă simpatizat de oamenii din Casterbridge, dar ca primar și bogătaș preocupat de afacerile și ambițiile lui pierduse în ochii locuitorilor mai umili ceva din farmecul pe care-l avusese înainte, pe când era un tânăr sărac, gata să cânte oricui, ca pasărea din copac. De aceea, dorința de a-l feri de necazuri nu se manifesta cu tăria pe care ar fi avut-o în trecut.

— Ce-ar fi să cercetăm noi cazu', Christopher? urmă Longways. Și dacă descoperim că așa stau lucrurile, să trimitem o scrisorică celor pe care-i privește treaba asta, să-i sfătuim să se ferească.

După ce hotărâră să procedeze așa, grupul se despărți, Buzzford zicându-i lui Coney:

— Hai, bătrâne, s-o luăm din loc. Nu mai avem ce vedea aici.

Acești cetățeni bine intenționați ar fi fost suprinși să afle cât de avansat era complotul ce se punea la cale.

— Da, astă-seară, spuse Jopp celor de la „Degetul lui Petre" când se despărțiră la colțul uliței Mixen Lane. Ca o încununare a vizitei regale, lovitura o să fie simțită și mai tare, după onoarea ce li s-a făcut azi.

Pentru el, cel puțin nu era o glumă, ci o răzbunare.

XXXVIII

Deşi vizita fusese prea scurtă după părerea Lucettei, care era stăpânită acum de un îmbătător *Weltlust*[14],ea însemnase totuşi un mare triumf. Simţea încă în palmă atingerea mâinii regale, şi zvonurile pe care le auzise, cum că soţul ei ar putea fi înnobilat, deşi fără temei într-o oarecare măsură, nu i se mai păreau acum visuri imposibile. Se întâmplaseră lucruri şi mai stranii unor oameni buni şi fermecători cum era scoţianul ei.

După ciocnirea cu primarul, Henchard se retrăsese în spatele tribunei doamnelor şi rămăsese acolo, privind fix locul de pe reverul hainei sale de unde-l apucase Farfrae. Îşi pusese mâna acolo, ca şi cum i-ar fi fost greu să priceapă un asemenea ultragiu venind din partea unui om pe care-l tratase pe vremuri cu o atât de neprecupeţită generozitate.

În timp ce stătea acolo, uluit, îi ajunse la urechi conversaţia Lucettei cu celelalte doamne şi auzi clar cum ea se lepăda de el – cum nega că l-ar fi ajutat pe Donald şi că el ar fi ceva mai mult decât un muncitor de rând.

Plecă spre casă şi, sub gangul care ducea în Bull Stake, se întâlni cu Jopp.

— Cum s-ar zice, ai înghiţit şi dumneata un afront azi, zise Jopp.

— Şi ce dacă? răspunse Henchard încruntat.

— Păi, şi eu am înghiţit unul, aşa că suntem amândoi într-o oală.

Îi povesti pe scurt încercarea de a o convinge pe Lucetta să intervină pentru el. Henchard auzi povestea fără să-i de-a prea multă atenţie. Propriile sale relaţii cu Farfrae şi Lucetta îl preocupau mai mult decât orice. Îşi spunea mereu, în fraze întrerupte: „M-a implorat când a avut nevoie, şi-acum gura ei nu mai vrea să-mi spuie numele, şi nici ochii ei să mă vadă! Şi el... ce furios părea! M-a împins

---

14-Poftă de glorie lumească, vanitate (germ.)

îndărăt, parcă aș fi fost un taur care dă buzna printr-un gard... Eu m-am purtat ca un mieluşel, fiindcă mi-am dat seama că nu putem să ne răfuim acolo. Omul ăsta ştie să-ţi pună sare pe rană! Dar o să mi-o plătească el, şi ea o să-şi frângă mâinile. Trebuie să ne răfuim în luptă dreaptă, şi o să vedem noi atunci cum poate un filfizon să facă faţă unui bărbat."

Fără să se gândească mai departe, mânat de un gând sălbatic, mâncă repede şi se duse să-l caute pe Farfrae. După ce suferise din cauza lui ca rival şi fusese umilit ca muncitor, culmea înjosirii îi fusese rezervată pentru această zi – să fie luat de guler ca un vagabond, în faţa întregului oraş.

Mulţimea se împrăştiase. În afară de arcurile de verdeaţă care rămăseseră în picioare aşa cum au fost ridicate, târgul îşi reluă aspectul obişnuit. Henchard o luă pe Corn Street până ajunse la casa lui Farfrae, unde bătu la uşă şi-i lăsă vorbă că ar dori să-l vadă pe stăpân la magazii, îndată ce va putea veni acolo. După aceea înconjură clădirea şi intră prin dos în curtea cu hambare.

Locul era pustiu, căci după cum îşi dăduse seama, muncitorii şi căruţaşii se bucurau de o după-amiază liberă, ca urmare a evenimentelor din dimineaţa aceea – deşi căruţaşii aveau să se mai întoarcă spre seară pentru a hrăni caii şi a le aşterne paie pentru noapte. Ajunsese la treptele hambarului şi se pregătea să se urce, când deodată îşi spuse cu voce tare:

— Eu sunt mai puternic decât el.

Imediat se îndreptă spre un şopron, de unde alese o funie scurtă dintre mai multe bucăţi care zăceau aruncate pe acolo. Prinse un capăt al funiei de un cui şi, luându-l pe celălalt în mâna dreaptă, se roti cu tot corpul, ţinând braţul lipit de trunchi. După ce îşi imobiliza în acest fel braţul stâng, se urcă pe scară până la podul magaziei.

Locul era gol, cu excepţia câtorva saci, iar la celălalt capăt se deschidea uşa de care am mai pomenit, alături de trapa şi de lanţul macaralei care ridica sacii. Înţepeni uşa deschisă şi privi peste prag. Era la o înălţime de treizeci sau patruzeci de picioare. Aici stătuse odată cu Farfrae, atunci când Elizabeth-Jane îl văzuse ridicând braţul şi fugise îngrozită de implicaţiile acestui gest.

Henchard se retrase câţiva paşi de la uşă şi aşteptă. Din acest loc înalt, privirea cuprindea toate acoperişurile caselor din jur, vârful

castanilor înfrunziți abia de o săptămână și ramurile aplecate ale teilor, grădina lui Farfrae și portița verde ce dădea în curte. După un timp – nu-și putea da seama cât de lung – portița se deschise și Farfrae ieși. Era îmbrăcat ca și cum ar fi pornit într-o călătorie. Razele piezișe ale soarelui care se pregătea să apună îi luminară capul și fața când ieși din umbra zidului, dându-le o nuanță caldă, roșietică. Henchard îl urmărea atent, bărbia-i pătrată, buzele strânse și profilul drept fiind și mai pronunțat marcate în atitudinea aceea de cruntă încordare.

Farfrae venea cu o mână în buzunar, fredonând o melodie într-un fel care arăta că se gândea mai mult la cuvintele cântecului. Era tocmai acela pe care-l cântase când sosise pe vremuri la „Trei Marinari", ca un tânăr pornit să-și caute norocul, nici el nu știa prea bine încotro.

Iată mâna mea, prietene,
Și dă-mi-o pe a ta.

Nimic nu-l mișca pe Henchard așa de profund ca un cântec vechi. Se trase înapoi. „Nu, nu pot să fac una ca asta!" gemu el. „De ce a început neghiobul să cânte tocmai acum?"

În sfârșit, Farfrae tăcu și Henchard scoase capul pe ușa podului.

— Vrei să vii puțin aici sus? îi zise.

— Bine, omule, acolo erai? Nu te vedeam. Ce s-a întâmplat?

După un minut, Henchard îl auzi urcând prima scară, apoi pășind pe podeaua primului etaj, urcând iar până la al doilea, pornind să urce la al treilea și apoi capul îi apăru prin trapa din spate.

— Ce faci aici sus, la ora asta? întrebă el, apropiindu-se. De ce nu ai profitat de sărbătoare ca să stai acasă, ca ceilalți muncitori?

Vorbea pe un ton care avea în el destulă severitate pentru a arăta că nu uitase întâmplarea necuviincioasă din cursul dimineții și convingerea lui că Henchard băuse.

Acesta nu răspunse nimic, ci numai se întoarse să închidă chepengul, pășind pe el apăsat ca să se înțepenească în marginea de lemn. Apoi veni spre tânărul care, din ce în ce mai uimit, observase că Henchard avea un braț legat de corp.

— Ei acum, zise Henchard liniștit, stăm față în față – ca doi

oameni. Banii și frumoasa dumitale nevastă nu te mai ridică deasupra mea, cum o făcură mai înainte, și nici sărăcia mea nu mă apasă în jos.

— Ce înseamnă toate astea? întrebă Farfrae simplu.

— Stai nițel, băiatule. Ar fi trebuit să te gândești mai bine înainte de a jigni de moarte un om, care nu mai are nimic de pierdut. Am îndurat ambiția dumitale care m-a ruinat și afronturile care m-au umilit, dar îmbrânceala de azi m-a făcut de râsul lumii. Asta n-o înghit!

Farfrae se înfierbântă puțin la aceste cuvinte.

— N-aveai ce căuta acolo, zise el.

— Aveam tot așa de mult ca oricare din voi. Ce, un puștan obraznic ca tine poate să spună unui om de vârsta mea că n-are ce căuta acolo?

O vână se umflă pe fruntea lui Henchard în timp ce vorbea.

— Ai insultat casa regală, Henchard, și era de datoria mea, ca primar, să te opresc.

— Dracu' s-o ia de casă regală, zise Henchard. Sunt un cetățean tot atât de bun ca și tine, dacă-i vorba pe-așa.

— N-am venit aici ca să ne certăm. Așteaptă până te calmezi, mai așteaptă puțin, și ai să vezi lucrurile la fel ca mine.

— Poate că tu o să te liniștești întâi, zise Henchard crunt. Uite care-i situația: ne aflăm aici în pod ca să terminăm bătaia aia pe care ai început-o azi dimineață. Colo e ușa, la patruzeci de picioare de la pământ. Unul din noi îl aruncă pe celălalt pe ușa aia, cel care învinge rămâne înăuntru. Dacă vrea, poate să coboare apoi să dea alarma și să spună că celălalt a căzut dintr-un accident, sau poate să spună adevărul – îl privește! Cum eu sunt mai puternic, mi-am legat o mână ca lupta să fie dreaptă. Pricepi? Hai acu'!

Farfrae nu mai avu timp să facă altceva decât să înceapă lupta cu Henchard, fiindcă acesta se năpustise asupra lui. Era o luptă corp la corp, scopul fiecăruia fiind de a-și trânti adversarul la pământ; cât despre Henchard, el urmărea pur și simplu să-l arunce pe celălalt în gol.

La început Henchard apucase cu singura-i mână liberă, dreapta, partea stânga a gulerului lui Farfrae, acesta ținându-l pe Henchard de guler cu cealaltă mână. Cu dreapta Farfrae încerca să prindă

brațul stâng al adversarului său, dar nu izbuti, căci Henchard îl trăsese cu îndemânare spre spate, privind acum capul plecat al blondului și subțiraticului său adversar. Henchard își înțepeni piciorul înainte, iar Farfrae îl puse pe al său în curmeziș. Până acum lupta semăna foarte mult cu trântele obișnuite cu care se distrau oamenii prin partea locului. Stătură câteva minute în aceeași poziție, amândoi clătinându-se și răsucindu-se ca pomii scuturați de vânt, fără a scoate vreo vorbă. Se putea auzi doar gâfâitul lor. Apoi Farfrae încercă să-l apuce pe Henchard și de cealaltă parte a gulerului, dar acesta rezistă, încordându-și toate puterile într-o mișcare de răsucire; această fază a luptei se termină prin îngenuncherea lui Farfrae, împins la pământ de apăsarea puternică a brațului vânjos al lui Henchard. Stânjenit de lipsa mâini stângi nu putu totuși să-l țină așa, și Farfrae izbuti să se ridice; lupta continuă.

Printr-o întoarcere bruscă, Henchard îl aduse pe Donald periculos de aproape de ușa deschisă. Văzând asta, scoțianul se agăță de el și, cu toate eforturile acestui furiros Prinț al Întunericului – cum putea fi numit după înfățișarea lui de acum – Henchard nu reuși să-l ridice sau să-i desprindă mâinile. Printr-un efort imens, izbuti în cele din urmă, dar nu înainte de a se fi îndepărtat iar de la ușa fatală. Desfăcându-se din strânsoarea lui, Henchard îl trânti peste cap pe Farfrae și, dacă ar fi avut atunci și celălalt braț liber, s-ar fi terminat curând cu acesta. Dar din nou scoțianul se ridică în picioare, răsucind cu toată puterea brațul lui Henchard de-l trecură sudorile de durere, cum se putea observa după fața-i crispată. La asta, Henchard îi răspunse pe dată cu o lovitură ca de ciocan, dată cu piciorul stâng și, profitând de avantajul astfel obținut, îl împinse spre ușă ținându-l strâns, până când capul blond al lui Farfrae ajunse pe margine, iar brațul îi atârna afară.

— Acum, zise Henchard gâfâind, terminăm ce ai început azi dimineață. Viața ta e în mâinile mele.

— Ia-o atunci, ia-o! strigă Farfrae. De prea multă vreme dorești asta!

Henchard îl privi tăcut și ochii li se încrucișară.

— O, Farfrae! Nu-i adevărat! zise el plin de amărăciune. Domnul mi-e martor că niciodată un om n-a ținut la altul cum am ținut eu la tine cândva. Și acum – deși am venit aici să te ucid – nu pot să-ți fac

vreun rău. Du-te și denunță-mă – fă ce vrei – nu-mi mai pasă ce se va întâmpla cu mine!

Și se retrase în fundul podului, unde își dezlegă brațul și se trânti într-un colț pe niște saci, copleșit de remușcare. Farfrae îl privi în tăcere, apoi se îndreptă spre chepeng și coborî. Henchard ar fi vrut să-l cheme înapoi, dar nu izbuti să articuleze vreun sunet, și pașii tânărului scoțian se depărtară, și apoi nu se mai auzi nimic.

Henchard era chinuit de rușine și căință. Scena primei sale întâlniri cu Farfrae îi reveni în minte – retrăi vremurile când ciudata combinație de poezie și spirit practic din firea tânărului său prieten îi cucerise într-atât inima, încât răspundea îndemnurilor lui Farfrae ca un instrument muzical. Era atât de abătut, încât rămase ghemuit pe grămada de saci într-o poziție neobișnuită pentru un om, și mai ales pentru un om ca el. Acea moliciune aproape feminină contrasta tragic cu bărbăția aspră a înfățișării sale.

Auzi niște oameni vorbind în curte, apoi cum se deschide poarta remizei și se înhamă un cal, dar nu dădu nicio atenție acestor zgomote.

Rămase acolo până ce umbrele se îngroșară și întunericul deveni opac, ușa podului nemaifiind decât un dreptunghi de lumină cenușie – singura formă ce se putea distinge. În cele din urmă se ridică, își scutură obosit praful de pe haine, se îndreptă, pipăind drumul, către trapă și coborî orbește scările până ajunse în curte.

— Pe vremuri avea o părere bună despre mine, murmură el; acum o să mă urască și o să mă disprețuiască pe veci.

Simți o mare dorință să-l revadă pe Farfrae chiar în seara aceea și, printr-o disperată pledoarie, să încerce – lucru aproape imposibil – a-l face să-i ierte atacul nebunesc. Dar în timp ce se îndrepta către ușa casei lui Farfrae, își aminti de vorbele auzite jos în curte, pe când zăcea într-un fel de amorțeală: Farfrae se dusese la grajd și înhămase calul la șaretă; Whittle îi adusese o scrisoare, și Farfrae spusese atunci că nu va mai pleca la Budmouth cum avea intenția, întrucât fusese chemat pe neașteptate la Weatherbury și voia să se oprească și la Mellstock în drum, satul acela fiind doar la vreo două mile depărtare de drumul său.

Probabil că fusese pregătit de călătorie când venise în arman, nebănuind ce dușman îl așteaptă, și că plecase cu șareta (deși în altă

direcție) fără să sufle o vorbă nimănui despre ce se întâmplase între ei doi. Era deci zadarnic să-l caute acasă, decât poate mult mai târziu.

Henchard nu putea face nimic decât să aștepte întoarcerea lui, deși așteptarea însemna o tortură pentru sufletul lui neliniștit și chinuit de remușcări. Rătăci pe ulițele și prin mahalalele orașului, mai întârziind pe ici pe colo, până când ajunse la podul de piatră de care am mai vorbit, un popas obișnuit al lui în ultima vreme. Aici rămase un timp mai îndelungat, ascultând susurul apei printre zăgazuri și privind luminile caselor din Casterbridge.

În timp ce stătea astfel aplecat deasupra parapetului, atenția îi fu atrasă de niște sunete cu totul neobișnuite ce veneau din centrul orașului. Era un amestec de zgomote ritmice, pe care ecourile străzilor îl făceau și mai confuz. Primul său gând, și anume că fanfara orașului pornise sa încununeze această zi memorabilă printr-o izbucnire de armonie nocturnă, fu contrazis de efectele luminoase ce se zăreau din direcția aceea. Dar imposibilitatea de a-și explica fenomenul nu-l duse mai departe decât spre niște presupuneri vagi. Sentimentul său de înjosire era prea puternic pentru a face loc și altor idei, și Henchard continuă să stea rezemat de pod ca și înainte.

XXXIX

Când Farfrae coborî din pod gâfâind, după lupta cu Henchard, se opri în capul scărilor ca să-şi revină puţin. Ieşise în curte vrând să înhame singur calul la şaretă (toţi argaţii fiind învoiţi) şi să se ducă până într-un sat de pe şoseaua Budmouth. În ciuda luptei pe viaţă şi pe moarte din care abia scăpase, se hotărî să nu renunţe la călătoria proiectată, mai ales că în felul ăsta se va putea calma înainte de a intra în casă şi a da ochi cu Lucetta. Voia să chibzuiască în linişte ce măsuri trebuiau luate într-un caz aşa de grav.

Tocmai când era pe punctul de a pleca, sosi Whittle cu un bilet scris de o mână stângace, având pe dos cuvântul „urgent". Deschizându-l, fu surprins să vadă că era nesemnat. În bilet era rugat să meargă până la Weatherbury chiar în seara aceea, pentru nişte treburi ce le avea pe acolo. Farfrae nu-şi dădea seama de ce erau atât de urgente, dar cum tot se hotărâse să plece, cedă rugăminţii anonime, mai ales că trebuia să treacă şi pe la Mellstock şi cele două sate nu erau departe unul de celălalt.

Îi spuse deci lui Whittle că pleacă în altă parte – cuvintele pe care le auzise şi Henchard – şi porni la drum. Farfrae nu-i poruncise argatului să anunţe acasă că şi-a schimbat direcţia, şi Whitle nu se gândi să o facă din proprie iniţiativă.

Scrisoarea anonimă era o încercare, bine-intenţionată dar prost realizată, a lui Longways şi a altor prieteni de ai lui Farfrae, de a-l îndepărta din oraş în seara aceea, pentru ca batjocoritoarea procesiune, dacă va avea loc, să nu-şi atingă scopul. Dând informaţii complete, şi-ar fi atras asupră-le răzbunarea acelora dintre concetăţenii lor care se bucurau la ideea acestui vechi şi zgomotos spectacol; de aceea, planul de a trimite o scrisoare părea a fi cel mai practic.

În ceea ce o priveşte pe biata Lucetta, nu luară nicio măsură de a o proteja de ce avea să urmeze, socotind şi ei, ca majoritatea celorlalţi

cetățeni, că exista o oarecare doză de adevăr în această scandaloasă poveste, ale cărei consecințe ea trebuia să le sufere cum o știi mai bine.

Era în jurul orei opt, și Lucetta ședea singură în salon. Se întunecase de mai bine de o jumătate de oră, dar nu ceruse să se aprindă lumânările, căci atunci când Farfrae lipsea de acasă, prefera să-l aștepte la lumina focului. Cum nu era prea frig, ținea și una din ferestre deschise, pentru a auzi șareta apropiindu-se încă de departe. Stătea în fotoliu, mai calmă și mai fericită decât fusese de când se măritase. Ziua aceea însemnase un adevărat triumf, și neplăcerea temporară pricinuită de nerușinarea lui Henchard dispăruse, odată cu dispariția lui Henchard, sever admonestat de soțul ei. Dovada absurdei ei pasiuni din trecut și consecințele ei fuseseră distruse, și se părea cu adevărat să nu mai există niciun motiv de teamă.

Visarea în care aceste gânduri se amestecau cu altele fu tulburată de un huiet ce se auzea în depărtare și creștea cu fiecare clipă. Nu o surprinse prea mult, deoarece știa că în după-amiaza aceea, după trecerea cortegiului regal, oamenii se distrau ca într-o zi de sărbătoare. Dar atenția îi fu trezită de vocea unei slujnice de la o casă vecină, care vorbea de la o fereastră de sus, peste stradă, cu altă slujnică ce se afla undeva și mai sus.

— Încotro o iau acum? întrebă prima, cu mult interes.

— Nu pot să-mi dau seama deocamdată, zise a doua, din cauza hornului de la berărie. Ah, da, îi văd. Mi se pare, mi se pare...

— Ce, ce? făcu prima cu și mai mare interes.

— O iau pe Corn Street, zău dacă nu! Stau spate-n spate!

— Cum... două... sunt două momâi?

— Da. Două momâi pe un măgar, spate-n spate, cu coatele legate una de alta. Ea e cu fața spre capul măgarului, și el spre coadă.

— Crezi că au făcut-o pentru cineva anume?

— Tot ce se poate. Bărbatul e îmbrăcat cu o haină albastră și are pantaloni de șiac; are și mustăți negre și o față roșcovană. E o momâie împăiată, cu față de carton.

Larma creștea acum – apoi scăzu.

— Ia te uită – să știi că nu apuc să-i văd! zise prima slujnică, dezamăgită.

— Au luat-o pe ulița din dos – asta-i tot, vorbi cea care deținea

poziția strategică de la fereastra mansardei. Uite, acum îi văd pe toții în șir.

— Cum arată femeia? Spune-mi numai, și am să-ți spun într-o clipă dacă e cea la care mă gândesc eu.

— Păi – să vezi – e îmbrăcată tocmai cum era *dumneaei* când ședea în rândul din față, atunci când au venit actorii de-au jucat la primărie.

Lucetta sări în picioare și, aproape în aceeași clipă, ușa camerei fu deschisă iute și fără zgomot. Elizabeth-Jane se apropie la lumina focului.

— Am venit să te văd, zise pe nerăsuflate. N-am mai ciocănit – iartă-mă! Văd că nu ai tras obloanele și că fereastra e încă deschisă.

Fără să mai aștepte răspunsul Lucettei, se repezi la geam și trase unul din obloane. Lucetta o ajunse din urmă.

— Lasă-l așa – ssst! făcu poruncitor, cu o voce uscată, luând-o pe Elizabeth de mână și ridicând un deget.

Cuvintele schimbate între ele fuseseră mai mult șoptite în grabă, astfel că nu se pierdu niciun sunet din conversația de afară, care continuă:

— E decoltată și are părul răsucit în bucle, cu un pieptene la spate; rochia e de mătase galbenă, are ciorapi albi și pantofi colorați.

Din nou Elizabeth-Jane încercă să închidă fereastra, dar Lucetta o împiedică cu forța.

— Eu sunt! zise ea cu fața palidă ca moartea. E o procesiune – o batjocură – o efigie a mea și a lui!

Privirea Elizabethei dovedea că știuse dinainte despre ce era vorba.

— Să închidem fereastra, căuta să o convingă Elizabeth, observând că trăsăturile Lucettei erau din ce în ce mai împietrite de groază, iar privirea devenea tot mai sticloasă pe măsură ce zgomotul și râsetele se apropiau. Hai să nu ne mai uităm.

— N-are rost! zise Lucetta. Are s-o vadă și Donald, nu-i așa? O să afle totul! Tocmai trebuia să vină acasă – și o să-i frângă inima. Niciodată n-o să mai mă iubească și am să mor – am să mor de durere!

Elizabeth-Jane era înnebunită acum.

— Oh, nu putem face nimic ca să-i oprim? strigă ea. Nu poate

interveni nimeni – nimeni?

Dădu drumul Lucettei și fugi spre ușă. Lucetta se apropie de fereastră și, spunând agitată: „Vreau să văd!", deschise larg ușa cu geam și ieși pe balcon. Elizabeth se duse imediat după ea și-i puse mâna în jurul umerilor, căutând s-o tragă înăuntru. Ochii Lucettei erau fixați pe deșănțata mascaradă al cărei cortegiu se apropia iute. Numeroasele făclii purtate în jurul celor două momâi le proiectau într-o lumină crudă; era imposibil să nu recunoști cele două chipuri ale victimelor sinistrei glume.

— Vino înăuntru, vino înăuntru! imploră Elizabeth. Și lasă-mă să închid fereastra.

— Momâia aceea sunt eu; și chiar și umbrela e ca a mea, umbreluța mea verde, strigă Lucetta cu un râs strident, revenind în cameră.

Stătu nemișcată o clipă, apoi se prăbuși pe podea.

Aproape în același moment, muzica violentă a mascaradei încetă. Hohotele de râs batjocoritor se sparseră ca valurile la țărm, iar zgomotul pașilor pieri ca foșnetul vântului când cade. Elizabeth auzea numai confuz toate acestea; sunase, și se apleca acum asupra Lucettei, care zăcea pe covor, zgâlțâită de convulsii. Sună din nou și din nou. În zadar. Servitorii ieșiseră probabil cu toții în stradă să vadă demonicul sabat, mai bine decât îl puteau vedea dinăuntru.

În cele din urmă își făcu apariția servitorul lui Farfrae care stătuse cu gura căscată în prag; apoi sosi bucătăreasa. Obloanele, pe care Elizabeth le trăsese în graba, au fost închise bine, și s-a aprins o lampă. Lucetta a fost dusă în camera ei, și un argat a fugit după doctor. În timp ce Elizabeth o dezbrăca, ea își recăpătă cunoștința, dar îndată ce-și aminti ce se întâmplase, leșină din nou.

Doctorul sosi cu neașteptată promptitudine. Stătuse în poartă ca toți ceilalți, intrebându-se ce însemna scandalul de pe stradă. Îndată ce o văzu pe nefericita pacientă, zise ca răspuns la întrebarea mută a Elizabethei:

— E grav.

— E o criză de nervi, spuse Elizabeth.

— Da, dar un asemenea atac în starea ei actuală poate avea consecințe serioase. Trebuie să trimiteți imediat după domnul Farfrae. Unde e?

— A plecat la țară, domnule, zise fata în casă, undeva pe șoseaua Budmouth. Trebuie să se întoarcă curând.

— N-are importanță, trebuie să trimiteți pe cineva după el, să se grăbească.

Și doctorul se întoarse din nou la patul bolnavei. Fu trimis un om, și pașii lui se auziră tropăind prin curtea din dos.

Între timp, în casa lui din High Street, domnul Benjamin Grower, acel cetățean de vază al orașului despre care am pomenit mai înainte, auzind zgomotul de satâre, clești, tamburine, cimbale, scripci, drâmbe, cavale, cornuri de berbec și alte instrumente muzicale primitive, își puse pălăria și ieși în stradă să afle cauza. Ajunse la colțul străzii lui Farfrae și în curând bănui ce se întâmpla, căci fiind născut în oraș, mai văzuse asemenea glume grosolane. Primul său gând a fost să se uite în dreapta și în stânga după polițiști; erau doi în oraș, niște oameni pricăjiți, pe care-i găsi în cele din urmă ascunși într-o fundătură, și mai speriați ca de obicei la gândul, nu fără temei, că dacă ar fi văzuți, ar putea s-o pățească rău de tot.

— Ce putem face noi, doi bieți inși împotriva unei asemenea mulțimi, se justifică Stubberd, ca răspuns la mustrările domnului Grower. Ar însemna să-i provocăm să comită vreun act criminal asupra noastră, și asta ar aduce pedeapsa cu moartea pentru făptaș, iar noi nu vrem, doamne ferește, să pricinuim moartea semenilor noștri – nu suntem atât de haini!

— Atunci luați-vă câteva ajutoare! Vin și eu cu voi. O să vedem noi dacă intervenția autorităților nu-i potolește. Haideți repede; v-ați luat bastoanele?

— Nu voiam să observe lumea că suntem polițiști, că vedeți, fiind singuri... așa că am băgat bastoanele statului în burlanul ăsta.

— Scoteți-le și veniți cu mine mai iute, pentru numele lui Dumnezeu! Ah, uite-l și pe domnul Blowbody; ce noroc! (Blowbody era al treilea din principalii magistrați ai târgului.)

— Ei, ce-i scandalul ăsta? făcu Blowbody. Le-ați luat numele, așa-i?

— Nu. Acum, zise Grower către unul din polițiști, dumneata mergi cu domnul Blowbody, înconjurați pe Old Walk și ieșiți în capul străzii, iar eu o iau cu Stubberd drept înainte. În felul ăsta o să-i prindem între noi. Ia-le numai numele: nu-i ataca și nu le întrerupe

distracția.

Porniră cu toții. Dar când Stubberd și cu domnul Grower ajunseră în Corn Street, de unde se auziseră până atunci zgomotele, fură surprinși să vadă că procesiunea dispăruse. Trecură pe lângă casa lui Farfrae și cercetară strada până în capăt. Luminile felinarelor pâlpâiau, arborii de pe alei foșneau și câțiva trecători fără ocupație stăteau cu mâinile în buzunare. Totul era ca de obicei.

— N-ați văzut o mulțime pestriță tulburând liniștea? întrebă Grower cu magistrală autoritate pe unul din aceștia, îmbrăcat într-o haină de bumbac, cu legături de piele în jurul genunchilor și cu o pipă în gură.

— Poftiți, domnule? zise politicos omul, care nu era altul decât Charl, de la „Degetul lui Petre".

Domnul Grower repetă întrebarea.

Charl dădu din cap, părând nevinovat ca un prunc.

— Nu, n-am văzut nimic; nu-i așa, Joe? Și tu ai fost aici înaintea mea.

Joseph era tot așa de neștiutor ca și celălalt.

— Hm... asta-i ciudat, zise domnul Grower. Ah – uite că vine un om serios, pe care-l știu din vedere. N-ați văzut cumva, întrebă el adresându-se siluetei lui Jopp care tocmai se apropia, n-ați văzut o ceată de indivizi făcând un zgomot infernal – o mascaradă sau așa ceva?

— O nu, domnule, răspunse Jopp, ca și cum ar fi aflat cea mai stranie veste. Dar n-am fost prea departe astă-seară, poate că...

— Oh nu, era aici – chiar aici, zise magistratul.

— Dacă mă gândesc mai bine, știți, am observat că vântul cântă seara mai tare decât de obicei, prin frunzișul arborilor de pe alei. Poate că asta a fost, își dădu cu părerea Jopp, înfundându-și mai bine mâna în buzunarul paltonului (de unde împingea cât mai tare cleștele de bucătărie și cornul de vacă pe care le ascunsese sub vestă).

— Nu, nu, nu – ce crezi că-s prost? Sergent, vino pe-aici. Or fi luat-o pe ulița din dos.

Dar totuși nici în ulița din dos, nici în cea din față nu au putut fi găsiți scandalagiii; iar Blowbody, împreună cu cel de al doilea polițist, care se înapoiau și ei tocmai atunci din misiune, aduseră

aceeași veste. Momâile, măgarul, lanternele, muzica, totul dispăruse ca ceata lui Comus[15].

— Acum nu mai putem face decât un singur lucru. Luați-vă vreo șase ajutoare și mergeți cu toții în Mixen Lane. Intrați la „Degetul lui Petre" și sunt încredințat că veți găsi acolo urma făptașilor.

Ruginiții executori ai legii mobilizară câțiva oameni în ajutor, îndată ce-i găsiră, și întregul grup o porni spre ulița deocheată. Nu era ușor să ajungă acolo noaptea; niciun felinar, sau luminiță cât de mică nu lumina drumul, cu excepția vreunei palide luciri ce străbătea prin perdeaua unui geam, sau prin crăpătura unei uși întredeschise din cauza vreunui horn ce scotea fum. În cele din urmă intrară în han cu mult curaj, pe ușa din față până atunci zăvorâtă, după ce ciocăniră îndelung ca să arate importanța misiunii lor.

Pe banchetele din sala cea mare, fixate de tavan ca de obicei cu frânghii pentru a le asigura stabilitatea, un grup de oameni obișnuiți ședeau bând și fumând, cu un calm aproape statuar. Hangița privi cu multă bunăvoință spre intruși, zicând pe un ton cât mai cuviincios:

— Bună seara, domnilor, poftiți, e destul loc. Sper că nu s-a întâmplat nimic rău.

Oamenii ordinii priviră de jur-împrejur.

— Pare-mi-se, zise Stubberd către unul dintre cei prezenți, că te-am văzut adineaori în Corn Street – n-a vorbit cu dumneata domnul Grower?

Omul, care era Charl, dădu din cap nepăsător.

— Stau aici de vreo oră, nu-i așa, Nance? zise el către femeia ce ședea alături sorbindu-și gânditoare berea.

— Asta așa-i. Eu am intrat acilea să-mi iau jumătatea mea de halbă, ca-n fiecare seară, și erai aici, ca și creștinii ăștia.

Celălalt polițist se uita la pendulă, în geamul căreia văzu reflectată o mișcare rapidă a hangiței. Întorcându-se brusc, o surprinse închizând ușa cuptorului.

— Parcă-i ceva curios cu cuptorul ăsta, cucoană? remarcă el, deschizându-l și scoțând afară o tamburină.

— Ah, făcu ea scuzându-se asta o ținem aici ca s-o folosim

15-Semizeu păgân,născocit de Milton și folosit ca spirit malefic în comedia pastoral cu același nume.

câteodată, la vreo mică petrecere cu danț. Știți, vremea umedă o cam strică, așa că o bag aici s-o avem uscată.

Sergentul dădu din cap atotștiutor, dar de fapt nu știa nimic. Cu niciun chip nu putu scoate ceva de la acești oameni muți și inofensivi și, reîntâlnindu-și ajutoarele lăsate afară, se îndreptară cu toții în altă parte.

XL

Cu mult înainte de scena descrisă mai sus, Henchard, sătul de meditațiile sale de pe pod, se îndreptase către oraș. Când se afla la capătul străzii, dădu cu ochii de o procesiune, care tocmai ieșea dintr-o uliță lăturalnică, la câțiva pași în fața lui. Făcliile, zgomotele și mulțimea îl uluiră; văzu momâile călări și-și dădu seama ce sens avea toată mascarada.

Procesiunea trecu strada și intră pe o alta; apoi dispăru. Henchard făcu câțiva pași înapoi și rămase pierdut în gânduri sumbre. În cele din urmă, o luă spre casă pe cărarea întunecoasă de pe malul râului. Neaflându-și nici acolo liniștea, se duse la locuința fiicei sale vitrege, unde i se spuse că Elizabeth-Jane plecase la doamna Farfrae. Ca un om ce se mișcă sub influența unei vrăji și stăpânit de o teamă nelămurită, porni și el în aceeași direcție, cu speranța că o va întâlni. Scandalagiii dispăruseră. Neizbutind s-o găsească, trase ușor de cordonul soneriei de la poartă și află de la servitori tot ce se întâmplase, precum și ordinul expres al doctorului ca Farfrae să fie chemat imediat acasă – i se mai spuse că au trimis un om în întâmpinarea lui pe șoseaua Budmouth.

— Dar s-a dus la Mellstock și Weatherbury, exclamă Henchard, adânc îndurerat. Nici vorbă de Budmouth!

Dar vai! Henchard pierduse încrederea oamenilor. Nu voiau să-l creadă, luându-i cuvintele drept expresia nesocotită a resentimentelor lui. Deși viața Lucettei părea să depindă în acel moment de întoarcerea soțului ei (aștepta cu disperare să vină lângă ea, ca să-i spună întreg adevărul, nedeformat, asupra trecutelor ei relații cu Henchard), niciun mesager nu fu trimis spre Weatherbury. Henchard, într-o stare de adâncă amărăciune și îngrijorare, se hotărî să plece singur în căutarea lui Farfrae.

O porni deci repede într-acolo, gonind pe șoseaua de răsărit care înconjoară mlaștina Durnover; trecu apoi dealul și merse mai

departe în întunericul nu prea des al acelei nopți de primăvară, până ajunse la un al doilea și aproape al treilea deal, cam la trei mile depărtare. La Yalbury Bottom, în câmpia de la poalele dealului, se opri să asculte. La început nu auzi nimic, în afară de propria lui inimă bătând tare și de vântul care vuia domol printre molifții și lăstărișul din pădurea Yalbury de pe coastele dealului. Dar deodată auzi zgomotul unor roți ușoare, care-și ciocneau obezile de piatra proaspăt așternută pe șosea, și prin beznă se zări slaba licărire a două felinare.

Henchard știa că e șareta lui Farfrae care cobora dealul; o recunoscuse după un anumit huruit, căci vehiculul fusese al lui înainte de a fi cumpărat de scoțian, atunci când toate bunurile îi fuseseră vândute la licitație. Henchard făcu repede cale întoarsă în lungul câmpiei Yalbury, șareta urmând să-l ajungă din urmă în timp ce Farfrae lăsa calul să meargă în voie între două plantații.

La o mică distanță pe șosea, drumul spre Mellstock se despărțea de cel care ducea la Casterbridge. Abătându-se din drum pentru a se duce la Mellstock, cum avusese de gând, Farfrae ar fi întârziat încă câteva ore. Luminile șaretei arătau că se pregătea să cotească la dreapta pe Cuckoo Lane, drumul lateral de care am amintit mai sus. Unul din felinare lumină fața lui Henchard, și în aceeași clipă Farfrae își recunoscu dușmanul.

— Farfrae – domnule Farfrae! strigă gâfâind Henchard, și-i făcu semn cu mâna întinsă.

Farfrae lăsă calul să mai facă vreo câțiva pași pe drumeag, înainte de a trage de hățuri pentru a-l opri. Apoi peste umăr, fără să se întoarcă, zise: „Da?", așa cum ai vorbi cu un inamic declarat.

— Întoarce-te la Casterbridge imediat! zise Henchard. S-a întâmplat ceva acasă la dumneata... și e nevoie să fii acolo. Am fugit tot drumul ăsta înadins ca să-ți spun.

Farfrae tăcea și, înțelegând tăcerea lui, inima lui Henchard se strânse. De ce oare nu se gândise mai înainte la un lucru ce părea acum evident? El care, cu patru ore înainte, îl provocase pe Farfrae la luptă pe viață și pe moarte, se afla acum noaptea, pe un drum singuratic, spunându-i să pornească într-o anumită direcție, unde ar fi putut să mai aibă complici, în loc să-l lase să-și urmeze drumul și să găsească o ocazie de a se apăra de atac. Henchard aproape că văzu

aceste gânduri trecând prin mintea lui Farfrae.

— Trebuie să mă duc la Mellstock, spuse acesta glacial, slobozind hățurile pentru a porni mai departe.

— Dar, imploră Henchard, e un lucru mai serios decât treaba dumitale la Mellstock. E vorba de... soția dumitale! E bolnavă. Am să-ți mai spun unele amănunte pe drum.

Agitația și impetuozitatea cu care vorbea Henchard sporiră bănuielile lui Farfrae că totul era doar un tertip, pentru a-l atrage în pădurea ce se întindea pe marginea drumului și unde Henchard ar fi putut săvârși ceea ce nu izbutise să facă mai devreme, din lipsă de prevedere sau de curaj. Dădu bici calului.

— Știu ce gândești, strigă Henchard fugind după șaretă, aproape zdrobit de durere, căci înțelesese cum apărea în ochii fostului său prieten: ca un ticălos lipsit de orice scrupule. Nu sunt așa cum crezi! țipă el răgușit. Crede-mă, am venit numai pentru a-ți fi de folos, dumitale și soției dumitale. E în pericol. Nu știu mai mult. Și te cheamă să vii. Argatul pe care l-au trimis a luat-o din greșeală pe alt drum. O, ai încredere în mine. Sunt un ticălos, dar în inima mea tot țin la dumneata!

Totuși, Farfrae nu avea încredere în el. Știa că nevasta lui era însărcinată, dar o lăsase nu de mult perfect sănătoasă, și nu se îndoia că Henchard îl minte. Auzise destul glume batjocoritoare din gura lui Henchard și s-ar fi putut ca și acum să vrea să-și bată joc de el. Dădu și mai tare bici calului și în curând se afla pe dealul care-l despărțea de Mellstock. Faptul că Henchard fugise cu atâta perseverență după el îi întărea convingerea că omul avea intenții rele.

Șareta și cu conducătorul ei se îndepărtau, micșorându-se la orizont în ochii lui Henchard.

Strădania lui de a-i fi de folos lui Farfrae fusese zadarnică. Pentru acest păcătos pocăit, nu mai exista niciun prilej de bucurie în ceruri. Se blestemă ca Iov, cu mai puține scrupule religioase, așa cum face de obicei un om violent când își pierde respectul față de sine însuși, ultimul sprijin moral în vremuri de restriște. La acest stadiu ajunsese Henchard, după ce sufletul îi fusese stăpânit de un întuneric mai adânc chiar decât cel din inima pădurii umbroase. Făcu cale întoarsă. Se gândea că prezența lui acolo pe șosea ar putea fi un motiv de

întârziere pentru Farfrae, când se va întoarce mai târziu spre casă. Nu voia, cu niciun preț, să-l împiedice din drum.

Ajuns în oraș, Henchard se duse din nou acasă la Farfrae, să întrebe care mai era situația. Îndată ce i se deschise ușa, văzu numai chipuri îngrijorate, pe scară, în hol, aplecate peste balustrada etajului. Și cu toții ziseră cu adâncă dezamăgire:

— Oh, nu e dânsul!

Argatul trimis duppă Farfrae se întorsese de mult, dându-și seama că pornise pe un drum greșit, și acum toate speranțele se concentrară asupra lui Henchard.

— Nu l-ai găsit? întrebă doctorul.

— Ba da... dar nu pot să-ți spun, zise Henchard, prăbușindu-se pe un scaun în vestibul. Nu se va întoarce înainte de două ore.

— Hm, făcu doctorul și se întoarse în camera bolnavei.

— Cum se mai simte? o întrebă Henchard pe Elizabeth, care se afla și ea acolo, împreună cu ceilalți.

— E în mare primejdie, tată. Din cauza nerăbdării de a-și vedea soțul, e tare agitată. Biata femeie – mă tem că au omorât-o.

Henchard privi o clipă la cea care vorbise cu atâta căldură, ca și cum ar fi văzut-o într-o lumină nouă, apoi fără vreun alt cuvânt ieși pe ușă și se îndreptă către căsuța lui izolată. Iată ce rezultat a avut rivalitatea între doi bărbați. Moartea va lua miezul fructului, iar el și cu Farfrae vor rămâne cu cojile.

Dar când se gândea la Elizabeth-Jane, ea îi apărea ca un punct luminos în întunericul în care se zbătea. Îi plăcuse cum arăta chipul ei, când îi vorbise acolo, pe scară. Se citea pe el duioșie; și ceea ce își dorea acum Henchard, mai presus de orice, era afecțiunea unei ființe bune și curate. Elizabeth-Jane nu era fata lui, dar pentru prima dată îi trecu prin minte că ar putea s-o iubească ca pe propria sa fiică – dacă și ea ar mai ține la el.

Jopp tocmai se pregătea să se culce când Henchard ajunse acasă. Cum intră pe ușă, Jopp zise:

— Am auzit o veste proastă – că doamna Farfrae e bolnavă.

— Da, făcu Henchard, fără a bănui câtuși de puțin complicitatea lui Jopp la mascarada din seara aceea, dar văzu că pe figura lui se citea îngrijorarea.

— Te-a căutat cineva, continuă Jopp, tocmai când Henchard

închidea ușa camerei sale. Un fel de călător, sau căpitan de vas, așa ceva.

— Da? Cine putea fi?

— Părea să fie om cu stare – avea părul cărunt și o față cam lătăreață, dar nu mi-a spus numele și nici nu a lăsat vreo vorbă.

— Nu mă interesează!

Și spunând aceste cuvinte, Henchard închise ușa.

Ocolul făcut până la Mellstock întârzie întoarcerea lui Farfrae cam cu două ore, cât prevăzuse Henchard. Printre celelalte motive urgente care reclamau prezența lui acasă era și necesitatea de a trimite la Budmouth după un al doilea doctor. Când, în cele din urmă, Farfrae sosi acasă, îl cuprinse o desperare vecină cu nebunia dându-și seama că se înșelase asupra motivelor lui Henchard.

Deși se făcuse foarte târziu, trimise totuși un om la Budmouth. Noaptea înainta și cel de al doilea doctor sosi spre ziuă. Lucetta se mai liniștise după întoarcerea lui Donald, care stătu aproape neclintit lângă patul ei; iar când, văzându-l alături, ea încercă să-i șoptească cu greutate taina care o chinuia, Farfrae nu o lăsă să vorbească, pentru ca efortul și emoția să nu-i facă mai rău, asigurând-o că o să aibă destul timp să-i povestească totul altădată.

Deocamdată, nu știa nimic despre procesiunea batjocoritoare. Zvonul despre boala gravă și pierderea copilului doamnei Farfrae se răspândi în tot orașul; cei ce puseseră la cale isprava, bănuind cauza tragediei, acoperiră cu o tăcere de mormânt orice amintire a mascaradei, din teamă sau remușcare, în timp ce oamenii mai apropiați de Lucetta nu îndrăzneau să sporească suferința lui Farfrae, povestindu-i ce se întâmplase.

Ce anume și cât i-a spus Lucetta din trecuta ei legătură cu Henchard, atunci când au rămas numai ei în singurătatea acelei nopți tragice, nu se poate ști. Că i-a spus unele lucruri și că el a aflat despre relațiile ei intime cu Henchard... a reieșit clar din declarațiile lui Farfrae. Dar nimeni în afară de Farfrae nu știa ce i-a spus despre purtarea ei de după aceea – motivul pentru care venise la Casterbridge să-l caute pe Henchard – că l-a părăsit când a descoperit unele fapte care o făceau să se teamă de el (deși în realitate pasiunea ei bruscă și lipsită de consecvență pentru un alt bărbat a determinat în bună parte acea ruptură) – felul cum și-a

împăcat conștiința cu ideea căsătoriei cu un al doilea pretendent, când era, într-o oarecare măsură, obligată să-l ia pe primul...

Pe lângă paznicul de noapte care anunța orele și mersul vremii la Casterbridge, în noaptea aceea pe Corn Street mai umbla, tot atât de des și ca primul, și un alt om. Era Henchard, care încercase în zadar să-și afle odihna în pat. În cele din urmă renunță și porni să cutreiere pe străzi, oprindu-se din când în când la casa lui Farfrae să întrebe de sănătatea bolnavei. Îl interesa atât starea ei cât și a lui Farfrae, dar mai ales a Elizabethei-Jane. Rămas pe rând fără nicio pasiune și ambiție, viața părea că i se agață acum de existența fiicei lui vitrege, a cărei prezență cu câtva timp înainte nu o putea suferi. Era o mângâiere pentru el s-o vadă de fiecare dată când venea să afle cum o mai duce Lucetta cu sănătatea.

Ultima vizită a făcut-o pe la orele patru dimineața, în lumina cenușie a zorilor. Luceafărul pălea deasupra mlaștinii Durnover, vrăbiile coborau din zbor în stradă și găinile începuseră să cotcodăcească prin cotețe. Ajuns la câțiva pași de poarta lui Farfrae, Henchard văzu ușa deschizându-se și o slujnică întinzând mâna la ciocănel, ca să desfacă bucata de postav cu care fusese înfășurat pentru a nu face zgomot. Trecu drumul, iar vrăbiile care ciuguleau gunoiul de pe stradă aproape că nici nu-și luară zborul, atât de imposibilă li se părea o agresiune din partea unui om la un ceas așa de timpuriu.

— De ce scoți cârpa ceea? zise Henchard.

Femeia se întoarse oarecum surprinsă de prezența lui, și câteva clipe nu spune nimic. Apoi, recunoscându-l, zise:

— Fiindcă de acum înainte oamenii pot ciocăni cât or pofti de tare. Ea n-o să-i mai audă niciodată.

XLJ

Henchard se întoarse acasă. Cum între timp se luminase de ziuă, își aprinse focul și se așeză lângă vatră, cufundat în gânduri. Nu după mult se auzi pe stradă un pas ușor și un deget îi bătu încet în ușă. Fața lui Henchard se lumină, căci recunoscuse pașii Elizabethei. Fata intră în odaie, tristă și palidă.

— Ai auzit? întrebă ea. Doamna Farfrae a... murit. Da, e adevărat – acum vreo oră!

— Știu, zise Henchard. M-am întors chiar acum de acolo. E foarte frumos din partea ta, Elizabeth, că ai venit să-mi spui. Bănuiesc că ești tare obosită, după ce ai vegheat toată noaptea. Vrei să stai cu mine în dimineața asta? Poți să mergi să te odihnești în cealaltă cameră, și o să te chem când gustarea o să fie gata.

Pentru a-i face plăcere și lui, și totodată și sieși, căci bunătatea pe care i-o arăta acum trezea un sentiment de surprinsă gratitudine în inima fetei singuratice – Elizabeth îi urmă sfatul și se culcă pe un fel de pat, pe care Henchard îl înjghebase pe o laviță în camera de alături. Îl putea auzi robotind prin casă, pregătind micul dejun, dar mintea îi era preocupată mai ales de Lucetta, a cărei moarte în floarea vieții și în culmea fericitelor speranțe de maternitate era pe cât de cutremurătoare, pe atât de neașteptată. În curând adormi.

Între timp tatăl ei vitreg pusese masa și așezase gustarea de dimineață, dar văzând că fata mai doarme, nu vru s-o trezească. Aștept, privind focul și ținând apa în clocot cu o grijă de gospodină, ca și cum ar fi fost o cinste pentru el s-o primească în casa lui. De fapt Henchard suferise o mare schimbare în sentimentele lui față de Elizabeth-Jane, și acum visa la un viitor luminat de prezența ei filială, ca și cum fericirea nu-i mai putea veni decât de acolo.

Gândurile îi fură întrerupte de un ciocănit în ușă, și se sculă să deschidă, oarecum supărat că vreun musafir nepoftit îl deranja chiar atunci. Un om voinic, masiv, stătea în ușă, având un aer străin în

expresie și ținută – un aer pe care persoane cu o experiență mai cosmopolită l-ar fi putut numi colonial. Era tocmai omul care întrebase de drum la „Degetul lui Petre". Henchard dădu din cap și-l privi întrebător.

— Bună dimineața, bună dimineața, zise străinul cu multă voie bună. Dumneata ești domnul Henchard?

— Numele meu este Henchard.

— Atunci, înseamnă că te-am prins acasă. Treaba bună începe de dimineață – așa zic eu. Putem schimba câteva vorbe?

— Desigur, răspunse Henchard, conducându-l înăuntru.

— Poate că-ți amintești de mine? zise musafirul, așezându-se.

Henchard îl privi nepăsător și clătină din cap.

— Ei bine – poate că nu mai mă ții minte. Numele meu e Newson.

Lumina se stinse de pe fața și din ochii lui Henchard. Celălalt nu observă nimic.

— Cunosc numele ăsta, spuse Henchard în cele din urmă, privind în pământ.

— Nu mă îndoiesc. De fapt, te caut de vreo două săptămâni. Am debarcat la Havenpool și am trecut prin Casterbridge în drumul meu spre Falmouth, iar când am ajuns acolo, mi s-a spus că locuiești de mai mulți ani la Casterbridge. Repede am pornit-o îndărăt și, ca să nu mai lungesc vorba, am sosit aici cu diligența acu' vreo zece minute. „Stă colo jos, lângă moară", mi-au spus oamenii. Așa că, iată-mă-s. Știi târgul acela pe care l-am făcut acu' vreo douăzeci de ani – de asta am venit. A fost o chestie cam ciudată, eu eram pe atunci mai tânăr decât sunt acum și poate, într-un fel, cu cât vorbim mai puțin despre asta, cu atât e mai bine.

— O chestie cam ciudată! A fost mult mai rău decât ciudată. Eu nu pot recunoaște că mai semăn cu omul pe care l-ai întâlnit atunci. Nu eram în toate mințile, și mintea unui om e chiar ființa lui.

— Eram tineri și zăpăciți zise Newson. În orice caz, acu' am venit să îndrept lucrurile, nu să ne certăm. Biata Susan – ce i-a fost dat să pățească în viață!

— Așa-i.

— Era o femeie cu suflet bun, liniștită. Nu era, cum s-ar zice, isteață sau șmecheră... mai bine ar fi fost așa.

— Nu, nu era.

— După cum știi și dumneata, era destul de săracă cu duhul ca să creadă că vânzarea aceea o obliga într-un fel. Își dădea tot așa de puțin seama că face vreun păcat în privința asta, ca și o sfântă din ceruri.

— Știu, știu. Am înțeles și eu, zise Henchard tot ferindu-și privirea. Ăsta a fost necazul meu. Dacă ar fi văzut lucrurile așa cum erau de fapt, nu m-ar fi părăsit niciodată. Niciodată! Dar cum puteai să te aștepți de la ea să știe toate astea? Ce învățătură a avut sărmana? Nimic. Știa numai să-și scrie numele, atâta tot.

— Păi, nici eu n-am avut inima să-i deschid ochii, după ce o luasem, zise fostul marinar. Mă gândeam, nu din cine știe ce îngâmfare, că o să fie mai fericită cu mine. A și fost fericită și aș fi lăsat-o în neștiința ei până la moarte. Fata dumitale a murit, ea a mai născut apoi un copil și totul mergea bine. Dar a venit o zi – să vezi că întotdeauna vine câte o zi din astea – a venit o zi la scurtă vreme după ce ne-am întors cu copilul din America – când cineva, căruia ea i-a povestit toată istoria din tinerețe, i-a spus că tranzacția prin care o luasem era o bătaie de joc și a râs de credința ei în drepturile mele de soț. După aceea n-a mai fost niciodată fericită cu mine. Tot tânjea și ofta și lăcrima. Mi-a spus că trebuie să mă părăsească și apoi s-a pus întrebarea ce să facem cu copilul? M-a sfătuit atunci un om ce să fac, și așa am și făcut, căci mă gândeam că e spre binele ei. Am lăsat-o la Falmouth și m-am angajat pe un vas. Când am ajuns de cealaltă parte a Atlanticului, a fost o furtună mare și s-a crezut că mulți dintre noi, printre care și eu, am fost luați de valuri. Am debarcat în Terra Nova și m-am întrebat ce aveam de făcut. Dacă-s aici, aici rămân, mi-am zis. O să fie mai bine pentru ea, acum că e pornită împotriva mea, să creadă că m-am înecat, căci – îmi ziceam eu – dacă știe că suntem amândoi în viață, o să fie nefericită, dar dacă mă crede mort, o să se întoarcă la el și copilul o să aibă un acoperiș deasupra capului! Nici n-am mai pus piciorul în Anglia până acum o lună, și așa am descoperit, cum mă și așteptam, că s-a întors la dumneata cu copilul meu. Mi s-a spus la Falmouth că Susan ar fi murit. Dar Elizabeth-Jane unde e?

— Moartă și ea, zise Henchard posac. Desigur că ai auzit și de asta.

Marinarul se ridică și făcu câțiva pași șovăitori prin odaie.

— Moartă! repetă el încet. Atunci, la ce-mi mai folosesc banii?

Henchard, fără să răspundă, clătină din cap, ca și cum asta l-ar fi privit mai curând pe Newson, decât pe el.

— Unde e îngropată? întrebă călătorul.

— Lângă mama ei, zise Henchard, pe același ton morocănos.

— Când a murit?

— Acum un an, ba chiar mai bine, răspunse celălalt fără nicio ezitare.

Marinarul rămase în picioare. Henchard nu-și ridică nicio clipă ochii din podea. În cele din urmă, Newson spuse:

— Drumul meu până aici a fost în van! Am să mă întorc de unde am venit! Așa-mi trebuie. Nu vreau să te mai supăr.

Henchard auzi pașii lui Newson depărtându-se, apoi zgomotul clanței, apoi cum se deschide ușa – încet, așa cum face un om care poartă o povară în spate sau în inimă – dar nu întoarse capul. Silueta lui Newson trecu prin dreptul ferestrei. Plecase. Apoi Henchard, neputând să-și creadă ochilor și urechilor, se ridică și el de pe scaun, uluit de ceea ce făcuse. Se lăsase dus de impulsul unui moment. Simțământul de prețuire pe care-l avea în ultimul timp pentru Elizabeth, proaspăta speranță că în singurătatea lui ca i-ar putea fi ca o fiică, de care să se simtă tot atât de mândru ca și de adevăratul lui copil, așa cum ea se considera încă a fi – toate acestea fuseseră într-atât stimulate de venirea lui Newson, încât se transformaseră într-o lacomă dorință de a o păstra numai pentru el. Așa încât brusca perspectivă de a o pierde îl făcuse să spună minciuni absurde, ca un copil, fără să se gândească la urmări. Se așteptase la alte întrebări care să-i demaște în câteva clipe povestea mincinoasă, și totuși asemenea întrebări nu i-au fost puse. Dar desigur că vor veni; plecarea lui Newson nu putea fi definitivă. Va afla totul întrebând pe alții prin oraș și se va întoarce să-l blesteme și să-i ia ultima comoară!

Își puse grăbit pălăria și porni în direcția în care plecase Newson. În curând îi zări spatele lat pe drumul care traversa Bull Stake. Henchard se luă după el și-l văzu oprindu-se la „Stema Regală”, unde diligența de dimineață, care-l adusese, așteaptă o jumătate de oră o altă diligență cu care face cruce acolo. Diligența tocmai se pregătea să plece din nou. Newson se urcă înăuntru, i se așeză și bagajul, și în câteva minute vehiculul dispăru, luându-l cu el.

Nici măcar nu întorsese capul. Se încrezuse cu totul în cuvintele lui Henchard – încredere așa de simplă încât era aproape sublimă. Tânărul marinar, care o luase pe Susan Henchard sub impulsul unui moment după ce o privise o singură clipă, mai trăia încă în călătorul încărunțit. El se încrezuse într-atât în cuvintele lui Henchard, încât acesta rămase în loc, încremenit de rușine.

Ore Elizabeth-Jane avea să rămână a lui, datorită acestei îndrăzneţe plăsmuiri de o clipă? Poate, însă nu pentru multă vreme, își zicea el. Newson ar putea să intre în vorbă cu alți călători din diligență, dintre care unii s-ar putea să fie chiar oameni din Casterbridge, și înșelătoria lui va fi astfel descoperită.

Această posibilitate îl făcu pe Henchard să ia o atitudine defensivă și, în loc de a se gândi cum să îndrepte mai bine greșeala comisă și să-i spună tatălui Elizabethei numaidecât adevărul, se străduí să găsească tot felul de căi pentru a-și menține situația pe care o dobândise din întâmplare. Afecțiunea lui față de tânăra fată devenea tot mai puternică, cu fiecare incident care periclita drepturile lui asupra ei.

Privea șoseaua ce se pierdea în depărtare, așteptându-se să-l vadă pe Newson că se întoarce pe jos, lămurit asupra adevărului și cerându-și indignat copilul. Dar nu apăru nimeni. Poate că nu a vorbit cu nimeni în diligență și că și-a zăvorit durerea în inimă.

Durerea lui! Ce însemna ea pe lângă ce va simți el, Henchard, când o va pierde?

Dragostea lui Newson, răcită printr-o atât de lungă despărțire, nu se putea asemui cu a lui, căci el era de atâta vreme în preajma, ei. Și astfel sufletul lui gelos folosea argumente anume alese pentru a-și justifica, în proprii lui ochi, despărțirea copilului de tatăl său.

Se întoarse acasă aproape temându-se ca fata să nu fi dispărut. Nu, era acolo – tocmai ieșea din camera cealaltă, cu genele încă grele de somn și arătând în general mai odihnită.

— O tată! zise ea zâmbind. Nici n-am pus bine capul jos și m-a furat somnul, deși nu voiam să dorm. Mă mir că n-am visat-o pe biata doamna Farfrae. După ce mă gândisem atâta la ea, dar nu mi-a apărut în vis. Ce curios că, de obicei, nu visăm întâmplările cele mai apropiate, oricât de mult ne-ar preocupa.

— Îmi pare bine că ai putut dormi, răspunse el luând-o de mână

cu un aer de grijulie afecțiune – un gest care o surprinse în chip plăcut.

Se așezară la masă și gândurile Eilzabethei-Jane se întoarseră iar spre Lucetta. Tristețea adăuga și mai mult farmec unui chip a cărui frumusețe fusese întotdeauna subliniată de gravitatea lui meditativă.

— Oh tată, spuse ea, îndată ce-și îndreptă atenția către masa întinsă, ce drăguț din partea dumitale că ai pregătit această gustare singur, în timp ce eu dormeam ca o leneșă.

— Așa fac în fiecare zi, replică el. Tu m-ai părăsit; toată lumea m-a părăsit; cum aș putea trăi dacă n-aș face totul singur?

— Te simți foarte singur, nu-i așa?

— Da, fetițo – așa cum tu nici nu-ți poți închipui. Dar nu e numai din vina mea. Ești singurul om care mi-a intrat în casă, după săptămâni întregi. Și n-ai să mai vii.

— De ce vorbești așa? Ba chiar am să vin, dacă vrei să mă mai vezi.

Henchard arătă o oarecare îndoială. Deși în ultimul timp sperase că Elizabeth-Jane va sta din nou cu el, ca o adevărată fiică, nu voia să i-o ceară acum. Newson s-ar putea întoarce în orice clipă și dacă Elizabeth ar afla adevărul, ar îndura mai ușor dezaprobarea ei aflându-se departe de ea.

După ce mâncară, fata tot mai rămase în preajma lui, până când veni ora la care Henchard se ducea de obicei la lucru. Atunci se ridică și asigurându-l că se va reîntoarce în curând, porni la deal, în razele soarelui de dimineață.

„În această clipă inima ei e tot atât de plină de căldură pentru mine, ca și a mea; Elizabeth ar veni să locuiască aici cu mine, în căsuța asta sărăcăcioasă, dacă aș chema-o! Și totuși, până deseară el se va întoarce probabil, și ea mă va disprețui!”

Acest gând, pe care Henchard îl tot depăna în minte, îl întovărăși în ziua aceea pretutindeni. Starea lui de spirit nu mai era aceea a aventurierului înfrânt de soartă, răzvrătit, ironic, nepăsător, ci tristețea de plumb a omului care a pierdut tot ce poate face viața interesantă sau măcar suportabilă. Pentru el nu mai exista nimeni de care să fie mândru, nimeni care să-l încurajeze, căci Elizabeth-Jane nu va mai fi în curând decât o străină, ba chiar mai rău. Susan, Farfrae, Lucetta, Elizabeth – toți îl părăsiseră, pe rând, fie din vina lui, fie din cauza nenorocului.

Nu-i mai rămăsese nicio preocupare, nicio afecțiune, nicio dorință. Dacă ar fi putut să cheme în ajutor muzica, existența lui și-ar fi aflat o mângâiere, căci asupra lui Henchard muzica avea o putere supremă. Orice sunet de trompetă sau de muzicuță îl mișca, iar armoniile mai înalte îl transfigurau. Dar soarta crudă hotărâse să nu poată chema nici această divinitate în ajutor.

În fața lui nu se întindea decât întunericul; nu-l aștepta nimic, și nici el nu aștepta nimic. Și totuși, după cursul firesc al vieții omului, ar fi putut să mai facă umbră pământului încă treizeci sau patruzeci de ani – batjocorit de toți, sau în cel mai bun caz compătimit. Gândul acesta era de nesuportat.

La răsărit de Casterbridge se întindeau mlaștini și lunci, prin care curgeau șuvoaie de apă. Cel ce umblă prin aceste locuri și se oprește câteva clipe într-o noapte senină poate auzi ciudatele simfonii ale apelor, toate cântând pe diferite voci, venind din părțile mai apropiate sau mai îndepărtate ale lumii. Acolo unde e o spărtură în scocul putrezit, ele execută un recitativ; în locul unde un pârâu își saltă unda peste un stăvilar de piatră, se aud triluri voioase; sub un podeț arcuit, scot un sunet metalic de cimbale, iar la Groapa Durnover, șuieră. Punctul unde toată această muzică instrumentală atinge culmea intensității e însă un loc denumit Zece Zăgazuri, de unde se aude primăvara o adevărată fugă de sunete.

Râul e aici adânc și curentul puternic în tot timpul anului; din această cauză zăgazurile se ridicau și se lăsau cu ajutorul unui vinci și al unor roți dințate. O cărare duce de la cel de al doilea pod peste șosea spre aceste zăgazuri, traversând apa deasupra lor pe un podeț îngust de scânduri. Dar după căderea nopții, rareori se mai află oameni care să meargă pe acest drum; cărarea duce de fapt numai până la un bazin adânc, format din apele râului, numit Apa Neagră. Trecerea pe malul îngust e periculoasă.

Totuși Henchard, ieșind din oraș pe șoseaua de răsărit, se îndreptă către podul al doilea, cel de piatră, și de acolo se înfundă pe acest drumeag singuratic, care șerpuia pe lângă albia râului, până ce umbrele negre ale celor Zece Zăgazuri acoperiră lucirea ce mai plutea pe apă, reflectând lumina slabă a cerului la asfințit. Peste câteva clipe ajunse lângă groapa stăvilarului, unde apa era cea mai adâncă. Privi înainte și înapoi și nu zări picior de om. Își scoase haina și pălăria și

rămase pe malul râului cu mâinile împreunate pe piept.

În timp ce ochii îi erau aplecați asupra apei, i se păru că vede tot mai distinct ceva ce plutea în bazinul circular format de curgerea seculară a apelor, în locul pe care și-l alesese pentru a-i fi mormânt.

La început nu putu deslușì bine ce era, din pricina umbrei malului, dar lucrul acela fu împins de la mal și căpătă formă – forma unui trup omenesc, plutind țeapăn la suprafața apei.

În vârtejul stârnit de șuvoiul de apă curgătoare, forma aceea omenească fu împinsă înainte, până când trecu pe sub ochii lui, și atunci observă cu groază că era *el însuși.* Nu era vreun om care să-i semene doar, ci unul exact ca el în toate privințele; dublura lui plutea, ca și cum ar fi fost înecat în groapa celor Zece Zăgazuri.

Simțământul supranaturalului era foarte puternic la acest nefericit, așa că se trase înapoi cum am face-o în fața unei minuni care ne înspăimântă. Își acoperi ochii și-și plecă capul. Fără să mai privească a doua oară în apă, își luă haina și pălăria și se îndepărtă încet.

În curând se trezi în fața propriei sale locuințe. Spre surprinderea lui, Elizabeth-Jane îl aștepta acolo. Veni spre el, îi votrbi, îi spuse „tată", întocmai ca și înainte. Deci Newson nu se întorsese.

— Mi s-a părut că erai foarte abătut azi dimineață, zise ea, așa că am venit din nou să te văd. Nu pentru că n-aș fi și eu însămi tristă. Dar toți și toate par să fie pornite împotriva dumitale și știu cât trebuie să suferi.

Cum ghicea fata asta lucrurile! Și totuși, nu ghicise întregul adevăr.

— Se mai întâmplă minuni, nu crezi, Elizabeth? Eu nu-s om cu carte. Nu știu atât de multe pe cât aș dori să știu. Am încercat să mă uit prin cărți și să învăț toată viața, dar cu cât încerc să aflu mai mult, cu atât sunt mai neștiutor.

— Nu prea cred că mai sunt minuni în zilele noastre, răspunse ea.

— Nu crezi că există vreo mână dumnezeiască pentru oameni deznădăjduiți, spre pildă? Ei, poate că nu în chip direct. Poate nu. Dar vino puțin cu mine, și-am să-ți arăt ce vreau să spun.

Ea primi cu bună voie, așa că porniră pe cărarea singuratică, până la cele Zece Zăgazuri. Mergea agitat, ca și cum vreo umbră obsedantă, nevăzută de Elizabeth, plutea în jurul lui și-i încețoșa

vederea.

Fata ar fi vorbit de Lucetta, dar se temea să nu-l tulbure. Când se apropiară de stăvilar, el se opri și-i spuse s-o ia înainte să se uite în iaz și să-i spună ce vede.

Ea se duse și veni repede înapoi.

— Nimic, zise.

— Du-te încă o dată, o îndemnă Henchard, și privește mai de aproape.

Se îndreptă a doua oară spre malul râului. Când se întoarse, după oarecare șovăire îi spuse că văzuse ceva plutind în undele vârtejului, dar nu putea deslușì ce era. Părea să fie o boccea cu haine vechi.

— Semăna cu ale mele? întrebă Henchard.

— Mda – seamănă. Doamne... mă întreb dacă... Tată, hai să plecăm de aici.

— Du-te și te mai uită odată și pe urmă plecăm acasă.

Ea plecă și Henchard o putea vedea cum se aplecă, până când capul îi atinse aproape marginea bazinului. Se ridică apoi iute și veni lângă el.

— Ei, făcu Henchard, acu' ce zici?

— Hai să mergem acasă.

— Dar spune-mi – te rog spune-mi – ce plutește acolo pe apă?

— Momâia, răspunse ea repede. Cred că au aruncat-o în râu mai sus, printre sălciile din Apa Neagră ca să scape de ea, de teamă să nu fie descoperiți de autorități, și se vede că a dus-o curentul până aici.

— Aha... desigur – efigia mea! Dar unde e cealaltă? De ce numai asta?... Isprava lor a omorât-o, dar pe mine m-au lăsat în viață!

Elizabeth-Jane se tot gândi la aceste vorbe ale lui Henchard „m-au lăsat în viață" – în timp ce se întorceau spre casă. În cele din urmă, bănuindu-le tâlcul, exclamă:

— Tată, nu vreau să te las să trăiești singur! Îmi dai voie să stau cu tine și să te îngrijesc cum făceam pe vremuri? Nu-mi pasă că ești sărac. Aș fi vrut să viu chiar de azi dimineață, dar nu mi-ai spus nimic.

— Dacă-ți dau voie? zise el cu amărăciune. Elizabeth, nu-ți bate joc de mine! Numai de-ai vrea să vii!

— Vreau, zise ea.

— Cum ai să-mi ierți asprimea din trecut? Nu poți!

— Am și uitat-o. Nu mai vorbi de asta.

Astfel ea îl liniști și plănuiră cum vor sta împreună de acum înainte; în cele din urmă fiecare plecă la casa lui. Atunci Henchard se bărbieri, ceea ce nu mai făcuse de multe zile, își puse rufe curate și se pieptănă. Parcă era un om înviat din morți.

A doua zi dimineață se dovedi că Elizabeth-Jane avusese dreptate; momâia lui Henchard a fost găsită acolo de un văcar, iar cea a Lucettei ceva mai sus pe același râu. Dar nu se făcu niciun fel de vâlvă despre această descoperire, și momâile fură arse într-ascuns.

În ciuda explicației naturale a așa-zisului mister, Henchard tot îl considera un semn supranatural. Elizabeth-Jane îl auzi spunând:

— Cine poate fi un păcătos mai mare decât mine! Și totuși, se pare că și eu sunt în mâna Cuiva!

XLII

Dar convingerea că se afla în mâna Cuiva începu să piară din inima lui Henchard pe măsură ce timpul îndepărta tot mai mult întâmplarea din care se născuse acest sentiment. Stafia lui Newson îl urmărea. Era sigur că se va întoarce.

Totuși, Newson nu veni. Lucetta fusese dusă la cimitir. Cei din Casterbridge își întoarseră pentru ultima dată ochii spre ea, înainte de a-și vedea de treburi, ca și cum n-ar fi trăit niciodată. Iar Elizabeth, rămasă mai departe neclintită în credința că era fata lui Henchard, locuia acum în casa lui. Poate că, cine știe, Newson plecase pentru totdeauna.

În scurt timp, îndoliatul Farfrae aflase cauza, cel puțin imediată, a bolii și a morții Lucettei și primul său impuls a fost, cum era și firesc, să se răzbune, pedepsind în numele legii pe autorii fatalei mascarade.

Se hotărî să aștepte până după înmormântare și apoi să înceapă cercetările. Dar când sosi momentul să acționeze, mai reflectă. Deși consecințele faptei lor fuseseră catastrofale, ele n-au putut fi în niciun caz prevăzute sau intenționat anticipate de banda de zăpăciți care pusese la cale grotesca procesiune. Singurul lor mobil fusese, după cât își putea da seama – căci nu știa nimic despre uneltirile lui Jopp – perspectiva ademenitoare de a da în tărbacă oamenii aflați în fruntea orașului – suprema distracție a celor ce se zvârcoleau sub călcâiul asupritorilor. Și-apoi, mai avea și alte motive. Lucetta îi mărturisise totul înainte de moarte și nu ținea să se facă prea multă vâlvă în jurul acelei povești, atât pentru reputația ei, cât și a lui Henchard și a sa proprie. I se păru deci că cea mai cuviincioasă atitudine pentru amintirea răposatei, cât și cea mai bună politică, ar fi să considere întâmplarea ca un accident nefericit.

Și el și Henchard evitau să se întâlnească. De dragul Elizabethei, acesta din urmă își înfrânsese mândria și acceptase mica prăvălie de semințe și răsaduri pe care câțiva consilieri comunali o cumpăraseră,

la îndemnul lui Farfrae, pentru a-l ajuta să-și facă o nouă situație.

Dacă ar fi fost vorba numai de el personal, Henchard fără îndoială că ar fi refuzat orice ajutor venind, chiar și indirect, de la omul pe care-l atacase cu atâta înverșunare. Dar afecțiunea fetei părea necesară însăși existenței sale, și de hatârul ei, mândria lui îmbrăcă haina umilinței.

Stăteau deci împreună; și în fiecare zi Henchard căuta să-i ghicească orice dorință, cu o atenție în care grii a paternă era sporită de un fel de acută gelozie, sau de teama unei rivalități – deși erau din ce în ce mai puține motive pentru a crede că Newson se va mai întoarce vreodată la Casterbridge să-și revendice fiica. El era un călător, rătăcind pe mări, aproape un străin. Nu-și văzuse fata de atâția ani; dragostea lui pentru ea nu putea fi, cum e și firesc, prea fierbinte. Alte preocupări vor întuneca probabil în curând amintirea ei și-l vor împiedica să mai facă cercetări, putând astfel descoperi că ea mai era printre cei vii. Pentru a-și împăca oarecum conștiința, Henchard își tot spunea că minciuna care îi îngăduise să păstreze comoara râvnită nu fusese spusă cu acest scop anume, ci îi venise pe buze ca un ultim cuvânt de desperată sfidare a destinului, fără a ține seama de urmări. Și-apoi, își argumenta sieși, niciun Newson nu ar fi iubit-o cum o iubea el, și nici n-ar îngriji-o până la capătul vieții, așa cum se gândea el să o facă, cu cea mai mare bucurie.

Astfel își duceau viața în prăvălioara din marginea cimitirului, și niciun eveniment mai deosebit nu le însemnă zilele până la sfârșitul acelui an. Ieșind doar rareori din casă și niciodată în zi de târg, îl vedeau pe Donald Farfrae doar când și când, și atunci de obicei ca o siluetă abia zărită din depărtare, pe stradă. Henchard își desfășura activitatea negustorească, zâmbind mecanic celorlalți tovarăși de breaslă și tocmindu-se cu vânzătorii – cum fac după un timp toți cei care au pierdut pe cineva drag.

Timpul, cu vălul său cenușiu, îl învăță pe Farfrae cum să aprecieze mai bine căsătoria lui cu Lucetta, tot ce a însemnat și ce nu a însemnat ea. Sunt unii bărbați ale căror inimi se încăpățânează într-o înverșunată fidelitate față de o imagine sau o cauză pe care întâmplarea le-a scos-o în cale – chiar multă vreme după ce judecata le-a arătat că nu era ceva deosebit, ba chiar dimpotrivă. Fără de aceștia, grădina Domnului nu ar fi întreagă. Dar Farfrae nu era dintre

ei. Nu se putea ca puterea de pătrundere, agerimea și vioiciunea firii lui să nu-l scoată din conul de umbră pe care pierderea soției sale îl aruncase în jur. Nu putea să nu-și dea seama că odată cu moartea Lucettei el schimbase o lungă suferință cu o simplă durere. După dezvăluirea tainei ei, care oricum tot ar fi trebuit mai devreme sau mai târziu să iasă la iveală, era greu de presupus că viața lor împreună le-ar mai fi adus vreo bucurie. Dar în sufletul lui, în ciuda acestor argumente, imaginea Lucettei dăinuia, făcându-l să privească cu indulgență slăbiciunile ei; iar suferințele îndurate de biata femeie îi domoleau mânia ce se aprindea uneori, la gândul lucrurilor pe care i le ascunsese.

Până la sfârșitul anului, mica prăvălioară cu semințe și grăunțe a lui Henchard, nu mult mai mare decât un dulap, prosperase vizibil, iar tatăl și fiica lui vitregă se bucurau de multă liniște în colțișorul acela însorit.

Ceea ce o caracteriza pe Elizabeth-Jane în această perioadă era calmul aparent al omului cu o intensă viață interioară. Făcea plimbări lungi pe câmp, de două sau de trei ori pe săptămână, mai ales spre Budmouth. Uneori, lui Henchard i se părea că după asemenea plimbări înviorătoare ea era mai mult politicoasă decât afectuoasă. Și asta îl tulbura, adăugind o nouă părere de rău celor pe care le simțea pentru a fi înghețat, prin dojenile-i aspre, afecțiunea ei fără de preț, oferită cândva.

Acum ea făcea totul numai după capul ei. În orice hotărâre, în cumpărări ori vânzări, cuvântul ei era lege.

— Ai un manșon nou, Elizabeth, îi spuse el într-o zi pe un ton umil.

— Da, l-am cumpărat, zise ea.

Henchard privi din nou obiectul care stătea pe o masă alăturată. Blana era de un brun lucios; deși nu se pricepea la asemenea articole, se gândi că era de o calitate neobișnuit de bună pentru ea.

— A fost destul de scump, nu-i așa, drăguță? îndrăzni să întrebe.

— Ceva mai mult decât suma pe care voiam s-o cheltuiesc, zise ea calm. Dar nu e bătător la ochi.

— O nu, făcu leul îmblânzit, grijuliu să n-o supere câtuși de puțin.

La scurt timp după aceea, pe când anul înainta spre o altă primăvară, se opri odată în fața camerei ei goale. Se gândi la ziua

când Elizabeth plecase din casa lui, din impozanta și frumoasa clădire din Corn Street, datorită antipatiei și asprimii ce i-o arăta, iar el îi cercetase camera exact ca și acum. Odaia aceasta era mult mai modestă, dar ce-l izbi în primul rând fu abundența cărților, care zăceau pretutindeni. Numărul și calitatea lor făceau ca mobila sărăcăcioasă să pară absurd de nepotrivită. Unele, ba chiar multe din aceste volume, trebuie să fi fost cumpărate de curând, și deși el o încuraja să cumpere cărți, nu bănuia că Elizabeth dăduse atât de mult frâu liber pasiunii înnăscute pentru citit, mai ales având în vedere veniturile lor modeste. Pentru prima dată se simți puțin supărat și se hotărî să-i spună vreo două vorbe. Dar înainte de a fi găsit curajul să-i vorbească, se întâmpla un eveniment care-i îndreptă gândurile în altă direcție.

Se terminase epoca mai activă a negoțului cu semințe și veniseră săptămânile liniștite dinaintea cositului fânului, care-și puseseră pecetea și asupra târgului Casterbridge. Piața era plină acum cu greble de lemn, căruțe noi cu roți vopsite în galben, verde și roșu, formidabile coase și furci cu dinți destul de lungi pentru a ridica cu ele o mică familie. Henchard, contrar obiceiului său, ieși într-o sâmbătă după-masă și se duse spre piață, împins de un ciudat sentiment de plăcere la gândul de a petrece câteva minute pe locul fostelor lui succese. Farfrae, care-l privea tot ca pe un străin, stătea la câțiva pași de poarta halei de cereale – un loc unde putea fi văzut adesea la această oră – și părea preocupat de ceva ce vedea în apropiere.

Ochii lui Henchard îi urmăriră pe ai lui Farfrae și-și dădu seama că ceea ce contempla acesta nu era vreun fermier arătând mostre de grâu, ci propria sa fată vitregă care tocmai ieșise dintr-o prăvălie de peste drum. Cât despre ea, nu-și dădea seama că era privită, fiind astfel mai puțin norocoasă decât femeile ale căror pene de la pălărie, ca cele ale păunului, au adevărați ochi pătrunzători ori de câte ori vreun admirator posibil se află în raza lor.

Henchard plecă, gândindu-se că poate în definitiv nu era nimic deosebit în faptul că Farfrae se uita la Elizabeth-Jane, la o răscruce de stradă. Totuși, nu putea uita că scoțianul îi purtase cândva un interes plin de afecțiune, deși trecător. Gândul acesta trezi deodată firea pătimașă a lui Henchard, care îi marcase viața încă de la început și îl

făcuse ceea ce era acum. În loc să-şi spună că o căsătorie între iubita-i fată vitregă şi energicul şi prosperul Donald era de dorit pentru binele ei şi al lui, nici nu voia să se gândească la o asemenea posibilitate.

Pe vremuri, asemenea impulsuri potrivnice s-ar fi tradus în fapte. Dar nu mai era acelaşi om. Se învăţase să accepte hotărârile ei, în aceasta ca şi în alte privinţe, drept definitive şi indiscutabile. Se temea ca nu cumva dezaprobarea lui să nu-l facă să piardă consideraţia pe care o redobândise prin devotament, simţind că era mai bine să păstreze preţuirea ei chiar separându-se, decât să-i stârnească antipatia ţinând-o cu forţa alături de el.

Totuşi simplul gând al unei asemenea despărţiri îi chinuia mintea, aşa că în aceeaşi seară o întrebă cu moartea în suflet:

— L-ai văzut azi pe domnul Farfrae, Elizabeth?

Elizabeth-Jane tresări la această întrebare şi, oarecum fâstâcită, răspunse:

— Nu.

— Ah... da... adevărat... Ştii, l-am văzut pe stradă, când am ieşit.

Henchard se întrebă dacă jena ei justifica o bănuială ce-i trecu acum prin minte, şi anume dacă lungile ei plimbări din ultimul timp şi cărţile cele noi care-l uimiseră atât nu aveau ceva de a face cu tânărul scoţian. Elizabeth nu-l lămuri, şi pentru ca tăcerea să nu trezească în mintea ei gânduri nefavorabile actualelor lor relaţii prieteneşti, el abătu discuţia spre alte subiecte.

Henchard era, prin natura lui, ultimul om care să facă lucruri într-ascuns, fie ele bune, fie rele. Dar acel *solicitus timor*[16] al dragostei sale – dependenţa de părerea Elizabethei în ochii căreia scăzuse (sau, în- tr-un alt sens, crescuse) – îi schimbase firea. Adesea stătea ore întregi cântărind şi socotind înţelesul vreunui cuvânt sau al vreunei fapte de ale ei, când altădată firea lui l-ar fi împins să lămurească lucrurile printr-o întrebare directă. Şi acum, neliniştit la gândul că pasiunea pentru Farfrae i-ar fura blânda afecţiune filială pe care i-o acordase, îi observa mai îndeaproape toate mişcările.

Nu era nimic secret în purtările Elizabethei-Jane, dincolo de rezerva impusă de buna-cuviinţă; dar trebuie să recunoaştem de la

16-Teamă plină de grijă(lat.).

început că se făcuse vinovată de câteva conversații ocazionale cu Donald, când se întâmplase să-l întâlnească. Oricare ar fi fost începutul plimbărilor ei pe șoseaua Budmouth, întoarcerea din asemenea excursii coincidea adesea cu ieșirea lui Farfrae din Corn Street pentru câteva minute de „aerisire" pe șoseaua aceea bătută de vânt – unde, zicea el, se scutura de semințele și pleava adunate în timpul zilei, înainte de a se așeza la cină. Henchard își dădu seama de aceasta ducându-se pe Ring și, la adăpostul perdelei de arbori, supraveghind șoseaua până ce îi vedea întâlnindu-se. Chipul lui luă o expresie de extremă îngrijorare.

„Vrea să mi-o ia și pe Elizabeth!" își zise el. „Dar are dreptul. Nu vreau să mă amestec." Întâlnirea, în realitate, era foarte inocentă și relațiile între cei doi tineri nu erau nici pe departe atât de avansate cum își închipuia gelosul Henchard. Dacă ar fi putut auzi conversația lor, ar fi fost mai bine lămurit.

El — Îți place să te plimbi pe-aici, domnișoară Henchard, nu-i așa? (Pronunțat pe un ton unduitor și cu o privire lungă, admirativă îndreptată asupra ei.)

Ea — O da! Am ales în ultimul timp această șosea. Dar nu din vreun motiv deosebit.

El — Dar asta poate constitui un motiv pentru alții.

Ea (roșind) — Nu știu. Motivul meu, totuși dacă poate fi vorba de așa ceva, e că îmi place să zăresc marea în fiecare zi.

El — E un secret de ce-ți place așa de mult?

Ea (cu rezervă) — Da.

El (cu patosul baladelor din țara lui natală) — Ah, nu cred că e bine să ai secrete! Un asemenea secret a aruncat o umbră asupra întregii mele vieți. Și știi ce a urmat.

Elizabeth recunoscu că știa, dar evită să mărturisească de ce o atrăgea marea. Nici ea nu-și putea explica pe de-a-ntregul, neștiind că, pe lângă amintirile marine din copilărie, în vine îi curgea sânge de marinar.

— Îți mulțumesc pentru cărțile cele noi, domnule Farfrae, adăugă ea timid. Cred că n-ar trebui să primesc atât de multe!

— Da? De ce nu... Mie îmi face mai multă plăcere să ți le cumpăr, decât dumitale să le primești.

— Nu se poate!

Merseră pe șosea alături, până când ajunseră în oraș și drumurile li se despărțiră.

Henchard se jură să-i lase în pace și să nu pună nicio piedică în calea prieteniei lor, orice gânduri ar avea. Dacă îi era sortit să o piardă, înseamnă că așa trebuia să fie. În situația pe care ar crea-o o eventuală căsătorie a lor, nu-și putea închipui că ar mai avea loc alături de ei. Farfrae nu-l va privi vreodată altfel decât de sus; sărăcia, precum și purtarea lui din trecut, îndreptățeau o asemenea atitudine. Și astfel Elizabeth va ajunge să fie o străină pentru el, iar viața lui se va sfârși într-o singurătate lipsită de iubire.

În perspectiva unei asemenea eventualități amenințătoare, nu putea să nu fie mereu în gardă. Într-adevăr, în anumite privințe avea dreptul s-o supravegheze ca pe fata lui. Căci întâlnirile lor păreau să devină un lucru obișnuit în anumite zile ale săptămânii.

În sfârșit, primi o dovadă concludentă. Stătea în dosul unui zid, chiar lângă locul unde Farfrae o întâlnea de obicei. Îl auzi pe tânărul scoțian spunându-i: „Dragă Elizabeth-Jeane", și-l văzu sărutând-o, iar fata privi speriată în jur pentru a se asigura că nu se afla nimeni pe aproape. După ce se îndepărtară, Henchard ieși de după zid și merse plin de mâhnire în urma lor, înspre oraș. Principalul necaz care amenința această logodnă nu dispăruse. Atât Farfrae cât și Elizabeth-Jane, spre deosebire de alții, trebuiau să creadă că Elizabeth este fiica lui, după propria-i mărturisire făcută atunci când și el credea același lucru. Și deși Farfrae poate că l-a iertat, cel puțin cât să-l accepte ca socru, niciodată nu vor putea fi prieteni. Astfel fata, care-i era singura ființă apropiată, se va îndepărta treptat de el, prin influența soțului ei, și va ajunge să-l disprețuiască.

Dacă ea și-ar fi dăruit inima oricărui alt bărbat din lume, în afară de acesta, care-i fusese rival, pe care-l blestemase și cu care se luptase pe viață și pe moarte în vremea când dârzenia lui se mai păstra întreagă, Henchard ar fi zis: „Sunt mulțumit". Dar era greu să fie mulțumit cu perspectiva ce-i apărea acum în fața ochilor.

Există o cămară exterioară a creierului, în care gânduri neașteptate, nechemate și adesea vătămătoare sunt lăsate uneori să rătăcească o clipă, înainte de a fi trimise înapoi de unde au venit. Unul din aceste gânduri apăru acum în sfera conștiinței lui Henchard.

Ce-ar fi dacă i-ar spune lui Farfrae că logodnica lui nu era fiica lui Michael Henchard – după lege era copilul nimănui. Cum ar primi oare știrea acest corect și proeminent cetățean? Ar putea s-o părăsească pe Elizabeth-Jane, și atunci ea ar fi din nou numai a lui.

Henchard se cutremură și-și zise: „Doamne ferește să se întâmple așa ceva! De ce mă mai ispitește diavolul, când mă străduiesc din toate puterile să-l izgonesc?”

XLIII

Ceea ce Henchard a văzut de la început a fost, cum era şi firesc, observat mai târziu şi de alte persoane. Că domnul Farfrae umbla, dintre toate fetele, tocmai cu fata vitregă a falitului de Henchard deveni subiectul de conversaţie al târgului. Termenul „a umbla" sau „a vorbi" cu o fată însemna pe acele meleaguri „a face curte", iar cele nouăsprezece domnişoare „bine" din Casterbridge, fiecare din ele considerându-se singura în stare să-l facă fericit pe bogatul consilier comunal, încetară, pline de indignare, să mai frecventeze biserica unde se ducea Farfrae, renunţară la câteva fandoseli, îl eliminară din rugăciunile lor de seară unde figura alături de rudele lor de sânge, pe scurt reveniră la purtarea lor firească.

Poate că singurii locuitori ai oraşului cărora această alegere a scoţianului le-a dat deplină satisfacţie erau membrii grupului filozofic ce cuprindea pe Longways, Christopher Coney, Billy Wills, domnul Buzzford şi alţii. La „Trei Marinari" fusese locul unde, cu mulţi ani în urmă, văzuseră ei prima şi modesta apariţie a celor doi eroi pe scena oraşului Casterbridge. Urmăreau povestea lor cu un binevoitor interes, poate nu fără legătură cu perspectiva unor libaţiuni viitoare pe socoteala tinerei perechi. Doamna Stannidge, năpustindu-se într-o seară în sala cea mare, spuse că era lucru de mirare cum un bărbat ca domnul Farfrae, un „stâlp" al oraşului, care ar fi putut să aleagă pe oricare din fiicele unor oameni cu situaţie, ale unor proprietari, să se coboare într-atât. Coney îndrăzni să fie de altă părere.

— Nu, cucoană, nu-i deloc de mirare. Ea este cea care coboară până la el. Un văduv... a cărui primă soţie nu i-a făcut cinste – ce mare lucru e pentru o tânără cu carte şi drăguţă care trăieşte pe picioarele ei? Pentru a îndrepta lucrurile, crez că e tocmai ce trebuie. După ce un bărbat îi pune nevestei dintâi piatra pe mormânt din cea mai fină marmură, cum a făcut ăsta, şi după ce a plâns de s-a

răcorit, a stat de s-a mai gândit și ce și-a zis: „Ailaltă m-a dus cu zăhărelul; p-asta am cunoscut-o mai întâi; e fată cu judecată și face de nevastă, că prin familiile bune nu mai găsești acu' femei credincioase…" Eu zic c-ar face mare greșeală să n-o ia, dacă ea îl place.

Astfel vorbeau clienții de la „Trei Marinari". Dar trebuie să ne ferim a reda cu prea mare ușurință ce anume se spune de obicei în asemenea cazuri, că evenimentul așteptat a creat o mare senzație, că toate limbile bârfitorilor au fost puse în mișcare cu acest prilej și așa mai departe, chiar dacă o asemenea afirmație ar da oarecare strălucire bietei noastre eroine. În afară de zvoniștii de profesie, interesul oamenilor pentru întâmplări ce nu-i ating în mod direct este doar superficial și trecător. Ar fi mai aproape de adevăr să spunem că târgul Casterbridge (cu excepția celor nouăsprezece domnișoare) luă cunoștință de această știre și apoi, după câteva zile, își îndreptă atenția în altă parte, continuând ca și mai înainte să muncească și să se hrănească, să-și crească copiii și să-și îngroape morții, fără să-i pese prea mult de planurile matrimoniale ale lui Farfrae.

Nici el și nici Elizabeth nu-i spuseră vreo vorbă lui Henchard despre planurile lor. Încercând să înțeleagă de ce se purtau cu atâta rezervă, el își zise că, judecându-l după faptele din trecut, tinerilor îndrăgostiți le era frică să atingă subiectul. Probabil că îl socoteau un obstacol supărător, de care ar fi vrut bucuros să scape. Această părere despre situația lui i se înrădăcina tot mai adânc în minte, pornit cum era împotriva întregii lumi, până când obligația zilnică de a da ochi cu oamenii și mai ales cu Elizabeth-Jane deveni aproape de neîndurat. Sănătatea i se șubrezea și începu să fie de o sensibilitate morbidă. Se gândea să dispară din fața celor care nu-l doreau și să se ascundă pentru totdeauna în vreo vizuină.

Dar dacă se înșela cumva în părerile lui, și dacă despărțirea definitivă de Elizabeth nu era o necesitate impusă de viitoarea ei căsătorie?

Încercă să-și zugrăvească în minte o imagine a acestei alternative – și se văzu pe sine trăind ca un leu cu colții retezați, în cămăruța din dos a unei case în care fiica lui vitregă era stăpână, un bătrân inofensiv căruia Elizabeth îi va adresa câte un zâmbet afectuos, iar

soțul ei o privire îngăduitoare. Gândul de a coborî atât de jos era îngrozitor pentru mândria lui, și totuși, de dragul fetei, ar fi acceptat orice, chiar și de la Farfrae, chiar și umilințe și dojeni autoritare. Privilegiul de a trăi în aceeași casă și de a fi aproape de ea ar fi tras mai greu în cumpănă decât umilințele pe care le-ar fi îndurat.

Fie că această soluție îi apărea posibilă sau nu, dragostea celor doi tineri – evidentă acum – îl preocupa în cel mai înalt grad.

Elizabeth, după cum am mai spus, se ducea adesea să se plimbe pe șoseaua Budmouth și tot atât de des găsea și Farfrae câte un pretext pentru a se întâlni cu ea acolo. La două mile depărtare de oraș, și la vreun sfert de milă dincolo de șosea se afla o întăritură antică numită Mal Dun, de dimensiuni uriașe și cu multe contraforturi, în mijlocul cărora o ființă omenească, văzută de pe șosea, apărea doar ca un punct. Aici venea adesea Henchard, cu un ochean în mână, și cerceta pe o distanță de două sau trei mile acea *Via* lipsită de arbori ori garduri vii, care fusese cândva un drum tăiat de legiunile Imperiului Roman. Scopul lui era de a urmări cum stăteau lucrurile între Farfrae și cea care-l fermecase.

Într-o zi, Henchard se afla la postul său de observație, când pe șosea apăru silueta unui bărbat venind de la Budmouth. Omul se opri puțin, și, punându-și ocheanul la ochi, Henchard se aștepta să descopere, ca de obicei, trăsăturile lui Farfrae. Dar omul de acum nu era iubitul Elizabethei. Era îmbrăcat ca un căpitan de vas și, când se întoarse să cerceteze drumul, își arătă și fața. În clipa când îl văzu, lui Henchard i se păru că-și retrăiește întreaga viață. Chipul era al lui Newson.

Henchard lăsă jos ocheanul și timp de câteva minute nu făcu nicio mișcare. Newson aștepta, și Henchard aștepta și el – dacă se putea numi așteptare ceea ce era mai curând încremenire. Dar Elizabeth-Jane nu veni. Poate că ea și cu Farfrae aleseseră un alt drum, ca să mai schimbe decorul. Dar asta nu însemna nimic. S-ar putea plimba mâine pe aici, și în orice caz Newson, dacă-și pusese în gând s-o caute și să-i dezvăluie adevărul, va găsi oricând un prilej. Și atunci îi va spune nu numai adevărul despre paternitatea sa, ci și înșelătoria prin care fusese cândva îndepărtat. Datorită firii ei cinstite, Elizabeth va începe, pentru prima dată, să-l disprețuiască pe tatăl ei vitreg, îl va izgoni din inima ei ca pe un monstru de perfidie și Newson îi va lua

locul.

Dar Newson n-o întâlni în dimineața aceea. După ce stătu un timp nemișcat, făcu în cele din urmă cale întoarsă și Henchard se simți ca un condamnat la moarte căruia i s-au mai acordat câteva ore. Când ajunse acasă, o găsi pe Elizabeth așteptându-l.

— O, tată, spuse ea cu nevinovăție, am primit o scrisoare – o scrisoare curioasă – nesemnată. Cineva îmi cere să-l întâlnesc sau pe șoseaua Budmouth azi la amiază, sau diseară acasă la domnul Farfrae. Îmi spune că a mai venit să mă caute acum câtva timp, dar că cineva l-a înșelat, așa că n-a izbutit să mă vadă atunci. Nu înțeleg ce înseamnă toate astea. Dar, între noi fie vorba, cred că misterul are ceva de a face cu Donald; o fi poate vreo rudă de a lui, care vrea să-și spună părerea despre aleasa lui. Nu voiam să mă duc înainte de a-ți spune dumitale. Ce zici, să mă duc?

Henchard răspunse greoi:

— Da, du-te.

Prin intrarea în scenă a lui Newson, problema rămânerii lui în Casterbridge era acum hotărâtă. Henchard nu era omul care să îndure certitudinea unui oprobriu din partea cuiva care-i era atât de drag. Și, fiind deprins să sufere în tăcere și cu capul sus, se hotărî să ia imediat măsuri, încercând să prezinte lucrurile într-o lumină cât mai firească.

O uimi astfel pe Elizabeth-Jane, care era pentru el totul în lume, spunându-i, ca și cum nu i-ar fi păsat câtuși de puțin de ea:

— Eu am să plec din Casterbridge.

— Cum să pleci din Casterbridge? exclamă ea. Vrei să mă părăsești?

— Da. Prăvălioara asta poți s-o ții și numai tu singură. Mie nu-mi plac prăvăliile, și străzile, și oamenii – aș prefera să mă duc la țară, să trăiesc singur, neștiut de nimeni. Aș face ce-mi place și te-aș lăsa și pe tine să te conduci după capul tău.

Ea își plecă fața, și lacrimile îi curseră în tăcere. I se părea că această hotărâre fusese luată din cauza dragostei ei pentru Donald și a urmărilor probabile ale unui asemenea sentiment. Totuși își arătă atașamentul față de Farfrae, stăpânindu-și emoția și spunând:

— Îmi pare foarte rău că ai luat această hotărâre, fiindcă mă gândeam că e probabil... e posibil... să mă mărit în curând cu domnul

Farfrae și nu știam că dumneata ești împotriva acestei căsătorii.

— Sunt de acord cu orice vrei să faci tu, Lizzy, vorbi Henchard cu o voce stinsă. Și chiar dacă nu m-aș învoi, n-ar avea nicio importanță. Vreau să plec! Prezența mea te-ar stânjeni în viitor și... pe scurt, e mai bine să plec.

Niciunul din argumentele dictate de afecțiunea ei nu-l putu convinge să revină asupra hotărârii luate, căci ea nu-i putea demostra ceea ce nu știa – și anume că atunci când va afla că nu-i este decât tată vitreg, nu-l va disprețui, iar când va ști ce a făcut ca s-o țină în neștiință, nu-l va urî. El era încredințat că acestea vor fi reacțiile ei și că nu mai existau nici vorbe și nici fapte care să schimbe lucrurile.

— Înseamnă, zise ea în cele din urmă, că n-ai să poți veni la nunta mea; și n-ar trebui să se întâmple așa.

— Nu vreau să-ți văd nunta. Nu vreau s-o văd, exclamă el, și adăugă apoi, mai blând: Dar gândește-te și la mine cândva, în viitor, vrei Lizzy? Să te gândești la mine când vei trăi ca soția celui mai bogat și mai însemnat om din oraș, și *când ai să-mi știi toate păcatele,* să nu uiți că deși te-am iubit prea târziu, te-am iubit mult.

— Asta e din cauza lui Donald! suspină ea.

— Nu te opresc să te măriți cu el, zise Henchard. Promite-mi că n-ai să mă uiți cu totul când...

Vru să spună: „Când va sosi Newson".

Tulburată, ea îi promise mașinal și, în aceeași seară, când se întunecă, Henchard părăsi orașul la a cărui dezvoltare contribuise mulți ani, ca unul dintre factorii principali. În cursul acelei zile își cumpărase un coș nou pentru scule, își curățise vechea lui coasă și custură, îmbrăcase din nou pantaloni de catifea cu jambiere și genunchiere de piele, cu alte cuvinte reluase hainele de lucru ale tinereții sale, părăsind pentru totdeauna costumul de stofă cam jerpelit și pălăria de pluș tocită care, după falimentul lui economic, îl arătau pe străzile din Casterbridge ca pe un om care cunoscuse vremuri mai bune.

Plecă singur și pe ascuns, și nimeni dintre cei mulți care-l cunoscuseră odinioară nu află de plecarea lui. Elizabeth-Jane îl petrecu până la cel de al doilea pod de pe șosea, deoarece ora întâlnirii ei cu misteriosul musafir al lui Farfrae nu sosise încă – și se

despărți de el cu sinceră uimire și durere, mai reținându-l câteva minute înainte de ultimul rămas bun. Îl urmări apoi cu privirea dincolo de mlaștină; vedea coșul galben de nuiele pe care-l purta în spate mișcându-se ușor în sus și în jos la fiecare pas, iar cutele pantalonilor marcându-i alternativ mișcarea picioarelor, până când nu le mai putu zări.

Deși fata nu o știa, înfățișarea lui Henchard în această clipă era aceeași ca în ziua sosirii lui în Casterbridge, cu aproape un sfert de secol în urmă, în afară, bineînțeles, de povara anilor care-i îngreuna sprinteneala pașilor tineri de pe vremuri și de starea lui de adâncă deznădejde care-l vlăguise, încovoindu-i umerii apăsați de greutatea coșului.

Merse așa până ajunse la prima bornă de pe marginea șoselei, la jumătatea urcușului pe un deal abrupt. Își sprijini coșul de piatră, puse coatele pe el și o strâmbătură de durere îi crispă fața, mai rău decât un sughiț de plâns, căci gâtul îi era amar și uscat.

„Dacă aș avea-o alături de mine... dacă ar fi cu mine!" gândi el. „Nu m-aș da în lături de la orice muncă, oricât de grea! Dar n-a fost să fie așa. Eu – Cain – merg singur așa cum merit – ca un proscris și un vagabond. Dar pedeapsa nu mi-e mai mare decât pot îndura!"

Își înfrânse cu bărbăție amărăciunea, își luă coșul în spinare și plecă mai departe.

Între timp, Elizabeth suspină cât suspină, și apoi își recapătă calmul și-și întoarse fața spre Casterbridge. Înainte de a fi ajuns la prima casă, fu întâmpinată de Donald Farfrae. Nu era, evident, prima lor întâlnire din ziua aceea, își prinseră mâinile, fără cuvinte, și Farfrae vorbi îngrijorat:

— Va să zică, a plecat. Și i-ai spus? Vreau să zic, despre cealaltă chestiune – nu despre noi.

— A plecat și i-am spus tot ce știam despre prietenul tău, Donald. Cine e acest om?

— Lasă, draga mea, o să afli în curând. Și domnul Henchard o să afle, dacă nu s-o duce prea departe.

— O să se ducă departe – e hotărât să nu se mai știe, să nu se mai audă nimic de el!

Elizabeth merse alături de logodnicul ei și, când ajunseră la Răspântie, sau la Cruce cum i se mai spunea, o luă împreună cu el pe

Corn Street, în loc să meargă drept înainte spre locuința ei. Se opriră în fața casei lui Farfrae și intrară.

Farfrae deschise larg ușa salonului de la parter zicând:

— E aici, te așteaptă – și Elizabeth intră.

În fotoliu ședea omul zâmbitor și cu fața lată care venise la Henchard în acea dimineață de neuitat, cam cu vreun an în urmă, și care se suise apoi în diligență și plecase, numai la o jumătate de oră după sosire. Era Richard Newson. Nu e nevoie să mai fie descrisă întâlnirea cu tatăl iubitor, de care Elizabeth fusese despărțită vreo șase ani, ca prin moarte. A fost o întâlnire înduioșătoare, ca să nu mai vorbim de revelația paternității. Plecarea lui Henchard s-a lămurit numaidecât. Când fură date la iveală faptele adevărate, greutatea de a o face pe Elizabeth să creadă iarăși că tatăl ei era Newson nu apăru așa de mare cum se părea, căci însăși purtarea lui Henchard dovedea adevărul acestor fapte. În plus, fata crescuse sub grija părintească a lui Newson și, chiar dacă Henchard ar fi fost adevăratul ei tată, părintele anilor copilăriei îi putea lua ușor locul, mai ales după ce împrejurările despărțirii ei de Henchard își vor pierde din dramatism.

Mândria lui Newson pentru ceea ce devenise acum fata lui era mai mare decât putea mărturisi. Nu se mai sătura îmbrățișând-o.

— Ți-am cruțat osteneala de a veni să mă vezi... ha – ha, zicea Newson. Dumnealui, domnul Farfrae mi-a spus: vino și stai cu mine o zi-două, căpitane Newson, și am să ți-o aduc eu. Pe cinstea mea, zic, așa am să și fac. Și iată-mă-s aici.

— Ei bine, Henchard a plecat, vorbi Farfrae, închizând ușa. A făcut-o din propria lui voință și, după câte îmi spune Elizabeth, s-a purtat foarte frumos cu ea. Eram cam neliniștiți, dar acum totul e așa cum trebuie să fie și nu vom mai avea niciun fel de greutăți.

— Cam așa mă așteptam și eu să meargă lucrurile, zise Newson, privind pe rând în ochii fiecăruia. De o sută de ori mi-am zis, pe când încercam să mă uit la ea pe furiș, fără să mă vadă: „Fii pe pace, e mai bine să stai liniștit, deoparte, câteva zile, până ce se ivește momentul.” Acum știu că totul e în regulă... și ce mi-aș putea dori mai mult?

— Cât despre mine, căpitane Newson, aș fi bucuros să te avem cu noi în fiecare zi, zise Farfrae. Și m-am gândit că nunta ar fi bine s-o

facem în casa asta a mea, că tot e mare, și dumneata stai la gazdă, așa că o să-ți cruțăm și cheltuiala și bătaia de cap. E mai bine ca o pereche căsătorită să nu trebuiască să călătorească prea mult ca să ajungă acasă.

— Mă învoiesc din toată inima, zise căpitanul Newson, mai ales că, așa cum zici și dumneata, asta nu supără pe nimeni, acum că bietul Henchard a plecat. Altfel n-aș fi făcut-o și nu i-aș fi stat în cale, că m-am mai amestecat o dată în viața lui, atât cât poate să îndure un om cuviincios. Dar domnișoara noastră ce părere are? Elizabeth, fata tatei, ia vino și ascultă ce vorbim noi și nu sta cu ochi pe geam, parcă nici n-ai auzi.

— Dumneata și cu Donald trebuie să hotărâți lucrurile astea, murmură Elizabeth, privind cu mare atenție un mic obiect de pe stradă.

— Bine, atunci, urmă Newson întorcându-se din nou spre Farfrae, cu o expresie care arăta o serioasă preocupare, o să facem așa. Și cum dumneata, domnule Farfrae, cheltuiești așa de mult, și oferi și casa pentru nuntă, eu o să mă îngrijesc de băuturi, o să aduc romul și rachiul. Ce zici, oare vreo zece vedre ar fi destul? Cum o să fie multe femei, poate că n-or să bea așa de mult, ca să ne încurce socoteala pe cap de om. Dar oricum... dumneata știi mai bine. Am cumpărat de multe ori băutură pentru marinari și oamenii de pe vase, dar sunt neștiutor ca un copil dacă m-ai întreba câte pahare de grog se cuvine să bea o femeie care nu-i bețivă, în asemenea împrejurări.

— Oh, niciunul – nu ne trebuie așa ceva. Nu, Doamne ferește! zise Farfrae, scuturând din cap îngrozit de-a binelea. Lasă toate astea în seama mea.

După ce stabiliră și alte detalii, Newson, lăsându-se pe spate în fotoliul său și zâmbind gânditor cu ochii în tavan, zise:

— Nu ți-am spus niciodată, domnule Farfrae, sau poate că ți-am spus, cum m-a dus Henchard de nas atunci?

Donald spuse că nu știe la ce făcea aluzie căpitanul.

— Aha, e limpede că nu ți-am spus. Mi-aduc aminte că hotărâsem să nu-ți spun, pentru a nu-l vorbi de rău. Dar acu' că a plecat, pot să-ți spun. Să vezi, venisem la Casterbridge acu' vreo nouă sau zece luni. Mai fusesem pe-aici odată în drumul meu spre apus, neștiind că Elizabeth stă în oraș. Pe urmă, auzind într-un loc – am uitat unde –

că un om cu numele de Henchard fusese primar aici, m-am întors și am trecut într-o dimineață pe la el. Ticălosul bătrân – mi-a spus că Elizabeth-Jane murise de mult!

Elizabeth asculta acum cu serioasă atenție povestea lui.

— Nici nu mi-a trecut prin minte că omul îmi spunea brașoave, urmă Newson. Și dacă vrei să mă crezi, am fost atât de tulburat, că m-am întors pe dată la diligența cu care venisem și m-am urcat în ea, fără să fi zăbovit în oraș mai mult de o juma' de ceas. Ha, ha! – a fost o glumă bună și s-a prins, trebuie să recunosc c-a jucat tare!

— Glumă? exclamă ea. Înseamnă că m-a ținut departe de tine, tată, în tot acest timp când ai fi putut să fii aici.

— N-ar fi trebuit să facă asta, zise Farfrae.

Elizabeth oftă.

— I-am făgăduit că n-am să-l uit niciodată. Dar vai, acum cred că ar trebui să-l uit!

Newson, ca mulți alți călători și oameni care au trăit în țări străine cu moravuri ciudate, nu socotea fapta lui Henchard drept crimă, cu toate că el însuși suferise cel mai mult din cauza ei. Ba chiar atunci când cei doi se apucară să-l condamne prea tare pe cel absent, începu să ia partea lui Henchard.

— Păi, n-a vorbit nici zece cuvinte cu mine, explică Newson. Și de unde să știe că o să fiu așa de nătâng să-l cred? Am fost și eu tot atât de vinovat ca și el, sărmanul!

— Nu, zise Elizabeth-Jane, inflexibilă în răzvrătirea sentimentelor ei. A văzut cel fel de om ești – dumneata i-ai crezut întotdeauna pe toți. Am auzit-o pe mama spunând asta de sute de ori... Știu: a făcut-o într-adins ca să te înșele. După ce m-a îndepărtat de dumneata în toți acești cinci ani, zicându-mi că e tatăl meu, n-ar fi trebuit să facă așa ceva.

Astfel stătură ei de vorbă, și nu era nimeni care să-i explice Elizabethei de ce o minți se cel ce plecase dintre ei. Chiar dacă ar fi fost de față, Henchard nu s-ar fi apărat, așa de puțin se prețuia pe sine sau ținea la numele său bun.

— Ei bine – n-are a face, acum totul a trecut și s-a dus, zise Newson, binevoitor. Hai să mai vorbim despre nuntă.

XLIV

Între timp, omul de care vorbeau îşi urmase drumul solitar spre răsărit, până îl copleşi oboseala şi căută un loc de odihnă. Inima îi era atât de sfâşiată de despărţirea de Elizabeth, încât nu avu curajul să intre într-un han şi nici măcar într-o casă gospodărească oricât de umilă. Se îndreptă spre o mirişte şi se culcă lângă o claie de fân, fără să simtă nevoia să mănânce. Povara din suflet îl făcu să doarmă adânc.

Soarele blând de toamnă care-i bătea în ochi, scăldând în lumină mirişte a, îl deşteptă a doua zi de dimineaţă. Desfăcu coşul şi mâncă merindele pe care le luase pentru masa de seară. Cu acest prilej, mai cercetă o dată puţinele-i bagaje. Deşi tot avutul trebuia să-l care în spinare, ascunsese printre uneltele de cosaş câteva din lucruşoarele vechi ale Elizabethei, cum ar fi nişte mănuşi, o pereche de pantofi, un petec de hârtie cu scrisul ei şi altele de acelaşi fel, iar în buzunarul de la piept avea o şuviţă din părul ei. După ce privi toate aceste obiecte, le puse din nou la loc şi porni mai departe.

Timp de cinci zile la rând, coşul de răchită a lui Henchard călători în spinarea lui, printre arborii şi gardurile vii de pe marginea drumului, galbenul proaspăt al împletiturii de răchită atrăgând o clipă atenţia câte unui muncitor de pe câmp, dacă privea spre drumul mărginit de tufe verzi. Pe deasupra tufelor se vedea şi capul drumeţului, pălăria şi faţa plecată spre pământ, peste care umbrele ramurilor se mişcau într-o nesfârşită procesiune. Deveni acum evident că punctul spre care se îndrepta călătorul era Weydon Priors, unde şi ajunse în după-amiaza celei de a şasea zi.

Vestitul deal pe care se ţinea de atâtea generaţii bâlciul anual era acum pustiu, aproape lipsit de orice prezenţă vie. Câteva oi păşteau pe acolo, dar şi acestea fugiră când Henchard se opri pe culme. Îşi lăsă capul jos pe iarbă şi privi în jur cu o curiozitate plină de tristeţe, până când descoperi drumeagul pe unde intraseră el, şi cu soţia lui,

pe tăpșanul atât de memorabil pentru amândoi, cu douăzeci și cinci de ani în urmă.

„Da, pe-aici am venit," își zise el, după ce privi bine în jur. „Ea purta în brațe fetița, și eu citeam o foaie cu o poezie tipărită. Apoi am luat-o pe-aici; ea era necăjită și obosită, și eu aproape că nu-i vorbeam, fiindcă eram al dracului de mândru și supărat că-s așa de sărac. Apoi am văzut cortul cela – trebuie să fi fost cam pe-aici."

Merse puțin mai departe – nu era chiar locul unde fusese cortul, dar așa i se părea lui.

„Pe-aici am luat-o și apoi ne-am așezat. Eu ședeam cu fața întoarsă în partea asta. Apoi am băut și, beat fiind, am făptuit nelegiuirea ceea. Cred că stătea tocmai pe locul ăsta bătătorit când mi-a spus ultimele cuvinte, înainte de a pleca cu el. Și azi parcă le aud, amestecate cu plânsul ei: — O, Mike, am trăit cu tine toți anii ăștia și n-am avut parte decât de vorbe rele. Acum nu mai sunt nevasta ta, o să-mi caut norocul aiurea!"

Henchard simțea nu numai amărăciunea unui om care descoperă că ceea ce a sacrificat în sentimente prețuia cel puțin tot atât de mult cât ceea ce câștigase apoi în bani, ci și amărăciunea de a-și vedea căința zadarnică. Regretase fapta lui toată viața, dar încercarea de a pune dragostea în locul ambiției fusese tot atât de vană ca și ambiția însăși. Viața-i răvășită îl golise de toate acestea printr-o fraudă atât de uimitor de simplă, încât apărea aproape ca o virtute. Era o ciudată întâmplare că, din abaterile lui de la legile omeniei, răsărise acea floare a naturii care era Elizabeth. Dorința lui de a întoarce spatele vieții provenea, în parte, și din conștiința acestor inconsecvențe și contradicții absurde ale firii – a tendinței ei capricioase de a sprijini principii sociale neortodoxe.

Se gândea să plece din locul acesta pe care-l vizitase numai ca un act de penitență – și să se ducă în cu totul altă parte a țării. Dar nu se putea împiedica să nu se gândească la Elizabeth și la cerul sub care trăia ea. Așa se întâmpla că pornirea centrifugă, pe care i-o dădea sila de viață, fu contrabalansată de influența centripetă a dragostei pentru fiica lui vitregă.

În consecință, în loc s-o pornească pe un drum care l-ar fi îndepărtat cel mai mult de Casterbridge, Henchard părăsi treptat, aproape inconștient, linia primei sale intenții, până când, încetul cu

încetul, peregrinările lui, ca acelea ale vânătorilor din pădurile canadiene, se însoriseră într-un cerc având drept centru orașul Casterbridge.

Ori de câte ori se urca pe vreun deal, stabilea poziția locului cât putea mai exact cu ajutorul soarelui, al lunii sau al stelelor, și își fixa în minte locul unde era Casterbridge și Elizabeth-Jane. Își bătea singur joc de slăbiciunea lui și totuși, în fiecare ceas – ba chiar la fiecare cinci sau zece minute – își închipuia gesturile ei din acele clipe, felul cum se așeza și se ridica, plecările și venirile ei, până când gândul că se afla acum sub influența lui Newson și a lui Farfrae trecea ca un suflu înghețat peste o apă și-i ștergea imaginea ființei iubite. Și atunci își zicea: O neghiobule! Toate astea pentru o fată care nici nu-i fiica ta!

În cele din urmă își găsi de lucru în vechea-i meserie de cosaș și legător de fân, căci venise toamna și era tocmai nevoie de asemenea muncitori. Cosea niște pășuni, lângă vechea șosea din apusul țării, care forma un fel de linie de comunicație între noile centre orășenești și îndepărtatele târguri din Wessex. Alesese acest loc din vecinătatea marii artere, crezând că aici, deși la cincizeci de mile distanță, era virtual mai aproape de ființa a cărei fericire îi era atât de prețioasă, decât dacă ar fi fost într-un loc mai puțin îndepărtat, însă fără drumuri de acces.

Și astfel Henchard se pomeni din nou într-o situație identică cu aceea în care se afla în urmă cu un sfert de secol. Din afară nimic nu-l împiedica să se apuce iarăși să urce și, prin experiența câștigată, să realizeze lucruri și mai însemnate decât fusese în stare în trecut, când era mai neștiutor. Dar ingeniosul mecanism născocit de zei ca să reducă la minimum posibilitățile omului de a-și îmbunătăți condiția – astfel încât capacitatea de a acționa să meargă *pari-passu*[17] cu scăderea dorinței de a acționa – stătea în calea unui mers ascendent. Henchard nu mai dorea să intre în arena unei lumi care devenise pentru el un simplu tablou zugrăvit.

Adeseori, când coasa șuiera printre tulpinile ierburilor frumos mirositoare, se gândea la întreaga omenire și-și zicea în gând: „Și aici și pretutindeni sunt oameni care mor înainte de vreme, ca frunzele

---

17-În pas cu,în același pas(lat.).

lovite de ger, deși familiile lor, țara sau lumea au nevoie de ei; în timp ce eu, un netrebnic care face degeaba umbră pământului, nedorit de nimeni și disprețuit de toți, trăiesc mai departe, împotriva voinței mele!"

Trăgea adesea cu urechea la discuțiile celor care treceau pe drum – nicidecum dintr-o vană curiozitate – ci în speranța că printre călătorii ce umblau între Casterbridge și Londra s-ar putea afla, mai curând sau mai târziu, unii care să vorbească despre târgul de unde plecase. Distanța era totuși prea mare, pentru ca dorința să i se poată îndeplini. Dar, tot pândind așa, a auzit într-o zi cu adevărat numele Casterbridge, pronunțat de vizitiul unei căruțe cu coviltir. Henchard dădu fuga la poarta țarinei unde lucra și-l strigă pe necunoscut.

— Da – de acolo am venit, meștere, zise acesta, ca răspuns la întrebarea lui Henchard. Fac și eu cărăușie încoace și-ncolo, știi dumneata, deși cu căruțele astea fără cai care au ieșit acu' o să se termine curând cu meseria mea.

— S-a mai întâmplat ceva pe-acolo? Nu te superi că te întreb.

— Totul ca de obicei.

— Am auzit că domnul Farfrae, care-i acum primar, se gândește să se-nsoare. Adevărat să fie?

— N-aș ști să spun, nici dacă mă tai bucățele. Nu cred să fie așa.

— Ba da, John – ce, ai uitat? vorbi o femeie de sub coviltir. Nu mai ții minte pachetele alea pe care le-am cărat acolo la începutul săptămânii? Mi-aduc aminte că lumea vorbea c-o să fie o nuntă pe curând – de ziua sfântului Martin.

Bărbatul declară că nu-și amintea nimic, și căruța porni, huruind, la deal.

Henchard era convins că memoria femeii nu o înșela. Data era foarte probabilă, nefiind din nicio parte vreun motiv de întârziere. Ar fi putut să-i scrie Elizabethei și s-o întrebe, dar pornirea lui către izolare făcea acest lucru aproape imposibil. Și totuși, înainte de a se despărți, ea îi spusese că i-ar fi plăcut să nu lipsească de la nunta ei.

Amintirea acestor cuvinte îi era mereu vie, mai ales când se gândea că nu Farfrae și nu Elizabeth erau cei care-l izgoniseră, ci propria-i mândrie, gândul că prezența lui nu mai era dorită. Își închipuise că Newson s-a întors, fără să aibă o dovadă concludentă a acestui lucru; nu știa nici dacă Elizabeth-Jane îl primise bine și dacă,

odată întors, căpitanul avea de gând să rămână acolo. Ce-ar fi să fi greșit în presupunerile lui? Poate că nici nu era nevoie ca, în urma acestor incidente supărătoare, să se despartă definitiv de aceea pe care o iubea. Să mai facă o ultimă încercare, să se apropie de ea, să se întoarcă să o vadă, să-și pledeze cauza în fața ei, să-i ceară iertare pentru înșelăciunea lui, să se străduiască să-și recâștige dreptul la drogostea ei; pentru toate astea merita să riște o înfrângere, merita să-și riște chiar viața.

Dar cum să înfăptuiască această răsturnare a tuturor vechilor lui hotărâri, fără a-i face pe cei doi tineri căsătoriți să-l disprețuiască pentru inconsecvența lui? Era o întrebare care-l punea pe gânduri și-l făcea să se frământe.

Mai tăie și legă la snopi încă două zile și apoi puse capăt șovăielilor printr-o bruscă, impulsivă hotărâre de a se duce la nunta lor. Nu se așteptau probabil la nicio scrisoare sau mesaj de la el. Probabil că Elizabeth-Jane regretase hotărârea lui de a pleca – și prezența lui neașteptată îi va umple un mic gol din inima-i curată, unde altfel s-ar fi cuibărit nemulțumirea.

Pentru a nu tulbura cu persoana sa veselia nunții, știindu-se atât de puțin înclinat spre o asemenea dispoziție, se hotărî să nu apară decât spre seară, când oamenii vor fi mai puțin formaliști și când dorința generoasă de a îngropa trecutul va pune stăpânire pe toate inimile.

Porni pe jos, cu două zile înainte de ziua sfântului Martin, punându-și în gând să facă câte șaisprezece mile în fiecare din cele trei zile de călătorie, socotind și ziua nunții.

Nu se aflau decât două orășele mai însemnate în drumul său, Melchester și Shottsford, și în acesta din urmă se opri în cea de a doua noapte nu numai pentru a se odihni, ci și spre a se pregăti de nuntă.

Neavând alte haine decât costumul de lucru pe care-l purta, care era acum pătat și mototolit după cele două luni de folosință, intră într-o prăvălie pentru a face câteva cumpărături; voia să pară, cel puțin în exterior, cât de cât în armonie cu tonul general al evenimentului de a doua zi. În primul rând și-a cumpărat o haină și o pălărie, grosolane dar totuși cuviincioase, o cămașă nouă și o legătură de gât. Satisfăcut că cel puțin ca înfățișare nu o va

nemulțumi, porni la o treabă mai delicată: aceea de a-i cumpăra un dar.

Ce oare să-i ia? Merse în sus și-n jos pe străzi, privind cu oarecare îndoială lucrurile expuse în vitrine, cu sentimentul apăsător că ceea ce ar fi dorit cel mai mult să-i dea întrece posibilitățile pungii lui sărăcăcioase. În cele din urmă, ochii îi căzură pe o colivie cu un sticlete. Era o colivie mică, simplă, prăvălia era fără pretenții și, întrebând de preț, își dădu seama că poate plăti modesta sumă cerută. O foaie de ziar acoperi închisoarea de sârmă a micuței păsări și astfel, cu colivia în mână, Henchard se duse să-și caute un adăpost pentru noapte.

A doua zi porni în ultima etapă a călătoriei și, în curând, se afla în ținutul de unde cu ani în urmă obișnuia să cumpere grâne. O parte din drum o făcu în căruță, așezându-se în colțul cel mai întunecat din spatele căruțașului; când alți pasageri, în majoritate femei ce făceau drumuri mai scurte, se urcau și coborau prin fața lui Henchard, vorbeau și de noutățile de prin partea locului, dintre care cea mai însemnată era căsătoria ce avea tocmai loc în orașul de care se apropiau.

Se părea, din spusele lor, că fusese angajată fanfara orașului pentru petrecerea din seara nunții, dar de teamă ca nu cumva dispoziția prea veselă a muzicanților să nu le micșoreze măiestria, ca o măsură de prevedere, fusese angajată și orchestra de coarde din Budmouth, existând astfel o rezervă de armonie la care se putea recurge în caz de nevoie.

Henchard află totuși puține amănunte, în afară de cele cunoscute până atunci; întâmplarea de cel mai mare interes din cursul întregii călătorii fu dangătul blând al clopotelor din Casterbridge, care le ajunse la urechi călătorilor în timp ce căruța se oprise pe culmea dealului Yalbury, pentru a se pune piedici la roți. Era imediat după amiază. Sunetele acelea vesteau că totul mergea bine, că nu intervenise nicio piedică în ultima clipă și că Elizabeth-Jane și Donald Farfrae erau soț și soție.

Henchard nu mai vru să rămână alături de tovarășii săi din căruță, după ce auzi clopotele. Glasul lor îl înduioșase prea tare și, urmându-și planul de a nu se arăta până seara pe străzile orașului, ca să nu-l supere pe Farfrae și pe mireasa lui, coborî cu legătura și cu colivia în

mână, rămânând în curând doar o siluetă singuratică pe larga șosea albă.

Era pe dealul lângă care, cu vreo doi ani în urmă, îl aşteptase pe Farfrae, ca să-i spună că soţia lui era grav bolnavă. Locul era neschimbat, aceiaşi molifţi susurau acelaşi cântec în bătaia vântului, dar Farfrae avea o altă soţie – şi după câte ştia Henchard, una mai bună. Nădăjduia că Elizabeth-Jane va avea acum un cămin mai plăcut decât avusese în ultimii ani.

Petrecu restul după-amiezii într-o stare de mare tulburare, nefiind în stare să facă altceva decât să se gândească la viitoarea întâlnire cu Elizabeth, bătându-şi singur joc de emoţiile lui atât de puţin bărbăteşti. Nu era probabil ca mirele şi mireasa să plece din oraş imediat după ceremonie, aducând prin asta o inovaţie în obiceiurile tradiţionale din Casterbridge; dar chiar dacă s-ar întâmpla aşa, îi va aştepta până se vor întoarce. Pentru a fi sigur, întrebă pe un târgoveţ pe care-l întâlni la marginea oraşului dacă tinerii căsătoriţi plecaseră. I se răspunse prompt că nu – şi că la ceasul acela, după cum spunea lumea, petreceau cu ceilalţi nuntaşi în casa lor din Corn Street.

Henchard îşi curăţi ghetele de praf, se spălă pe mâini în apa râului şi porni pe străzile oraşului, la lumina slabă a felinarelor. Nu avu nevoie să mai pună şi alte întrebări, căci apropiindu-se de locuinţa lui Farfrae, până şi omul cel mai puţin ager ar fi înţeles că acolo petrecerea era în toi şi că Donald însuşi lua parte activă la ea; vocea lui ajungea până în stradă, intonând un cântec din ţara lui natală, la care deşi o iubea aşa de mult nu se mai întorsese niciodată. Mai mulţi gură-cască stăteau pe trotuarul din faţa casei; nevrând să fie văzut, Henchard intră iute pe poartă.

Intrarea era larg deschisă, holul luminat din abundenţă şi diverşi oameni urcau şi coborau scările. Curajul îl părăsi deodată. Să intre obosit de drum, împovărat de bagaje şi sărăcăcios îmbrăcat în mijlocul unei asemenea străluciri, însemna să aducă o nemeritată umilire celei pe care o iubea, ba poate chiar să rişte şi un afront din partea soţului ei. Aşa că ocoli casa şi intră pe portiţa din dos, pe care o cunoştea atât de bine, pătrunse în grădină şi ajunse pe nesimţite în casă, trecând prin bucătărie, după ce lăsase afară sub o tufă colivia, ca să mai reducă din ciudăţenia apariţiei sale.

Singurătatea şi tristeţea îl muiaseră într-atât pe Henchard, încât se

temea acum de întâmplări pe care altădată le-ar fi înfruntat; începu să-i pară rău că se încumetase să vină într-un asemenea moment. Totuși pătrunse în casă cu neașteptată ușurință. În bucătărie se afla doar o bătrâna cu funcția de menajeră provizorie pe timpul cât gospodăria lui Farfrae era zguduită de asemenea convulsiuni, și părea că n-o surprinde nimic. Deși Henchard îi era cu totul necunoscut iar cuvintele lui păreau ciudate, se oferi numaidecât să anunțe pe stăpânul și pe stăpâna casei că îi caută „un vechi și umil prieten".

Gândindu-se mai bine, bătrâna îi spuse lui Henchard să nu aștepte în bucătărie, ci să vină într-o cameră din dos care era goală. Îl conduse deci până acolo și îl lăsă singur. Dar tocmai când femeia ajungea în ușa salonului, începu o muzică de dans și ea veni înapoi să-i spună că trebuia să mai aștepte până ce se termină dansul, fiindcă doamna și domnul Farfrae se prinseseră și ei în joc.

Ușa camerei din față fusese scoasă din balamale pentru a lăsa mai mult loc, iar ușa odăii unde se afla Henchard fiind întredeschisă, el îi putea vedea pe dansatori ori de câte ori piruetele lor îi aduceau aproape de ușă. Se zăreau mai ales fustele dansatoarelor și bucle fluturând, precum și o parte din orchestră, văzută pieziș, și umbra cotului unui violonist și arcușul contrabasului, mișcându-se neostenit. Veselia îi făcea rău lui Henchard și nu putea înțelege de ce Farfrae, un om atât de serios și pe deasupra și văduv care trecuse prin încercări grele, ținuse să aibă o nuntă așa de zgomotoasă; dar, dacă stai să te gândești, era încă om tânăr și se lăsa ușor antrenat de muzică și dans. Dar ca înțeleaptă Elizabeth, care încă de timpuriu învățase ce preț au bucuriile vieții și care știa, deși era doar o tânără fată, că o căsătorie nu e prilej numai de dans, să se bucure de o asemenea petrecere – asta îl uimea și mai mult. Totuși, tinerii nu pot gândi întocmai ca cei bătrâni, își zise el, și obiceiurile trebuie și ele respectate.

Odată cu evoluția dansului, perechile se despărțiră și atunci, pentru prima dată, Henchard o zări pe fiica lui, pe vremuri disprețuită, care-l cucerise apoi și-i făcuse inima să sângereze. Era îmbrăcată într-o rochie de satin sau mătase – nu era destul de aproape ca să-și poată da seama – albă ca zăpada, fără nici cea mai mică nuanță de ivoriu sau crem, iar pe fața ei se citea mai curând

emoția decât veselia. Imediat se ivi și Farfrae; mișcările lui exuberante, de scoțian, îl deosebeau ușor de ceilalți. Cei doi miri nu dansau împreună, dar Henchard putea vedea că, ori de câte ori schimbările de figuri ale dansului îi făceau să fie parteneri pentru o clipă, sentimentele lor exprimau o comuniune mai subtilă decât atunci când dansau cu alții.

Încetul cu încetul, Henchard își dădu seama că printre dansatori se mai afla cineva, care-l întrecea chiar și pe Farfrae în țopăieli. I se păru ciudat, dar lucru și mai ciudat era că personajul care-l eclipsa pe scoțian era partenerul Elizabethei. Prima dată când îl văzu, omul era cu spatele spre ușă și făcea niște piruete largi, aplecându-și capul și zvârlind din picioarele-i încovoiate. A doua oară veni din cealaltă direcție, vesta-i albă precedând apariția feței și vârful ghetelor precedându-i vesta albă.

Pe chipul acela fericit își citi Henchard completa înfrângere. Era fața lui Newson, care într-adevăr se întorsese și-i luase locul.

Henchard se aplecă spre ușă și, câteva clipe, nu se clinti din loc. Se ridică apoi în picioare și rămase ca o ruină întunecată de umbra propriului său suflet răvășit.

Nu mai avea tăria să îndure neclintit loviturile soartei. Adânc tulburat, ar fi vrut să dispară de acolo, dar înainte de a pleca, dansul se sfârșise, menajera o anunțase pe tânăra stăpână a casei că o aștepta un străin, Elizabeth intră numaidecât în odaie.

— Oh – domnul Henchard! exclamă ea, trăgându-se înapoi.

— Cum, Elizabeth, zise el, luând-o de mână, de ce-mi spui *domnul* Henchard! Nu mă năpăstui! Spune-mi, „netrebnicul de Henchard" – orice – dar nu te purta așa de rece cu mine. Oh, fetița mea – văd că ai un alt tată, tatăl tău adevărat. Atunci înseamnă că știi totul – dar nu te gândi numai la el! Păstrează în inima ta un colțișor și pentru mine.

Ea roși și-și trase încet mâna.

— Te-aș fi iubit toată viața – aș fi făcut-o bucuros, zise ea, dar cum pot să te mai iubesc acum, când știu că m-ai înșelat – m-ai înșelat atât de crunt! M-ai înșelat spunându-mi că tatăl meu nu e adevăratul meu tată – m-ai lăsat să trăiesc ani de zile fără să cunosc adevărul, și apoi când el, părintele meu iubitor, a venit să mă caute, l-ai îndepărtat cu cruzime, mințindu-l că am murit, aproape zdrobindu-i inima. Cum pot să mai iubesc, așa cum am iubit odată, un om care s-

a purtat astfel cu mine!

Henchard deschise buzele ca să-i dea o explicație. Dar le închise apoi ca o menghine și nu mai scoase o vorbă. Cum ar fi putut să-i explice acolo, convingător, în ce împrejurări săvârșise marile sale păcate – că el însuși nu știuse mai întâi nimic despre identitatea fetei, până când din scrisoarea mamei ei aflase că propriul său copil murise; cât despre cea de a doua acuzație – cum putea să-i spună că minciuna lui fusese ca ultima lovitură disperată a unui jucător, căci ținea mai mult la dragostea ei decât la onoare? Printre piedicile care făceau imposibilă pledoaria era și faptul că nu se mai prețuia îndeajuns, pentru a căuta să scape de suferință prin argumente din timp pregătite.

Renunțând deci la dreptul de a se apăra, nu se gândi decât la supărarea ei.

— Să nu-ți faci sânge rău din cauza mea, îi spuse cu o mândră superioritate. N-aș vrea să te supăr, mai ales într-un asemenea moment. Am făcut rău că am venit să te văd – acum îmi dau seama de greșeala mea. Dar nu se va mai întâmplă a doua oară, așa că iartă-mă. N-o să te mai necăjesc niciodată, Elizabeth-Jane, nu, până la moarte! Noapte bună! Rămâi cu bine!

Apoi, înainte ca fata să-și poată aduna gândurile, Henchard ieși din cameră și plecă din casă pe poarta din dos, pe unde venise, iar Elizabeth nu-l mai văzu.

XLV

Era cam la o lună după ziua cu care am încheiat capitolul precedent. Elizabeth-Jane se obișnuise cu noua ei situație; iar singura deosebire între purtarea lui Donald din trecut și cea de acum era că, după ce-și termina treburile, se grăbea să se întoarcă acasă cu mai multă tragere de inimă decât o făcuse în ultimul timp.

Newson mai rămase în Casterbridge trei zile după nuntă (a cărei veselie, cum ați putut presupune, fusese mai curând opera lui decât a tinerilor căsătoriți) și i s-a arătat toată atenția și considerația ce se cuveneau unui Robinson Crusoe al timpurilor noastre. Dar cum târgul Casterbridge nu se speria ușor de dispariții și întoarceri dramatice, deoarece fusese secole de-a rândul oraș cu o curte cu juri, în care se petreceau des tot felul de întâmplări senzaționale, plecări la antipozi și alte lucruri de soiul acesta, locuitorii nu-și ieșiră cu totul din fire la auzul poveștii lui Newson.

În a patra dimineață oamenii îl văzură urcând melancolic un deal, în speranța de a zări marea măcar de pe vreo înălțime. Aproprierea apei sărate se dovedi a fi o asemenea necesitate a existenței sale, încât se mută la Budmouth, cu toate că fiica lui locuia în Casterbridge. Acolo își găsi o locuință într-o căsuță cu obloane verzi, care avea o fereastră mare, cocoțată destul de sus ca să poată vedea o fâșie albastră de mare când deschidea geamul și se apleca în afară, peste casele înalte de pe ulița din față.

În ziua aceea Elizabeth-Jane stătea în mijlocul salonului ei de la etaj, supraveghind, cu capul aplecat într-o parte, rearanjarea unor mobile, când fata din casă veni să anunțe:

— Coniță, vă rog, știu cum a ajuns colivia la noi.

Explorându-și noul domeniu, în prima săptămână după căsătorie, privind cu ochi mulțumiți câte o cameră veselă, pătrunzând cu prudență în pivnițe întunecate, pășind cu pas ușor în grădina acum plină cu veștede frunze aduse de vânturile toamnei și astfel, ca un

înțelept general inspectând terenul unde avea să-și înceapă campania gospodărească, doamna Donald Farfrae descoperise într-un colț mai dosnic o colivie nouă învelită într-un ziar, iar în fundul coliviei un mic cocoloș de pene – trupșorul neînsuflețit al unui sticlete. Nimeni nu știa să-i spună cum ajunsese acolo colivia cu pasărea, dar era evident că micul cântăreț murise de foame. Acest trist incident o impresionase adânc. Nu l-a putut uita zile întregi, în ciuda glumelor afectuoase ale lui Farfrae, și iată că acum, când povestea fusese aproape uitată, ea revenea în actualitate.

— Coniță, vă rog, știu cum a ajuns colivia la noi. Argatul cela care a venit în seara nunții dumneavoastră; l-a văzut cineva cu colivia în mână când mergea pe stradă, și cred că a pus-o jos când a intrat în casă să vă spună nu știu ce, și-apoi a plecat uitând unde o lăsase.

A fost suficient pentru a o pune pe Elizabeth pe gânduri; tot gândindu-se, înțelese cu intuiție feminină că pasărea îi fusese adusă de Henchard, ca dar de nuntă și simbol de căință. În fața ei nu-și exprimase niciun fel de părere de rău sau scuze pentru ceea ce făcuse în trecut, dar era în firea lui să nu-și atenueze cu nimic greșelile, trăind ca cel mai aprig acuzator al său. Elizabeth ieși din casă, privi colivia, îngropă pasărea moartă și din acel ceas inima ei se înduioșă de soarta celui ce se înstrăinase prin propria-i hotărâre.

Când soțul ei se întoarse acasă, îi destăinui și lui taina coliviei și îl rugă s-o ajute să descopere cât mai curând locul unde se exilase Henchard. Voia să se poată împăca cu el și să încerce a face ceva pentru ca să ducă o viață mai omenească, să nu se mai simtă un proscris. Farfrae nu ținuse niciodată atât de mult la Henchard cum ținuse acesta la el, dar cum nici nu-l urâse cu atâta patimă cum făcuse fostul său prieten, nu se împotrivi s-o ajute pe Elizabeth-Jane în intenția ei lăudabilă.

Dar nu era deloc ușor să-l găsească pe Henchard. Părea să-l fi înghițit pământul, după ce ieșise pe poarta casei soților Farfrae. Elizabeth își aminti ce încercase el să facă cândva, și se cutremură. Dar nu putea ști că de atunci Henchard devenise un alt om – în măsura în care schimbarea fondului emotiv poate justifica o asemenea expresie radicală – și că nu avea motive să se teamă. În câteva zile, cercetările lui Farfrae dovediră că Henchard fusese văzut de un cunoscut mergând întins pe la miezul nopții pe șoseaua

Melchester, înspre răsărit, cu alte cuvinte făcând cale întoarsă pe drumul pe care venise.

Aceste indicaţii fiind suficiente, a doua zi dimineaţa Farfrae plecă cu şareta în direcţia aceea. Elizabeth-Jane şedea alături de el, înfăşurată într-o blană cu păr des şi mărunt cum se purta pe vremea aceea, cu faţa mai îmbujorată decât în trecut şi cu o incipientă demnitate de matroană – expresie ce se potrivea bine cu ochii-i senini de Minervă, luminaţi de gândire. Ajunsă într-un port care promitea s-o adăpostească de necazurile vieţii, se gândea acum să-i asigure şi lui Henchard liniştea, înainte ca vicisitudinile existenţei să-l doboare – lucru cu totul posibil acum.

După ce merseră câteva mile pe şosea, se mai interesară în câteva locuri şi astfel aflară de la un muncitor, care lucra de câteva săptămâni la întreţinerea drumurilor, că văzuse un asemenea om pe la vremea ceea. Părăsise şoseaua la Weatherbury şi o luase pe un drum lăturalnic care trecea pe la nord de Edgon Heath. Pe acest drum îşi mână Donald calul şi în curând şareta sălta prin ţinutul acela străvechi, a cărui faţă nu fusese brăzdată de altceva decât de labele iepurilor, încă de pe vremea când iarba o călcau în picioare primele triburi celte ce au vieţuit pe aici. Tumulii pe care-i lăsau în urma lor, rotunjiţi şi acoperiţi de iarbă, se vedeau de pe plaiurile mai înalte proiectaţi pe cer, ca şi cum ar fi fost sânii Dianei Multimammia.

Cercetară câmpia Edgon, dar nici urmă de Henchard. Farfrae mână calul mai departe, şi după-amiază ajunseră în vecinătatea unei alte câmpii, o prelungire a primei, ce se întindea la nord de Anglebury, străjuită de un pâlc de brazi piperniciţi, pe culmea unui deal pe sub care trecură. Erau aproape siguri că drumul pe care mergeau ei fusese până aici şi drumul urmat de Henchard, dar ramificaţiile ce apăreau acum la dreapta şi la stânga făceau ca înaintarea în direcţia cea bună să devină o simplă chestiune de inspiraţie. Donald o sfătui pe soţia lui să renunţe a-l mai căuta pe tatăl ei vitreg şi să recurgă la alte mijloace pentru a avea ştiri despre el. Erau cel puţin la vreo douăzeci de mile de casă, iar dacă lăsau calul să se odihnească vreo două ceasuri într-un sat prin care tocmai trecuseră, ar fi putut să se întoarcă la Casterbridge în aceeaşi zi. Dar dacă ar fi mers mai departe de casă, ar fi fost nevoiţi să doarmă la

cineva peste noapte, și asta „i-ar face o gaură în buzunar”, zicea Farfrae. Ea chibzui puțin și se declară de acord.

Așa că Donald trase de hățuri, dar înainte de a întoarce calul, se opri o clipă și privi în jur ținutul întins ce se desfășura în fața ochilor, de pe înălțimea unde se găseau. În timp ce priveau astfel, o siluetă solitară ieși de sub pâlcul de arbori și trecu drumul în fața lor. Omul părea a fi un plugar; mersul lui era târșâit, ochii îi erau ațintiți drept în față, ca și cum ar fi purtat apărători de piele la tâmple, și în mână ducea câteva nuiele. După ce traversă șoseaua, coborî într-o râpă unde se zărea și o căsuță, în care intră.

— Dacă n-ar fi așa departe de Casterbridge, aș zice că ăsta trebuie să fie bietul Whittle. Seamănă leit cu el, remarcă Elizabeth-Jane.

— S-ar putea să fie chiar Whittle, căci n-a mai venit la lucru de trei săptămâni. A dispărut fără să spună o vorbă; îi datorez încă simbria pe două zile, și nu știu cui să plătesc banii.

Această prespunere îi făcu să coboare din șaretă, pentru a se duce să întrebe la căsuța din vale. Farfrae legă hățurile de stâlpul porții și se apropiară de ceea ce era, neîndoielnic, cea mai sărăcăcioasă dintre locuințele sărăcăcioase. Pereții de lut, pe vremuri tencuiți, fuseseră spălați de atâtea ploi până se coșcoviseră; erau brăzdați și strâmbați, crăpăturile cenușii fiind acoperite pe ici pe colo de câte un fir de iederă, care abia avea de ce să se agațe. Grinzile erau putrede și stuful de pe acoperiș avea găuri larg căscate. Frunze moarte de la arborii din față fuseseră aduse de vânt prin ungherele ușii și zăceau acolo netulburate. Ușa era întredeschisă. Farfrae ciocăni și cel ce veni să deschidă era chiar Whittle, cum își închipuiseră.

Fața lui vădea semnele unei adânci tristeți, ochii priveau parcă fără să-i vadă și tot mai ținea cele câteva nuiele pe care le adusese de pe câmp. Îndată ce-i recunoscu, tresări.

— Cum se face, Abel Whittle, că te afli aici? zise Farfrae.

— Păi să vedeți, domnule, că dumnealui s-a purtat bine cu maica cât a trăit, deși pe mine mă cam oropsea.

— Despre cine vorbești?

— Păi, cum – de domnu’ Henchard! Nu știați? S-a dus și el – chiar acu’, de vreo juma’ de oră, zic și eu așa după soare, că ceas n-am la viața mea.

— Nu cumva a murit? întrebă tremurat Elizabeth-Jane.

— Ba da, doamnă, s-a dus. A fost tare bun cu maica, pe când era și ea în viață; îi trimitea cărbuni de soiul ăl mai bun, că aproape nici nu lăsau cenușă, și turte, și alte lucruri care-i erau de mare trebuință. L-am văzut mergând pe stradă în seara când dumneavoastră v-ați însurat cu cucoana care vă stă alături, și ce mi s-a părut mie, că arăta cam necăjit și fără vlagă. Așa că m-am luat după el până la podul lu' Grey, când deodată se întoarce și mă vede și strigă la mine: „Ia-o îndărăt!" Da' eu tot m-am ținut după el, și iar s-a întors și mi-a zis: „N-auzi, omule? Întoarce-te!" Da, eu văzusem că nu-i a bună, și tot am mers mai departe. P-ormă zice: „Whittle, de ce te tot ții scai de mine, când ți-am spus de atâtea ori să te întorci acasă?" Și eu zic: „Fiindcă, domnule, văz că nu vă e bine, și dumneavoastră ați fost bun cu maica, deși pe mine m-ați cam oropsit, și aș vrea să vă fiu de ajutor." P-ormă a mers mai departe, și eu tot după el, da' nu s-a mai răstit la mine. Am umblat așa toată noaptea și, când se crăpa de ziuă, mă uit în fața mea și văz că se clătina pe picioare, de-abia se mai târa. Trecusem de locul ăsta de-aici, da' eu văzusem că e goală cocioaba asta și l-am adus îndărăt. Am scos scândurile din ferești și l-am ajutat să intre, „Cum poți, Whittle" zicea el, „să fii un asemenea nătărău cu inimă bună, încât să-ți pese de un nenorocit ca mine?" Pe urmă m-am dus mai departe și un creștin cumsecade mi-a împrumutat un pat și un scaun și alte câteva lucrușoare și le-am adus aici să-l ajut să stea mai bine, cum m-am priceput și eu. Dar nu s-a mai înzdrăvenit, că vedeți, cucoană, nu putea să mănânce – nu, nu voia să puie nimic în gură – și i-au tot slăbit puterile și azi a murit. Unu' din vecini s-a dus să cheme un om să-i ia măsură de coșciug.

— Vai de mine – așa s-a întâmplat? se miră Farfrae.

Cât despre Elizabeth, ea nu spuse o vorbă.

— La capu' patului a prins într-un cui o bucată de hârtie cu ceva scris pe ea, continuă Abel Whittle, da' eu nefiind om cu carte, nu poci citi scrisu', așa că nu știu ce-o fi spus acolo. Pot să v-o aduc s-o vedeți.

Cei doi așteptară în tăcere, în timp ce Abel dădu fuga în casă, revenind într-o clipă cu un petec de hârtie mototolit. Pe el erau scrise cu creionul următoarele:

Testamentul lui Michael Henchard

Doresc ca Elizabeth-Jane să nu fie anunțată despre
moartea mea și să nu mă jelească;
și să nu fiu îngropat în pământ sfințit;
și niciun paracliser să nu fie pus să tragă clopotele;
și vreau ca nimeni să nu-mi vadă trupul mort;
și nimeni să nu meargă după coșciugul meu la groapă;
și să nu mi se sădească nicio floare pe mormânt;
și nimeni să nu-și amintească de mine.
Drept care iscălesc cu numele meu,

Michael Henchard.

— Ce trebuie să facem? zise Donald, după ce-i întinse și ei hârtia.

Elizabeth nu putu răspunde ceva deslușit.

— Oh, Donald! exclamă în cele din urmă printre lacrimi, câtă amărăciune zace în aceste cuvinte! Nu m-ar fi durut așa de mult, dacă n-aș fi fost așa de aspră cu el la ultima întâlnire. Dar nu se mai poate schimba nimic acum – așa a fost să fie!

Pe cât a fost cu putință, Elizabeth-Jane a respectat ceea ce scrisese Henchard în așteptarea morții, poate mai puțin din prejudecata că ultimele dorințe ale cuiva au un caracter sacru, cât din convingerea că omul care le scrisese voia ca lucrurile să se întâmple așa.

Știa că ultimele lui dispoziții erau croite din aceeași țesătură din care fusese alcătuită întreaga lui viață, și deci nu trebuiau încălcate numai pentru a-și acorda sieși satisfacția unei înmormântări pompoase, iar soțului ei reputația de om generos.

În cele din urmă totul se sfârși, chiar și părerile ei de rău pentru că îl judecase greșit ultima dată și că nu pornise mai curând, în căutarea lui, deși aceste regrete fură mult timp destul de vii și de adânci. De acum înainte Elizabeth-Jane trăi într-o zonă cu climat mai calm, blândă și recunoscătoare, mai ales după suferința anilor de tinerețe.

Pe măsură ce emoțiile amețitoare și bucuria primelor luni de căsătorie se decantară într-o seninătate calmă, sufletul ei generos își propuse drept țel să împărtășească și celor ce trăiau strâmtorați secretul (pe care îl descoperise și ea cândva) de a face sărăcia suportabilă; după cum socotea ea, era vorba ca, printr-un fel de amplificare meșteșugită omul să-și fixeze atenția, ca într-un

microscop, asupra acelor mărunte forme de mulțumire care sunt la îndemâna oricui, afară de cei mai crunt loviți de soartă. Asemenea mici satisfacții dau poate mai mult farmec vieții decât unele întâmplări de seamă, când sunt privite doar superficial.

Învățătura ei avu o asemenea acțiune reflexă asupra ei înseși, încât socotea că nu există nicio deosebire între faptul de a fi respectată în cartierele de jos ale Casterbridge-ului și de a fi ridicată în slăvi la celălalt capăt al edificiului social. Situația ei era într-adevăr de așa natură, încât nu putea fi decât încântată. Nu era vina ei că nu-și manifesta ostentativ încântarea. Experiența ei de viață o învățase, pe drept sau pe nedrept, că onoarea îndoielnică de a cunoaște un scurt răstimp de mulțumire într-o lume plină de dureri nu putea îndreptăți mari efuziuni, chiar dacă drumul prin această lume era luminat pe la mijlocul lui de raze strălucitoare, așa cum a fost al ei.

Dar puternica ei convingere că nici ea, nici vreo altă ființă omenească nu merita mai puțin decât i se dădea, nu o făcea să uite faptul că erau și alții care primeau mai puțin, deși meritaseră mult mai mult. Și fiind obligată să se considere printre cei norocoși, nu înceta să se minuneze de continua intervenție a neprevăzutului, mai ales când aceea care dobândise acum o asemenea netulburată liniște era tocmai fata a cărei tinerețe îi arătase că fericirea era doar un episod trecător în marea dramă a durerii.

SFÂRȘIT

„Omenirea este ca o rețea imensă care freamătă toată în orice punct ar fi lovită, ca o pînză de păianjen atunci cînd o atingi."

THOMAS HARDY

Lei 19

clu

Editura Univers